

Powiatowy Program
Opieki nad Zabytkami
dla Powiatu Ostrowieckiego
na lata 2017 - 2020

Ostrowiec Św., Styczeń 2017 r.

Zamawiający:

Powiat Ostrowiecki
Zarząd Powiatu w Ostrowcu Świętokrzyskim
ul. Łżecka 37
27 – 400 Ostrowiec Świętokrzyski

Wykonawca:

Green Key Joanna Masiota - Tomaszewska
ul. Nowy Świat 10a/15
60 - 583 Poznań
www.greenkey.pl

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Ostrowieckiego na lata 2017 - 2020

Właściciel firmy:

mgr Joanna Masiota-Tomaszewska

Autorzy opracowania:

mgr Joanna Walkowiak – Kierownik Zespołu Projektowego
mgr Daniel Wiśniewski
mgr Wojciech Pająk
mgr Andrzej Karkowski

Styczeń, 2017 r.

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	5
1.1. Charakterystyka powiatu	5
1.2. Charakterystyka społeczno – gospodarcza.....	7
1.3. Charakterystyka przyrodnicza	8
II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	9
III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	10
IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	12
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami..	12
4.2 Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	16
V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	21
5.1 Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu (analiza dokumentów programowych powiatu)	21
5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu	23
5.2.1. Rys historyczny obszaru powiatu ostrowieckiego	23
5.2.2 Gminy Powiatu Ostrowieckiego wraz z charakterystyką ich dziedzictwa kulturowego	25
5.2.3. Walory kulturowe powiatu ostrowieckiego.....	34
5.2.3.1. Dziedzictwo niematerialne	34
5.2.3.2. Dobra kultury objęte prawnymi formami ochrony	37
5.2.3.2.1. Obiekty nieruchome objęte prawną ochroną zabytków	37
5.2.3.2.2 Pomniki Historii i Parki Kulturowe	37
5.2.3.2.3. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego ...	41
5.2.3.2.4. Zabytki ujęte w gminnych ewidencjach zabytków wraz z Gminnymi Programami Opieki nad Zabytkami	42
5.2.3.2.5. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków	47
5.2.3.2.6. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków	47
5.2.3.2.7. Zabytki w zbiorach muzealnych	54
5.2.4. Charakterystyka i ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu ostrowieckiego	56
5.2.5. Krajobraz kulturowy	63
VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	64
VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.....	82
7.1 Priorytety powiatowego programu opieki nad zabytkami	82
7.2 Kierunki działań i zadania powiatowego programu opieki nad zabytkami	83
VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	71
IX. ZASADY OCENY REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ...	71
X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	73
XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ POWIAT ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	93
XII. WYKORZYSTANE MATERIAŁY I OPRACOWANIA.....	95
SPIS RYCIN	99
SPIS TABEL	99
SPIS WYKRESÓW	100
SPIS FOTOGRAFII	100

Wykaz skrótów

ANR – Agencja Nieruchomości Rolnych

GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków,

GPOnZ – Gminny Program Opieki nad Zabytkami,

GUS – Główny Urząd Statystyczny,

Dz. U. – Dziennik Ustaw,

MKiDN – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,

MPZP – Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego,

NID – Narodowy Instytut Dziedzictwa,

POnZ – Program Opieki nad Zabytkami,

PPOnZ – Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami

PTTK – Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajobrazowe

PPP – partnerstwo publiczno – prywatne,

PZP – Plan zagospodarowania przestrzennego

OZW – Obszar o znaczeniu dla wspólnoty,

SWOT – ang. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (mocne, słabe strony, szanse i zagrożenia),

UE – Unia Europejska

UNESCO – ang. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (organizacja wyspecjalizowana ONZ, której podstawowym celem jest wspieranie współpracy międzynarodowej w dziedzinie kultury, sztuki i nauki, a także wzbudzanie szacunku dla praw człowieka)

WKZ – Wojewódzki Konserwator Zabytków,

WPOnZ – Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami.

I. WSTĘP

Przedmiotem opracowania Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Ostrowieckiego (zwanego dalej Programem, POnZ bądź PPOnZ) jest określenie głównych zadań i kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami, w tym wskazanie sposobów realizacji stosownych działań organizacyjnych i finansowych jak i też upowszechnienie wiedzy o zabytkach. Działania te winny być ukierunkowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Głównym odbiorcą programu jest lokalna wspólnota samorządowa. W zamierzeniu beneficjentami programu mają stać się nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale również mieszkańcy powiatu. Powiatowy program opieki nad zabytkami między innymi poprzez działania edukacyjne, ma też wzbudzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Społeczna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną. Program jest dokumentem strategicznym w zakresie ochrony zabytków, pozwoli na koordynację działań polityki przestrzennej w zakresie opieki i zarządzania dziedzictwem kulturowym. W okresie najbliższych lat Program realizowany będzie dostępnymi środkami prawnymi oraz finansowymi.

Celem Programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Systematyczne wdrażanie ustaleń dokumentu powinno spowodować poprawę stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego powiatu ostrowieckiego. Ma za zadanie uświadamiać mieszkańców o konieczności dbania o lokalną tradycję przejawiającą się w inicjatywach społecznych, jak i o potrzebie ochrony dziedzictwa kulturowego powiatu. Mieszkańcy i władze Powiatu powinni dbać o utrzymanie indywidualnego charakteru regionu, w tym o zachowanie jego znamienych elementów zabytkowych i przyrodniczych.

Niniejszy Program opracowany został mając na uwadze art.4 pkt.2 ustawy prawo autorskie i pokrewne.

1.1. Charakterystyka powiatu

Powiat ostrowiecki znajduje się w południowo – wschodniej części kraju, na wschód od Kielc – siedziby województwa, w Województwie Świętokrzyskim. Współrzędne geograficzne Ostrowca Świętokrzyskiego, który jest siedzibą powiatu wynoszą: 50.950°N oraz 21,389°E. Jednostka stanowi 5,2 % powierzchni województwa świętokrzyskiego, zajmując obszar 617 km². Powiat sąsiaduje z 4 jednostkami administracyjnymi tego samego szczebla:

- od strony północnej – z Powiatem Lipskim (województwo Mazowieckie);
- od strony północno – zachodniej – z Powiatem Starachowickim;
- od strony zachodniej – z Powiatem Kieleckim;
- od strony południowej i wschodniej – z Powiatem Opatowskim.

W skład powiatu ostrowieckiego wchodzi następujące gminy:

- Gmina Bałtów (gmina wiejska);
- Gmina Bodzechów (gmina wiejska);
- Gmina Ćmielów (gmina miejsko – wiejska);
- Gmina Kunów (gmina miejsko – wiejska);
- Gmina Ostrowiec Świętokrzyski (gmina miejska);
- Gmina Waśniów (gmina wiejska).

Przestrzenne rozmieszczenie powyższych jednostek przedstawia poniższa rycina.

Ryc. 1. Powiat ostrowiecki w układzie gmin

Źródło: opracowanie własne

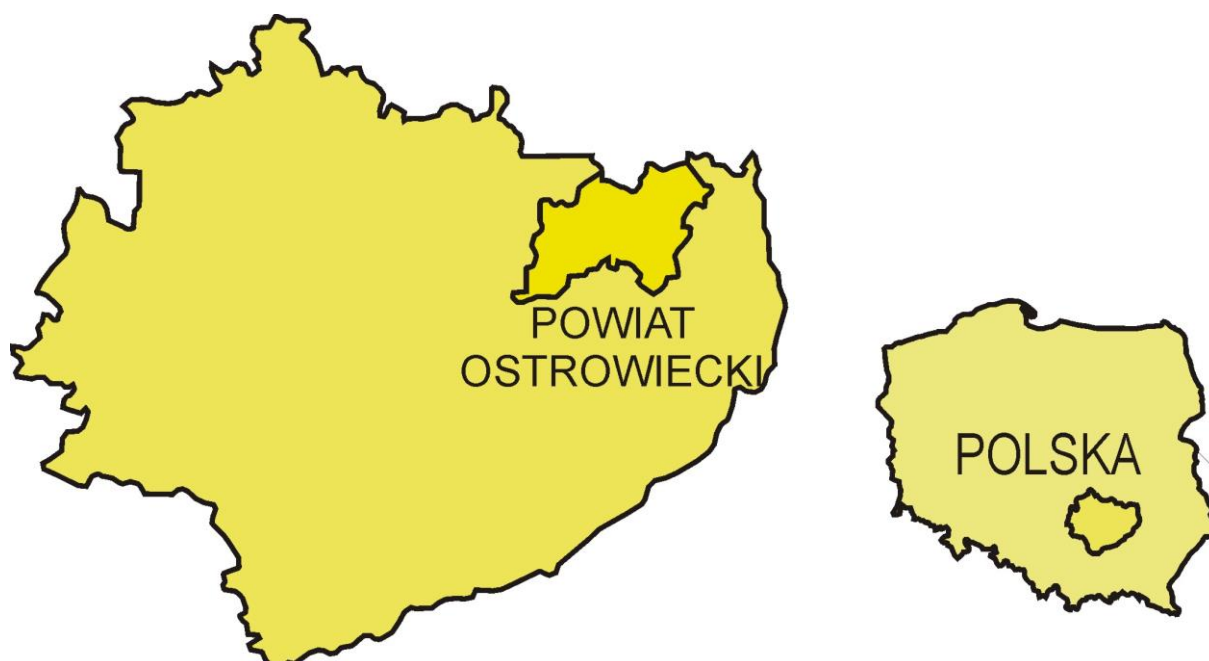
Na obszarze gmin wiejskich oraz miejsko – wiejskich znajdują się sołectwa, które przedstawia tabela 1. Najwięcej sołectw liczy Gmina Waśniów.

Tabela 1. Sołectwa w gminach powiatu ostrowieckiego

Gmina	Sołectwa w gminie
Bałtów	Antoninów, Wólka Trzemecka, Wólka Pętkowska, Wólka Bałtowska i Wólka Bałtowska Kolonia, Skarbka, Rudka Bałtowska, Pętkowice, Okół I i Okół II, Michałów, Maksymilianów, Lemierze, Borcuchy, Bałtów, Wycinka
Bodzechów	Bodzechów, Broniszowice, Chmielów, Denków, Goździelin, Gromadzice, Jędrzejowice, Jędrzejów, Kosowice, Magonie, Miłków, Mirkowice, Mychów, Mychów Kolonia, Nowa Dębowa Wola, Podszkodzie, Przyborów, Romanów, Sarnówek Duży, Sarnówek Mały, Stara Dębowa Wola, Sudół, Szewna, Szwarszowice, Szyby, Świrna, Wólka Bodzechowska
Ćmielów	Boria, Borownia, Buszkowice, Brzóstowa, Czarna Głina, Drzenkowice, Glinka, Grójec, Jastków, Krzczonowice, Łysowody, Piaski Brzostowskie, Podgrodzie Smyków, Podgórze, Przeuszyn, Ruda Kościelna, Stoki Duże, Stoki Małe, Trębanów, Wiktorzyn, Wola Grójecka, Wólka Wojnowska, Wojnowice

Kunów	Rudka, Wymysłów, Janik, Małe Jodło, Prawęcín, Doły Biskupie, Bukowie, Kolonia Piaski, Nietulisko Duże, Nietulisko Małe, Miłkowska Karczma, Bokszycka, Biechów, Kolonia Inwalidzka, Chocimów, Udziców, Kurzacze
Waśniów	Boksyce, Boleszyn, Czajęcice, Czażów, Dobruchna, Garbacz, Grzegorzowice, Janowice, Jeżów, Kraszków, Kotarszyn, Milejowice, Momina, Nosów, Nowy Skoszyn, Pękoślawice, Piotrów, Prusinowice, Roztylice, Sarnia Zwola, Sławęcice, Stryczowice, Śnieżkowice, Waśniów, Wojciechowice, Worowice, Wronów, Zajączkowice

Źródło: witryny internetowe gmin powiatu ostrowieckiego

Ryc. 2. Położenie powiatu ostrowieckiego na tle województwa świętokrzyskiego oraz województwa świętokrzyskiego na tle Polski

Źródło: opracowanie własne

1.2. Charakterystyka społeczno – gospodarcza

W 2014 roku powiat ostrowiecki zamieszkiwało 113 678 osób (9,0 % populacji województwa świętokrzyskiego). Gęstość zaludnienia w powiecie odpowiadała liczbie 184 osób/km². Pod względem zaludnienia (faktyczne miejsce zamieszkania) największą gminą powiatu jest gmina miejska Ostrowiec Świętokrzyski, zaś pod względem powierzchni – gmina Bodzechów. Tabela nr 2 przedstawia wymienione aspekty poszczególnych jednostek z końcem roku 2014.

Tabela 2. Powiat Ostrowiecki w układzie gmin

Gmina	Powierzchnia (km ²)	Ludność
Bałtów	105	3 569
Bodzechów	122	13 679
Ćmielów	118	7 625
Kunów	114	10 018
Ostrowiec Świętokrzyski	46	71 728
Waśniów	112	7 059

Źródło: GUS

Łączna liczba podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON na rok 2014 w powiecie wyniosła 10 265, z czego 10 071 to podmioty prywatne. Na terenie powiatu najbardziej rozwiniętą działalnością gospodarczą jest „handel; naprawa pojazdów samochodowych” (sekcja G – 3 546 podmiotów) oraz budownictwo (sekcja F – 1 284 podmiotów). W zdecydowanej większości są to małe jednostki zatrudniające do 9 osób (9 871 podmiotów). Na terenie powiatu występuje jedno przedsiębiorstwo zatrudniające powyżej 1 000 pracowników.

W charakteryzowanej jednostce wg danych GUS odnotowuje się 9 turystycznych obiektów noclegowy (w tym 5 hoteli) posiadających 756 miejsc noclegowych. W roku 2014 udzielono w nich 33 725 noclegów dla Polaków oraz 3 941 dla gości zagranicznych.

1.3. Charakterystyka przyrodnicza

Pod względem fizycznogeograficznym wg. Kondrackiego teren powiatu ostrowieckiego znajduje się w megaregionie – Pozaalpejska Europa Środkowa, podobnie jak większa część kraju. Opisywany powiat mieści się w prowincji Wyżyn Polskich, podprowincji Wyżyny Małopolskiej, w makroregionie Wyżyny Kieleckiej. W układzie mezoregionalnym opisywana jednostka mieści się w zasięgu następujących jednostek: Przedgórze Łżeckie, Wyżyna Sandomierska oraz Góry Świętokrzyskie. Charakteryzowany teren posiada urozmaiconą rzeźbę terenu. Występuje tu pradolina rzeki Kamienna, rozdzielająca Przedgórze Łżeckie i Wyżynę Sandomierską oraz wysoczyzny polodowcowe. Najwyższe wzniesienia na terenie powiatu mieszczą się w jego zachodniej części i osiągają do 300 m wysokości n.p.m.

Według danych z 2014 r. lesistość na terenie powiatu wynosiła 30,4 %. Odpowiednio licząc jest to 19 123,66 ha, z czego grunty leśne publiczne stanowiły 14 369,13 ha.

Znaczna część powiatu położona jest w zlewni rzeki Kamienna. Przepływa ona przez wszystkie gminy powiatu, prócz gminy Waśniów. Innymi rzekami przepływającymi przez powiat są: Kamionka, Modła, Świślina, Pokrzywianka i inne mniejsze ciek wodne. Na obszarze powiatu nie mieszczą się większe zbiorniki wodne.

W granicach powiatu występują następujące obszary i obiekty chronione:

- Jeleniowski Park Krajobrazowy;
- Natura 2000 – specjalny obszar ochrony siedlisk – „Dolina Kamiennej” (PLH 260019);
- Natura 2000 – specjalny obszar ochrony siedlisk – „Krzemionki Opatowskie” (PLH 260024);
- Natura 2000 – specjalny obszar ochrony siedlisk – „Ostoja Jeleniowska” (PLH 260028);
- Natura 2000 – specjalny obszar ochrony siedlisk – „Wzgórza Kunowskie” (PLH 260039);
- Zespół Przyrodniczo – Krajobrazowy – zbocze doliny rzeki Kamiennej w gminie Ćmielów, w miejscowości Podgrodzie;
- Obszar Chronionego Krajobrazu – Dolina Kamienna;
- Jeleniowski Obszar Chronionego Krajobrazu;
- Rezerwat Przyrody – „Wąwóz w skałach”;
- Rezerwat Przyrody – „Szczytniak”;

- Rezerwat Przyrody – „Lisiny Bodzechowskie”;
- Rezerwat Przyrody – „Krzemionki Opatowskie”;
- Rezerwat Przyrody – „Modrzewie”;
- Rezerwat Przyrody – „Ulów”;
- Rezerwat Przyrody – „Małe Gołoborze”;
- 28 pomników przyrody.

II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Ostrowieckiego na lata 2016 – 2020 sporządzono na podstawie art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 poz. 1446 ze zm.). Jest on kontynuacją Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2010 – 2014 dla Powiatu Ostrowieckiego, który został przyjęty Uchwałą Nr XLVII/9/310/10 z dnia 25 czerwca 2010 roku przez Radę Powiatu w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Art. 87, ust. 1. Ustawy mówi o tym, że „Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami”.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Ostrowieckiego:

- sporządzany jest przez Zarząd Powiatu w Ostrowcu Świętokrzyskim na okres 4 lat;
- przyjmuje Rada Powiatu w Ostrowcu Świętokrzyskim, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach;
- Program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego;
- z realizacji Programu Zarząd Powiatu sporządza sprawozdanie w cyklu 2-letnim, które przedstawia Radzie Powiatu.

Zgodnie z zapisami art. 87, ust. 2. ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami Program Opieki nad Zabytkami ma na celu m. in.:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Obowiązujący w Polsce system prawny gwarantuje ochronę zabytkom i całości dziedzictwa kulturowego na terenie kraju. Poniżej wskazano akty prawne wskazujące obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm., z dnia 2 kwietnia 1997 r.).
 - *Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwa obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.*
 - *Art. 6. 1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*
 - *Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.*
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014, poz. 1446 ze zm.) jako główny akt prawny regulujący zasady ochrony i opieki nad zabytkami. Ustawa ta w art. 3 definiuje podstawowe pojęcia:
 - *Zabytek* – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
 - *Zabytek nieruchomy* – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości o cechach j.w.;
 - *Zabytek ruchomy* – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych o cechach j.w.;
 - *Zabytek archeologiczny* – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
 - *Instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami* – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
 - *Prace konserwatorskie* – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
 - *Prace restauratorskie* – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
 - *Roboty budowlane* – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub otoczeniu zabytku;

- *Badania konserwatorskie* – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
 - *Badania architektoniczne* – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
 - *Badania archeologiczne* – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
 - *Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny* – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
 - *Historyczny zespół budowlany* – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
 - *Krajobraz kulturowy* – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
 - *Otoczenie* – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.
3. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2015, poz. 1445). Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów.
- *Art. 4. Powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie:*
 - 7) kultury i ochrony dóbr kultury.
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015, poz. 1713 ze zm.).
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2016, poz. 290).
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013, poz. 2278 ze zm.).
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015, poz. 422 ze zm.).
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015, poz. 1774 ze zm.).
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012, poz. 406).
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016, poz. 395 ze zm.).
11. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015, poz. 1777).
12. Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2015, poz. 2126).
13. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. 2015, poz. 935 ze zm.).

14. Ustawa z dnia 19 grudnia 2009 r. o partnerstwie publiczno – prywatnym (Dz. U. 2015, poz. 696).
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354).
16. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 Nr 113, poz. 661).
17. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2005, poz. 940 ze zm.).
18. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. 2016, poz. 1131).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012, poz. 987).
2. Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012, poz. 642).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2015, poz. 1446).

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Ostrowieckiego sporządzono z uwzględnieniem zewnętrznych uwarunkowań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym aktów prawa oraz innych opracowań strategicznych o podobnej tematyce.

Ustalenia Programu korespondują z zapisami (cele, zasady, kierunki) dokumentów na różnych poziomach. Metodologia planowania zakłada spójność dokumentów programowych w układzie hierarchicznym: kraj, województwo, powiat, gmina.

W niniejszym rozdziale przedstawiono szczegółowy wykaz ww. dokumentów.

Strategia Rozwoju Kraju 2020

Strategia jest nadrzędnym dokumentem, który wyznacza normy, ramy odniesienia oraz standardy dla innych dokumentów niższego szczebla, jak również dla 9 zintegrowanych strategii. Jest spójna z Długookresową Strategią Rozwoju Kraju 2030 oraz z Koncepcją

Przestrzennego Zagospodarowania Kraju. Strategia ta została przyjęta uchwałą Rady Ministrów w dniu 25 września 2012 roku. Celem strategicznym opracowania jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności. Średniookresowa strategia zakłada podział na 3 obszary strategiczne, które mają przypisane cele i priorytety rozwojowe. Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020 przedstawia 3 strategiczne obszary działań:

- **Sprawne i efektywne państwo;**
- **Konkurencyjna gospodarka;**
- **Spójność społeczna i terytorialna.**

Dokument podkreśla rolę zapewnienia ładu przestrzennego m.in. przez opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów obejmujących: obszary miejskie, a w szczególności metropolitarne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną i użytkowaniem gospodarczym zasobów naturalnych, dziedzictwa kulturowego, objęte ryzykiem katastrof naturalnych, obszary górskie, obszary dotychczas nie objęte procesem planowania oraz obszary przygraniczne. Wspomina się też tutaj o ochronie krajobrazu kulturowego i przyrodniczego. Ośrodki wojewódzkie mają być wzmocniane przez rozwój infrastruktury społecznej, w tym kulturowej oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co pozwoli osiągnąć miastom przewagę konkurencyjną.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014–2017

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 84 ustala obowiązek sporządzania co 4 lata Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami: „Art. 84. W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego inicjuje i opracowuje, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

W ramach ww. Programu przeprowadza się analizę stanu dziedzictwa kulturowego oraz potrzeb związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Następnie definiuje się główne i szczegółowe cele i kierunki działań oraz zadań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Cel główny dokumentu brzmi: „wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel główny programu jest wdrażany poprzez trzy cele szczegółowe:

1. **Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce.**
2. **Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków.**
3. **Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004 - 2020

Kolejnym dokumentem szczebla krajowego jest Narodowa Strategia Kultury 2004 – 2020, której sporządzenie poprzedzone było postawieniem diagnozy dla sektora kultury w Polsce. Działania uwzględnione w Strategii w bezpośredni sposób przekładają się na rozwój kultury, ale także na społeczno - ekonomiczny rozwój regionów.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 określa misję, którą wypełniać powinny instytucje zarządzające, pośredniczące, finansujące, współpracujące oraz wnioskodawcy. Za misję uznano: *„zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”*.

W ramach prac Narodowej Strategii sformułowano następujące cele:

Cel strategiczny: zrównoważenie rozwoju kultury w regionach.

Cele cząstkowe:

1. *Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.*
2. *Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.*
3. *Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury.*
4. *Wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury.*
5. *Poprawa warunków działalności artystycznej.*
6. *Efektywna promocja twórczości.*
7. *Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.*
8. *Zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.*
9. *Promocja polskiej kultury za granicą.*
10. *Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem.*
11. *Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.*
12. *Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).*

Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – „Dziedzictwo Kulturowe”

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

1. **Ochrona zabytków.**
2. **Wspieranie działań muzealnych.**
3. **Kultura ludowa i tradycyjna.**
4. **Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą.**
5. **Ochrona zabytków archeologicznych.**
6. **Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego.**
7. **Miejsca Pamięci Narodowej.**

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 - 2020. Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie

W zakresie przestrzeni i planistyki dokumentem wiodącym na najbliższe lata jest Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 - 2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie.

Dokument ten określa cele i priorytety rozwoju Polski w wymiarze terytorialnym, zasady i instrumenty polityki regionalnej, nową rolę regionów w ramach polityki regionalnej oraz zarys mechanizmu koordynacji działań podejmowanych przez poszczególne resorty.

Poniżej wyszczególniono najistotniejsze zapisy Strategii dotyczące działań związanych z dziedzictwem kulturowym:

- 1. Należy wdrażać rozwiązania wykorzystujące potencjał kulturowy i turystyczny dla rozwoju regionalnego.**
- 2. Kultura nie stanowi pasywnego zasobu regionów, ale aktywnie warunkuje zarówno rozwój społeczny, jak i ekonomiczny.**
- 3. Należy koncentrować się na przekształceniach struktur gospodarczych w kierunku gospodarki opartej na wiedzy, na podniesieniu poziomu rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego, na poprawie dostępu do dóbr i usług publicznych, które wpływają na rozwój potencjałów (takich jak: infrastruktura teleinformatyczna, edukacja, energia czy kultura).**
- 4. Istotna jest obecność nowych technologii w obszarze kultury.**

Zgodnie z zapisami Strategii dzięki rozwojowi lokalnemu w wymiarze społeczno-kulturowym, gospodarczym, ekologiczno-przestrzennym oraz działaniom wyrównawczym na rzecz zwiększenia dostępu do usług publicznych, obszary wiejskie staną się lepszym miejscem do życia, lepiej wykorzystującym dziedzictwo kulturowe i walory środowiska przyrodniczego, bardziej atrakcyjnym turystycznie i inwestycyjnie oraz bardziej zintegrowanym ze względu na wzmocnioną tożsamość lokalną.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym, dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju, jest Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. W dokumencie tym zakłada się rozwój bogactwa polskich regionów – miast i obszarów wiejskich – w oparciu o wykorzystanie wewnętrznych potencjałów polskiej przestrzeni – ich dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, potencjału gospodarczego, innowacyjnego oraz naukowego. W Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju określono cel strategiczny polityki przestrzennego zagospodarowania kraju: *„Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększania zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie”*.

Osiągnięcie celu strategicznego musi się odbywać z zachowaniem spójności przyrodniczo-kulturowej służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju.

4.2 Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

Samorząd Województwa Świętokrzyskiego prowadzi działania z zakresu ochrony zabytków jako jednostka samorządu terytorialnego, realizując zadania wynikające z zapisów ustawowych. Prócz tego Samorząd Województwa Świętokrzyskiego sprawuje opiekę nad zabytkami, będąc ich właścicielem.

Na szczeblu wojewódzkim zostały opracowane dokumenty strategiczne, które są podstawą prawną oraz pozwalają wskazać kierunki działań dla programów na niższych poziomach jednostek samorządu terytorialnego.

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020

Dnia 26 października 2006 roku Sejmik Województwa Świętokrzyskiego uchwalił Strategię Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego (Uchwała Nr XLII/508/06).

Nadrzędną funkcją strategii jest misja, która brzmi: *„Podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców województwa świętokrzyskiego.”* Wyznaczono również cel generalny *„wzrost aktywności województwa fundamentem zintegrowanego rozwoju w sferze społecznej, gospodarczej i ekonomicznej”*. Ma być on osiągnięty przez następujące cele warunkujące:

1. *Przyspieszenie rozwoju bazy ekonomicznej i wzrostu innowacyjności województwa.*
2. *Rozwój zasobów ludzkich.*
3. *Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody i dóbr kultury.*
4. *Wzmocnienie potencjału instytucjonalnego województwa.*
5. *Rozwój systemów infrastruktury technicznej i społecznej.*
6. *Aktywizacja rolnictwa i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich.*

W ramach 3. celu wyodrębniono priorytet **2. Ochrona i udostępnienie dziedzictwa kulturowego**. Podanemu priorytetowi przydzielono kierunki działań:

- *zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;*
- *modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury;*
- *poprawa warunków funkcjonowania instytucji artystycznych;*
- *poprawa warunków funkcjonowania bibliotek w szczególności naukowych i akademickich oraz zwiększenie dostępności do nowoczesnych usług bibliotecznych, z wykorzystaniem technologii informatycznych;*
- *wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.*
- *poprawa dostępności mieszkańców do oferty kulturalnej poprzez wspieranie instytucji poszerzających ofertę programową umożliwiającą aktywne uczestnictwo w życiu kulturalnym.*
- *tworzenie nowych miejsc pracy związanych z ochroną i udostępnianiem dziedzictwa kulturowego.*

Dokument podkreśla, iż województwo posiada bogate zasoby dziedzictwa kulturowego. Krótko scharakteryzowano instytucje kultury na terenie województwa: muzea, teatry, biblioteki, kina, świetlice oraz ośrodki kultury. Ochronę dziedzictwa kulturowego poddano analizie SWOT. Jaj najważniejsze mocne strony to: liczne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego oraz bogactwo miejsc i tradycji historycznych, bogate dziedzictwo kulturowe regionu, bogato reprezentowana tradycyjna kultura i sztuka ludowa (ośrodki rękodzieła artystycznego - garncarstwo, kowalstwo, rzeźba, twórcy ludowi, liczne zespoły folklorystyczne), dobrze rozwinięta sieć instytucji upowszechniania kultury, szczególnie ośrodków kultury i bibliotek w gminach. Do słabych stron zaliczono: niski poziom nakładów finansowych na kulturę, niewystarczającą promocję dziedzictwa kulturowego regionu, niedostateczny poziom finansowania kultury, brak środków finansowych w wielu jednostkach samorządu terytorialnego, instytucjach i organizacjach na udział własny w projektach możliwych do realizacji w ramach programów pomocowych.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 - 2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 – 2020 został zatwierdzony przez Komisję Europejską w wersji 5.0. Program składa się z 11 Osi Priorytetowych wraz z poszczególnymi działaniami.

Wskazano następujące osie priorytetowe programu:

1. *Innowacyjna nauka.*
2. *Konkurencyjna gospodarka.*
3. *Efektywna i zielona energia.*
4. *Dziedzictwo naturalne i kulturowe.*
5. *Nowoczesna komunikacja.*
6. *Rozwój miast.*
7. *Sprawne usługi publiczne.*
8. *Rozwój edukacji i aktywne społeczeństwo.*
9. *Włączenie społeczne i walka z ubóstwem.*
10. *Otwarty rynek pracy.*
11. *Pomoc techniczna.*

W ramach osi **4. Dziedzictwo naturalne i kulturowe** wskazano cel tematyczny 6. *Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami.* W jego ramach znajduje się priorytet inwestycyjny 6c. *Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego, którego celem szczegółowym jest „zwiększona dostępność oraz rozwój zasobów kulturowych regionu”.* Jako wskaźnik określający „sukces” działania wskazano liczbę odwiedzających instytucje kultury (w tym: zwiedzający muzea, widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych, uczestnicy imprez w domach, ośrodkach kultury, świetlicach oraz czytelnicy w bibliotekach).

W ramach dziedzictwa kulturowego dokument zaznacza, iż niewątpliwym atutem regionu świętokrzyskiego są zabytki nieruchome wpisane do rejestru w liczbie 1707 obiektów oraz zabytki archeologiczne w liczbie 254 (stan na 2012 r.), w których upatruje się czynnik pobudzający rozwój społeczno – gospodarczy, co jest jednym z kryteriów otrzymania dofinansowania. W przedmiotowym opracowaniu stwierdzono, iż w najlepszym stanie są

zabytki będące we własności kościoła katolickiego, natomiast w najgorszej kondycji pozostają należące do osób prywatnych. Na terenie województwa znajdują się 24 muzea, 102 biblioteki, 173 filie bibliotek, 12 kin, 4 teatry, filharmonia oraz ośrodki kultury. W 2012 r. zaobserwowano wzrost ruchu turystycznego na poziomie 6,7 % w stosunku do roku 2010.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego

Dokument ten posiada charakter regionalny prowadzący politykę przestrzenną, która ma warunkować korzystne przemiany rozwoju gospodarczego, wzrostu poziomu i jakości życia, konkurencyjności regionu z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju. Zmiana PZP została uchwalona po raz ostatni 22 września 2014 r. przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego. Plan jest zgodny z koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju i stanowi ramy dla studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, a także określa uwarunkowania i kierunki rozwoju województwa świętokrzyskiego.

W rozdziale 4. *Dziedzictwo kulturowe* zwrócono uwagę na specyficzne zasoby dziedzictwa kulturowego, ściśle związane z historią Polski na terenie województwa. Podkreślono, iż województwo świętokrzyskie pod względem liczby zabytków należy do regionów najuboższych w kraju i zajmuje (stan na 31 grudzień 2012 r.):

- 8 miejsce ze względu na liczbę obiektów ruchomych wpisanych do rejestru (w województwie znajdowało się 5,4% ogólnej liczby tego typu zabytków w Polsce);
- 13 miejsce pod względem liczby zabytków archeologicznych ogółem wpisanych do rejestru (w województwie znajdowało się 2,7% tego typu zabytków w Polsce);
- 16 miejsce w kraju ze względu na liczbę obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru (w województwie znajdowało się 2,5% tych zabytków w Polsce).

W odniesieniu do Powiatu Ostrowieckiego w PZP przedstawiono występujący na nim rozległy obszar Staropolskiego Okręgu Przemysłowego, który nasycony jest zabytkami przemysłu z XVII – XIX w. Ponadto wspomniano zabytki dawnej techniki przemysłowej z Nietuliska. W ramach architektury rezydencjonalnej wymieniono zamek w Bałowie. Unikatowa, neolityczna kopalnia krzemienia w Krzemionkach reprezentuje stanowiska archeologiczne z terenu powiatu.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012 – 2015

Program został przyjęty Uchwałą Nr XXIX//524/13 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego z dniem 25 marca 2013 r.

Część programowa przedstawia cel generalny: „*Ochrona i zachowanie materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego*”. Na cel generalny składają się następujące 3 cele operacyjne wraz z wyznaczonymi kierunkami działań:

1. Ochrona i zachowanie dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego.

- 1.1. *Rozpoznanie i dokumentacja zasobów zabytkowych.*
- 1.2. *Ochrona zabytków ruchomych.*
- 1.3. *Ochrona zabytków nieruchomych.*
- 1.4. *Ochrona zabytków archeologicznych.*

- 1.5. *Ochrona zabytkowych układów architektonicznych.*
- 1.6. *Stwarzanie warunków dla powstania i rozwoju parków kulturowych oraz ochrona krajobrazu kulturowego.*
2. **Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kultowego.**
 - 2.1. *Poprawa dostępu do zasobów dziedzictwa.*
 - 2.2. *Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego.*
 - 2.3. *Wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionalnym.*
3. **Tworzenie warunków do wzmacniania tożsamości regionalnej w oparciu o dorobek kultury materialnej i niematerialnej.**
 - 3.1 *Kultywowanie tradycji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.*
 - 3.2 *Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym.*

Do wypisanych kierunków działań przydzielono odpowiednie zadania z wydzielonymi podmiotami, które powinny je zrealizować oraz potencjalne źródła finansowania. Przedstawiono również w osobnym podrozdziale zadania wynikające z przyjętych kierunków działań, będące w kompetencji Województwa Świętokrzyskiego. W dokumencie znajduje się również analiza SWOT dla województwa w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego. Wartym odnotowania są dwie pozycje w słabych stronach: „brak aktualizacji gminnych ewidencji zabytków w części gmin” oraz „brak programów opieki nad zabytkami w części gmin i powiatów”

W charakterystyce stanu zasobów dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego wydzielono i opisano:

- zabytki znajdujące się w rejestrze zabytków województwa świętokrzyskiego;
- pomniki historii;
- parki kulturowe;
- plany zagospodarowania przestrzennego;
- krajobraz kulturowy;
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane;
- dzieła architektury i budownictwa (w tym: architektura sakralna, rezydencjonalna, synagogi i zbory, zabudowa miast);
- dzieła budownictwa obronnego;
- obiekty techniki;
- cmentarze;
- formy zaprojektowanej zieleni;
- miejsca upamiętniające wydarzenie historyczne lub działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- muzea i obiekty gromadzące dzieła sztuki;
- wyposażenie obiektów i kolekcje sztuki;
- stanowiska archeologiczne;
- gwarę;
- strój ludowy;
- twórczość ludową;
- inne elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Strategia rozwoju turystyki województwa świętokrzyskiego na lata 2014-2020

Program został przyjęty Uchwałą Nr XXXIII//589/13 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego z dnia 16 lipca 2013 r.

Strategia rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim na lata 2014-2020 jest najważniejszym dokumentem dotyczącym gospodarki turystycznej w regionie. Geneza dokumentu jest bezpośrednio związana z zakończeniem okresu wdrażania Strategii rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim na lata 2006-2014.

Wizja turystyki w województwie brzmi: *„W latach 2015-2020 województwo świętokrzyskie umocni swoją markę i wizerunek regionu turystycznie atrakcyjnego i powszechnie rozpoznawalnego dzięki skomercjalizowanym produktom turystycznym silnie osadzonym w potencjale naturalnym i kulturowym, zintegrowanej i innowacyjnej promocji, doskonałej wielowymiarowej dostępności, dużym inwestycjom o strategicznym znaczeniu („mega atrakcje”) oraz efektywnej, wielopoziomowej współpracy interesariuszy rynku. Swoją przewagę konkurencyjną na turystycznej mapie Polski i Europy buduje na pozytywnych skojarzeniach, gościnności i otwartości, różnorodnej ofercie, wysokiej jakości usługach i produktach, profesjonalnych kadrach oraz poczuciu dumy i zadowoleniu mieszkańców, będących ambasadorami regionu. Świętokrzyskie wyróżnia wysoki stopień interaktywności oferty, która pozwala każdemu doświadczyć własnych emocji i doznań oraz współtworzyć jej ostateczną postać. Szeroką gamą możliwości spędzania wolnego czasu region „czaruje” i „kusi” zarówno turystów krajowych, jak i zagranicznych, będąc województwem pierwszego wyboru przede wszystkim dla mieszkańców województw ościennych. W roku 2020 województwo jest postrzegane jako region turystycznego sukcesu w pełni dyskontujący gospodarcze i społeczne korzyści płynące z rozwoju turystyki dzięki wykorzystaniu potencjału zrealizowanych projektów turystycznych i okołoturystycznych. Dzięki temu branża turystyczna jest branżą pierwszego wyboru o wysokim prestiżu społecznym, a praca w turystyce gwarantuje satysfakcję, atrakcyjną ścieżkę kariery oraz wysoką jakość życia. Kluczem do sukcesu jest sprawnie funkcjonujący system przepływu informacji oraz współpraca partnerów, świadomych zarówno znaczenia turystyki w gospodarce regionu, jak i własnego miejsca i roli w jej rozwoju.”*

Misja zawarta w Programie kształtuje się następująco: *„Dążymy do zajęcia dominującej pozycji na turystycznej mapie Polski w obszarze pobytów krótko i średnioterminowych, stopniowego wydłużania pobytów na terenie województwa oraz przyciągnięcia turystów spoza Polski wysoką jakością produktów turystycznych posiadających potencjał do wyróżnienia na rynkach zagranicznych. Tam, gdzie jest to uzasadnione istniejącym potencjałem oraz trendami rynkowymi będziemy wspierać działania na rzecz wzrostu ruchu turystycznego w obszarze pobytów długoterminowych. Chcemy odpowiedzieć na potrzebę współautorstwa turystów przygotowując kompleksową ofertę segmentową, umożliwiającą samodzielne organizowanie i komponowanie pobytów. Równorzędnie chcemy rozwijać regionalne oferty tour operatorskie, stawiając na sprzedawane przez sieci krajowych organizatorów turystyki zróżnicowane pakiety, skomponowane z dostępnych na rynku produktów bazujących na lokalnych walorach i atrakcjach o największym potencjale rozwojowym.”*

Cel nadrzędny *„pełne wykorzystanie zrealizowanych projektów turystycznych i okołoturystycznych dla uzyskania efektów gospodarczych i społecznych wynikających z rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim”) będzie realizowany na czterech obszarach koncentracji działań:*

- skomercjalizowana oferta turystyczna regionu;
- funkcjonalnie zorganizowana, zrównoważona przestrzeń turystyczna oraz wysoka dostępność regionu i jego atrakcji;
- wysoki potencjał kadrowy i organizacyjny interesariuszy rynku turystycznego;
- zintegrowany marketing regionu i efektywna komunikacja marketingowa.

Dla wymienionych obszarów przydzielono po 3 – 4 cele operacyjne. Z punktu widzenia obiektów zabytkowych dokument odnosi się do nich w szerokim aspekcie, które są jedną ze składowych rozwoju ruchu turystycznego. Stwierdzono, iż w całym województwie zabytkowych obiektów nieruchomych, które wpisane są do wojewódzkiego rejestru jest 1649, a aż 449 to obiekty sakralne. Wyróżniono i scharakteryzowano następujące grupy odnoszące się do dziedzictwa kulturowego:

- obiekty sakralne;
- zamki i obiekty rezydencjonalne;
- zabytki techniki;
- zabytkowe założenia urbanistyczne;
- muzea;
- instytucje kultury;
- kina;
- wydarzenia regionalne;
- legendy;
- sztuka ludowa;
- tradycje kulinarne;

W powyższych zestawieniach znalazły się również obiekty znajdujące się w powiecie ostrowieckim, np. Żywe Muzeum Porcelany „AS” w Ćmielowie, czy też Muzeum Archeologiczne i Rezerwat „Krzemionki” k. Ostrowca Świętokrzyskiego.

V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu (analiza dokumentów programowych powiatu)

Poniżej ukazano wybrane dokumenty strategiczne dla Powiatu Ostrowieckiego. Wyszczególniono oraz przedstawiono zagadnienia w zakresie dziedzictwa kulturowego powiatu. Programy strategiczne stanowiły wytyczne do opracowania niniejszego dokumentu.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Ostrowieckiego do 2020 roku

Strategia Rozwoju Powiatu Ostrowieckiego formułuje misję, która brzmi: *„zintegrowany obszar zrównoważonego rozwoju oparty na wysoko wykwalifikowanej kadrze i potencjale społecznym mieszkańców powiatu w dziedzinach związanych z rozwojem*

przemysłu. Obszar o wysokich walorach krajobrazowych i potencjale dziedzictwa kulturowego sprzyjających rozwojowi różnych form turystyki i rekreacji. Powiat z pełną infrastrukturą społeczną stanowiącą warunki do bezpiecznego i komfortowego życia jego mieszkańców”.

Cele wraz z kierunkami działania zostały podzielone w dokumencie na obszary strategiczne. Obszary strategiczne są najistotniejszymi polami działania powiatu, jednocześnie wytyczają kierunki prac na najbliższe lata. Działalność Powiatu Ostrowieckiego koncentrować będzie się na pięciu obszarach:

- ekologia;
- gospodarka;
- infrastruktura;
- przestrzeń;
- społeczność.

W każdym z powyższych obszarów przypisano priorytety, cele pierwszorzędne oraz cele drugorzędne. Ponadto przypisano im konkretne kierunki działań.

Dokument zawiera analizę SWOT dla powiatu, gdzie w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego wymieniono w mocnych stronach atrakcje turystyczne i historyczne, wytwarzanie wyrobów artystycznych regionu, gospodarstwa agroturystyczne, kopalnię „Krzemionki” oraz Park Jurajski. Do słabych stron zaliczono słabą promocję turystyki i jej infrastrukturę oraz małą ilość placówek kulturalnych.

Każdą gminę opisano osobno w oddzielnym podrozdziale. W ramach ich charakterystyki wypunktowano również wykaz zabytkowych obiektów architektonicznych.

Strategia rozwoju przedsiębiorczości na terenie powiatu Ostrowieckiego wraz z wykazem potencjalnych źródeł finansowania realizacji strategii

Strategia jest dokumentem planistycznym odnoszącym się do wybranej przez powiat branży rozwoju gospodarczego (przedsiębiorczości) i składa się z dwóch części. Część I stanowi zapis strategii obejmujący: zdefiniowaną misję rozwoju branży, wyniki przeprowadzonej analizy SWOT oraz sformułowane cele strategiczne, cele operacyjne oraz szczegółowe zadania i projekty do realizacji. Natomiast druga część dokumentu - część finansowa – zawiera analizę budżetu powiatu pod kątem możliwości finansowania zadań zapisanych w tym dokumencie planistycznym oraz analizę zewnętrznych źródeł, zidentyfikowanych w odniesieniu do wybranej branży – rozwoju przedsiębiorczości na terenie powiatu ostrowieckiego.

W kontekście zabytków Strategia wyróżnia poszczególne składowe będące atrakcjami turystycznymi powiatu:

- duża atrakcyjność turystyczna powiatu - Krzemionki, dolina rzeki Kamiennej szczególnie na terenie gminy Bałtów i Ćmielów;
- agroturystyka;
- dostępne tereny pod rozwój bazy turystycznej i wypoczynkowej;
- bogate możliwości wypoczynkowe - parki krajobrazowe;
- historia i walory turystyczno – krajoznawcze;
- liczne zabytki (dworki, świątynie);
- obszar powiatu zajmuje dość ciekawe miejsca o walorach agroturystycznych.

W opracowaniu zaznaczono, iż rozwój funkcji turystycznych opiera się przede wszystkim na tworzeniu produktów potencjalnie wyróżniających ofertę powiatu spośród innych i mają być w tym celu wykorzystane m. in. obiekty zabytkowe.

W celu strategicznym 3: *tworzenie oferty turystycznej wykorzystującej walory przyrodnicze i kulturowe powiatu* przydzielono cel operacyjny *Scalenie atrakcji turystycznych powiatu w produkt turystyczny*, w ramach którego znalazło się kilka zadań odnoszących się do zabytkowych obiektów i dziedzictwa kulturowego.

Program Rozwoju Turystyki i Promocji Powiatu Ostrowieckiego

Przedmiotowy dokument powstał w listopadzie 2005 r. Autorzy opracowania zwrócili uwagę na turystykę miejską i kulturową jednostek samorządowych, w których znajdują się cenne obiekty historyczne. W Programie scharakteryzowano ważniejsze obiekty budownictwa i architektury świeckiej, kościelnej, przemysłowej oraz muzea. Wymieniono także cykliczne wydarzenia kulturalne głównie o zasięgu lokalnym na omawianym obszarze oraz zorganizowane grupy kulturalne.

Wizja strategii brzmi: *„Region zrównoważonego rozwoju obszarów turystycznych opartych na domenach i produktach turystycznych powiatu i jego najbliższych okolic, zintegrowanych w ramach ostrowieckiego klastra turystycznego. Turystyka silnie związana z Górami Świętokrzyskimi oparta na własnych markowych produktach, atrakcyjna swoją lokalizacją i infrastrukturą zarówno dla turystów polskich i zagranicznych oraz przyjazna i podnosząca komfort życia mieszkańców powiatu.”*

Każdą gminę opisano osobno w oddzielnym podrozdziale. W ramach ich charakterystyki wypunktowano również walory antropogeniczne, w których skład wchodzi wykaz zabytkowych obiektów architektonicznych.

W ramach poszczególnych programów operacyjnych Programu Rozwoju Turystyki znalazły się projekty w bezpośredni sposób nawiązujące do zabytków i dziedzictwa kulturowego: rewitalizacja „Krzemionek”, upamiętnienia Witolda Gombrowicza, odtworzenie zieleni parkowej, utworzenie parku tematycznego związanego z procesami hutniczymi (Muzeum Tradycji Hutnictwa) oraz promocja lokalnej architektury sakralnej.

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu

5.2.1. Rys historyczny obszaru powiatu ostrowieckiego

Najstarsze ślady pobytu ludności na terenach dzisiejszego powiatu ostrowieckiego należy wiązać z osadnictwem epoki kamienia sięgającej 4 000 lat p.n.e. Potwierdzona dokumentacja historyczna sięga XIV w. i związana jest z rozwojem hutnictwa opartego na rodzimym surowcu oraz z ewolucjom Staropolskiego Okręgu Przemysłowego.

¹W okresie przedpiastowskim tereny te zamieszkiwały związki plemienne Lędzian. W początkach państwowości polskiej weszły w skład prowincji sandomierskiej. W okresie rozbicia dzielnicowego (1138 – 1306 r.) prowincja sandomierska stała się samodzielnym księstwem władanym przez syna Bolesława Krzywoustego – Henryka, a po jego śmierci, najmłodszego syna Kazimierza Sprawiedliwego. Po zjednoczeniu Polski przez Władysława Łokietka, księstwo przekształcono w województwo sandomierskie. W 1471 roku w skład województwa sandomierskiego wchodziły powiaty: sandomierski, wiślicki, radomski, opoczyński i częciński. Powiat opatowski, został wydzielony znacznie później, aczkolwiek sejmiki wojewódzkie odbywały się w mieście Opatowie. Stan ten trwał do III rozbioru, (1795 r.) w wyniku którego region znalazł się w zaborze austriackim. Po 1815 roku wszedł w skład Królestwa Kongresowego, a siedzibę województwa sandomierskiego przeniesiono do Radomia. W roku 1837 województwo sandomierskie przemianowano w gubernię, której zasięg parokrotnie zmieniano. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku ówczesny powiat opatowski, a wraz z nim tereny obecnego Powiatu Ostrowieckiego, znalazły się w powstałym województwie kieleckim. Na terenie obecnego Powiatu Ostrowieckiego znajduje się 5 starych ośrodków miejskich. Waśniów lokowany w 1351 roku i nadany klasztorowi cystersów w Wąchocku. Kunów otrzymał prawa miejskie w 1365 roku i był siedzibą administracji dóbr biskupów krakowskich. Ćmielów przekształcony z osady w miasto w roku 1505 przez Krzysztofa Szydłowieckiego, Denków założony przez Stanisława Michowskiego w roku 1564 (dziś dzielnica Ostrowca Świętokrzyskiego) oraz Ostrowiec założony samowolnie przez Jakuba Gawrońskiego w 1597 roku. W roku 1924 Ostrowiec został wydzielony z obszaru administracyjnego powiatu opatowskiego i otrzymał status powiatu grodzkiego, który utracił w 1975 roku. 1 stycznia 1999 r., w wyniku reformy administracyjnej kraju, powstał Powiat Ostrowiecki

Tabela 3. Miejscowości powiatu z otrzymanymi prawami miejskimi

Miejscowość	Rok otrzymania praw miejskich	Na mocy przywileju lokacyjnego
Ćmielów	1505	wydanego w Radomiu przez króla Aleksandra Jagiellończyka
Kunów	1365 – 1502, 1535 - 1869 i od 1990	wydanego przez krakowskiego biskupa Piotra Tomickiego (1535)
Ostrowiec Świętokrzyski	1597 bądź 1613	
Waśniów	1351–1869	wydanego przez króla Kazimierza Wielkiego
Denków	1564 - 1859	wydanego przez króla Zygmunta Augusta

Źródło: Gminne Programy Opieki nad Zabytkami

¹ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2010-2014 dla Powiatu Ostrowieckiego str. 15-16

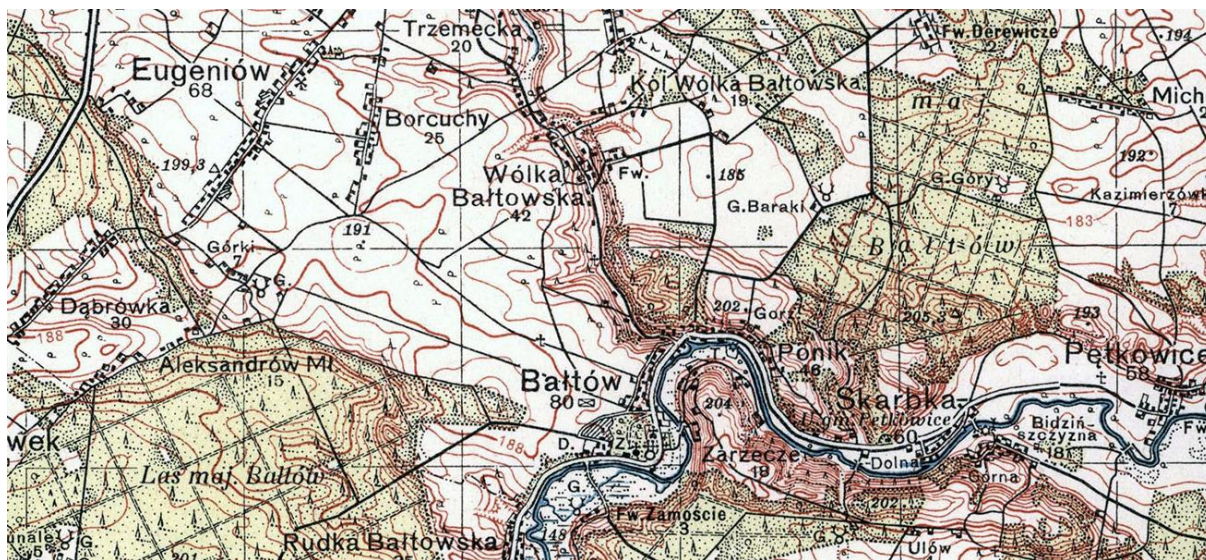
5.2.2 Gminy Powiatu Ostrowieckiego wraz z charakterystyką ich dziedzictwa kulturowego

GMINA BAŁTÓW

Obszar obecnej gminy był w przeszłości miejscem wielu wydarzeń historycznych i kulturowych. Niektóre z nich pozostawiły po sobie znamienne ślady do dzisiejszych czasów, inne przepadły bezpowrotnie. Poniżej krótko wymieniono ważniejsze fakty i zdarzenia na przestrzeni wieków.

- nazwa siedziby gminnej pochodzi od imienia jej pierwotnego właściciela – Baluta, bądź od pojęcia „bełt” – wir w wodzie (być może chodziło o wiry na rzece Kamienna);
- wg lokalnej legendy słowo Bałtów wywodzi się od nazwy Bałtas – „biały” z języka litewskiego. W średniowieczu jeńcy litewscy tak nazywali tutejsze białe wapienie;
- pierwszą wzmianką o Bałtowie jest zapis Jana Długosza mówiący o drewnianym kościele parafialnym w Bałtowie wzniesionym w 1326 r. Nadmienia się, iż we wsi w tym czasie znajdowało się 20 garncarzy;
- znanymi właścicielami dóbr Bałtowa w XVI w. byli: Jan z Kaliszan i rodzina Ossolińskich;
- w XVII w. majątek był własnością: Pawła Chocimowskiego, Krzysztofa Krzyżanowskiego i Marcina Chomętowskiego;
- w następnych latach majątek przejmują: Stanisław Chomętowski – wojewoda mazowiecki, który założył w Bałtowie „wielki piec”, prawdopodobnie chodzi o kuźnię. To on założył murowany dwór na wzgórzu obok kościoła;
- po śmierci Stanisława „włościa” w Bałtowie zostają rozdzielone między sukcesorów. Bałtów przechodzi w ręce Pieniążków herbu Odrowąż;
- w 1729 r. spłonął drewniany kościół. Msze zaczęto odprawiać w kaplicy garncarskiej z 1620 r., która w późniejszym czasie została rozbudowana;
- Dominik Pieniążek odnowił kaplicę garncarzy, umieścił w niej rodową tablicę herbową, wyremontował również dwór, który znajdował się na miejscu obecnego pałacu Lubeckich;
- w 1797 r. odnotowano dług na posiadłościach bałtowskich w wysokości 73 090 zł. p. Być może było to związane z brakiem produkcji żelaza w miejscowej fabryce „wielkiego pieca”. W tym czasie wieś liczyła 115 domów;
- ma pocz. XIX w. w miejscu spalonego kościoła powstała murowana, „pałacowa” kaplica;
- kolejne lata przynoszą liczne zmiany właścicieli Bałtowa, a w 1835 r. zespół dworski poddano sprzedaży sądowej;
- dobra przechodzą w ręce ministra Franciszka Ksawerego Druckiego Lubeckiego w 1840 r. Ten w późniejszym czasie przekazuje je swoim dwóm synom;
- w 1896 r. Aleksander – wnuk Franciszka rozpoczął budowę nowego dworu w stylu francuskiego baroku na miejscu dworu Chomętowskich, którą ukończono w 1903 r. Okres ten obfituje w budowę młynów na rzece Kamiennej, rozbudowę folwarku oraz remont kościoła i jego przebudowę kończącą w 1904 r.;
- w 1924 r. spłonął pałac. Natychmiast podjęto próbę jego odbudowy. Nowa budowla przyjęła formę neobarokowego pałacu;

- po śmierci Aleksandra majątek wystawiono na licytację. Zakupu dokonał jego syn Ksawery, który utrzymał majątek do 1945 r. W latach 30. XX w. w skład dóbr bałtowskich wchodziły 4 folwarki: Bałtów, Wólka Bałtowska, Skarbka, Maksymilianowo;
- po wojnie majątek przejął Skarb Państwa. W 1950 r. w pałacu powstała szkoła rolnicza;
- znaczącą miejscowością w przeszłości z terenu Gminy Bałtów była wieś Okół założona w XV w. W XIX w. liczyła 116 domów i 758 mieszkańców;
- Gminę Bałtów powołano w 1975 r.

Ryc. 3. Bałtów w 1938 r.

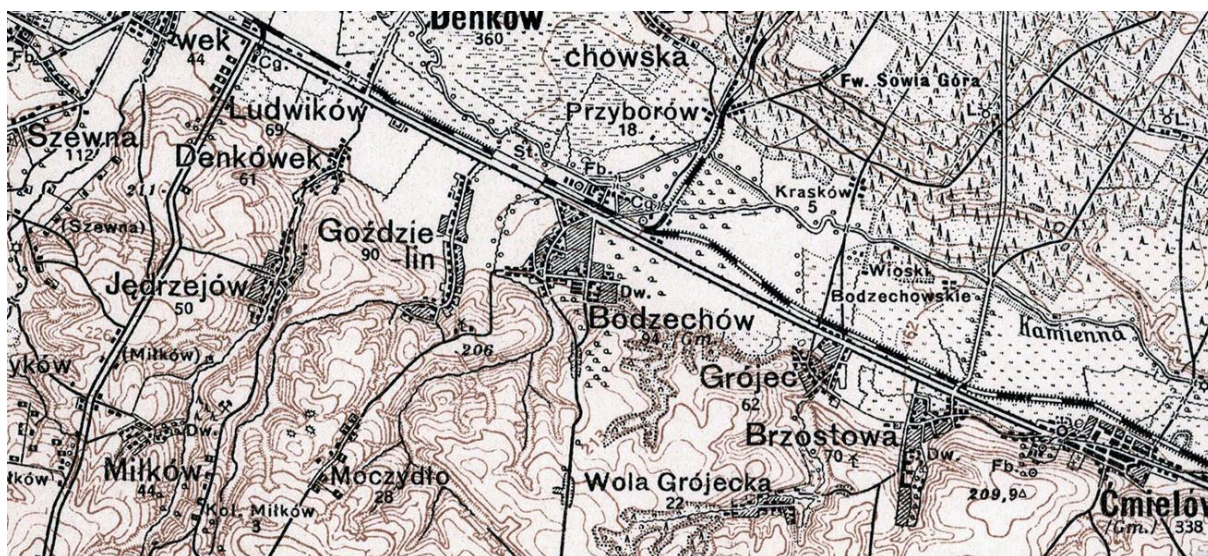
Źródło: www.mapywig.org

GMINA BODZECZÓW

Obszar obecnej gminy był w przeszłości miejscem wielu wydarzeń historycznych i kulturowych. Niektóre z nich pozostawiły po sobie znamienne ślady do dzisiejszych czasów, inne przepadły bezpowrotnie. Poniżej krótko wymieniono ważniejsze fakty i zdarzenia na przestrzeni wieków.

- w 1922 r. Jan Samsonowicz odkrył w miejscowości Krzemionki kompleks kopalń krzemienia z epoki neolitu obejmujący około 3000 jednostek górniczych. Kopalnie były czynne od połowy V w. p. e. do okresu wczesnego brązu, kiedy około 1700 lat p. n. e. zaprzestano wydobywania krzemienia pasiastego;
- w nieczynnym kamieniołomie „Lipnik” (sołectwo Sudół), w roku 1960 odkryto paleolityczne stanowisko łowców kultury magdaleńskiej;
- na obszarze gminy występują liczne groby megalityczne;
- najstarsze piecowiska datowane na I/II w. n. e. i pochodzą z Bodzechowa, Goździelina, Świrny i Chmielowa;
- w Chmielowie Piaskowym odkryto cmentarzysko pochodzące z II/III w. n. e.;
- na przestrzeni X – XIII wieku na terenie gminy znajdowały się grodziska w Gromadzie, Miłkowie i Mychowie;

- pierwsze zapiski wspominające istnienie miejscowości gminnych datowane są na 1326 r. i opisują Mominę;
- najstarszą udokumentowaną parafią z terenu gminy jest parafia ze wsi Szewna, którą założyli Biskupi Krakowscy. Wieś należała do dóbr biskupich;
- pierwsza wzmianka o właścicielach zamieszkujących teren gminy pochodzi z 1425 r. i przywołuje ród Rawitów, który prócz posiadłości w Mychowie posiadał: Goździelin, Jędrzejów, Denków i Bodzechów;
- w wieku XVI dobra należały do Stanisława Michowskiego, założyciela miasta Michowa (w 1564 roku przeniesionego na grunty wsi Denków);
- bodzechowskie dobra w następnych wiekach przechodziły „z rąk do rąk”. Właścicielami wsi byli np.: Kalikst Michowski, Stanisław Tarnowski – kasztelan sandomierski, Janusz ks. Ostrogski, Franciszek Zasławski, Aleksandra Dominika Lubomirska, Antoni ks. Lubomirski - wojewoda lubelski, Jan hr. Małachowski, Gustawo hr. Małachowski;
- w 1 poł. XIX w. dobra ziemskie Bodzechów zostały skonfiskowane na rzecz skarbu państwa w roku 1834 za udział hr. Gustawa w Powstaniu Listopadowym. W 1848 roku na licytacji sądowej w Radomiu nabył je Onufry hr. Małachowski, który za kontraktem prywatnym odstąpił je Ignacemu Kotkowskiemu, przedsiębiorcy budowlanemu i dzierżawcy huty żelaza w Bodzechowie;
- w 1898 roku przed przejęciem dóbr przez Towarzystwo Akcyjne Fabryk Żelaza „Bodzechów” dobra należały do czternaściora wnucząt i dwóch prawnuków Ignacego Kotkowskiego;
- w początkach XX w. fabryką w Bodzechowie zarządzał Jan Onufry Gombrowicz, ojciec Witolda Gombrowicza;
- w roku 1913 dobra bodzechowskie nabył Edward Jankowski;
- w okresie międzywojennym fabryka żelaza została przekształcona w papiernię.
- dwór w Bodzechowie wybudowany w XVIII został po II wojnie światowej zniszczony i rozebrany,

Ryc. 4. Bodzechów w 1927 r.

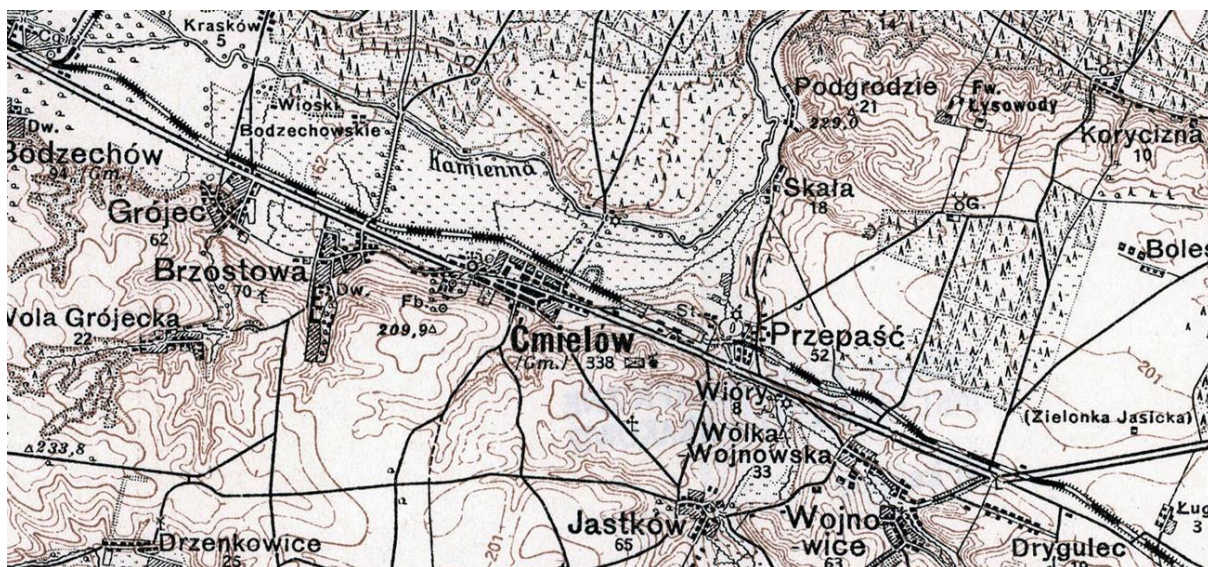
Źródło: www.mapywig.org

GMINA ĆMIELÓW²

Obszar obecnej gminy był w przeszłości miejscem wielu wydarzeń historycznych i kulturowych. Niektóre z nich pozostawiły po sobie znamienne ślady do dzisiejszych czasów, inne przepadły bezpowrotnie. Poniżej krótko wymieniono ważniejsze fakty i zdarzenia na przestrzeni wieków.

- pierwsze ślady osadnictwa na terenie gminy występują na wzniesieniu zwanym „Gawroniec” na obszarze Ćmielowa i datowane są na 11 – 10 tys. lat p.n.e.;
- w pierwszych wiekach naszej ery wzdłuż rzeki Kamiennej przebiegał rzymski szlak handlowy;
- na obszarze gminy od dawna zajmowano się garncarstwem, co związane jest z licznymi pokładami gliny, a czynnikiem terminującym osadnictwo było bogactwo surowców krzemiennych;
- pierwsze wzmianki o Ćmielowie pochodzą z XIV w. Na terenie obecnego miasta istniały wtedy dwie osady: wieś Ćmielów z zamkiem i kmiecymi zabudowaniami oraz wieś Szydłów z zagrodami i kościołem;
- majątek w Ćmielowie kilkakrotnie zmieniał swoich właścicieli. Pierwszymi odnotowanymi byli: Rzeclaw (ok. 1365 r.), Marcin Podczaszy Dobrzyński, Mikołaj Podkomorzy Dobrzyński, Gniewosz z Dalewic – podkomorzy krakowski, Jan z Podłowa, Stanisław Grocholic;
- 19 maja 1505 r. król Aleksander Jagiellończyk nadał przywilej lokalizacyjny miasta Ćmielowa, o który wcześniej starał się Jakub Szydłowiecki – ówczesny właściciel miasta;
- w latach 1519 – 1531 rozbudowano zamek za sprawą Krzysztofa Szydłowieckiego – kanclerza wielkiego koronnego;
- w 1528 r. ukończono budowę zamkowej kaplicy;
- od 1606 r. majątkiem w Ćmielowie rządził Janusz Ostrogski;
- następnymi właścicielami byli: od 1709 r. Aleksander Dominik Lubomirski, Jan Małachowski, Jacek Małachowski, Jan z Dukli Małachowski, Franciszka Małachowska i jej dzieci – Kazimierz i Anna;
- dobrami ćmielowskim władali również: Teresa Drucka – Lubecka, Wojciech Pusłowski, Maria Drucka – Lubecka, Aleksander Drucki – Lubecki;
- w 1790 r. założono fabrykę porcelany;
- w 1827 roku Ćmielów liczył 144 domy i 1273 mieszkańców;
- w 1860 roku Ćmielów zamieszkiwało 704 mieszkańców i stało tu 79 domów. Tak znaczny spadek ludności był spowodowany epidemią cholery;
- po I wojnie światowej fabryka porcelany przeżywa swój rozkwit;
- po II wojnie światowej upaństwowiono fabrykę, którą stanowią główny czynnik rozwoju miasta;
- w 1960 r. do miasta przyłączono sąsiednie wsie Skała i Przepaść.

² Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2011-2014 Powiatu Legionowskiego str. 57-59

Ryc. 5. Cmielów w 1927 r.

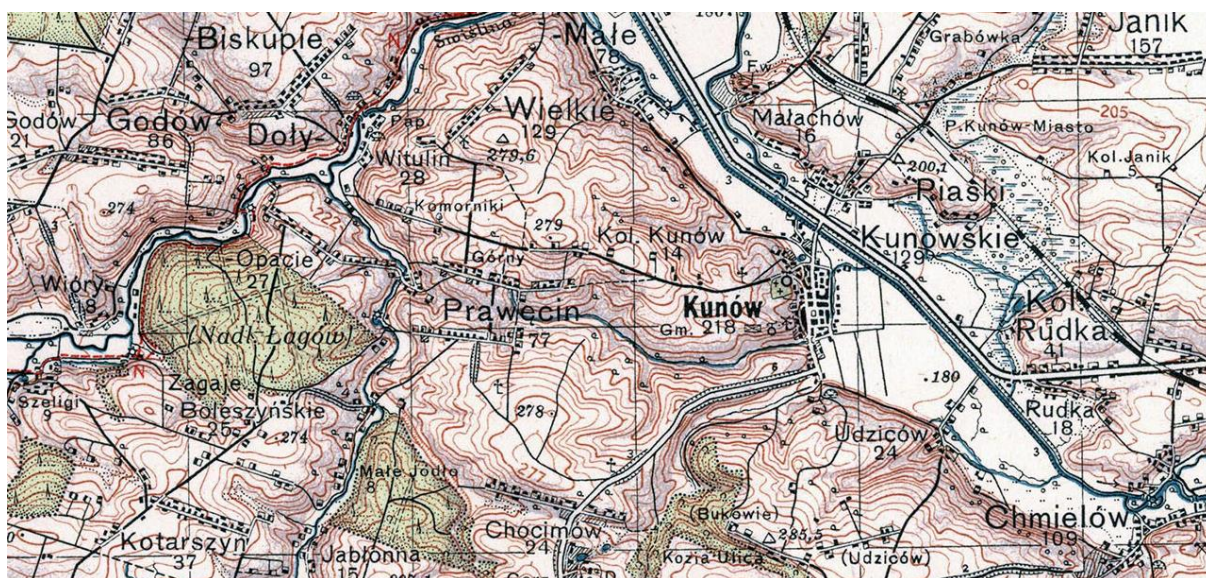
Źródło: www.mapywig.org

GMINA KUNÓW

Obszar obecnej gminy był w przeszłości miejscem wielu wydarzeń historycznych i kulturowych. Niektóre z nich pozostawiły po sobie znamienne ślady do dzisiejszych czasów, inne przepadły bezpowrotnie. Poniżej krótko wymieniono ważniejsze fakty i zdarzenia na przestrzeni wieków.

- w XII w. Kunów był ośrodkiem administracyjnym dla części dóbr biskupów krakowskich;
- pierwsza zanotowana pisemnie informacja o Kunowie pochodzi z 1281 r. i dotyczy kościoła p.w. św. Władysława;
- w 1411 r. w Kunowie zatrzymał się król Polski Władysław Jagiełło wracając z bitwy pod Grunwaldem;
- w 1423 r. Kunów otrzymuje prawa miejskie wg. kronik Jana Długosza – jest to data sporna;
- w 1430 r. zbudowano kaplicę wolno stojącą w Kolonii Inwalidzkiej oraz rozbudowano folwark dworski za sprawą Zbigniewa Oleśnickiego;
- w 1535 r. biskup krakowski Piotr Tomicki wyniósł wieś Kunów do godności miasta na prawie magdeburskim;
- Kunów w 1578 r. liczył 62 rzemieślników, 28 domów w rynku, 130 domów poza oraz 1000 osób łącznie. Miasto w tym czasie posiadało własną szkołę oraz szpital;
- od końca XVI w. w Kunowie mają miejsce początki ośrodka kamieniarskiego bazującego na rodzimym złożu piaskowca;
- w 1620 r. na terenie obecnej gminy funkcjonowały już dwa kamieniołomy w: Kunowie i Dołach Biskupich;
- w latach 1623 – 1637 wybudowano obecny kościół parafialny w Kunowie, konsekrowany w 1656 r.;
- w roku 1646 r. wybudowano drewniany kościół kaznodziejski pod Kunowem;

- miasto dotknęła klęska w czasie wojny północnej (1700 – 1709 r.). W tym czasie zginęło ponad 0,5 tys. mieszkańców miasta;
- po 1815 r. zauważa się rozkwit przemysłu w dorzeczu rzeki Kamienna. W Nietulisku Dużym do dziś pozostały monumentalne budynki, zakład przerabiał sztaby żelaza. W 1903 r. założenie zostało dotknięte powodzią, co było przyczyną zamknięcia zakładu;
- w XIX w. za udział w powstaniach narodowych część mieszkańców Kunowa została aresztowana i zesłanych na Sybir. Po upadku powstania dobra kunowskie liczące około 2473 ha zostały przekazane w ręce rosyjskie;
- w roku 1885 oddano do użytku linię kolejową ze Skarżyska-Kamiennej do Ostrowca, którą poprowadzono w oddaleniu od Kunowa (1km),
- w osadzie młynarskiej „Doły” w 1885 roku wybudowano zakład przerobu kamienia, a następnie fabrykę tektury „Witulín”. Nazwa ta pochodzi od imienia Witolda Gombrowicza, którą wprowadzili jego rodzice. Byli oni współwłaścicielami fabryki tektury dziś nie istniejącej. Zabudowania fabryczne pochodzą z lat 1885 – 1912;
- z inicjatywy Gustawa Ośniałowskiego, dziedzica Chocimowa, w 1907 r. założona została w Kunowie Ochotnicza Straż Pożarna;
- do 1937 roku największymi zakładami przemysłowymi na terenie Gminy były: fabryka tektury „Witulín” S.A. oraz dwa tartaki;
- w 1938 roku Gmina obejmowała obszar 100 km ², na którym zamieszkiwało około 10700 osób, działały wówczas 2 młyny motorowe, 5 młynów wodnych, 5 wiatraków, 2 tartaki, fabryka tektury i 8 zakładów kamieniarskich;
- po II wojnie światowej 16 stycznia 1945 Gmina Kunów została wyzwolona przez 6 armię syberyjską Armii Czerwonej;
- po 1945 r. nastąpił dynamiczny rozwój Gminy;

Ryc. 6. Kunów w 1934 r.

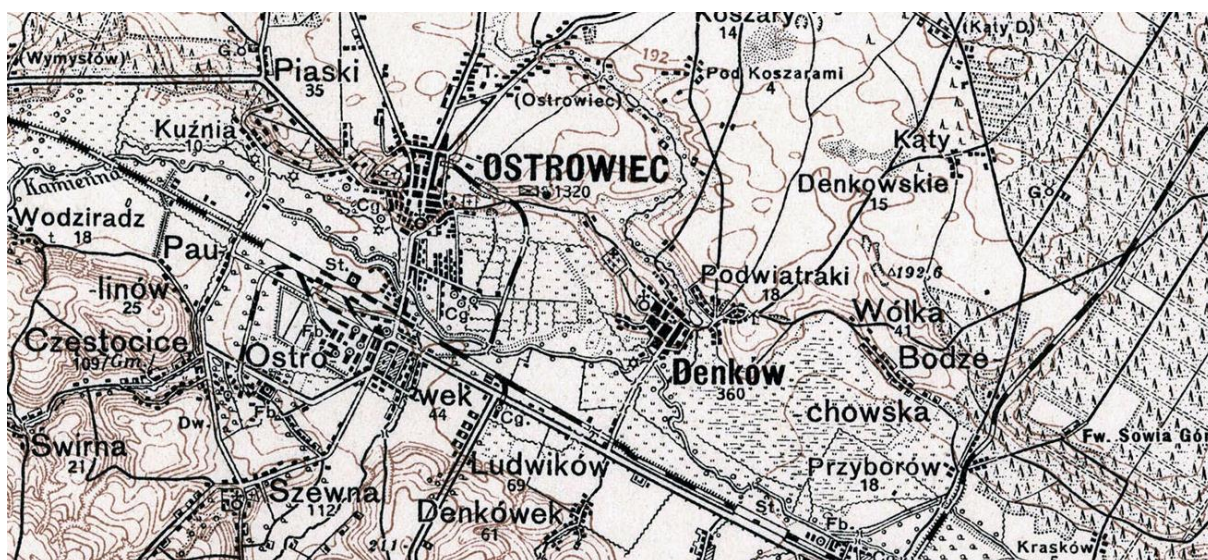
Źródło: www.mapywig.org

GMINA OSTROWIEC ŚWIĘTOKRZYSKI³

Obszar obecnej gminy był w przeszłości miejscem wielu wydarzeń historycznych i kulturowych. Niektóre z nich pozostawiły po sobie znamienne ślady do dzisiejszych czasów, inne przepadły bezpowrotnie. Poniżej krótko wymieniono ważniejsze fakty i zdarzenia na przestrzeni wieków.

- pierwsi ludzie zamieszkujący teren obecnego miasta pochodzili z okresu neolitu;
- odnotowane wzmianki dotyczące Ostrowca Świętokrzyskiego pochodzą z XIII – XIV. Widnieją w nich zapisy o Częstocicach oraz Ostrowcu;
- za datę otrzymania praw miejskich dla Ostrowca przyjmuje się rok 1597 bądź 1613 wg różnych źródeł;
- Janusz Ostrogski na przeł. XVI/XVII w. wykupił dobra ostrowieckie. Wybudował kościół oraz wyodrębnił majątek, który pozostał w takim stanie do poł. XIX w. Z jego osobą można wiązać genezę nazwy miasta;
- w XVII i XVIII w. miasto przechodziło we własność różnych rodów, np.: Ostrogscy, Zasławscy, Wiśniowieccy, Lubomirscy, czy Sanguszkowie;
- pierwszy Żydzi osiedlali się w mieście na początku XVII w.;
- w 1682 r. wybudowano pierwszą drewnianą synagogę;
- w 1765 r. Żydzi na terenie miasta Ostrowiec liczyli 717 osób;
- po 1808 r. właścicielem Ostrowca został Jerzy Dobrzański, który w 1813 r. założył hutę.
- w 1827 r. Ostrowiec liczył 270 domów i 1 768 mieszkańców. 40 lat później liczba mieszkańców wzrosła do ok. 5,5 tys.;
- w latach 1837 – 1839 powstała kolejna huta, której darczyńcą był Henryk Łubieński – właściciel miasta;
- w 1839 r. powstała cukrownia w osadzie fabrycznej Częstocice, pierwsza w Królestwie Polskim;
- na przełomie XIX/XX w. miasto rozwijało się bardzo dynamicznie. Powstały wtedy dwie cegielnie, browar oraz zakład rektyfikacji spirytusu; w 1910 r. miasto liczyło 13,9 tys. osób (58,4% stanowili Żydzi);
- na pocz. I. 20. XX w. opracowano koncepcję urbanistyczną miasta oraz wybudowano kilkanaście obiektów użyteczności publicznej;
- okres międzywojenny charakteryzował się dużą ilością zakładów przemysłowych. Przed II wojną światową w mieście odnotowano ok 30 tys. mieszkańców;
- szacuje się, że ok 11 tys. Żydów ostrowieckich zostało zabitych podczas II wojny światowej. Ponadto w tym czasie w Ostrowcu znajdowało się getto oraz obóz pracy dla Żydów. Miejscowość została wyzwolona przez Armię Czerwoną 16 stycznia 1945 roku;
- od 1937 r. funkcjonuje obecna nazwa miasta. Wcześniej używanymi nazwami były: Ostrowiec Kielecki - w I. 20. i 30. XX w. oraz Ostrowiec nad Kamienną - na pocz. XX w.
- w 1954 r. do miasta przyłączono m.in. Denków oraz Częstocice.

³ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2011-2014 Powiatu Legionowskiego str. 70-74

Ryc. 7. Ostrowiec Świętokrzyski w 1927 r.

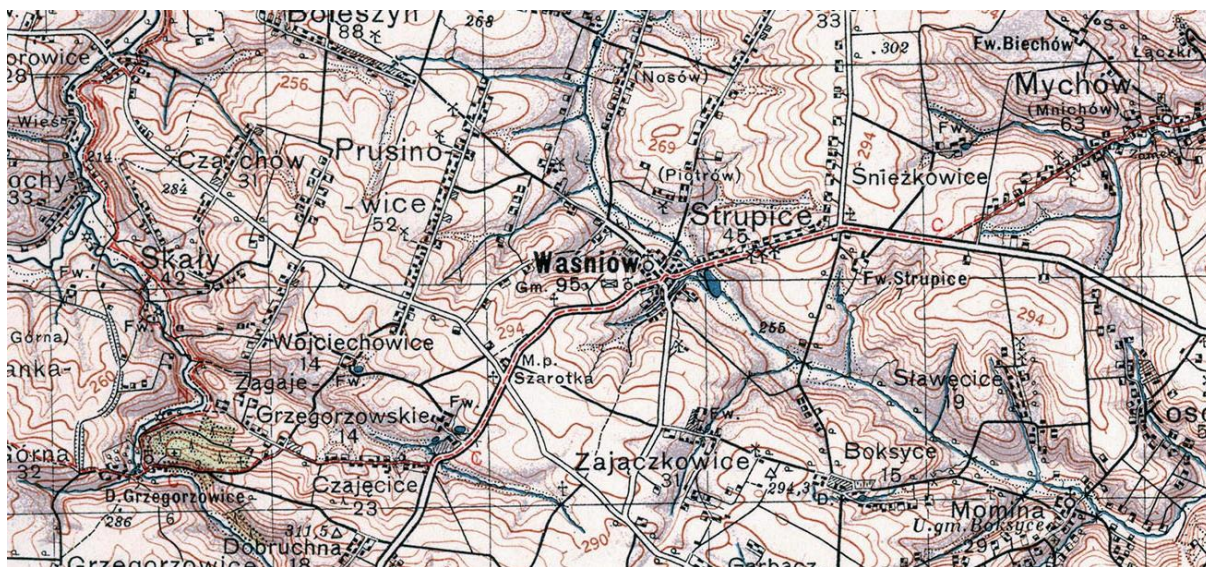
Źródło: www.mapywig.org

GMINA WAŚNIÓW

Obszar obecnej gminy był w przeszłości miejscem wielu wydarzeń historycznych i kulturowych. Niektóre z nich pozostawiły po sobie znamienne ślady do dzisiejszych czasów, inne przepadły bezpowrotnie. Poniżej krótko wymieniono ważniejsze fakty i zdarzenia na przestrzeni wieków.

- na terenie Gminy Waśniów życie osadnicze występowało już 2 tys. lat p.n.e. Związane jest to z odkryciem pieców dymarskich, czy grobów miejscowej ludności;
- ślady osadnictwa i hutnictwa z okresu rzymskiego świadczą o bogatych złożach naturalnych tego terenu;
- geneza obecnych nazw miejscowości na terenie gminy niejednokrotnie związana jest z imionami słowiańskimi, co związane jest z własnością danej wsi do danej osoby, np.: Stryczowice (Strycz, Stryczko), Boksycze (Bogsza), Pękosławice (Pękosław), Czajecice (Czajęta), Milejowice (Milej), Mirogonowice (Mirogon, Mirogniew);
- w V w. na omawiany obszar zaczęli przybywać Słowianie. Ich miejscami kultu był Łyciec oraz Góra Witosławska leżące na terenie gminy;
- w XII w. w Waśniowie istniał najprawdopodobniej drewniany kościół;
- w XII i XIII w. zapisano pierwsze nazwy miejscowości w Bulli Gnieźnieńskiej: Waśniów (Vasnov 1145), Jeżów (Jesouo 1145), Piotrów (Petrouto 1191), Grzegorzowice (de Ghregoreuic 1269), Pękosławice (Pakoslaui 1274), Prusinowice (Prussinowyci 1275) czy Worowice (Worouicze po 1282);
- wczesnośredniowieczny Waśniów należał do prężnie rozwijających się ośrodków, co miało związek z występującym tu targowiskiem;
- w 1147 Waśniów odnotowuje się w bulli papieskiej z 1147 r. Wtedy też wchodzi we władanie kanoników regularnych z Trzemeszna;
- 7 stycznia 1351 w Krakowie król Kazimierz Wielki nadał osadzie prawo średzkie i wójtostwo;
- w 1409 roku, w czasie wyprawy pod Grunwald, do Waśniowa zawitał król Władysław Jagiełło;

- w roku 1432, opat klasztoru w Trzemesznie Andrzej odstąpił Waśniów wraz z Jeżowem i dziesięcinami kilku okolicznych wsi opatowi wąchockiemu Mikołajowi. W zamian opat Andrzej otrzymał posiadłości wąchockie w ziemi łęczyckiej;
- w XV w. król nadał miastu prawo do dwóch jarmarków;
- z ziemią waśniowską związane są od stuleci słynne piastowskie szlaki handlowe, np. z Sandomierza do Polski centralnej;
- w roku 1523 w Waśniowie miał miejsce wielki pożar. Ok 80% zabudowań została spalona;
- w drugiej połowie XVI w. miasto zamieszkiwało 3 przekupniów soli, 2 palących gorzałkę, 3 rzeźników, 4 rzemieślników różnej specjalności, 3 komorników i 2 strażników miejskich oraz czynne były dwie karczmy.
- w drugiej połowie XVII w. Waśniów liczył 21 domów. 100 lat później istniało już 36 domostw;
- w XVII w. na skutek zarazy większość mieszkańców Waśniowa zmarła;
- potop szwedzki doprowadził miasto do kompletnej ruiny
- w 1827 roku Waśniów liczył 42 domy i 295 mieszkańców;
- po powstaniu, w 1869 r. Waśniów utracił prawa miejskie;
- pod koniec XIX wieku w Waśniowie znajdowało się 36 domów i 386 mieszkańców. Gmina liczyła 3734 osób, w tym 233 Żydów;
- W czasie międzywojennym w Waśniowie powstała Ochotnicza Straż Pożarna, kółka rolnicze, organizował się ruch ludowy. Osada liczyła 580 mieszkańców, czynne były dwa młyny, odbywały się targi;
- W czasie II wojny światowej tereny stanowiące dziś Gminę Waśniów były jednym z aktywniejszych ośrodków ruchu oporu;
- 1 stycznia 1973 ponownie powołano Gminę Waśniów.

Ryc. 8. Waśniów w 1934 r.

Źródło: www.mapywig.org

5.2.3. Walory kulturowe powiatu ostrowieckiego

Na walory kulturowe powiatu składają się wartościowe obiekty materialne ściśle związane z działalnością człowieka w danym regionie oraz dziedzictwo niematerialne. Na niematerialne dziedzictwo składają się m.in.:

- tradycje,
- zwyczaje,
- przekazy ustne,
- umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa.

Wśród obiektów materialnych można wyodrębnić poniższe grupy:

- zabytki archeologiczne,
- muzea etnograficzne, skanseny i ośrodki twórczości ludowej,
- zabytki architektury i budownictwa,
- muzea sztuki i zbiory artystyczne,
- muzea biograficzne i literackie,
- muzea specjalistyczne i obiekty unikatowe,
- obiekty historyczno - wojskowe,
- miejsca i muzea martyrologii,
- zabytki techniki i przemysłu.

5.2.3.1. Dziedzictwo niematerialne

Elementem dziedzictwa niematerialnego charakteryzowanej jednostki jest m.in. gwara. W mowie potocznej spotyka się tak zwane „mazurzenia”, czyli wymową głosek **sz, ż, cz, dż** jako s, z, c, dz, (np. szczęka – scęka, żur – zur, czapka – copka itp.) Występuje też zanik rezonansu samogłosek **ę** lub **ą** (pn. będą – bedo, biorą – biero).

Tutejsi twórcy ludowi posiadają wiedzę i umiejętności związane z lokalnym haftem, plecionkarstwem, garncarstwem, kowalstwem, muzyką, tańcem oraz produktami wpisanymi na listę produktów tradycyjnych takimi jak kielbasa swojska z Kunowa i udziec dworski z Kunowa. Wśród ostrowieckich specjałów można spotkać takie pozycje jak: żurek z jajkiem, zarzucajka, pierogi z kapustą i grzybami, inkusiowe byki, warkocz świętokrzyski, bigos z kaszą, pierogi z kaszanką, makowiec z kratką, szarlotka świętokrzyska, kluski paluszki z makiem, tradycyjne podplomyki, ciastka z amoniakiem, bułeczki drożdżowe i obwarzanki.

Fot. 1. Produkty wpisane na listę produktów tradycyjnych Powiatu Ostrowieckiego

Źródło: www.swietokrzyskieswiss.pl

Folklor muzyczny i taneczny podtrzymują na terenie powiatu koła gospodyń wiejskich, które znajdują się we wszystkich gminach powiatu. Część z nich posiada stroje regionalne, które charakteryzują się białą, haftowaną koszulą i zapaską, długą, czerwoną spódnicą oraz kolorową chustą.

Fot. 2. Koło Gospodyń Wiejskich z Bodzechowa w strojach ludowych

Źródło: www.echodnia.eu

Wartymi odnotowania wydarzeniami na terenie powiatu są:

- Piknik Gombrowiczowski w Ostrowcu Świętokrzyskim (czerwiec);
- Jarmark Wielkanocy w Szewnie – Gm. Bodzechów (marzec/kwiecień);
- Świętokrzyskie Święto Pszczoły w Bałtowie (sierpień);
- Festyn „Święto Pieczonego Ziemniaka” w Magoniach – Gm. Bodzechów (wrzesień);
- „Krzemionkowskie Spotkania z Epoką Kamienia” w Sudole – Gm. Bodzechów (lipiec).

Innym elementem związanym z dziedzictwem niematerialnym z terenu opisywanego powiatu są bajki i legendy. Szesnaście legend, opisujących dzieje Nietuliska i regionu spisał Wojciech Gębusia. W zapiskach znaleźć można legendę o skarbie. Pewien kupiec uciekając przed zbójnikami wpadł do tamtejszego bagna i utopił swój zaprzęg wraz z monetami. Starsi mieszkańcy wsi wspominają, że miejsce to zarosło i w tajemniczy sposób „wybijało w niego tyczki na wysokość 10 m”. Dziwnym trafem w ostatnich latach prywatna osoba założyła w tym miejscu staw...Inną legendą jest „powódź w Nietulisku Fabrycznym”. Jak podaje autor opowieści, podczas sobótkowego święta, właściciel jeziora – Wodnik zakochał się w niejakiej Zosi. Przez swoje uczucie Wodnik zapomniał o kontrolowaniu wody w rzece, która zalała miejscowość. Podobnież w czerwcu, kiedy jest dużo wody w zbiorniku spoglądając pod mostek widać dziwne żółte światło, w którego tle „spotykają się” zakochani.

Coroczną tradycją na terenie Powiatu Ostrowieckiego jest Msza Św. odprawiana tylko raz w roku podczas Święta Zesłania Ducha Świętego w kaplicy drewnianej p.w. Zesłania Ducha Świętego z XVIII w. na Górze Witosławskiej. W dniu odpustu parafii nabożeństwu towarzyszą honorowe poczty sztandarowe.

Transformacja ustrojowa na przełomie lat 80. i 90. XX w. spowodowała wśród mieszkańców Polski chęć przemian i poczucie wolności. Z biegiem czasu poszczególne regiony kraju mając na uwadze odrębną historię, tradycje, zwyczaje zaczęły zwracać uwagę na tożsamość lokalną. Jednostki samorządowe mogły dokonać ponownej oceny faktycznego stanu historii regionu i związanych z nią symboli, w tym gminnych herbów.

Zarówno herb, jak i flaga Powiatu Ostrowieckiego zostały wcielone w życie 24 stycznia 2003 r. wraz z podjęciem Uchwały Nr V/37/2003 przez Radę Powiatu Ostrowieckiego.

HERB

Kształt tarczy wzorowany jest na typ hiszpański. Herb podzielony jest na dwie równe części przez czarny słup. Poł lewej stronie widnieje herb Ostrogskich na czerwonym tle stanowiący połączenie dwóch herbów rycerskich: Ogończyk i Leliwa. Przedstawia on sześcioramienną gwiazdę, a pod nią księżyc rosnący zakończony rogami u góry. Nad gwiazdą mieści się półpierścień ze strzałą nad nim. Opisanie figury są koloru złotego. Po prawej stronie znajduje się tego samego koloru krzyż heraldyczny (patriarszy), o krótszym górnym ramieniu. nawiązujący do kultu drzewa z Krzyża Świętego i Gór Świętokrzyskich.

Ryc. 9. Herb Powiatu Ostrowieckiego

Źródło: www.ostrowiec.starostwo.gov.pl

FLAGA

Flaga Powiatu Ostrowieckiego jest odwzorowaniem herbu. Tarczę zastąpiono płatem w kształcie prostokąta, na którym znajdują się centralnie umieszczone w swoich polach symbole omówione w herbie.

Ryc. 10. Flaga Powiatu Ostrowieckiego

Źródło: www.ostrowiec.starostwo.gov.pl

5.2.3.2. Dobra kultury objęte prawnymi formami ochrony**5.2.3.2.1. Obiekty nieruchome objęte prawną ochroną zabytków**

Formami ochrony prawnej zabytków są: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ustalenia ochrony w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy.

5.2.3.2.2. Pomniki Historii i Parki Kulturowe

Pomnikiem historii może zostać nieruchomy zabytek wpisany do rejestru zabytków bądź park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury. Uznaje go w drodze rozporządzenia Prezydent RP na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, jednocześnie określając jego granice. W Polsce od 1994 r. do 2015 r. zostało powołanych 60 takich obiektów. Jest to najwyższe wyróżnienie dla obiektu zabytkowego. Poniżej przedstawiono logo pomnika historii, które zostało zaprezentowane podczas I Ogólnopolskiego Spotkania Opiekunów Pomników Historii, które odbyło się 1 czerwca w Lublinie. Nadmienia się, iż logo jest własnością Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Ryc. 11. Logo pomnika historii

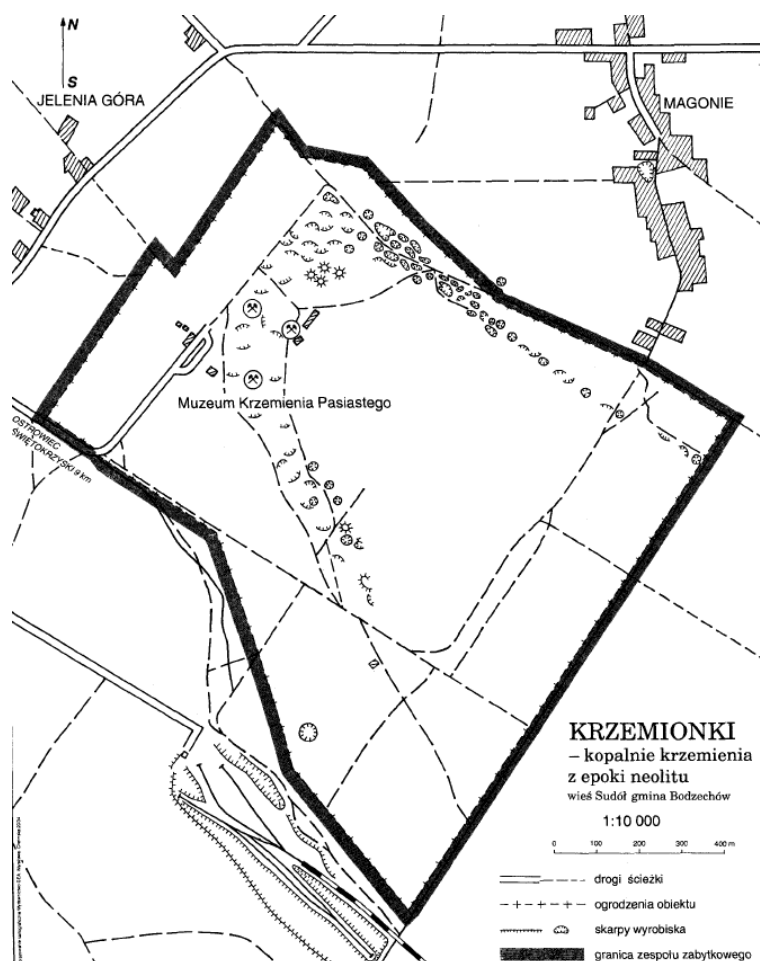
Źródło: www.nid.pl

Krzemionki k. Ostrowca Świętokrzyskiego – kopalnie krzemienia z okresu neolitu – pomnik historii

Zespół prahistorycznych kopalń krzemienia pasiastego w Krzemionkach został uznany za Pomnik Historii zarządzeniem Prezydenta RP Lecha Wałęsy z dn. 8 września 1994 r. (Monitor Polski z dn. 16 września 1994). Uzasadnieniem jego utworzenia jest § 2. *„Celem ochrony pomnika historii „Krzemionki – kopalnie krzemienia z epoki neolitu” jest zachowanie, ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych oraz z punktu widzenia unikatowości archeologicznej w skali światowej, kompleksu architektury wyrobisk związanych z pradziejowym górnictwem”.*

Teren kopalń objęty jest rezerwatem przyrodniczym. Chroni wyjątkową roślinność kserotermiczną i zajmuje pow. 381 ha. Teren pradziejowej kopalni krzemienia pasiastego figuruje w rejestrze zabytków nieruchomych, archeologicznych pod dwoma numerami: 1/499; A1/499/1Aa z dn. 01.09.1986 r. oraz 15.12.1999 r. Omawiany obszar mieści się na stanowisku nr 1 w obszarze AZP 83-71. Pod względem administracyjnym obszar neolitycznych kopalni krzemienia znajduje się na pograniczu gminy Bodzechów i Ćmielów, na terenie miejscowości: Sudół, Stoki Stare i Ruda Kościelna.

Zespół kopalń został odkryty w 1922 r. przez geologa Jana Samsonowicza. Pole eksploatacyjne zajmuje powierzchnię 78, 5 ha, jego szerokość waha się od 20 do 200 m i osiąga długość 4,5 km. Znajduje się tu 4 tys. kopalń, o głębokości do 9 m, o pow. podziemnych wyrobisk do 800 m². Poniżej zaprezentowano granicę pomnika historii, którą określono w wyżej przytoczonym rozporządzeniu.

Ryc. 12. Granica pomnika historii Krzemionki

Źródło: załącznik do zarządzenia Prezydenta RP z dnia 8 września 1994 r. (poz. 419)

Kopalnie datowane są na znaczną część neolitu oraz wczesną epokę brązu (ok. 3900 do 1600 p.n.e.). Wytwarzano tu z jurajskiego krzemienia gładzone siekiery i dłuta. Z badań, które udało się wykonać, stwierdza się znaleziska siekier na obszarze Ukrainy, Słowacji, Czech, Niemiec i Litwy. Zasięg oddziaływania omawianego obszaru na ówczesne czasy był ogromny (do ok. 600 – 700 km), a posiadanie siekiery świadczyło o prestiżu i zamożności posiadacza.

Wyjątkowość obiektu wynika z doskonale zachowanych hałd górniczych i zagłębień poszybowych, a w sposób szczególny podziemi kopalń, które pomimo upływu kilku tysięcy lat zachowały się w prawie pierwotnym stanie, co związane jest z występowaniem na tym obszarze lasów przez kilka tys. lat. Jest to najlepiej zachowany kompleks na świecie związany z pradziejowym górnictwem. Dzisiaj wiadomo jaka była wiedza i umiejętności techniczne ludzi żyjących w epoce kamienia. Krzemień wydobywano za pomocą prostych, płytkich dołów, bądź też szybami sięgającymi 9 m. Pradziejowi górnicy używali krzemiennych i kamiennych narzędzi: kilofy, rogowe kliny i dźwignie. W kopalniach zachowały się malowidła, rysunki, chodniki i komory oraz narzędzia górnicze. Jej teraźniejsze wnętrze przedstawia przykładowe zdjęcie.

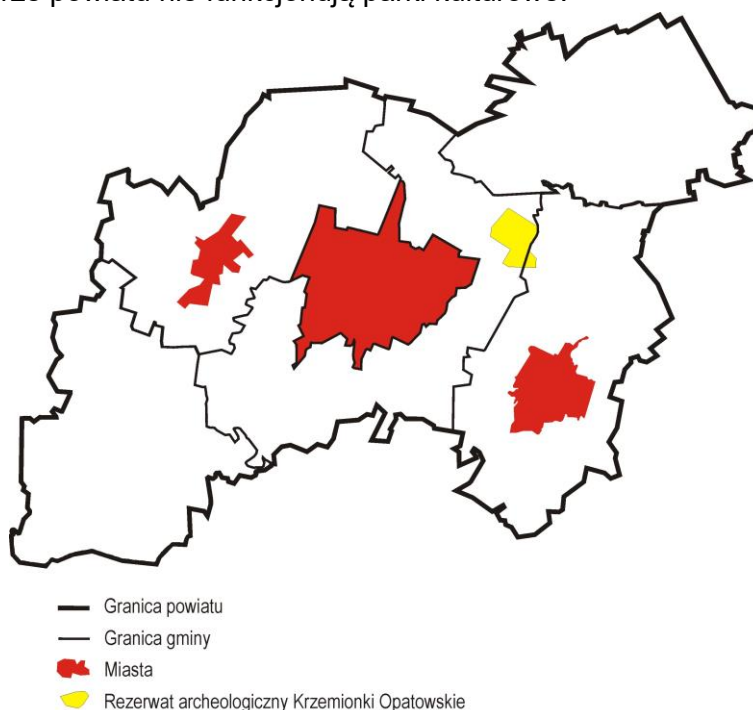
Fot. 3. Wnętrze kopalni „Krzemionki”

Źródło: www.krzemionki.pl

Zespół kopalni stanowi niewątpliwą atrakcję turystyczną regionu. Jest to unikat na skalę krajową oraz europejską. Znajduje się tu 500 – metrowa podziemna trasa turystyczna, w której można poczuć charakter neolitycznej kopalni. Występuje tu również trasa ekstremalna.

Obecnie „Krzemionki” są w trakcie weryfikacji do wpisania na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Jest to proces złożony, kosztowny i wieloetapowy. Od 15 grudnia 2015 roku Krzemionki – neolityczne kopalnie krzemienia znajdują się na prestiżowej polskiej Liście informacyjnej tworzonej przez Komitet do spraw Światowego Dziedzictwa Kulturowego w Polsce. Przewiduje się, że przy pomyślnej akceptacji przedłożonego projektu, „Krzemionki” zostaną wpisane na listę UNESCO za ok. 3 lata.

Na obszarze powiatu nie funkcjonują parki kulturowe.

Ryc. 13. Położenie „Krzemionek” na tle powiatu ostrowieckiego

Źródło: opracowanie własne

5.2.3.2.3. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego

Rejestr zabytków województwa świętokrzyskiego prowadzony jest przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach. Może on przystąpić do procedury wpisu do rejestru zabytków na wniosek strony – właściciela, bądź użytkownika obiektu, lub też z urzędu.

W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Kielcach prowadzone są trzy rejestry zabytków:

1. Rejestr zabytków nieruchomych (księga A).
2. Rejestr zabytków ruchomych (księga B).
3. Rejestr zabytków archeologicznych (księga C).

W rejestrze zabytków nieruchomych województwa świętokrzyskiego, w powiecie ostrowieckim znajdują się 105 obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych (w tym 82, które zostały ujęte w zespołach) znajdujących się w 6 gminach: Gm. Bałtów (7 – w tym 6 w zespołach), Gm. Bodzechów (21 – w tym 19 w zespołach), Gm. Ćmielów (23 – w tym 19 w zespołach), Gm. Kunów (23 – w tym 19 w zespołach), Gm. Ostrowiec Świętokrzyski (11 – w tym 7 w zespołach), Gm. Waśniów (20 – w tym 12 w zespołach). Obiekty te zlokalizowane są w 29 miejscowościach.

Zabytki wpisane do rejestru zabytków z terenu powiatu ostrowieckiego zostały przedstawione w punkcie 5.2.4. Charakterystyka i ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu ostrowieckiego. Ponadto dla najbardziej znaczących i wyróżniających się przedstawiono fotografie oraz zostały krótko scharakteryzowane w podrozdziale 5.2.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla powiatu.

Zabytki nieruchome, rejestrowe powinny być oznaczone wzorem znaku informacyjnego, który przedstawiony jest poniżej. Za jego umieszczenie odpowiedzialny jest starosta danego powiatu. Wzór znaku został ustanowiony w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r.

Ryc. 14. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Źródło: załącznik do rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. (poz. 259)

5.2.3.2.4. Zabytki ujęte w gminnych ewidencjach zabytków wraz z Gminnymi Programami Opieki nad Zabytkami

Ochrona zabytków należy do obowiązków samorządu lokalnego. Zadania stojące przed organami administracji publicznej precyzuje art. 4 ustawy z dnia 17 września 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014, poz. 1446). Gminy mają dbać o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Ponadto mają obowiązek podjęcia działań mających na celu „udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków”.

Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”. Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, o której jest mowa w artykule 22. Punkt 4 tego artykułu mówi: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy”.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- b) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- c) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta gminy w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W art. 87, ust. 1. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami znajduje się następujący zapis: „Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami”. Ponadto art. 87, ust. 5. precyzuje przepis wykonania sprawozdania z programu. „Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy”.

W tabeli 4 przedstawiono aktualny stan programów opieki nad zabytkami dla poszczególnych gmin powiatu ostrowieckiego oraz gminnych ewidencji zabytków. Wszystkie gminy posiadają programy, jednakże tylko gmina Ostrowiec Świętokrzyski oraz gmina Waśniów posiadają obowiązujące dokumenty, pozostałe wymagają aktualizacji. Gminne ewidencje zabytków gromadzone są w formie kart adresowych przez wszystkie gminy powiatu, prócz gminy Kunów. Ponadto gminy Waśniów oraz Bodzechów winny ją uzupełnić o część archeologiczną, jak i zabytki nieruchome, a gmina Ćmielów o zabytki archeologiczne. Wskazany jest aktualizacja gminnych ewidencji zabytków.

Tabela 4. Charakterystyka gmin powiatu ostrowieckiego w ujęciu gminnych programów i gminnych ewidencji zabytków (stan na listopad 2016)

Gmina	aktualny gminny program opieki nad zabytkami	założona gminna ewidencja zabytków (zabytki nieruchome)	założona gminna ewidencja zabytków (zabytki archeologiczne)
Gmina Bałtów	nie	tak	tak
Gmina Bodzechów	nie	częściowo	nie
Gmina Ćmielów	nie	tak	nie
Gmina Kunów	nie	nie	nie
Gmina Ostrowiec Świętokrzyski	tak	tak	tak
Gmina Waśniów	tak	częściowo	nie

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych przekazanych od Urzędów Gmin i Miast

Poniżej krótko scharakteryzowano Programy Opieki nad Zabytkami poszczególnych gmin z terenu powiatu ostrowieckiego wraz z gminnymi ewidencjami.

Gmina Bałtów

Rada Gminy w Bałtowie Uchwałą Nr XVI/116/2011 z dnia 30 grudnia 2011 r. przyjęła do realizacji Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bałtów na lata 2011 – 2015. W Programie ustalono 14 celowych działań:

- konsekwentne i zgodne z założeniami przyjętymi w powyższym planie realizowanie przez władze Gminy Bałtów zadań dotyczących opieki nad zabytkami;
- udzielanie pomocy w pozyskiwaniu i wykorzystaniu funduszy strukturalnych Unii Europejskiej przez prywatnych właścicieli i osoby dysponujące zabytkami;
- podejmowanie działań zwiększających dalszą atrakcyjność obszaru Gminy dla potrzeb społecznych, turystycznych, zwłaszcza edukacyjnych;
- wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego poprzez wykorzystanie aktywności lokalnych Stowarzyszeń, osób prawnych i fizycznych;
- upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w oparciu o działające na terenie Gminy Stowarzyszenia, które zadania te mają wpisane do własnych zadań statutowych;
- respektowanie wartości historycznych wiejskich układów przestrzennych;
- uregulowanie stanu formalno – prawnego obiektów i obszarów zabytkowych;
- zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazowego przez ustanowienie odpowiednich zasad zagospodarowania przestrzennego;
- dalsze kreowanie wizerunku Gminy w skali regionu, kraju i poza jego granicami łącząc je z poczuciem prestiżu miejscowej społeczności współtworzącej zasobność i popularność Gminy;
- skuteczne zahamowanie naturalnych procesów degradacji zabytków i wpływanie na poprawę stanu ich zachowania;
- wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych głównie w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych;
- wspieranie rozwoju infrastruktury turystycznej, w tym agroturystyki;
- wspieranie lokalnej aktywności mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego;

- utrzymywanie trwałej współpracy ze społecznymi i prywatnymi podmiotami na rzecz rozwoju Gminy w szerokim rozumieniu tego pojęcia.

Zgodnie z otrzymanymi danymi od Gminy Bałtów, jednostka samorządowa posiadała 52 karty adresowe zabytków architektonicznych sporządzonych w czerwcu 2014 r. oraz 43 karty adresowe zabytków archeologicznych sporządzonych w lipcu 2014 r.

Gmina Bodzechów

Rada Gminy Bodzechów Uchwałą Nr LIII79/2010 z dnia 29 października 2010 r. przyjęła do realizacji Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bodzechów na lata 2010 – 2014. W Programie ustalono 12 kierunków działań:

- konsekwentne i zgodne z założeniami przyjętymi w powyższym planie realizowanie przez władze Gminy Bodzechów zadań dotyczących opieki nad zabytkami;
- udzielanie pomocy w pozyskiwaniu i wykorzystaniu funduszy strukturalnych Unii Europejskiej przez prywatnych właścicieli i osoby dysponujące zabytkami;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność obszaru Gminy dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
- wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego poprzez zwiększenie ich dostępności;
- upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
- respektowanie wartości historycznych wiejskich układów przestrzennych;
- uregulowanie stanu formalno – prawnego obiektów i obszarów zabytkowych;
- zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazowego oraz przyjęcie odpowiednich zasad zagospodarowania przestrzennego;
- wykreowanie wizerunku Gminy i tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego;
- skuteczne zahamowanie naturalnych procesów degradacji zabytków i wpływanie na poprawę stanu ich zachowania;
- wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych;
- wspieranie rozwoju agroturystyki.

Zgodnie z otrzymanymi danymi od Gminy Bodzechów, jednostka samorządowa posiadała 16 kart adresowych zabytków architektonicznych sporządzonych w czerwcu 2009 r., brak kart adresowych zabytków archeologicznych. Obecnie Gmina podjęła działania mające na celu aktualizację istniejącego Programu.

Gmina Ćmielów

Rada Miejska w Ćmielowie Uchwałą Nr XLV/342/2010 z dnia 10 czerwca 2010 r. przyjęła do realizacji Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Ćmielów na lata 2010 – 2013. Program ustala 3 cele strategiczne:

1. *Miasteczko i wieś (układy urbanistyczne i ruralistyczne).*
2. *Krajobraz kulturowy w powiązaniu z układami urbanistycznymi.*

3. Dziedzictwo żywe.

Zgodnie z otrzymanymi danymi od Gminy Ćmielów, jednostka samorządowa posiadała 112 kart adresowych zabytków architektonicznych sporządzonych w lipcu 2009 r., brak kart adresowych zabytków archeologicznych.

Gmina Kunów

Miasto i Gmina Kunów posiada Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kunów na lata 2010 – 2014, jednakże GPOnZ nie został skonsultowany z WKZ oraz nie został przyjęty uchwałą. Program ustala następujące najważniejsze cele:

- konsekwentne i zgodne z założeniami przyjętymi w powyższym planie realizowanie przez samorząd Gminy Kunów zadań dotyczących opieki nad zabytkami;
- udzielanie pomocy w pozyskiwaniu i wykorzystaniu funduszy strukturalnych Unii Europejskiej przez prywatnych właścicieli i osoby dysponujące zabytkami;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność obszaru Gminy dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
- wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego poprzez zwiększenie ich dostępności;
- upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego (np. organizowanie przy szkołach sal historycznych);
- respektowanie wartości historycznych wiejskich układów przestrzennych w planach miejscowego zagospodarowania (dobry przykład rewitalizacji śródmieścia Kunowa);
- uregulowanie stanu formalno – prawnego obiektów i obszarów zabytkowych. (np. teren walcowni w Nietulisku)
- zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazowego oraz przyjęcie odpowiednich zasad zagospodarowania przestrzeni (np. utworzenie parku kulturowego „Bukowska Góra”);
- wykreowanie wizerunku Gminy i tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego (np. promocja szlaków turystycznych i ścieżek dydaktycznych);
- skuteczne zahamowanie naturalnych procesów degradacji zabytków i wpływanie na poprawę stanu ich zachowania (np. sprawa rekonstrukcji gminnych zabytków w Dołach Biskupich zniszczonych powodzią);
- wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych;
- wspieranie rozwoju agroturystyki.

Zgodnie z otrzymanymi danymi od Gminy Kunów, jednostka samorządowa nie posiada kart adresowych zabytków architektonicznych i archeologicznych. Program oraz karty przyjęto do opracowania w I połowie 2016 r.

Gmina Ostrowiec Świętokrzyski

Rada Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego uchwałą Nr XIX/117/2015 z dnia 28 września 2015 r. przyjęła do realizacji Gminny program opieki nad zabytkami miasta Ostrowca Świętokrzyskiego na lata 2015 – 2018. Program ustala 2 priorytety:

1. *Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno – gospodarczego miasta Ostrowca Świętokrzyskiego.*
2. *Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego.*

Zgodnie z otrzymanymi danymi od Gminy Ostrowiec Świętokrzyski, jednostka samorządowa posiadała 141 kart adresowych zabytków architektonicznych oraz 54 karty archeologiczne.

Gmina Waśniów

Rada Gminy w Waśniowie uchwałą Nr XIV/60/2015 z dnia 21 października 2015 r. przyjęła do realizacji Program Opieki nad Zabytkami Gminy Waśniów na lata 2015 – 2018. Program ustala 5 rozbudowanych priorytetów. Ze względu na ich złożoność wymieniono tylko główne odniesienia poszczególnych priorytetów:

1. *Zachowanie struktury dawnych układów ruralistycznych, które powinny polegać na właściwym ukierunkowaniu prac planistycznych i ich realizacji tak, aby posiadane przez wsie regionu walory historyczne nie uległy zatarciu.*
2. *W planach zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić powiązania przyrodnicze krajobrazu kulturowego z układami ruralistycznymi.*
3. *Dotyczy bezpośredniej ochrony zabytkowej substancji poprzez stworzenie systemu monitoringu stanu zachowania obiektów.*
4. *Zorganizowanie na szczeblu Gminy zespołu d/s przygotowywania wniosków dotyczących finansowania planowanych prac remontowych i adaptacyjnych w obiektach objętych ochroną aby efektywnie korzystać z możliwości pozyskiwania środków zewnętrznych z funduszy UE i ZPOR (dotyczy zarówno Gminy, właścicieli zabytków, stowarzyszeń oraz związków wyznaniowych).*
5. *Dziedzictwo żywe oznacza popularyzację, dokumentowanie, promocję i edukację w warunkach przyspieszonego rozwoju społeczno-gospodarczego, który nastąpił w ostatnich czasach dzięki dokonującym się w kraju procesom transformacji.*

Zgodnie z otrzymanymi danymi od Gminy Waśniów, jednostka samorządowa posiadała 52 karty adresowe zabytków architektonicznych (bez cmentarzy i układu urbanistycznego Waśniowa) oraz 42 karty figur przydrożnych i kapliczek; brak kart adresowych zabytków archeologicznych.

5.2.3.2.5. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków

Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach prowadzi rejestr zabytków ruchomych na terenie województwa świętokrzyskiego. Na terenie powiatu ostrowieckiego zabytki ruchome znajdują się:

- na cmentarzach (nagrobki);
- we wnętrzach zabytkowych kościołów;
- w parku maszynowym w Bałtowie;
- w Muzeum Historyczno - Archeologicznym w Ostrowcu Świętokrzyskim;
- w Muzeum Jurajskim w Bałtowie;
- w Żywym Muzeum Porcelany w Ćmielowie.

Nadmienia się, iż we wcześniejszym Programie zaproponowano utworzenie dwóch placówek muzealnych:

- Muzeum Witolda Gombrowicza;
- Muzeum Historii Huty Ostrowiec.

Obydwa muzea w latach 2010 – 2014 nie powstały. W przypadku nie powołania tych jednostek w latach 2016 – 2020 jako cel minimum wyznacza się co najmniej włączenie wymienionych tematów w skład zasobu Muzeum Historyczno – Archeologicznego w Ostrowcu Świętokrzyskim. Ponadto pożądanym było utworzenie filii Muzeum Historyczno – Archeologicznego w Sudole. Na chwilę obecną, na skutek zmian w sposobie funkcjonowania MH-Arch. w Ostrowcu Św. jego siedzibą jest nowy obiekt w Sudole.

5.2.3.2.6. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków

Nieruchomy zabytek archeologiczny, zwany jest także stanowiskiem archeologicznym. Narodowy Instytut Dziedzictwa pisze, że stanowisko archeologiczne to: „obszar, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem – tzw. nawarstwieniami kulturowymi, czyli warstwami ziemi, które powstały na stanowisku (np. osadzie pradziejowej) w trakcie jego funkcjonowania w przeszłości”. Mogą to być grodziska, cmentarzyska, pozostałości dawnych osad, nawarstwienia miast, nawarstwienia związane z funkcjonowaniem zamków, wsi historycznych itd.

Badania powierzchni archeologicznej w ramach wykonywania Archeologicznego Zdjęcia Polski prowadzone były od 1978 roku na terenie całego kraju. Projekt zakładał znalezienie zabytków archeologicznych tzw. metodą powierzchniową polegającą na obserwacji zaoranych pól wiosną i jesienią. Prowadzone były również wywiady z mieszkańcami, analizy archiwalnych materiałów, jak i wykorzystywano zdjęcia lotnicze. Wraz z rezerwatem archeologicznym „Krzemionki” na terenie powiatu ostrowieckiego występuje 14 stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego prowadzona jest zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, według której obecny poziom cywilizacyjny umożliwia wykorzystanie potencjału kulturowego, ekonomicznego i społecznego dziedzictwa

archeologicznego bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na jego poznanie i obcowanie z autentycznymi, nienaruszonymi zabytkami przeszłości. W przypadku nieodnawialnych zasobów dziedzictwa archeologicznego oznacza to ochronę zabytków archeologicznych *in situ* czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

Ważnym aspektem dotyczącym zabytków archeologicznych jest ich przypadkowe znalezienie. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami odnosi się w tej kwestii w art. 33.

Art. 33. Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Należy zwrócić uwagę, iż wszystkie znalezione zabytki archeologiczne należą do Skarbu Państwa, co reguluje art. 35 wspomnianej wcześniej ustawy.

Art. 35. Przedmioty będące zabytkami archeologicznymi odkrytymi, przypadkowo znalezionymi albo pozyskanymi w wyniku badań archeologicznych, stanowią własność Skarbu Państwa.

Owa ustawa odnosi się również do kar związanych w aspekcie zabytków archeologicznych w art. 111.

Art. 111. Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia poszukuje ukrytych lub porzuconych zabytków, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

Na terenie powiatu ostrowieckiego znajduje się 13 zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków. W poniższej tabeli krótko scharakteryzowano wyżej wymienione zabytki.

Tab. 1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Obszar AZP/ Nr stanowiska	Gmina	Miejscowość	Określenie obiektu	Nr rej.	Data wpisu (ostatniej decyzji)
85-69	Bodzechów	Broniszowice	cmentarzysko kultury pucharów lejkowatych	1180/85	22.09.1997 r.
85-70	Bodzechów	Milków	grodzisko	811	28.08.1986 r.
84-69	Bodzechów	Mychów	grodzisko	497	28.08.1986 r.
84-69	Bodzechów	Świrna	relikty dworu obronnego	1180/87	22.09.1997 r.
84-69	Bodzechów	Świrna	kurhan KPL	1180/86	22.09.1997 r.
83-71/1	Bodzechów, Ćmielów	Sudół, Stoki Stare, Ruda Kościelna	rezerwat archeologiczny: „Krzemionki”, teren pradziejowej kopalni krzemienia pasiastego	1/499; A1/499/1Aa	01.09.1986 r.; 15.12 1999 r.
83-71/65	Ćmielów	Podgrodzie	ruiny zamku, grodzisko stożkowe	264/A (t.)	28.06.1982 r.
84-71/1	Ćmielów	Ruda Kościelna	kopalnia krzemienia pasiastego „Ostroga”	266/A (t.)	15.07.1982 r.
84-72/18	Ćmielów	Ruda Kościelna	kopalnia krzemienia pasiastego „Książa Rola”	261/A (t.)	15.09.1981 r.
85-71/90	Ćmielów	Ruda Kościelna	kopalnia krzemienia pasiastego „Borownia”	260/A (t.)	15.09.1981 r.
83-69	Ćmielów	Wola	kurhan pradziejowy zw.	574/A (t.)	26.05.1994 r.

		Grójecka	„Szwedzka Mogiła”		
85-69	Kunów	Nietulisko Małe	grodzisko wczesnośredniowieczne	528	05.02.1973 r.
85-69	Waśniów	Garbacz-Skała	5 kopców	68, 69, 70, 71, 72	18.09.1986 r.

www.zabkielce.prot.pl

We wsi Broniszowice zlokalizowano cmentarzysko kultury pucharów lejkowatych. Megalityczne grobowce usytuowane na wyżynach lessowych są cennym zabytkiem z czasów pradziejowych. Nasypy kurhanowe stanowią trwały element krajobrazu lessów sandomiersko – opatowskich dzięki widocznej formie topograficznej. Wpisem do rejestru zabytków objęto trzy działki ewidencyjne, które sklasyfikowano jako użytki rolne oraz lasy i grunty leśne.

W miejscowości Miłków znajduje się wczesnośredniowieczne grodzisko datowane na XII – XIII wiek. Grodzisko, jako cenny relikw budownictwa obronnego jest częścią dziedzictwa kulturowego trwale wpisane w lokalny krajobraz kulturowy. Stożkowate grodzisko położone jest na północnym cyplu naturalnego wzniesienia, na prawym brzegu rzeki Kamionki. Grodzisko otoczone jest fosą, jego wysokość wynosi 7 metrów, a średnica od podstawy ok. 30 m. Stanowisko użytkowane jako pastwisko.

Grodzisko w Mychowie zaliczone jest do tzw. grodzisk prasłowiańskich. Wczesnośredniowieczny gródek ma kształt wysokiego, niezbyt regularnego kopa z resztkami zachowanych wałów kamiennych. Gródek znajdował się na ostrym wzniesieniu które od północy opływa strumień Modły, tworząc wokół grodziska trudno dostępny teren podmokły. Od południa, od strony wysoczyzny, gdzie znajdował się wjazd, pozostały ślady fosy. Do dziś zachowały się resztki murów z kamienia. Grodzisko zwane również „Górą Zamkową” z początkową formą drewnianą od XIII – XIV w. przeszło w fazę murowaną. Stanowisko, jako cenny relikw średniowiecznego założenia obronnego jest częścią dziedzictwa kulturowego trwale zapisane w krajobrazie.

W miejscowości Świrna znajdują się dwa stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Relikty dworu obronnego z końca XVI w. wg decyzji w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków z dn. 22.09.1997 r. zachowane są pod ziemią i częściowo na powierzchni, w postaci zarysów fundamentów. Badania archeologiczne omawianego obszaru miały miejsce w 1994 r. Obecnie fragmenty murów oraz schody do piwnicy dworu Ostrogskich ukryte są w zaroślach. Obszar, na którym zlokalizowano dwór znajduje się w odległości ok. 150 m na północ od rzeki Modły w północnej części miejscowości. Zasięg strefy ochronnej obejmuje 3 działki ewidencyjne i jest częściowo zadrzewiony. Obiekt jest cennym zabytkiem późnośredniowiecznego budownictwa obronnego – rezydencjonalnego stanowiącym część dziedzictwa kulturowego trwale wpisane w krajobraz.

Pozostałości grobowca megalitycznego z młodszej epoki kamienia zlokalizowane są w odległości ok. 200 m. na północny – wschód od relikw dworu. Obiekt jest cennym zabytkiem z czasów pradziejowych (I-III tysiąclecie przed Chrystusem) trwale wpisane w krajobraz. Kurhan z kultury pucharów lejkowatych obecnie zarośnięty jest trawą.

Rezerwat archeologiczny: „Krzemionki”, teren pradziejowej kopalni krzemienia pasiastego, szczególnie scharakteryzowano w podrozdziale 5.2.3.2.2 Pomniki Historii i Parki Kulturowe.

Ruiny zamku wraz z grodziskiem stożkowatym w miejscowości Podgrodzie zostały wpisane do rejestru zabytków 28.06.1982 r. Stanowisko archeologiczne znajduje się w południowej części wsi, po wschodniej stronie drogi głównej przebiegającej przez wieś, na

znacznym wyniesieniu o wysokości ok. 200 m n.p.m. Widoczne są ślady wałów i fosy. Pozostałości dworu datowane są na XIV w. Budowla była murowana z dzikiego kamienia i założona została planie nieregularnego wieloboku. Zachowane zostały oparte częściowo o naturalną skałę większe fragmenty muru ciągnącego się od północy ku południowi, z zarysem zapewne czworobocznych baszt. Budowla została zniszczona najprawdopodobniej w XVII w. Na przełomie XIX i XX w. nastąpiła końcowa rozbiórka części murów na cele pozyskania materiału budowlanego. Stanowisko to stanowi znaczny wkład w krajobraz kulturowy.

W Rudzie Kościelnej znajdują się 3 kopalnie krzemienia pasiastego: Ostroga, Księża Rola i Borowina. Kopalnia „Księża Rola” o chronologii pradziejowej jest wysunięta najbardziej na zachód spośród wymienionych i zlokalizowano ją w odległości ok. 1,4 km na zachód od zabudowań wsi. Zasięg przestrzenny kopalni obejmuje w większości pola uprawne oraz częściowo lasy. Kopalnia nie odznacza się na powierzchni rzeźbą nakopalaną, podobnie jak i sąsiednia kopalnia „Ostroga” o znacznie większym zasięgu i przebiegu południkowym. Mieści się na południe od kopalni „Księża Rola”. Miejsce eksploatacji surowca zaczęło się tu w epoce kamienia. Napowierzchniową formę kopalni stanowi las sosnowy. Pradziejowa kopalnia „Borowina” jest znacznie oddalona od pozostałych i jej lokalizację należy określić jako miejsce położone 1 km na północ od zabudowań wsi Borowina w niedalekiej odległości od rzeki Kamienna po jej wschodniej stronie. W ostatnich latach w związku z modą na wykonywanie z krzemienia pasiastego biżuterii artystycznej miejsca te narażone są na nielegalną eksploatację surowca, co w konsekwencji może doprowadzić do znacznych zniszczeń. Kopalnie narażone są na niepożądaną penetrację przez osoby pozyskujące krzemień pasiasty do celów handlowych. Ze względu na swoje wartości historyczne powyższe kopalnie należy uznać za przykład dziedzictwa przemysłowego wpisującego się w krajobraz kulturowy.

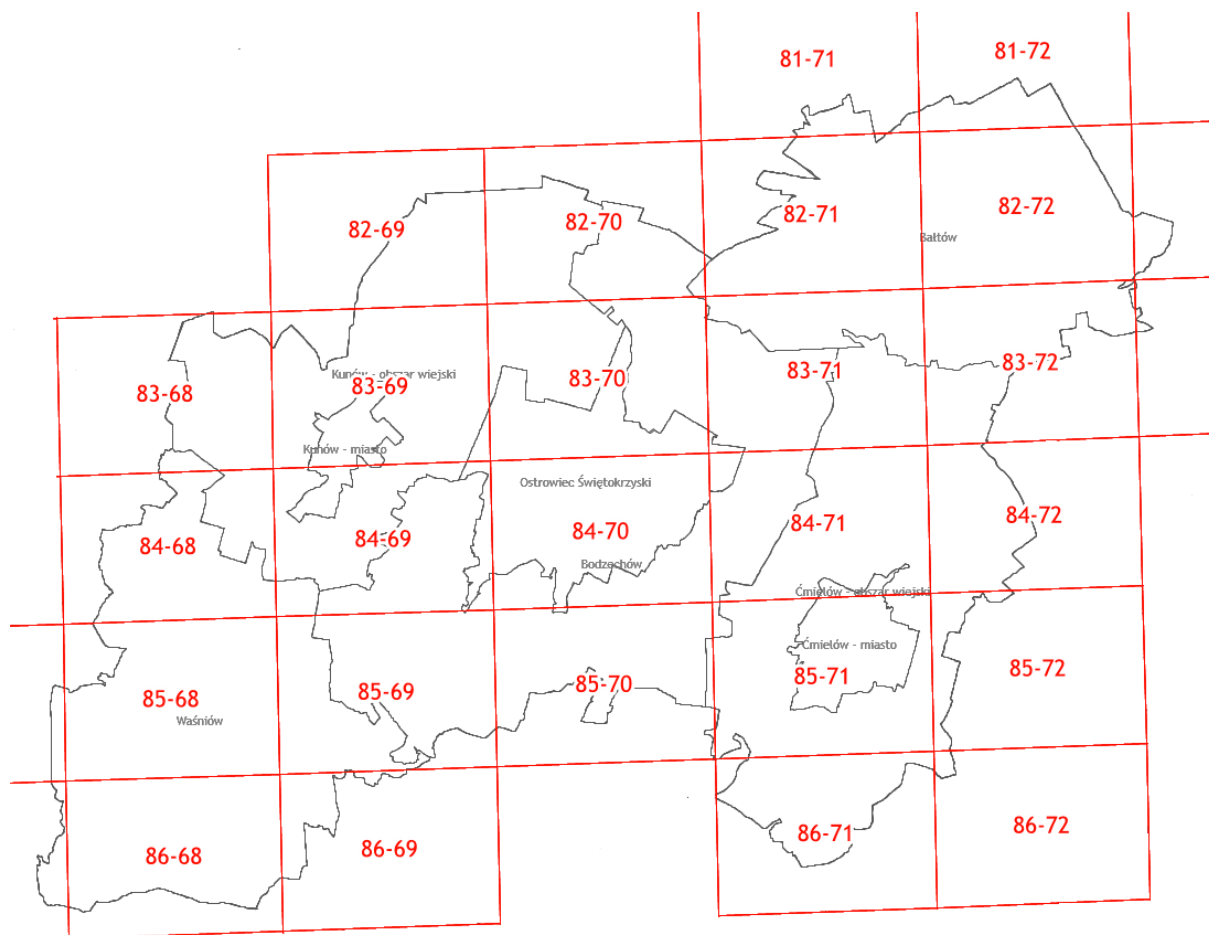
Wczesnośredniowieczne grodzisko pochodzące najprawdopodobniej z przełomu XII i XIII w. w Nietulisku Małym należy do tzw. grodzisk prasłowiańskich. Stanowi dużą wartość dla badań nad najdawniejszymi dziejami ziem gminy Kunów. Stanowisko archeologiczne położone jest w zakolu rzeki Kamienna na terenie byłego majątku. Kształt grodziska przybiera formę kopca o owalnej podstawie bez zachowanych śladów fosy i wałów. Obszar grodziska porośnięty jest drzewostanem. Warto również wspomnieć, iż niebieski szlak rowerowy Skarżysko Kamienna – Ostrowiec Świętokrzyski przebiega przez Nietulisko małe, a jedną z atrakcji jest owe grodzisko.

Zespół 5 kopców megalitycznych w formie kurhanów mieści się miejscowości Garbacz – Skała. Megality są prawdopodobnie pochówkami wodzów plemiennych. Pochodzą z epoki neolitu lecz dopiero szczegółowe badania archeologiczne mogą określić ich czas powstania oraz przypisanie do konkretnej kultury. Kopce stanowią cenne obiekty zabytkowe pochodzące z czasów pradziejowych. Są też częścią dziedzictwa kulturowego trwale wpisanego w krajobraz. Stanowiska położone są na północ od drogi głównej przechodzącej przez wieś i swoim rozmieszczeniem przypominają trójkąt. Obecnie kopce rozlokowane są na użytkach rolnych. Jeden z nich znajduje się na znacznym wyniesieniu terenu (290,3 m n.p.m.).

Na terenie wyżej wymienionych obiektów obowiązuje zakaz dokonywania zmian w stanie istniejącym. Naruszanie podłoża ziemnego poprzez wykonywanie jakichkolwiek wkopów oraz głębokiej, mechanicznej orki jest wzbronione.

Ponadto należy wskazać stanowiska – zabytki archeologiczne ujęte w ewidencji wojewódzkiej. Ich łączna liczba na terenie analizowanego powiatu jest trudna do oszacowania, gdyż nie wszystkie obszary AZP zostały przebadane. Wg Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami dla: Bodzechowa, Ćmielowa, Kunowa, Ostrowca Świętokrzyskiego oraz Bałtowa ich łączną ilość szacuje się na 1004. W przypadku Gminy Waśniów ich łączna ilość (również w ramach poszczególnych zespołów) wraz z zaproponowanymi obiektami do objęcia ochroną konserwatorską wyniosła 478.

Ewidencja zabytków archeologicznych na terenie powiatu Ostrowieckiego oparta jest o tzw. sektory, które wyznaczono na podstawie AZP. Każdy z nich posiada wymiary 5 x 8 km, czyli 40 km². Zaznacza się, że do nie przebadanych do tej pory sektorów należą: 82-69, 82-70, 83-69, 83-72, 84-69, 85-69, 85-70, 86-69. Za gromadzenie materiałów z sektorów: 81-72, 82-73, 83-73, 84-71, 84-72, 85-71, 85-72, 86-71, 86-72 odpowiedzialny jest Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Sandomierzu, zaś za sektory: 81-71, 82-71, 82-72, 83-68, 83-70, 83-71, 84-68, 84-70, 85-67, 85-68, 86-67, 86-68 Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Kielcach. Na poniższej rycinie przedstawiono przynależność poszczególnych sektorów AZP do danych gmin z terenu charakteryzowanego powiatu.

Ryc. 15. Przynależność sektorów AZP do gmin powiatu ostrowieckiego

Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl

W miejscu tym warto również przypomnieć, że obowiązek opieki nad zabytkami archeologicznymi spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych. Precyzuje to Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku (w tym stanowiska archeologicznego) spoczywają

obowiązki, określone w art. 5 powyższej ustawy, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku.*
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.*
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie.*
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.*
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.*

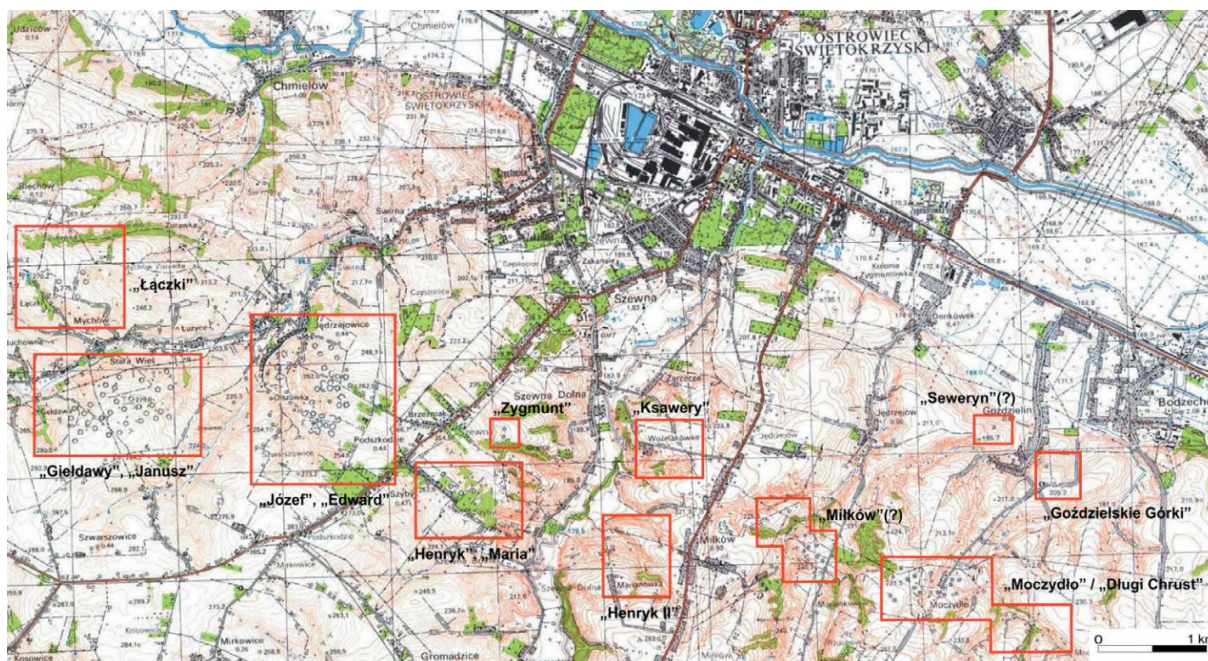
Tradycje hutnicze i górnicze regionu, zwłaszcza doliny Kamiennej są bardzo bogate (począwszy od średniowiecznej działalności cysterskiej, kończąc na nowożytnym zespole zakładów przemysłowych zlokalizowanych wzdłuż Kamiennej). Od najbardziej odległych lat rozwojowi produkcji żelaza towarzyszyła dostępność rud darniowych oraz obfitość drewna. Na charakteryzowanym terenie stwierdzono obecność glinianych pieców hutniczych opalanych węglem drzewnym w celu wytopu żelaza, tzw. Dymarka Świętokrzyska. Początki górnictwa ziemi ostrowieckiej związanej z wydobywaniem rud żelaza sięgają okresu rzymskiego. W strefie doliny rzeki Kamiennej prowadzona była działalność hutnicza wraz z kopalnictwem eksploatującym miejscowe rudy metodami podziemnymi. Prócz eksploatacji odkrywkowej do złóż docierano najprawdopodobniej za pomocą pionowych i ukośnych szybków. Tradycje hutnicze kontynuowane były w okresie średniowiecza lecz już na mniejszą skalę. W tym czasie piece powiększano oraz unowocześniono, m.in. poprzez zastosowanie dmuchaw. W XVI i XVII w. w okolicach Ostrowca Św. pracowały kuźnie wykorzystujące energię wody. Ich obecność trwale wpisała się w krajobraz kulturowy powiatu. W latach 1564 – 1589 w Ostrowcu Św. działała kuźnica Erazma Niedźwiedzia wyposażona w 3 koła wodne, którą obsługiwało 5 pracowników. Z końcem XVII w. odnotowano działalność kuźnicy Ruda Ostrowiecka, a w I połowie XVIII w. powstała kolejna. Na przestrzeni wieków XVII - XIX powstał ciąg zakładów przemysłowych, głównie hutniczych. Z tego też czasu w okolicach Mychowa, Szwarszowic i Jędrzejowic występują znaczne ilości warpi szybowych, które są pozostałościami po kopalniach rudy żelaza. Pierwszy zakład wielkopiecowy powstał w 1813 r., a jego założycielem był ówczesny właściciel Ostrowca Jerzy Dobrzański. Ponadto przy hucie rozlokowane były fryszerki. Zakład przetrwał do lat 70. XIX w. Reaktywacja hutnictwa nastąpiła w I poł. XIX w. dzięki inżynierowi Klimkiewiczowi, który wybudował pod Ostrowcem tzw. Hutę Klimkiewiczów w latach 1837 – 1839. W niedalekiej odległości powstały również mniejsze huty w: Mychowie (1826), Chmielowie (1836) i Bodzechowie (1836). Wraz z przełomem XIX i XX w. ich produkcja została zakończona. Spuściznę po ostrowieckiej hucie reprezentuje obecnie Huta Celsa Ostrowiec.

Do jednej z najslawniejszych kopalń leżących w powiecie ostrowieckim należy zaliczyć kopalnię „Józef” w Jędrzejowicach, która swoje początki odnotowuje zapewne jeszcze przed XIX w. W Jędrzejowicach była również kopalnia „Edward”, która podobnie, jak i „Józef” działała do początku XX w. Wiadomym jest, że w 1836 r. funkcjonowały 4 kopalnie rudy: „Pałaki”, „Żłób”, „Dziedziniec” i „Lipinki”. Później założono kopalnię „Józef”, która należała do Zakładów Ostrowieckich. Od lat 20. XIX w. rozpoczęto wydobywanie złoża w Szewnie – kopalnia „Ksawery” i „Maria” do ok. 1850 r. Ponadto w Szewnie zarejestrowano kopalnie: „Henryk”, „Henryk II”, „Zygmunt” i „Edmund”. Na obszarze Miłkowa – Jędrzejowa

znajdowała się kopalnia „Miłków”, a w okolicach Mychowa – kopalnie: „Janusz”, „Giełdawy” i „Łączki”. W XIX i na początku XX w. na terenie ziemi ostrowieckiej funkcjonowało kilkanaście kopalń, które w większości działały dla Zakładów Ostrowieckich. Z I połową XIX w. założono także kopalnie w Goździelinie oraz w Moczydle. Lokalne górnictwo wraz z początkiem XX w. zaczęło wygasać. Kopalnie należące do bodzechowskiej huty zaprzęstały prace w 1912 r., a jeszcze przed rozpoczęciem I wojny światowej górnictwo rejonu ostrowieckiego znalazło się w kryzysie.

Kolejnym ważnym zagadnieniem jest uwzględnienie pól górniczych w krajobrazie kulturowym powiatu. Są to zespoły kilku skupisk górniczych, które położone są najczęściej na lokalnych wzniesieniach terenu, usytuowane najczęściej w górnej części zbocza oraz na jego kumulacji. Z końcem roku 2014 na terenie powiatu ostrowieckiego znajdowało się 9 pól górniczych: „Łączki”, „Giełdawy” i „Janusz”, „Józef” i „Edward”, „Zygmunt”, „Henryk” i „Maria”, „Miłków”?, „Moczydło”/„Długi Chrust”, „Goździelskie Góry”, „Seweryn”?. Zlokalizowane są w pasie zachód – wschód od miejscowości Mychów w kierunku Bodzechowa, poniżej Ostrowca Św. Większość z nich związana jest z historycznymi kopalniami, a ich datowanie można przypisać do XIX w. Tylko niektóre (rejon Jędrzejowic) posiadają starszą metrykę (XVII-XVIII w.). W obrębie jednego pola można natrafić na kilka lub kilkanaście pojedynczych obiektów. Powierzchnia wszystkich wymienionych pól górniczych wynosi ok. 3 km², a ich łączna liczba wynosi ok. 300 – 350. Stanowiska te położone są na terenach rolniczych (pola uprawne, łąki i nieużytki) co może prowadzić do zagrożenia w postaci systematycznych zniszczeń poprzez wgłębnią orkę, czy też prace polowe. Odkryte i niezalesione pozostałości kopalń w ciągu ostatnich kilkunastu lat ulegały licznym zniszczeniom. Jedynie kopalnia „Miłków” należy do względnie bezpiecznych.

Obecnie obiekty te nie figurują w ewidencji wojewódzkiej oraz ewidencjach gminnych, ani tym bardziej w rejestrze zabytków. Stwierdza się potrzebę zaewidencjonowania oraz objęcie ochroną konserwatorską powyższych obiektów. Zaznacza się, że w 2014 r. w ramach programu „Inwentaryzacja punktów historycznej eksploatacji rud żelaza na obszarze gminy Bodzechów, pow. ostrowiecki, woj. świętokrzyskie” w porozumieniu ze Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków zinwentaryzowano miejscowości: Goździelin, Moczydło, Jędrzejów, Szewna i Szyby. Prace terenowe w Jędrzejowicach („Józef”/„Edward”) trwają nadal, a w rejonie Mychowa, gdzie relikty górniczych jest najwięcej (kopalnie „Janusz”, „Giełdawy”, „Łączki”) działania planowane są na ten rok. Inwentaryzacja w dalszym etapie będzie stanowiła podstawę do włączenia tych obiektów do ewidencji zabytków archeologicznych (wojewódzkiej i gminnych). Podkreśla się, że obiektów tych z roku na rok ubywa, a jest to w tym momencie jedyne materialne świadectwo górniczych tradycji regionu ostrowieckiego. Poniższa rycina przedstawia rozmieszczenie pól górniczych na terenie analizowanego powiatu.

Ryc. 16. Rozmieszczenie pól górniczych na terenie powiatu ostrowieckiego

Źródło: K. Kaptur, *podziemne górnictwo rud żelaza w rejonie Ostrowca Świętokrzyskiego i inwentaryzacja reliktów dawnych robót górniczych*, str. 138

5.2.3.2.7. Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie powiatu ostrowieckiego funkcjonuje Muzeum Historyczno - Archeologiczne w Ostrowcu Świętokrzyskim, z/s w Sudole, które przedstawia poniższa fotografia. Do maja 2016 r. siedzibą Muzeum był tzw. Pałac Wielkopolskich. Nieruchomość została wybudowana w stylu eklektycznym w latach 1887 - 1899. Jego projektantem był architekt Leandro Jan Ludwik Marconi. Budynek zaprojektowany został na planie wydłużonego prostokąta – jego kubatura wynosi 8200 m³. Pałac od końca XIX w. do dziś pozostał w niezmienionej formie. Z dniem 16 września 1975 roku został wpisany do rejestru zabytków nieruchomych województwa świętokrzyskiego.

Muzeum utworzone zostało 3 grudnia 1966 r. Jego celem jest kolekcjonowanie i prezentacja zabytków związanych z historią miasta, powiatu i regionu oraz współpraca innymi instytucjami kultury, oświaty i placówkami muzealnymi.

Początki Muzeum w Ostrowcu Świętokrzyskim sięgają lat 1926 – 1939. Pod nazwą muzeum społeczne działało wtedy placówka o charakterze krajoznawczym, zarządzanym przez ostrowiecki Oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. W ekspozycjach pierwotnie znajdowały się przedmioty związane z kopalnią „Krzemionki” odkrytą w 1922 r. W późniejszym czasie zbiory wzbogacano o eksponaty mineralogiczne, etnograficzne, ikonograficzne i historyczne związane z Kielecczyną.

Fot. 4. Muzeum Historyczno – Archeologiczne w Ostrowcu Świętokrzyskim

Źródło: www.muzeumostrowiec.pl

W budynku głównym występuje dział sztuki, dział historii oraz dział edukacyjno – naukowy. Zbiory artystyczne muzeum to głównie fajanse i porcelana ćmielowska, srebra i wyroby metalowe z XIX i XX wieku, malarstwo (olejne, akwarele, rysunki), grafika, tkaniny oraz meble, których część prezentowana jest w formie wystaw stałych w trzech salach parteru. W Sali Kominkowej znajduje się wystawa fajansów i porcelany ćmielowskiej z XIX i XX wieku. Ceramika stanowi większą część wszystkich eksponatów zgromadzonych w muzeum i jest jedną z największych w Polsce muzealnych kolekcji wyrobów ćmielowskich. W Sali czerwonej znajdują się portrety książąt i królów polskich, a w ostatniej sali parterowej mieści się wystawa rzemiosła artystycznego.

Dział historii od początku swego istnienia gromadzi wszelkiego rodzaju eksponaty związane z historią Ostrowca Świętokrzyskiego i okolic. Bogate i różnorodne zbiory historyczne obejmują broń białą i palną, numizmatykę, medalierstwo, tłoki pieczętnicze, falerystykę, archiwalia, prasę konspiracyjną z okresu II wojny światowej, kartografię, starą fotografię, pocztówki oraz inne pamiątki historii i kultury materialnej miasta.

Zadaniem działu edukacyjno – kulturowego jest szeroko rozumiana edukacja, zarówno dzieci - poczynając od tych najmłodszych w przedszkolach, a kończąc na licealistach, ale także wszystkich tych osób, które są szczególnie zainteresowane zbiorami muzeum.

Muzeum Jurajskie w Bałtowie jest przykładem muzeum paleontologicznego. W budynku znajdują się dwie sale z eksponatami pochodzącymi z różnych części świata. Znajduje się tu ekspozycja poświęcona morzu mezozoicznemu. Prezentowane są skamieniałe szczątki organizmów, które znajdowały się w wodzie. Występują tu również skamieniałości liliowców, jeżowców, koralowców, ramienionogów, ślimaków, małżów, głowonogów i ryb. Inna część wystawy prezentuje zęby, kręgi i tropy dinozaurów.

Na terenie Fabryki Porcelany AS Ćmielów działa Centrum Porcelany Artystycznej. Ceramiczne tradycje Ćmielowa sięgają tysiącleci. Wyrabiano tu kiedyś naczynia z gliny, a 200 lat temu naczynia z porcelany. W hali fabrycznej znajduje się okrągły piec o wys. 22 m i średnicy 10 m. To największy taki piec w tej części Europy. W muzeum można dowiedzieć się, jak wyglądał cały skomplikowany proces produkcyjny porcelany. Mieści się tu Sala Marmurowa – najważniejsze miejsce w dawnej fabryce, gdzie znajduje się kolekcja porcelanowych rzeźb. Muzeum oferuje swoim turystom nie tylko zwiedzanie czy liczne opowieści przewodników, ale także warsztaty ceramiczne.

W dniu 14.12.2007 roku Fabryka Porcelany AS Ćmielów została wyróżniona certyfikatem Konsumenckiego Konkursu Jakości Usług "Najlepsze w Polsce" za działalność Żywego Muzeum Porcelany. Pierwsze w Polsce Żywe Muzeum Porcelany w Ćmielowie zostało nominowane już w piątej edycji plebiscytu 7 nowych cudów Polski. Ostatecznie zajęło drugie miejsce co było i jest jego niewątpliwym sukcesem.

Fot. 5. Wystawa porcelany w Żywym Muzeum Porcelany w Ćmielowie

Źródło: www.turystykacmielow.com.pl

5.2.4. Charakterystyka i ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu ostrowieckiego

Na terenie powiatu ostrowieckiego znajduje się **105 obiektów** wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych, prowadzonego przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wyłączeniem zabytków archeologicznych województwa świętokrzyskiego. Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych zamieszczono w załączniku 2.

Obiekty te znajdują się w 29 miejscowościach na terenie 6 gmin. Najstarszymi Jednymi z najstarszych obiektów znajdujących się w rejestrze zabytków nieruchomych z terenu powiatu ostrowieckiego są:

- pozostałości zamku Szydłowieckich z XVI – XVII w. (Ćmielów);
- ruiny zamku z I poł. XIV w. (Podgrodzie, Gm. Ćmielów);
- kaplica murowana p.w. św. Katarzyny z XVI w. (Kaplica, Gm. Kunów);
- kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela z ok. 1346 r., dobud. w XVII w. (Grzegorzewice, Gm. Waśniów);
- kościół parafialny p.w. św. Wojciecha z 1326 r., dobud. XVI i XVII w., odnowiony w 1928 r. (Momina, Gm. Waśniów).

Poniższa tabela przedstawia charakterystykę zabytkowych obiektów znajdujących się w rejestrze zabytków. Ich największa ilość znajduje się na terenie gminy Ćmielów. Są to głównie obiekty wchodzące w skład zespołów kościelnych, zespołów dworskich i zespołu zamkowego. Nieco mniejsza ilość zabytków znajduje się w gminie Bodzechów, Kunów i Waśniów (21, 20, 20). Ostrowiec Świętokrzyski odnotował 131 jednostek zabytkowych. Ich najmniejsza ilość znajduje się w Gminie Bałtów. Liczbę przytoczonych zabytków obrazuje również wykres 2.

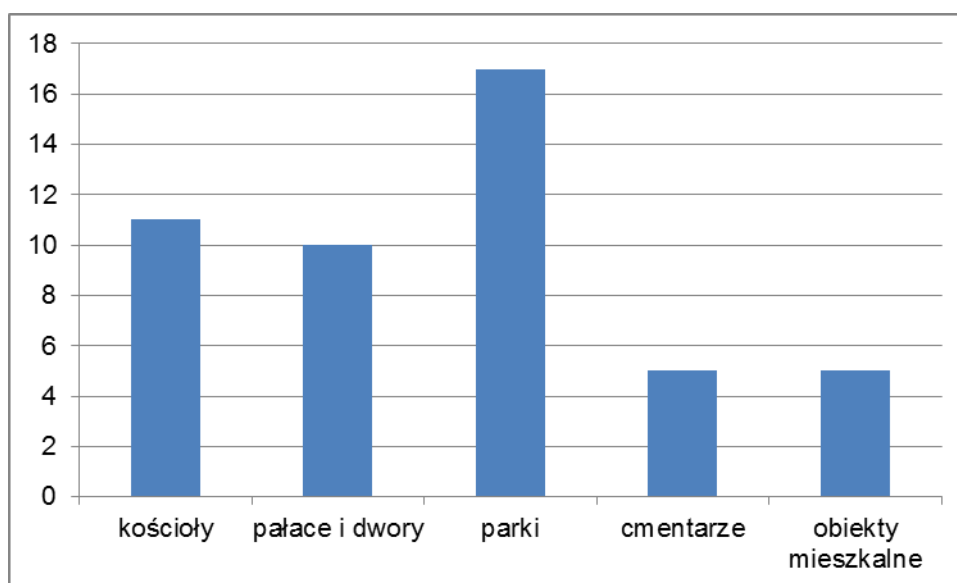
Zwrócono także uwagę na funkcję poszczególnych obiektów. Wyodrębniono obiekty sakralne, pałace i dwory (w tym ich ruiny), parki, cmentarze, obiekty mieszkalne, na które składają się plebanie, wikarówki, organistówki i rządcówki oraz grupę „inne”.

Największą z grup stanowią parki (17), kościoły (11) oraz pałace i dwory (10). Odnotowano 5 obiektów mieszkalnych oraz 5 cmentarzy. Grupa „inne” stanowi 57 obiektów rejestrowych.

Tabela 5. Obiekty z terenu powiatu ostrowieckiego wpisane do rejestru zabytków sklasyfikowane według funkcji

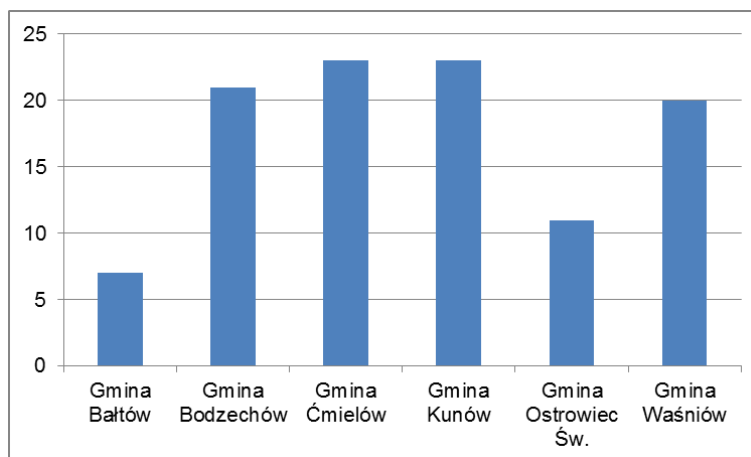
Rodzaje obiektów zabytkowych	gmina Bałtów	gmina Bodzechów	gmina Ćmielów	gmina Kunów	gmina Ostrowiec Św.	gmina Waśniów	Suma
kościoły	1	2	2	1	2	3	11
pałace i dwory	1		4		3	2	10
parki	1	1	2	3	2	8	17
cmentarze		1	1	2	1		5
obiekty mieszkalne		4	1				5
inne	4	13	13	17	3	7	57
suma	7	21	23	23	11	20	105

Źródło: opracowanie własne, na podstawie rejestru zabytków

Wykres 1. Liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków z uwzględnieniem ich funkcji bez kategorii „inne” z terenu powiatu ostrowieckiego

Źródło: opracowanie własne, na podstawie rejestru zabytków

Wykres 2. Liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków z uwzględnieniem ich przynależności administracyjnej z terenu powiatu ostrowieckiego

Źródło: opracowanie własne, na podstawie rejestru zabytków

Ogółem w rejestrze zabytków ujęto **82 obiekty w 19 różnych zespołach.**

Zespoły sakralne:

- Szewna (gm. Bodzechów);
- Ćmielów (gm. Ćmielów);
- Ruda Kościelna (gm. Ćmielów);
- Kunów (gm. Kunów);
- Ostrowiec Świętokrzyski – Denków (gm. Ostrowiec Świętokrzyski);
- Waśniów (gm. Waśniów).

Zespoły dworsko – parkowe,

- Bałtów (gm. Bałtów);
- Bodzechów (gm. Bodzechów);
- Przeuszyn (gm. Ćmielów);
- Ruda Kościelna (gm. Ćmielów);
- Boksyce (gm. Waśniów);
- Mirogonowice (gm. Waśniów);
- Wronów (gm. Waśniów).

Zespoły pałacowe:

- Ostrowiec Św. - Częstocice (gm. Ostrowiec Świętokrzyski).
- Pałacyk myśliwski w Ostrowcu Świętokrzyskim (gm. Ostrowiec Świętokrzyski)

Zespoły poprzemysłowe i hydroenergetyczne:

- młyna wodnego w Bałtowie (gm. Bałtów);
- zamkowy w Ćmielowie (gm. Ćmielów);
- przestrzenno – poprzemysłowy w Dołach Biskupich (gm. Kunów);
- urbanistyczno - przemysłowy w Nietulisku Dużym (gm. Kunów);

Tabela 6. Zespoły wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków z podziałem na gminy oraz funkcje z terenu powiatu ostrowieckiego

Rodzaje zabytkowych zespołów	gmina Bałtów	gmina Bodzechów	gmina Ćmielów	gmina Kunów	gmina Ostrowiec Św.	gmina Waśniów	Suma
sakralne		1	2	1	1	1	6
dworsko – parkowe	1	1	2			3	7
pałacowe					2		2
poprzemysłowe i hydroenergetyczne	1		1	2			4
suma	2	2	5	3	3	4	19

Źródło: opracowanie własne, na podstawie rejestru zabytków

Powyższa tabela przedstawia zespoły wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków z podziałem na gminy oraz funkcje z terenu powiatu ostrowieckiego. Dokonano analizy pod względem ilości rodzaju założeń w danych gminach. Z powyższego zestawienia wynika, iż najwięcej założeń znajduje się w gminie Ćmielów, a najmniej w gminie Bodzechów. W powiecie ostrowieckim występuje łącznie 6 zespołów sakralnych i jest to najliczniejsza grupa wyodrębnionych założeń.

Od roku 2010 do wojewódzkiego rejestru zabytków nieruchomych wpisano 7 obiektów w ramach zespołów: dworsko – parkowego we Wronowie (4 obiekty) oraz (3 obiekty) z zespołu kościoła parafialnego p.w. św. Władysława w Kunowie.

Założenie dworsko-parkowe we Wronowie zostało wpisane do rejestru zabytków nieruchomych decyzją ŚWKZ z dnia 28.02.2013 r. pod Nr A. 628/1-5: jako:

- dwór;
- teren dawnego folwarku, sadów, ogrodów i łąk;
- układ wodny z pozostałościami stawów;
- figura Chrystusa niosącego krzyż;

Park we Wronowie wpisany został do rejestru zabytków nieruchomych decyzją z dnia 12.12.1957 r. pod Nr 600.

Zakres ochrony zespołu kościoła parafialnego w Kunowie pw. św. Władysława rozszerzony został o:

- teren dawnego cmentarza przykościelnego w granicach całego ogrodzenia kościelnego – decyzja z dn. 31.03.2015 r.;
- kostnicę – decyzja z dn. 31.03. 2015 r.;
- murowane ogrodzenie (na odcinku zach., wsch., płd. i w części odcinka płn.-wsch., z wyłączeniem współczesnego ogrodzenia mur.-żel. na odcinku płn.-zach.), z bramą główną (północną) ze schodami z balustradą oraz bramkami – wschodnią (na teren plebański) i zachodnią (na cmentarz parafialny) decyzja z dn. 31.03. 2015 r.

Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Władysława w Kunowie wpisany został pod numerem A.609/1-5. 14.04. 1967 r. do rejestru wpisany został kościół pod nr 474, zaś pod nr 461 tego samego dnia wpisano dzwonnice.

Najpełniejszy zasób zabytków określają gminne ewidencje. Obejmują one wszystkie obiekty podlegające ochronie, które są lokalnym dziedzictwem materialnym gminy. Na obszarze powiatu ostrowieckiego tylko gmina Kunów takiej nie posiada gminnej ewidencji zabytków. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można założyć, iż wymienione obiekty wchodzące w skład gminnych ewidencji nie wyczerpują pełnych list zabytków gmin. Gminne ewidencje zabytków mają charakter zbioru otwartego, więc dodatkowe obiekty mogą być dodawane, bądź z nich usuwane przez Wójta/Burmistrza/Prezydenta z odpowiednią konsultacją konserwatorską.

W gminnych ewidencjach zabytków województwa świętokrzyskiego na terenie powiatu w 5 gminach ujętych zostało 365 zabytków nieruchomych. Ujęte w ewidencjach obiekty datowane są przede wszystkim na wiek XIX, przełom XIX i XX wieku oraz na początek XX wieku.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- b) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- c) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Tabela 7. Ilość kart adresowych ujętych w gminnych ewidencjach zabytków z podziałem na gminy z terenu powiatu ostrowieckiego

	gmina Bałtów	gmina Bodzechów	gmina Ćmielów	gmina Kunów	gmina Ostrowiec Św.	gmina Waśniów	Suma
suma	52	16	112	-	141	94	365

Źródło: opracowanie własne, na podstawie gminnych ewidencji zabytków

Zasób dziedzictwa kulturowego na terenie powiatu ostrowieckiego jest zróżnicowany pod względem struktury własności. Większość zabytków ujętych w gminnych ewidencjach zabytków należy do osób prywatnych. Ponadto właścicielami są m.in.: związki wyznaniowe, Skarb Państwa, samorządy gminne, czy też samorząd powiatowy. W sposób bezpośredni do Powiatu Ostrowieckiego należy Muzeum Historyczno – Archeologiczne w Ostrowcu Świętokrzyskim oraz rezerwat „Krzemionki”. Właściciele tychże obiektów odpowiedzialni są za zabezpieczenie zabytku oraz nie naruszenie jego historycznego i pierwotnego charakteru. Wszelkie działania remontowe powinny być uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Pomyślność działań związana jest ze stanem wiedzy właścicieli o ujęciu obiektu w ewidencji bądź rejestrze, poczuciem odpowiedzialności za obiekt, poszanowaniem i należytyym szacunkiem dla zabytku, możliwości finansowych oraz chęci uzyskania dofinansowań.

Zabytki znajdujące się w gminnych ewidencjach oraz rejestrze reprezentują różny stan zachowania. Niektóre obiekty figurujące obecnie w wojewódzkim rejestrze zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków charakteryzują się dużą degradacją, w tym zatarciem walorów architektonicznych. Zaliczyć do nich należy część zabudowań folwarcznych, czy ruiny zamku w Ćmielowie. Najlepiej zachowane są obiekty sakralne oraz znajdujące się w rękach publicznych.

Rezerwat w „Krzemionkach” posiada własne opracowanie pn. *Plan ochrony rezerwatu przyrody „Krzemionki Opatowskie” na okres od 01.01.2009 r do 31.12.2018.* Autorem Planu jest dr Marek Stachurski wraz z zespołem współwykonawców: dr J. Bąbel,

dr E. Filipiak, dr E. Stachurska, dr R. Suligowski, dr K. Toborowicz, mgr A. Janiak, mgr J. Rogalska, A. Kruszelnicki oraz kilkusobowa grupa konsultantów. Przedmiotowy dokument został ustanowiony Zarządzeniem Nr 32/2009 Regionalnego Dyrektora ochrony Środowiska w Kielcach z dnia 12 października 2009 roku. Jego zasadniczym celem jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych niezwykle cennego neolitycznego pola górniczego z szybami kopalnianymi i hałdami, które są usytuowane w ciekawym, zróżnicowanym ekosystemie leśnym subkontynentalnego grądu. Samo *Zarządzenie* jak też *Plan* zawierają identyfikację zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz sposoby ich eliminacji oraz ich ograniczania. Działania te opracowane są dla podziemnej trasy turystycznej, ekosystemu leśnego poza neolitycznym polem górniczym, muraw antropogenicznie uwarunkowanych oraz samego neolitycznego pola górniczego.

Na terenie rezerwatu „Krzemionki” zrekonstruowana została wioska neolityczna, w której na podstawie badań archeologicznych odtworzono domy społeczności kultur pucharów lejkowatych i amfor kulistych. Teren ten jest miejscem lekcji muzealnych oraz cyklicznej imprezy „Krzemionkowskie Spotkania z Epoką Kamienia”, w czasie których demonstruje się techniki i technologie istniejące w czasach kopalnictwa krzemienia.

Działania w ramach wpisu na światową listę dziedzictwa UNESCO, po zrealizowaniu nowoczesnego gmachu muzeum dają nadzieję, na stworzenie w „Krzemionkach” centrum badań pragmatyki ziem polskich. Należy założyć, że działania w tym obszarze winny stanowić niejako oś i zarazem zwornik prac i przedsięwzięć jak też różnej skali projektów podejmowanych w ramach Programu Opieki nad Zabytkami. Zespół prahistorycznych kopalń krzemienia pasiastego w Krzemionkach jest w trakcie procedury wpisu na listę UNESCO. Od grudnia 2015 r. kopalnia jest na polskiej liście informacyjnej. Obecnie widnieje potrzeba opracowania dwóch podstawowych dokumentów: właściwy wniosek oraz plan zarządzania z tłumaczeniem na język angielski. Złożenie dokumentacji zaplanowane jest na początek roku 2018.

Szczegółowa charakterystyka stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków została przedstawiona w podrozdziale 5.2.3.2.6 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Ogromna liczba zaewidencjonowanych zabytków archeologicznych ujęta w ewidencji wojewódzkiej nie pozwala na ich szczegółową charakterystykę. Jednakże ich znaczna część wiąże się z procesami osadniczymi oraz działalnością produkcyjną. Zabytki te trwale wpisały się w świadomość, tradycję i krajobraz kulturowy. Bardzo liczne stanowiska związane są z neolitycznym górnictwem krzemienia, metalurgiczną działalnością okresu wpływów rzymskich z przełomu er oraz pierwszych wieków po narodzeniu Chrystusa związana z ludnością kultury przeworskiej, a także średniowieczne i wczesnośredniowieczne górnictwo rud żelaza.

Szczególne koncentracje stanowisk archeologicznych z terenu powiatu ostrowieckiego występuje wzdłuż rzeki Kamienna, ze szczególnym natężeniem na południe od niej, które reprezentują wszystkie epoki pradziejowe. Tereny gminy Waśniów oraz częściowo Kunowa i Ćmielowa posiadają liczne stanowiska pradziejowych neolitycznych osad i grobów megalitycznych oraz piecowisk dymarkowych.

Rejestr nieruchomości zabytków archeologicznych wskazuje 14 stanowisk archeologicznych na terenie powiatu ostrowieckiego, które zostały wpisane do rejestru zabytków. Wśród nich znalazł się wcześniej opisany rezerwat „Krzemionki”. Liczba ta nie zmieniła się w porównaniu do poprzedniego okresu programowania.

Wykaz gmin, w których zlokalizowane są stanowiska archeologiczne wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków przedstawia tabela 8. Stanowiska te mogą być czytelne. W analizie nie brano pod uwagi „Krzemionek”, które stanowią osobną formę ochrony – pomnik historii. Listę wszystkich stanowisk archeologicznych ujętych w rejestrze wojewódzkim przedstawia załącznik 2.

Tabela 8. Nieruchome zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków z terenu powiatu ostrowieckiego z podziałem na gminy

Gmina	Ilość obiektów archeologicznych
gmina Bałtów	0
gmina Bodzechów	5
gmina Ćmielów	5
gmina Kunów	1
gmina Ostrowiec Świętokrzyski	0
gmina Waśniów	2

Źródło: opracowanie własne, na podstawie rejestru zabytków

W związku z faktem, iż na terenie powiatu występują liczne złoża krzemienia należy pochylić się nad zagadnieniem ich nielegalnego poszukiwania i eksploatacji. Działania takie prowadzą do ich niszczenia oraz nieodwracalnych zmian. Udzielenie pozwolenia na wydobywanie kopalin wydawane jest w formie administracyjnej przez Starostę. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. (Dz. U. z 2016, poz. 1131) precyzuje zapis dotyczący skutków braku koncesji na wydobywanie kopalin:

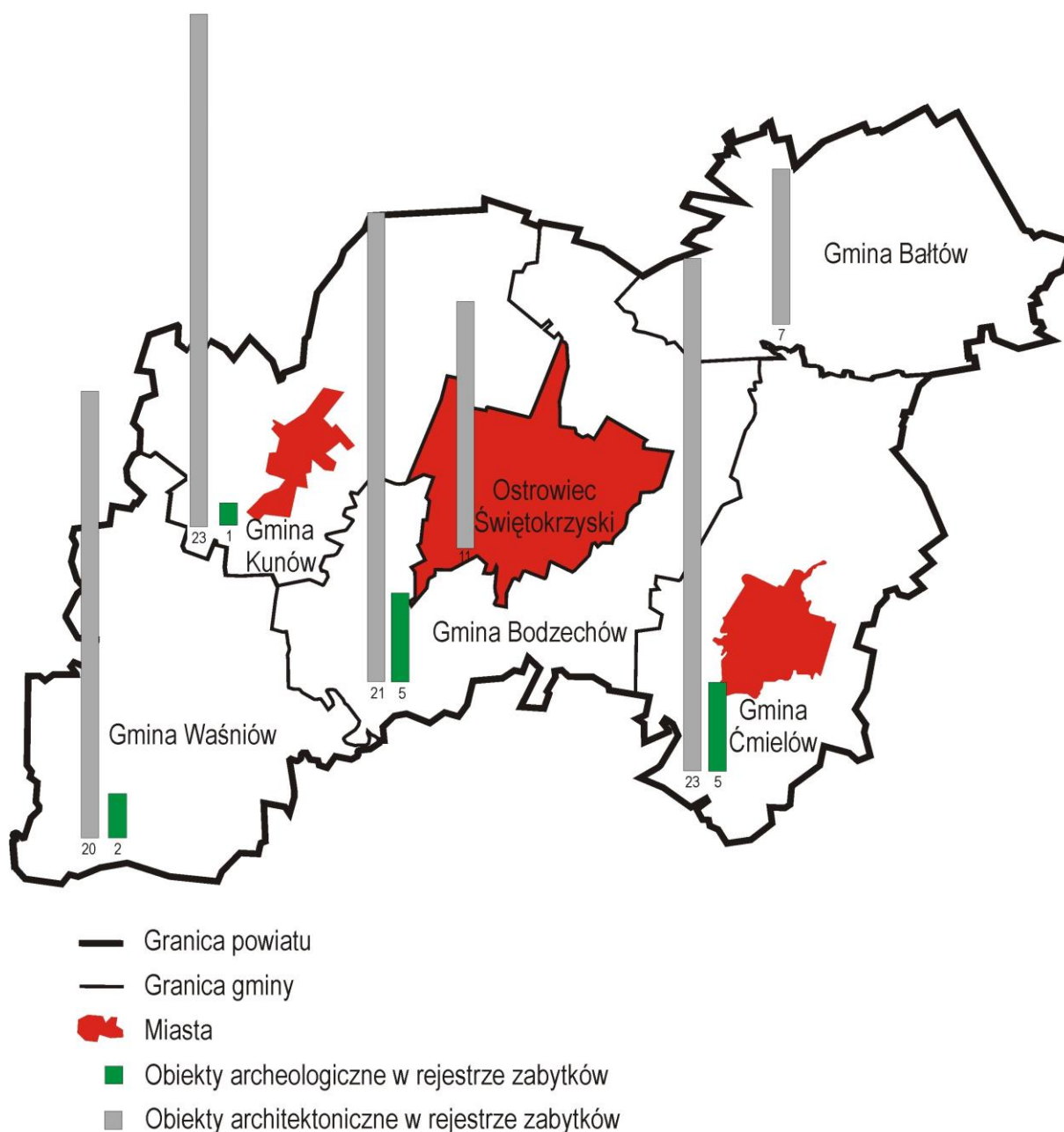
Art. 177 Kto bez wymaganej koncesji lub bez zatwierdzonego projektu robót geologicznych lub z naruszeniem określonych w nich warunków wykonuje działalność w zakresie:

- 1) poszukiwania lub rozpoznawania złóż kopalin albo poszukiwania lub rozpoznawania kompleksu podziemnego składowania dwutlenku węgla,*
- 2) wydobywania kopalin ze złóż,*
- 3) podziemnego bezzbiornikowego magazynowania substancji, podziemnego składowania odpadów albo podziemnego składowania dwutlenku węgla, podlega karze aresztu albo grzywny.*

Moda na biżuterię wykonywaną z krzemienia pasiastego stanowi niewątpliwie zagrożenie. Należy zatem dążyć do zabezpieczenia pradziejowych kopalin przed nielegalną eksploatacją, w szczególności krzemienia pasiastego, który traktowany jest jako kamień ozdobny o znacznej dekoracyjności. Dzikie i nielegalne eksploatacje surowca krzemienno-krzemianowego są więc surowo zabronione.

Liczba obiektów w ewidencji zabytków nie jest stała, ponieważ mogą być do niej wpisywane kolejne zabytki lub wykreślane te, które zatraciły swoje wartości kulturowe. Ponadto co 2 lata powinno zostać wykonane sprawozdanie z realizacji PPOnZ, które należy m.in. weryfikować oraz określać aktualny zasób zabytków.

W większości gmin znajdują się zarówno zabytki archeologiczne, jak i architektoniczne mające największe znaczenie, które występują w rejestrze zabytków (architektoniczne i archeologiczne). Z pośród 6 gmin sytuacja ta występuje w 4 jednostkach. Graficznie obrazuje to poniższa rycina.

Ryc. 17. Liczba obiektów wpisanych do rejestrów zabytków na terenie powiatu ostrowieckiego

Źródło: opracowanie własne

5.2.5. Krajobraz kulturowy

Na krajobraz kulturowy wpływa wiele elementów, często różnych od siebie, które wyróżniają daną jednostkę terytorialną na tle innych. Należy zaznaczyć, iż krajobraz kulturowy wykształcił się z krajobrazu przyrodniczego, który poddawany był ewolucji od setek tysięcy lat. Krajobraz antropogeniczny powstał na bazie krajobrazu przyrodniczego, jest on drugą składową krajobrazu kulturowego. Zatem stwierdza się, iż krajobraz kulturowy jest spuścizną oraz dziedzictwem ludności zamieszkującej dany region z wielu epok

historycznych, jest świadkiem tradycji, tożsamości społecznej oraz przywiązania miejscowej ludności z miejscem ich zamieszkania oraz zajęciami, które daną grupę charakteryzowały. Zaznacza się występowanie wielu podtypów krajobrazu kulturowego zróżnicowanych ze względu na genezę, strukturę, funkcje i czynniki kształtujące.

Niezwyczajnie ważna jest ochrona najcenniejszych obiektów, obszarów, zespołów, która pozwoli następnym pokoleniom poznać je i obcować z nimi. Należy zatem przy kształtowaniu krajobrazu kulturowego kierować się zasadą zrównoważonego rozwoju, unikać deformacji i zatarć przy jednoczesnym rozwoju przestrzenno – funkcjonalnym oraz gospodarczym miejsca. Należy również chronić i przywracać dziedzictwo niematerialne, które kształtowało się na przestrzeni wieków w danym regionie.

Powiat ostrowiecki jest spadkobiercą bogatej spuścizny dziedzictwa historyczno - kulturowego. Występują tu różnorodne zabytki. Należą do nich: historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne, założenia przestrzenne, w tym liczne zespoły pałacowo – parkowe, zabudowania folwarczne, obiekty sakralne, budynki użyteczności publicznej, obiekty rezydencjonalne, zieleń, domy mieszkalne, budynki gospodarcze, budownictwo przemysłowe, cmentarze, przydrożne kapliczki, liczne stanowiska archeologiczne, pozostałości górnicze i hutnicze, w tym pola górnicze, które scharakteryzowano w podrozdziale 5.2.3.2.6. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków. Należy mocno zaakcentować tradycje górnictwa neolitycznego oraz tradycje przemysłowe doliny rzeki Kamiennej, które są niepowtarzalne i wyróżniają powiat ostrowiecki na tle województwa, a nawet kraju. Zagadnienia te na stałe wpisały się w krajobraz kulturowy powiatu, kształtując tym samym tożsamość miejscowej społeczności w kolejnych wiekach i latach.

Poniższa charakterystyka dziedzictwa kulturowego powiatu ostrowieckiego pozwoliła przedstawić historię powiatu w nawiązaniu do jej zabytkowego zasobu, który przetrwał do dni dzisiejszych. Należy zaznaczyć, że poniższe zagadnienia przenikają się wzajemnie i nie należy ich utożsamiać osobno lecz traktować jako jedną spójną całość tworzącą krajobraz kulturowy powiatu. Zarówno obszary o krajobrazie miejskim, jak i wiejskim charakteryzują się dużymi wartościami kulturowymi, które opisano poniżej.

ZAŁOŻENIA URBANISTYCZNE I RURALISTYCZNE

Na terenie powiatu ostrowieckiego zachowały się zabytkowe układy urbanistyczne. Układy te w większości posiadają pierwotny układ dróg, a zabudowa skupiona wokół nich na przestrzeni kilkudziesięciu lat ulegała przemianom. W wyniku wzrostu liczby ludności miejscowości rozrastały się i poprzez nowo wprowadzone budownictwo zmieniały swój kształt.

Na terenie powiatu ostrowieckiego występuję kilka układów urbanistycznych, a w sposób szczególny można zauważyć je w Ostrowcu Świętokrzyskim. W mieście tym znajduje się historyczny układ urbanistyczny śródmieście w centrum miasta. Jest to prostokątny rynek wyznaczony przez ulice: Okólną, Łżecką, Nową oraz Rynek wraz z przyległymi do niego ulicami. Była to typowa lokalizacja miasta z XVII – XX w. W obrębie układu znajdują się m.in.: kamienica secesyjna z XIX w., zespół kościoła paraf. p.w. św. Michała Archaniola, budynek poczty z 1923 r., bank Pfeffera z pocz. XX w., dawny Zakładowy Dom Kultury wybudowany w latach 1937 – 1953, pałacyk Rylla z 1919 r., dawny zespół browarów Saskich z lat 1906 – 1910, willa Żakowskich z 1914 r., dworek na ul. Sienińskiej 37 z 1915 r., czy willa Saskich z 1915 r.

Ponadto w obecnych granicach administracyjnych Ostrowca Świętokrzyskiego występuje historyczny układ urbanistyczny (centrum) dawnego miasta Denków z końca XVI w. – XX w. wraz z przyległymi ulicami. Miasto założył na gruntach wiejskich Stanisław Michowski w 1564 r. Już w 1578 r. w mieście było 14 rzemieślników, 2 gorzelników oraz młyn. Denków w swojej przeszłości był ośrodkiem garncarstwa i tkactwa. Rękodzieła dostarczane były do Gdańska drogą wodną przez rzekę Wisłę. Do właścicieli dóbr denkowskich należeli m.in.: Siemianowscy, Małachowscy, czy też Kotkowscy. W 1743 r. Denków stracił pożar, jednakże już w 1775 r. było 125 domów. Z końcem XVIII w. w miejscowości powstały: młyn, browar, ratusz oraz dwie karczmy. W 1827 r. miasto liczyło 114 domów i 625 mieszkańców. W 1853 r. otworzono wytwórnię kaffi i fajansu Gabriela Weissa. 11 lat później w mieście mieszkało 770 osób, w tym 91 Żydów. Odnotowano ponadto przykościelny szpital oraz austerię z XIX w. W 1869 r. na prośbę mieszkańców Denków utracił prawa miejskie. W 1885 r. jednostka liczyła 98 domów i 659 mieszkańców. Historyczny układ urbanistyczny Denkowa znajduje się we wschodniej części Ostrowca Świętokrzyskiego. W jego skład wchodzi zielony skwer o kształcie przypominającym kwadrat, wokół którego mieści się zabytkowa zabudowa domów mieszkalnych, często przekształconych na funkcje usługowe.

Wartym odnotowania jest także układ urbanistyczny Częstocic – dawnej wsi, którą również wcielono w granice administracyjne Ostrowca Świętokrzyskiego. Wykształcony został pomiędzy XIV i XX w., na który składa się zespół pałacowo – parkowy z pałacem – obecnie Muzeum Historyczno – Archeologiczne, osada fabryczna z cukrownią i osiedlem z XIX i XX w. oraz dworek – dawna leśniczówka dóbr klucza Ostrowieckiego. W skład zespołu cukrowni wchodzi budynki magazynowe i produkcyjne, budynek dyrekcji, budynek administratora wraz z ogrodem spacerowym oraz budynki mieszkalne na dawnym osiedlu robotniczym. Na krajobraz przyrodniczy w zespole cukrowni składają się także pozostałości układu wodnego, park oraz ogród. Wieś lokowana była na prawie magdeburskim. Odwołując się do liczby ludności miejscowości na przestrzeni wieków, stwierdzić należy, że w 1578 r. we wsi było 14 kmieci, 7 zagrodników, 4 komorników, rzemieślnik i piekarz. W 1618 r. wieś liczyła 12 kmieci, 20 zagrodników, kowala, tkacza oraz prawdopodobnie młynarza. W XVIII w. we wsi powstał browar, a pod jego koniec we wsi było 348 mieszkańców, w tym 7 Żydów. W 1811 r. wybudowano gorzelnię, a 5 lat później powstał nowy murowany browar. W latach 20. XVIII w. wieś liczyła 56 domów i 382 osoby. W 1839 r. hrabia Henryk Łubieński zbudował tu jedną z pierwszych cukrowni w Królestwie Polskim, która zatrudniała w 1869 r. 131 robotników. W poł. XIX w. powstały domy robotnicze dla pracowników cukrowni. W 1907 r. w osadzie było 18 domów. Częstocice były siedzibą gminną w XIX i na pocz. XX w. Układ urbanistyczny Częstocic znajduje się w południowej części Ostrowca Świętokrzyskiego.

W mieście znajduje się również historyczny układ urbanistyczny osiedla mieszkalnego przy dawnych zakładach ostrowieckich datowany na lata 1899 – 1925, obejmujący ulice w południowej części miasta: Klimkiewiczowską, Kościuszki, Moniuszki, Poniatowskiego, Sandomierską, Staszica, Świętokrzyską i Traugutta. Pierwsze domy na terenie dawnej osady fabrycznej Klimkiewiczów pochodzą z lat 1837 – 1839. W tym czasie powstała również huta. W 1883 r. Klimkiewiczów zajmował powierzchnię 40,3 ha. Osada liczyła wtedy 11 domów i 250 mieszkańców, a w 1907 r. już 27 domów i 825 mieszkańców. Z końcem XIX w. zbudowano dwupiętrowe kamienice fabryczne oraz szpital fabryczny. W skład układu wchodzi: dawne domy robotnicze, domy urzędnicze, hotel robotniczy, laboratorium, budynek dawnej dyrekcji i park fabryczny.

Należy także odnotować historyczny układ urbanistyczny Kolonia robotnicza. Jest to osiedle domków jednorodzinnych, przy ul. Kolonia Robotnicza w północno – zachodniej części Ostrowca Św., datowane na lata 1926 – 1931. Zaznacza się, iż w niektórych częściach podanej ulicy wprowadzono budownictwo mieszkalne z domami dwukondygnacyjnymi, które zacierają zabytkowy charakter układu.

XVI – wieczne założenie miasta Ćmielów z ulicami: Ostrowiecka, Sandomierska, Opatowska, Zamkowa, Szydłowiecka, Sienkiewicza, Rynek, Długa stanowi zabytkowy układ urbanistyczny. Układ wykształcony został zapewne już w XVI w., kiedy nastąpiła lokacja miasta. Najstarsza część budynków mieszkalnych posiada genezę z przełomu XVIII i XIX wieku.

Do historycznych założeń urbanistycznych należy także urbanistyczny układ z centrum Rynku (Plac Wolności) oraz najbliższymi ulicami: Warszawską, Rudzką, Chocimską i Kościelną w miejscowości Kunów. Trakty oraz pobliskie zabudowania obecnie w południowej części miasta kształtowały się na przestrzeni wielu wieków. Miejscowość otrzymała prawa miejskie w 1423 r., więc za datę założenia urbanistycznego układu należy przyjąć kilka lat wcześniej. Jednakże dopiero na przełomie XVII i XVIII w. wyodrębnił się obecny kształt układu. Od głównego placu w centrum miasta odchodzi 6 ulic (2 w kierunku północnym, 2 w kierunku wschodnim, 2 w kierunku południowym). Należy zaznaczyć, że budynki mieszkalne znajdujące się na Placu Wolności nie reprezentują prawidłowego stanu pod względem wartości zabytkowych. W większości zostały zatarte pierwotne cechy stylowe budynków. Ponadto wprowadzono budownictwo 2 – kondygnacyjne, które nie komponuje się z historycznymi budynkami 1 – kondygnacyjnymi.

Oprócz wymienionych układów urbanistycznych należy zwrócić także uwagę na układy ruralistyczne, które nie zostały zaewidencjonowane, a zwłaszcza wsie o układach „ulicówek”, które stanowią przykład dawnego rozmieszczenia zabudowy na obszarach wiejskich z mieszkalaną zabudową drewnianą, np. Prawęcín, Bukowie, Biechów, Doły Biskupie, Janik (Gmina Kunów).

OBIEKTY SAKRALNE I ICH ZAŁOŻENIA

Powiat ostrowiecki charakteryzuje się dużym bogactwem obiektów sakralnych. Są to przede wszystkim kościoły i kaplice, cmentarze, kapliczki z figurami i krzyże przydrożne. Zaznacza się, że na obszarze powiatu znajdowała się w przeszłości ludność wielowyznaniowa, która pozostawiła po sobie spuściznę w postaci materialnych obiektów religijnych. Zaznacza się, że kościoły spośród wszystkich zabytków powiatu ostrowieckiego są w najlepszym stanie dzięki finansowaniu prac renowacyjnych i konserwatorskich przez wiele podmiotów.

W Ostrowcu Św. przy ul. Okólnej mieści się zespół kościoła paraf. p.w. św. Michała Archanioła. Należy do niego kościół, cmentarz przykościelny, ogrodzenie z bramą oraz plebania. Ponadto w obrębie placu przykościelnego mieszczą się pomniki upamiętniające ważne wydarzenia i osoby. Kolegiatę wzniesiono w 1614 r. Kościół zniszczono podczas najazdu księcia Siedmiogrodu Franciszka Rakoczego i ponownie konsekrowany po odbudowie w 1672 r. W latach międzywojennych XX w. kościół rozbudowano i przebudowano w stylu neobarokowym, według projektu Stefana Szyllera. Stary korpus kościoła został całkowicie wtopiony w bryłę nowej świątyni. Budowla trójnawowa, trójjprzęślowa, bazylikowy korpus poprzedzony czworoboczną wieżą od zach. Na mocy decyzji biskupa Wacława Świerżawskiego, 12 czerwca 2000 r. kościół został podniesiony do godności kolegiaty, przy której ustawiono kapitułę. Kościół usytuowany w centralnej części

miasta, na wzgórzu, między ul. Okólną i Kościelną, na płd. – wsch. od Placu Wolności, od pd. Teren kościoła sąsiaduje z niską zabudową mieszkalną i parkingiem, od wsch. i płd. otacza go wysoka skarpa. Teren kościoła otoczony jest murem ceglany.

Fot. 6. Kościół p.w. św. Michała Archaniola w Ostrowcu Świętokrzyskim

Źródło: www.wrota-swietokrzyskie.pl

Innym ważnym obiektem sakralnym w Ostrowcu Św. jest kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Jezusowego, tzw. hutniczy przy ul. Poniatowskiego 4. Świątynię wybudowano w 1932 r. z inicjatywy ówczesnego dyrektora zakładów ostrowieckich Mieczysława Iwaszkiewicza. Jako materiał do jego powstania wykorzystano drewno modrzewiowe. Kościół zaprojektowano w stylu zakopiańskim. W skład zespołu kościoła wchodzi także drewniana dzwonnica z 1939 r. oraz plebania z 1949 r.

Na terenie Ostrowca Św. znajduje się także zespół kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława Biskupa przy ul. Szkolnej 23. Pierwszy, drewniany kościół został ufundowany w 1581 r. przez Stanisława i Kiliksta Michowskich. W okresie reformacji na pocz. XVII w. do kościoła przychodzili również kalwiniści. Warto odnotować, iż w 1633 r. biskup rzymsko – katolicki zmienił wezwanie świątyni na św. Trójcy. Ówczesna doktryna protestantów nie tolerowała tej nazwy. W 1691 r. starą budowlę rozebrano i przystąpiono do prac nad nową murowaną świątynią w stylu barokowym. Budowę ukończono w 1702 r. Sponsorami kościoła byli właściciele Bodzechowa Kacper Teodor i Anna Siemianowscy. W 1807 r. powstała drewniana dzwonnica, która zachowała się do dziś oraz zakrystia, a w 1907 r. kościół został odnowiony i przedłużony o dwie boczne kaplice. W niszach prezbiterium mieszczą się dwie zabytkowe figury oraz krzyż. W zespole kościoła znajduje się ponadto zabytkowe ogrodzenie oraz cmentarz przykościelny.

Fot. 7. Kościół św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Ostrowcu Świętokrzyskim

Źródło: www.wrota-swietokrzyskie.pl

W Gminie Bałtów mieści się zespół kościoła par. p.w. MB Bolesnej w Bałtowie. Murowany kościół wybudowano na reliktach poprzedniej świątyni z 1697 r. w latach 1904 – 1909. Świątynię zaprojektował arch. Konstanty Wojciechowski, który nadał budowli charakter

neobarokowy. Kościół otoczony jest ogrodzeniem z 1900 r., a w jego pobliżu znajduje się plebania z 1926 r.

Sakralnym obiektem rejestrowym w Gminie Bałtów jest dawna kaplica poariańska w Pętkowicach wybudowana w XVIII w. i w późniejszych latach rozbudowywana. Pierwotna część (zbór) zbudowana z kamienia łamanego (wapień) na rzucie prostokąta, tynkowana, dwuprzestrzenna, część północna podpiwniczona, obie części sklepienie krzyżowe. Dobudowa z 1975 r. dotyczy części prezbiterium, zakrystii i składziku wzniesione z cegły silikatowej. Obecnie kościół użytkują katolicy.

Fot. 8. Kościół p.w. św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Pętkowicach

Źródło: karta GEZ Bałtów

Zespół kościoła par. p.w. św. Barbary w Mychowie (Gmina Bodzechów) obejmuje prócz świątyni także ogrodzenie wraz z bramką najprawdopodobniej z XIX w. Kościół parafialny wzmiankowany był już w 1326 roku. Wiadomo, że w 1788 r. wzniesiono nowy, który został spalony w 1921 roku. Rok później go odbudowano. Budowla na skutek nieskoordynowanych prac budowlanych utraciła pierwotne walory stylowe.

W Gminie Bodzechów znajduje się także zespół kościelny p.w. św. Mikołaja w Szewnie, który obejmuje aż 15 obiektów rejestrowych i 3 ujęte w ewidencji. Całe założenie zaprojektował ks. Józef Karśnicki w stylu rokokowym, a fundatorem był ks. Sebastian Pisulewicz. Obiekty rejestrowe powstały głównie w latach 1775 – 1778. Należą do nich: kościół zbudowany w stylu późnobarokowym, dwie wikarówki, murowane schody, organistówka i plebania. Wpisem do rejestru objęto także następujące obiekty : kaplica p.w. św. Anny z kaplicą św. Izydora z 2 poł. XVII w., mur cmentarza przykościelnego z 2 poł. XVII w., dawną południową bramkę w murze cmentarza przykościelnego (ob. kaplica św. św. Antoniego – przekształcona w poł. XIX w.), cmentarz przykościelny założony najprawdopodobniej już w 1326 r., podziemne korytarze, kaplica św. Juliana na cmentarzu z poł. XIX w., ogrodzenie cmentarza z trzema bramami oraz otoczenie zespołu. Jednym z najbardziej wyjątkowych i niepowtarzalnych obiektów na terenie powiatu jest eksponat huty Klimkiewiczów na Wszechrosyjskich Targach Przemysłowych w Niżnym Nowogrodzie w 1896 r., ob. brama główna cmentarza przykościelnego, z czterema latarniami przy schodach, która znajduje się w analizowanym zespole. Wystawiona została jako żeliwno – szklana brama w 1906 roku. Brama główna cmentarza przykościelnego usytuowana została w obrębie muru okalającego kościół od strony zachodniej, ażurowa, w neogotyckiej konwencji stylowej. Otwarta jest z czterech stron ostrołukowymi arkadami. Arkady oraz smukłe zwieńczenie całej konstrukcji zostały zaprojektowane w formie oktogonalnej sygnatury, przeszklone w kwadratowych polach. Na zewnętrznych narożach oraz u podstawy sygnatury widnieją smukłe pinakle. Nad arkadami widoczne są żeliwne (odlewy) kartusze

z tarczami heraldycznymi przedstawiające dwa skrzyżowane młoty, powyżej występuje wstęga i korona, a po bokach kartuszy postaci robotnika i górnika. Pola pomiędzy arkadami wypełnione zostały ozdobnym laskowaniem z metalowych prętów. Większość elementów konstrukcyjnych wykonano z szyn kolejowych wąskotorowych. Do bramy prowadzą kamienne schody.

Fot. 9. Brama główna cmentarza przykościelnego

Źródło: www.geocachin.com

W Ćmielowie mieści się zespół kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP. Świątynia w Ćmielowie wybudowana była już w XIV w., co potwierdzają badania architektoniczne w murach obecnego kościoła. Wiadomo, że kościół przebudowywany był kilkakrotnie, w tym po roku 1505 – do nawy głównej dobudowano kruchtę od strony południowej, a od wschodu prezbiterium z zakrystią od północy. W połowie XVI w. kościół został zniszczony przez arianów, a w czasie wojny polsko – szwedzkiej Szwedzi. W latach 1716 – 1741 ówczesny proboszcz wyremontowano kościół, a kilka lat później powstał obecny układ placu przykościelnego, posadzono drzewa, wymurowano ogrodzenie oraz wybudowano dzwonnice. Nadbudowano ją w 1799 r. dzięki czemu obecnie posiada 4 kondygnacje. Barokowa budowla została odnowiona w 1904 r.. Ponadto do dzwonnicy wstawiono pięć dzwonów, w tym najstarszy z 1528 roku. Z początkiem XIX w. zmniejszono okna w kościele. Do zespołu kościelnego prócz kościoła i dzwonnicy należy także ogrodzenie cmentarza kościelnego z bramą oraz murowana, bezstylowa kostnica zbudowana w 1770 roku, odnowiona w 1904 r.

Innym wartym wzmianki obiektem jest drewniany kościół parafialny p.w. Zaślubin Marii w Rudzie Kościelnej (Gmina Ćmielów). Świątynię wybudowano w latach 1769 – 1776 staraniem Franciszka Ksawerego Kochanowskiego. Budowla powstała w stylu ciesiówki późnogotyckiej, remontowana w 1 poł. XIX w. oraz na pocz. XX w. Pod prezbiterium znajdują się dwie krypty z grobami Franciszka Ksawerego i Józefy Kochanowskich. W pobliżu kościoła znajduje się cmentarz przykościelny, plebania oraz murowana dzwonnica. Ogrodzenie cmentarza przykościelnego wybudowano pod koniec XVIII w. i jest znaczącym obiektem na terenie wsi.

Kolejnym założeniem jest zespół kościoła parafialnego p.w. św. Władysława w Kunowie – siedzibie gminnej, który wybudowany został w latach 1623 – 1656. Kościół założono w stylu późnorenesansowym, a jego fundatorem był ksiądz Szymon Kocha. Kompleksowe prace remontowe miały miejsce po raz ostatni w latach 1982 – 1992. Powierzchnia nawy głównej wraz z bocznymi wynosi 373 m², a kubatura 2767,4 m³. Parafia posiada akta notarialne od 1592 r. Wewnątrz kościoła mieści się wiele elementów zabytkowego wyposażenia. W sąsiedztwie kościoła znajduje się wysoka dzwonnica oraz ogrodzenie wraz z bramą kamienną, na której znajdują się rzeźby św. Kajetana i św. Ignacego z 1775 r. Przed bramą postawiono figury czterech ewangelistów. W granicach

ogrodzenia kościelnego występuje także kostnica w jej południowo – zachodniej części oraz dawny cmentarz przykościelny. Warto również zwrócić uwagę na rzeźbione stacje drogi krzyżowej.

Usytuowana na skarpie stoku wzgórza romańska rotunda z ok. 1346 r. w Grzegorzewicach (Gmina Waśniów) składa się z dwóch różnych stylowo części. Część prezbiterialna na planie koła z asymetrycznie usytuowaną absydą, nawiązuje do romańskich budowli sakralnych, zbudowana z piaskowcowego kamienia. Część nawową usytuowano na rzucie zbliżonym do kwadratu, opięta skarpami w narożach, zbudowana z kamienia. Na kalenicy nawy przy prezbiterium znajduje się charakterystyczna ośmioboczna latarnia z cebulastym zwieńczeniem. Jest to wyróżniający się obiekt sakralny w powiecie ostrowieckim. Do zespołu kościelnego, prócz rejestrowego kościoła pw. św. Jana Chrzciciela wchodzi także cmentarz przykościelny, murowana dzwonnica z 1960 r., plebania z 1912 r. oraz piwnica przy plebani datowana na XIX w. Obok kościoła postawiono tynkowaną pasyjkę.

Fot. 10. Kościół Jana Chrzciciela w Grzegorzewicach

Źródło: www.dioblina.eu

Usytuowana na płn. stoku Witosławskiej Góry (Gmina Waśniów) drewniana kaplica p.w. Zesłania Ducha Świętego, na polanie, zwrócona prezbiterium ku płd. pochodzi z XVIII w. Kaplicę wybudowali benedyktyni, a jej rozbudowa miała miejsce w 1 poł. XIX w. Do obecnego prezbiterium dobudowano wtedy nawę główną staraniem Antoniego Libiszowskiego i Władysława Jasieńskiego (miejscowi ziemianie). Wewnątrz świątyni są trzy ołtarze, a w głównym XX wieczna kopia Matki Boskiej Częstochowskiej (zwanej Witosławską). Ostatni remont przeprowadzono w 1994 r.

Fot. 11. Kaplica pw. Zesłania św. Ducha na Górze Witosławskiej

Źródło: www.ostrowiecki.eu

Kościół parafialny w Mominie pw. św. Wojciecha (Gmina Waśniów) swoją genezę odnotowuje już w 1326 r. Sama miejscowość jest bardzo stara i wzmiankowano ją już w XI

w. W XVI w. do świątyni dobudowano gotycko – renesansową wieżę, zakrystię i skarbczyk. Z pocz. XVII w. do nawy głównej dobudowano barokową kruchtę, a z jego końcem barokową kaplicę Matki Boskiej. Gruntowny remont świątyni miał miejsce w 1928 r. Przy kościele znajduje się brama z 1805 r. wraz z ogrodzeniem oraz cmentarz przykościelny. Ponadto na południowy – zachód od kościoła znajduje się XIX – wieczna plebania remontowana w latach 1977 – 1978, dawna wozownia i stodoła. Wikarówka datowana jest na 1938 rok.

W Waśniowie warto zwrócić uwagę na kościół parafialny p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła o genezie XII - wiecznej. Pierwotnie drewnianą świątynię można odnaleźć w zapiskach z 1145 r., kiedy nadano wieś klasztorowi w Trzemesznie przez księcia Mieszka III. Obecna budowla powstała w 1656 r. w stylu późnorenesansowym. W 1882 roku kościół rozbudowano, a w latach 1971 - 1975 odrestaurowano. Przy kościele mieści się masywna dzwonnica. W obrębie zespołu kościelnego odnotować trzeba również cmentarz przykościelny, ogrodzenie z bramami z XVIII w., plebanią z końca XIX w. i drewnianą wikariatkę.

ARCHITEKTURA REZYDENCJONALNA

Zespoły dworsko – parkowe są przykładem budownictwa rezydencjonalnego oraz stanowią ważny punkt na mapie danych miejscowości. To w nich mieszkali i panowali dawni właściciele ziemscy, którzy decydowali o rozwoju społeczno – gospodarczym, przestrzennym oraz ekonomicznym danej miejscowości. Obecnie w pałacach oraz dworach można „poczuć” dawnego ducha historii miejsca.

W Ostrowcu Świętokrzyskim znajduje się zespół pałacowo – parkowy przy ul. Kuźnia 54. Głównym obiektem, który wchodzi w jego skład jest tzw. pałac myśliwski Wielkopolskich, który powstał w 1820 r. jako siedziba Jerzego Dobrzańskiego. W czasie II wojny światowej mieściło się w nim wojskowe kasyno niemieckie. Po wojnie nieruchomość przeszła w ręce miasta, a budynek adoptowano na szpital oraz szkoły różnego szczebla. Po częściowym spaleniu został sprzedany w ręce prywatne. Pałac odbudowano i obecnie pełni funkcje hotelu. Na terenie zespołu mieści się ponadto kapliczka. Zespół pałacowo – parkowy w Częstocicach został opisany w układach urbanistycznych. Na terenie miasta powiatowego zachowały się również tzw. wille i dworki, które zamieszkiwali bogatsi i ważniejsi mieszkańcy. Był to m.in. dworek Stanisława Saskiego, dworek Żakowskich, czy dworek inż. Straussa.

W granicach administracyjnych powiatu znajdują się urządzone zespoły zieleni o charakterze zabytkowym. Warto wspomnieć o parku miejskim im. marsz. Józefa Piłsudskiego, który położony jest pomiędzy ulicami Mickiewicza, Sienkiewicza i Aleją 3 Maja. Większość nasadzeń w parku pochodzi z 1926 r., a jego projektantem był Franciszek Szanior. Obecnie jest to park miejski o funkcji rekreacyjno – wypoczynkowej.

Jednym z ważniejszych zespołów pałacowo – parkowych w powiecie są posiadłości Druckich – Lubeckich w Bałtowie. Przypuszczalnie już w XV w. istniało tu siedlisko. Obecny zespół kształtował się na przełomie XVIII/XX w. Rozbudowa zespołu miała miejsce w latach 30. XIX w., kiedy to kiedy to majątek przejął Ksawery Drucki – Lubecki. Pałac w stylu eklektycznym wybudowany został w latach 1894 – 1899. W tym czasie wybudowano folwark oraz domy robotnicze i inne obiekty gospodarcze. Z pocz. XIX w. drewniany kościół przebudowano na murowaną kaplicę. Zachodnia część zabytkowego parku z drzewostanem z XVIII w. została zniszczona przez budowę szkoły rolniczej i budynków wspomagających. Warto wyróżnić stację transformatorową, budynek studni oraz bramę występujące w zespole.

Obecnie pałac należy do przodków Druckich – Lubeckich i w wyniku wieloletniego zaniedbania wymaga prac remontowych.

Fot. 12. Pałac Druckich – Lubeckich w Bałtowie

Źródło: karta GEZ Bałtów

W Bodzechowie znajduje się zespół podworski. Obejmuje on swoim zasięgiem dwie piwnice dawnego dworu, obory z 1 poł. XIX w., stajnię z 1840 r. oraz przekomponowany park datowany na wiek XVIII o powierzchni 2,3 ha. Ponadto do zespołu zaliczają się XIX – wieczne obiekty: stróżówka, fragment muru ogrodzenia i kolumna bociana wystawiona przez Kotkowskich. Budynki inwentarskie prezentują względnie dobry stan zachowania i są użytkowane.

W miejscowości Przeuszyn (Gmina Ćmielów) mieści się zespół dworski założony na przełomie XIX i XX w. Zespół mieści się w centralnej części wsi, od strony wschodniej prowadzi do niego aleja dojazdowa, a zabytkowy park znajduje się na północ oraz na zachód od dworu. Wieś w XV w. należała do Mikołaja Przejuszkiego, herbu Sulima, a w XVI w. do Jana Wiliama. W 1905 r. Józef Piotrowski wybudował obecny jednokondygnacyjny dwór w stylu eklektycznym. W pobliżu wybudowano także budynek gospodarczy z końca XIX w. oraz rządcówkę z 1890 r., obecnie w dużym stopniu przekształconą.

Zespół dworski w Rudzie Kościelnej (Gmina Ćmielów) datowany jest już na XVII w. Można tu zobaczyć dwór z XVIII w. w stylu barokowym, charakteryzujący się masywnymi kolumnami doryckimi przed wejściem głównym. Dwór był kilkakrotnie przebudowywany. Mieszkały w nim znaczące rody m.in. Kochanowscy, Michowscy, Ostrogscy, Kuczowscy, Targowscy, czy Drucy - Lubeccy. Należy zaznaczyć, że w pobliżu mieści się zabytkowa gorzelnia z 1905 r., obecnie przekształcona w zajazd oraz zabytkowy park z otaczającym go murem.

W zespole dworskim w Chocimowie (Gmina Kunów) znajduje się zabytkowy park z 1 poł. XIX w. wpisany do rejestru zabytków o powierzchni 2, 15 ha. Układ parku jest czytelny, zaś drzewostan datowany na 150 – 80 lat odnotowuje się w stanie dobrym. Historycznym obiektem jest także dwór Popielów z 1868 r., który obecnie przechodzi w stan czynnej degradacji. Teren i rozplanowanie całego folwarku wraz z figurką Matki Bożej w parku oraz krucyfiksem przy alei wjazdowej do dworu stanowią ważną spuściznę na terenie założenia.

Częściowo zdewastowany park w Nietulisku Małym (Gmina Kunów) to kolejny z elementów zespołu dworsko – parkowego na terenie powiatu. Rezydencjonalna zieleń wpisana została do rejestru zabytków oraz założona została na rzucie nieregularnego wieloboku. Jego powierzchnia to 2,13 ha, a obecny drzewostan datowany jest na 100 – 70 lat. Park wymaga intensywnej pielęgnacji z racji jego zaniedbania (liczne samosiejki - zatarta kompozycja przestrzenna). Ponadto w Nietulisku Małym znajduje się drewniany dwór z pocz. XX w., oraz kamienna figura Pieta z 1701 r.

W Boksycach (Gmina Waśniów) znajduje się zespół dworski, który oprócz dworu obejmuje także park z pozostałościami murowanego ogrodzenia oraz najbliższe otoczenie –

w tym stajnia i spichlerz. Alkierzowy dwór w stylu romantycznym wybudowany został w 1916 r. na miejscu wcześniejszego, spalonego przez Rosjan. Dwór zaprojektowany przez arch. Kazimierza Skórewicza otoczony został parkiem o pow. 2,02 ha, w którym występują dęby z 1 poł. XIX w. Zabudowa folwarczna znajduje się w zachodniej części zespołu i została częściowo przekształcona.

Kolejnym przykładem parku krajobrazowego w Gminie Waśniów jest założony na planie prostokąta park o pow. 2,8 ha w Garbaczu. Park zachowany został w dobrym stanie, a nasadzenia pochodzą głównie z poł. XIX w. Najstarsze drzewa (dęby) mają po 300 lat. W pobliżu parku mieścił się dwór, gdzie w latach 1846 – 1856 mieszkał w Garbaczu Józef Gołuchowski, filozof, prekursor polskiego romantyzmu. Dwór spłonął tuż po II wojnie światowej.

W roku 2010 do rejestru zabytków włączono park krajobrazowy z zespołu dworskiego w Grzegorzewicach (Gmina Waśniów). Obecnie pozostałości zespołu dworskiego prezentują zły stan. W parku występują liczne samosiejki, powstała niepierwotna sadzawka, a alejki i szpalery uległy zatarciu. Zachowane zostały nieliczne pojedyncze drzewa, które są pomnikami przyrody i mają ok. 500 – 600 lat. Po dworze z 1840 r. zachowane zostały jedynie fundamenty oraz piwnice, a z bramy parkowej pozostały filary. Dawne budynki mieszkalne w zespole dworskim są obecnie w stanie ruiny.

W Mirogonowicach (Gmina Waśniów) występuje zabytkowy drewniano – murowany lamus z końca XVIII w. usytuowany w obrębie parku dworskiego. Park o pow. 2,57 ha obejmuje część zachodnią ze stawem oraz część wschodnią z dworem. Występują w nim aleje grabowe i lipowe, zaś wiek drzew datowany jest na 150 – 200 lat. Sam dwór został rozgrabiony i zdewastowany po II wojnie światowej. W 2007 r. ruiny dworu zostały rozebrane i na ich miejscu wybudowano nowy nawiązujący do stylu poprzedniego.

Kolejnym zabytkowym parkiem odnotowanym na terenie powiatu jest rejestrowy park z Nowego Skoszyna (Gmina Waśniów). Położony jest on na łagodnym wzniesieniu o zwartym obszarze na południowy – wschód od szkoły. Starodrzew liczy ok. 130 sztuk. W części północnej część parku wycięto pod boisko sportowe. Dawny dwór wybudowano w 1912 r., a w 1948 przebudowano go i przystosowano na szkołę. Na północny – zachód od niej występuje murowana obora z 1 poł. XX w.

Opieką objęto również park w Sarniej Zwoli datowany na XVIII w., w XIX w. przekomponowany. Od dawnego dworu wysadzono szpalery buków. Przez zabytkowy układ o pow. 3,7 ha przepływa strumień wkomponowany w niego. Obecnie na miejscu dawnego założenia dworskiego wybudowano nowy budynek mieszkalny. Budynki gospodarcze zostały przekształcone, bądź wybudowano nowe.

W miejscowości Wronów (Gmina Waśniów) występuje park z sadem w typie parku krajobrazowego z elementami romantycznymi. Jego powierzchnia to ok. 2 ha. Najwięcej najstarszych drzew zgromadzonych jest w północnej części parku. Ponadto znajduje się tu dwór z pocz. XIX w., a obecnie przebudowany w 1925 r., kapliczka z Chrystusem dźwigającym krzyż oraz układ wodny (strumień przepływający przez założenie oraz zarośnięty staw).

CMENTARZE

Na terenie Ostrowca mieszczą się nekropolie. Wzmiankowany w 1657 r. cmentarz żydowski przy ul. Sienkiewicza został zniszczony przez Niemców w czasie II wojny światowej. W mieście mieszczą się ponadto cmentarze rzymsko – katolickie: przy ul. Denkowskiej, cmentarz przykościelny w zespole kościoła paraf. pw. św. Michała Archanioła,

cmentarz parafialny przy ul. Ostrowieckiej wraz z kaplicą cmentarną, cmentarz przykościelny w zespole kościoła paraf. pw. św. Stanisława Biskupa. W tym miejscu należy również wspomnieć o cmentarzu ofiar II wojny światowej, żołnierzy i partyzantów polskich i radzieckich przy ul. Denkowskiej.

Ważnym cmentarzem na terenie powiatu ostrowieckiego jest parafialny cmentarz rzym. – kat. w Ćmielowie. Spoczywają na nim m.in.: dawni proboszczowie Ćmielowa, 19 powstańców z 1863 roku, czy też 37 żołnierzy AK. Nekropolia założona została w 1807 r. przez ks. Szymona Czerwińskiego. W 1884 r. zwiększono powierzchnię cmentarza. Jako pamiątkę założenia wzniesiono wysoką kamienną kolumnę z zaznaczeniem roku 1807. Na cmentarzu znajduje się neogotycka kaplica cmentarna z 1835 r.

Cmentarzem objętym wpisem do rejestru zabytków na terenie Gminy Ćmielów został cmentarz parafialny, rzymsko – katolicki w Rudzie Kościelnej datowany na poł. XIX w. Najstarszy zachowany nagrobek pochodzi z 1867 r. Nekropolia podzielona została aleją główną na dwie części, ogrodzona murem drewniano – murowanym. Cmentarz zajmuje powierzchnię ok. 36 a.

Kolejnym wartym odnotowania terenem cmentarnym jest cmentarz parafialny, rzymsko – katolicki w Kunowie z 1 poł. XIX w. Nekropolia sąsiaduje z częścią zachodnią kościoła. Pochowano tu ok. 25 tys. osób, w tym powstańców styczniowych, czy ofiary II wojny światowej. Nieliczna część nagrobków datowana jest na pocz. XIX w., a ok. 200 na przełom XIX i XX w. Większość z nich została wykonana z piaskowca.

Przykładem lokalnego dziedzictwa kulturowego jest przykład cmentarza polsko – katolickiego w Okole (Gmina Bałtów). Najstarsze nagrobki pochodzą z 1931 r. Nekropolia otoczona jest murem z łamanego kamienia wapiennego.

ZAŁOŻENIA POPRZESMYŚLOWE

Na terenie powiatu ostrowieckiego znajduje się wiele założeń przestrzennych o funkcji przemysłowej. Jednak założenia te z biegiem lat uległy niejednokrotnie zatarciu w skutek ich wygaszania, bądź przekształcania. Wymienione poniżej zakłady łączy problem ich zagospodarowania i użytkowania, gdyż poszczególne obiekty nie są użytkowane i nie posiadają stałej opieki prócz dawnej huty w Ostrowcu Św. Obecnie ich potencjał nie jest wykorzystywany, zatem należy dążyć do „przywrócenia życia” w tych miejscach. Tradycje hutnicze, przemysł wydobywczy i hutniczo – przetwórczy stanowią wyróżniające dziedzictwo, które łączy gminy powiatu ostrowieckiego.

W Dołach Biskupich (Gmina Kunów) zlokalizowano założenie przestrzenno – poprzemysłowe. Pierwotnie mieściła się tu fabryka tektury „Witulin”. Do budynków oraz pozostałości wyposażenia z tego okresu na pewno można zaliczyć budynek administracyjno – mieszkalny, układ urbanistyczny zespołu budowlanego dawnego osiedla przyfabrycznego, pozostałości parku oraz kamieniołom z dwoma budynkami dawnych warsztatów kamieniarskich. W założeniu działały ponadto młyny, walcownie żelaza i kamieniarskie traki. Dziadek Witolda Gombrowicza – Ignacy Leon Kotkowski w 1885 r. wybudował tu 4 młyny przemysłowe. Dziewięć lat później zaczęto wydobywać piaskowiec, uruchomiono obróbkę kamienia. Fabryka tektury powstała za sprawą ojca Witolda – Jana Gombrowicza. W 1911 r. na terenie fabryki znajdowały się już specjalistyczne maszyny sprowadzone z Niemiec, Anglii i Francji. Funkcjonowały one aż do 1968 r. W 1912 roku prowadzono prace na rzece Świślinie, wybudowano jaz oraz kanał roboczy. Powstała również hala odwadniania oraz turbinownia. Wśród budynków na terenie założenia warto odnotować liczne magazyny, kotłownię, czy śrutownię. W latach 70. XX w. zaczęto elektryfikować założenie. Później

fabrykę zamknięto. Jednym z pomysłów ożywienia tego miejsca było stworzenie muzeum Witolda Gombrowicza. Projekt nie został zrealizowany. W 2001 r. obszar ten został zalany przez rzekę Świślinę. Zespół dawnej fabryki jest obecnie w stanie ruiny i znajduje się w rękach prywatnych.

Fot. 13. Zespół fabryki tekstury w Dołach Biskupich

Źródło: www.oswoicgombrowicza.neostrada.pl

Najcenniejszym zespołem urbanistyczno – przemysłowym na terenie gminy Kunów jest walcownia w Nietulisku Dużym (zw. Fabrycznym) wzniesiona w latach 1834 – 1845 według projektu inż. Karola Knake, jako ostatnie ogniwo „ciągu zakładów fabryk żelaza nad rzeką Kamienną”, zaplanowanych w latach 1816 - 1824 przez Stanisława Staszica. Jest to przestrzenne założenie urbanistyczne, starannie rozplanowane, z osiedlem przemysłowym i układem energetycznym wodnych urządzeń. Na osi podłużnej (produkcyjnej) usytuowano zbiornik wodny kumulujący wodę rzeki Świśliny i kanału Kamiennej, kanał roboczy i walcownię właściwą (obecnie ruina). Na osi poprzecznej, zwanej komunikacyjną wzniesiono zabudowania fabryczne, administracyjne i osiedle mieszkaniowe. Walcownia wyposażona była w dwa ciągi walcarek, nożyce do cięcia blach, tokarnie i piece grzewcze do kęsisk żelaznych sprowadzanych kanałem wodnym z Michałowa i Brodów Łżeckich. Zakład zaprzestał działalności na skutek zniszczenia przez powódź w 1903 roku. Od tamtej pory był stopniowo dewastowany, a ciosy piaskowca, z których był zbudowany, posłużyły za budulec okolicznej ludności. Bardzo charakterystyczny jest układ urbanistyczny dawnego osiedla fabrycznego w tzw. Nietulisku Fabrycznym (promienisty układ ulic i ciągów komunikacyjnych wybiegających z półkolistego placu, wokół którego rozmieszczone zostały parterowe domy mieszkalne).

Fot. 14. Ruiny walcowni w Nietulisku Dużym

Źródło: www.ostrowiecki.eu

Cukrownia Częstocice powstała w 1826 r. za sprawą Henryka Łubieńskiego i była to pierwsza cukrownia w Królestwie Polskim. W 1842 r. została przebudowana na system parowy, a 9 lat później otrzymała rafinerię. Od 1862 r. na terenie zakładu zaczęto rozbudowę o kolejne obiekty. W 1869 r. pracowało w niej 131 robotników. W 1883 r. do Częstocic doprowadzono bocznice kolejową, co było silnym bodźcem do dalszych działań

gospodarczych. W poł. XIX w. przy cukrowni rozwinęła się osada fabryczna. W latach 1843 – 1862 należała do Banku Polskiego, od 1882 r. do towarzystwa akcyjnego, a po II wojnie światowej została upaństwowiona. W 2006 r. miejsce to przestało pełnić swoją pierwotną funkcję, gdyż cukrownia została wyłączona z produkcji cukru. Obecnie właścicielem analizowanego miejsca jest Krajowa Spółka Cukrowa S.A., która planuje sprzedać lub wynająć poszczególne nieruchomości. Znajdują się tu obiekty magazynowe i składowe oraz pomieszczenia biurowe. Właściciel obszaru analizuje także możliwość prac w zakresie zachowania obiektów i dokumentacji upamiętniających historię przemysłu cukrowniczego. Na terenie zespołu cukrowni przy ul. Świętokrzyskiej i Osadowej znajdują się domy na dawnym osiedlu robotniczym przy ulicy Osadowej 5 – 7 (ceglane), Świętokrzyskiej 24 (ceglany) i 26 (tynkowany). Obiekty te są dwukondygnacyjne. Ponadto należy wspomnieć o budynku dyrektury w zespole dawnej Cukrowni Częstocice, który został przebudowany i funkcjonował do niedawna jako budynek biurowy przy ul. Świętokrzyskiej 27. Na północny - zachód od niego mieści się tynkowany budynek magazynowy, tzw. kościółek oraz budynki produkcyjne, których stan techniczny w znacznej mierze nie jest zadowalający. Na ulicy Świętokrzyskiej 30 znajduje się dawny dom administratora, tzw. dyrektorówka, ob. budynek mieszkalny z dachem czterospadowym, a wokół niego zlokalizowano park, tzw. ogród spacerowy. Obiektami rejestrowymi z charakteryzowanego terenu jest pałac, ob. Muzeum Historyczno – Archeologiczne wraz z parkiem. Warto również wymienić pozostałości układu wodnego w zespole dawnej cukrowni. Wymienione powyżej obiekty pochodzą z przełomu XIX i XX w.

Pierwszy zakład wielkopiecowy w Ostrowcu Świętokrzyskim powstał w 1813 r., a jego założycielem był ówczesny właściciel miasta Jerzy Dobrzański. W latach 1837 – 1839 przejął go Henryk Łubieński i z jego inicjatywy inżynier Antoni Klimkiewicz zbudował nowy Zakład Hutniczy. Od jego nazwiska huta przyjmuje nazwę „Klimkiewiczów”. Powstała ona nad kanałem wykopanym od Romanowa, gdzie znajdował się jaz do ujścia w Szewnie. Do huty należała większość pobliskich kopalń, które ją zaopatrywały. Roczna produkcja wynosiła wówczas ok. 800 ton surówki żelaza. W 1845 zakład oraz osada robotnicza stały się własnością Banku Polskiego, w wyniku problemów finansowych hrabiego Łubieńskiego. Od tego momentu wielkopiecowy wydział chylił się powoli ku upadki, gdyż Bank Polski nie finansował nawet konserwacji obiektów. W 1867 r. syn Henryka Łubieńskiego - Julian wraz z Antonim Fraenklem kupuje od Banku Polskiego zakład. Dzięki nim unowocześniono technologię, a rudy żelaza zaczęto sprowadzać również z Ukrainy, aby wytop surówki żelaza był jeszcze bardziej efektywny. W 1877 r. produkcja z wielkiego pieca osiągnęła wartość 2820 ton, co na ówczesne czasy było godne uwagi. Rozpoczęto także budowę nowych obiektów, m. in. kuźni, walcowni, pieca martenowskiego w celu dalszego rozwoju huty. W latach 1868 – 1878 nadciągnęły lata zastoju i upadku, a nawet w 1884 r. wstrzymano produkcję. Jednak w 1885 r. doprowadzono z Bzina (Skarżysko Kamienna) do Klimkiewiczowa kolej żelazną. Rok później założono Spółkę Akcyjną Wielkich Pieców i Zakładów Ostrowieckich oraz zmodernizowano część obiektów. W 1886 r. roczna produkcja wynosiła już 7600 ton surówki. Pod koniec XIX w. huta w odróżnieniu do innych pobliskich zakładów nie upadła. Przed I wojną światową huta w Ostrowcu Św. była drugą co do wielkości w Królestwie Polskim pod względem produkcji. W trakcie działań wojennych skradziono wiele maszyn i urządzeń, a część budynków uległa zniszczeniu. W 1922 r. uruchomiono jeden ze zniszczonych pieców, natomiast drugi w wyniku zbyt dużych zniszczeń został rozebrany. Po wojnie zaczęto produkcję wagonów kolejowych oraz sprzętu zbrojeniowego na potrzeby militarne. W 1938 r. produkcja surówki wyniosła 43264 tony,

a w 1 półroczu 1939 r. 26330 ton. W trakcie II wojny światowej zakład przejął koncern Goerning Werke. W tym czasie wywieziono kilkaset wagonów, materiałów i urządzeń. Po zakończeniu wojny omawianej hucie nadano imię Marcelego Nowotki, a w latach 70 XX w. wybudowano Nowy Zakład. W czasie największego zatrudnienia robotników pracowało tu ok. 17 tys. osób. W 2003 r. analizowany obszar w drodze przetargu zakupiła hiszpańska grupa Celsa. Do pozostałości po dawnej fabryce, które ujęte są w gminnej ewidencji zabytków należy zaliczyć: dom dyrektora huty, ob. budynek nieużytkowany przy ul. Focha 5, budynek administracji huty, ob. hotel i restauracja przy ul. Kolejowej 3, laboratorium Zakładów Ostrowieckich i szpital dla pracowników, ob. Centrum Tradycji Hutnictwa przy ul. Świętokrzyskiej 6 – 6a oraz pobliski kościół wraz z dzwonnica i plebanią, który powstał w 1932 r. z inicjatywy ówczesnego dyrektora zakładów ostrowieckich Mieczysława Iwaszkiewicza.

ZAMKI I OBIEKTY WAROWNE

Średniowieczne zamki to ufortyfikowane siedziby obronne ich właścicieli (księcia, zakonu, kościoła, itp.). Zazwyczaj zakładane były w sąsiedztwie rzeki, na wzgórzach, skarpach, wyspach bądź półwyspach. Spełniały funkcje obronne, bądź były prywatnymi siedzibami.

Na zespół zamkowy w Ćmielowie składa się: budynek przedzamcza z wieżą bramną, fortyfikacje ziemne z bastionami oraz następujące ruiny: ruina budynku pałacowego I, ruina budynku pałacowego II oraz łącząca je ruina kaplicy. Założenie znajduje się w odległości 300 m od miasta w kierunku północnym. Gotycko – renesansowy zamek zlokalizowany jest na terenach podmokłych w sąsiedztwie rzeki Kamiennej. Zamek istniał już w 1388 roku, o czym wspomniano w dokumencie królowej Jadwigi, w którym potwierdzono sprzedaż zamku i wsi Ćmielów przez braci Marcina podczaszego i Mikołaja podkomorzego. W 1657 r. Szwedzi częściowo zniszczyli zamek i w wyniku wygranej bitwy zdobyli go. W 1800 r. w przedzamczu założono browar, a w 1905 przerobiono na łaźnię. Zamek należał w przeszłości do wielu rodów związanych z Ćmielowem, m.in.: Szydłowieccy, Tarnowscy, Ostrogscy, Wiśniowieccy, Sanguszkowie, Małachowscy, Krawieccy.

Fot. 15. Przedzamcze z wieżą bramną w Ćmielowie

Źródło: www.zamki.res.pl

Również w Gminie Ćmielów w miejscowości Podgrodzie znajdują się ruiny zamku wraz ze śladami wałów i fosy. Założony na planie wieloboku zamek został zniszczony najprawdopodobniej w XVII w. Na podstawie prac archeologicznych, stwierdzono że powstał on w 1 poł. XIV w. Odkryto wiele zabytkowych przedmiotów, które świadczą o funkcjonowaniu zamku przez jego właścicieli. Przypuszcza się, że użytkowana była tylko jego pewna część. Podgrodzie wzmiankowane jest po raz pierwszy w 1497 r., ale w 1388 r. wspomniano o „castrum Ćmielów”, co można utożsamiać z Podgrodziem.

Fot. 16. Ruiny zamku w Podgrodziu

Źródło: www.mojesandomierskie.blogspot.com

Należy mieć na uwadze, iż obiekt o funkcjach warowych często zaliczane są do tzw. historycznych ruin trwałych. Najwłaściwszą formą ochrony takich budowli jest ich utrwalenie i zabezpieczenie historycznej tkanki przed procesami niszczącymi oraz udostępnienie turystom. Należy dążyć do promocji takich obiektów po wcześniejszych pracach konserwatorskich oraz zapewnić odpowiednie zaplecze turystyczne w jego najbliższym sąsiedztwie.

BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Budynki użyteczności publicznej od wieków stanowiły ważne miejsca w strukturze jednostek osadniczych. W nich miejscowa społeczność mogła zaspokajać swoje podstawowe potrzeby. Obiekty te lokowane były najczęściej w centralnych częściach miejscowości.

Na obszarze Ostrowca Świętokrzyskiego znajdują się obiekty użyteczności publicznej, które powstały na przełomie XIX i XX w. Trzeba w tym miejscu wymienić: Bank Pfeffera, budynek poczty wraz z ogrodzeniem, zespół budynków Kasy Chorych, Seminarium Nauczycielskie (ob. Liceum Ogólnokształcące), Szkołę Powszechną (ob. Szkoła Podstawowa), czy zajazd pocztowy na ul. Szerokiej.

Na terenie pozostałych gmin powiatu ostrowieckiego wyróżnić można szkoły, zespoły szkół, remizy strażackie, które charakteryzują się

POZOSTAŁE WARTOŚCIOWE OBIEKTY

Zespół młynów wodnych w Bałtowie na prawym brzegu rzeki kamiennej składa się z murowanego budynku młyna wraz z komorą turbiny napędu, prawego koryta doprowadzającego wodę do komory, gruntów w granicach murów zewnętrznych i wewnętrznych koryta. Zlokalizowany jest na północny – wschód od pałacu Druckich – Lubeckich. Ponadto w zespole znajdują się obiekty nierejestrowe, czyli: budynek młyna II, jaz spiętrzający wodę do 2 m w stanie roboczym oraz budynek administracyjny zarządu młynów z mieszkaniem młynarza. Zespół młynów związany jest z zabudową folwarczną Druckich – Lubeckich.

Przykładem budownictwa wiejskiego na terenie powiatu ostrowieckiego jest kamienny wiatrak w Szwarszowicach (Gmina Bodzechów) wybudowany w latach 1880 – 1885 przez Józefa Kaczmarskiego. W 2009 roku wykonano kapitalny remont zabytku, przez jego właściciela, czyli Muzeum Wsi Kieleckiej. We wnętrzu wiatraka znajduje się oryginalne wyposażenie. Obecnie obiekt służy jako miejsce atrakcyjnie turystyczne.

Zbiorowa mogiła powstańców w Czarnej Glinie (Gmina Ćmielów) jest przykładem zabytku rejestrowego z roku 1863. Nagrobki znajdują się w lesie i prowadzą do nich tabliczki informacyjne. Nagrobne płyty z piaskowca ogrodzone zostały drewnianymi płotkami.

W miejscowości Janik (Gmina Kunów) wpisem do rejestru zabytków objęto kaplicę p.w. św. Katarzyny wraz z jej otoczeniem. Murowana kubaturowa kapliczka datowana jest na 1430 r., kiedy to ufundował ją biskup Zbigniew Oleśnicki. To jeden z najstarszych tego typu obiektów w Polsce. Budowla w stylu gotyckim założono na planie ośmioboku, a w jej wnętrzu znajduje się XVIII – wieczna figura św. Katarzyny wykonana z piaskowca. Jej generalny remont przeprowadzono w 1703 r., latach 70. XX w oraz 2004 r.

W Kunowie odnotowuje się dwie przydrożne figury, które zostały wpisane do rejestru zabytków. Jest to kamienna figura św. Jana Nepomucena z 1755 r. posadowiona na terenie posesji nr 59 na ul. Warszawskiej, przy moście na rzece Kamiennej. Figura znajduje się na terenie zadrzewionym, który niejednokrotnie ją zasłania. Odnotowuje się również figurę św. Władysława z 1835 r., która mieści się na placu przed kościołem parafialnym.

Zaznacza się ciągłość osadniczą na przestrzeni wieków w wielu miejscowościach powiatu (Ćmielów – Gawroniec, Stryczowice, Ostrowiec - Wąwozy, Szewna, Ostrów, Kunów, Waśniów, Denków, Bałtów, itp.). Szanse stwarzane przez zasoby dziedzictwa kulturowego są bardzo duże zarówno w kontekście rozwoju turystycznego, jak i zachowania lokalnych tożsamości. Powiat Ostrowiecki jest regionem posiadającym własną historię oraz metrykę sięgającą połowy XVI wieku. Na przełomie XVIII/XIX wieku odnotowuje się intensywny rozwój przemysłu wydobywczego i hutniczo – przetwórczego, który należy silnie utożsamiać z regionem. Jego efektem był rozwój komunikacyjny oraz utworzenie nowych układów przestrzennych. Należy dążyć do zachowania pierwotnych form obecnych zespołów, układów oraz pojedynczych obiektów zabytkowych, a w przypadku ich degradacji powinny być podjęte wszelkie czynności mające na uwadze ich ratunek w porozumieniu z Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Kielcach.

VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

W kolejnej tabeli przedstawiono analizę SWOT dla powiatu (poprzez wskazanie mocnych i słabych stron, a także wskazanie szans oraz potencjalnych zagrożeń). Sporządzona analiza uwzględnia stan dziedzictwa kulturowego oraz uwarunkowania jego ochrony i realizowanej przez Powiat polityki rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego. Dokonana analiza ma za zadanie pomóc w określeniu podstawowych priorytetów opracowanego dokumentu.

Tabela 9. Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Powiatu Ostrowieckiego

SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Modernizacje, remonty oraz adaptacje obiektów zabytkowych na terenie powiatu z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych. 2. Dostępność programów krajowych i unijnych pozwalających na finansowanie remediacji i rekultywacji zabytkowej tkanki. 3. Uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych powiatu. 4. Wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc. 5. Dostępność nowoczesnych technik informatycznych stwarzających możliwość prezentacji dziedzictwa kulturowego na szerszą skalę oraz jego cyfryzację (tworzenie baz danych). 6. Zaangażowanie placówek oświatowo-wychowawczych, placówek kultury organizacji i stowarzyszeń w edukację kulturalną – warsztaty, pracownie, szkolenia, wykłady. 7. Organizacja imprez kulturalnych, w których podkreśla się lokalne zwyczaje i obrzędy oraz miejscowe dziedzictwo kulturowe. 8. Zaangażowanie społeczności lokalnej, w tym dzieci i młodzieży w sprawy związane z dziedzictwem kulturowym. 9. Korzystne warunki dla rozwoju turystyki oraz turystyki specjalistycznej - archeoturystyki w „Krzemionkach”. 10. Wzrost liczby szlaków turystycznych oraz aktywności działalności muzeów. 11. Prezentacja dorobku Witolda Gombrowicza – szansą przyciągnięcia turystów. 12. Przebiegający bursztynowy szlak turystyczny Greenways Polska przez wschodnią część powiatu.	1. Silna konkurencja w pozyskiwaniu środków na ochronę zabytków ze strony ościennych powiatów. 2. Brak skoordynowanych działań ze strony jednostek samorządowych. 3. Postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego. 4. Bezprawne/samowolne działania przy prywatnych obiektach o walorach zabytkowych i ich rozbiórki. 5. Niewystarczająca edukacja z zakresu wartości i ochrony dziedzictwa kulturowego. 6. Wprowadzanie nowoczesnej zabudowy o nieodpowiednich gabarytach i kształtach brył w strukturę zabytkowych budynków co prowadzi w konsekwencji do braku ładu przestrzennego i estetycznego. 7. Brak środków na renowację zabytkowych obiektów. 8. Nielegalne wydobywania krzemienia pasiastego. 9. Popadające w ruinę obiekty przemysłowe. 10. Brak ochrony pól górniczych.
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
1. Występowanie rezerwatu „Krzemionki”, który powinien być rozpropagowany na arenie krajowej oraz europejskiej. 2. Zachowane obiekty architektury przemysłowej i technicznej. 3. Tradycje hutnicze sięgające okresu wpływów rzymskich. 4. Tradycje ludowej twórczości garncarskiej w Denkowie, Koszarach, Wólce Bodzechowskiej i Ćmielowie. 5. Tradycje przemysłu ceramicznego w Ćmielowie, Denkowie, Gromadzcicach. 6. Zachowane zespoły pałacowo – parkowe.	1. Brak dostępu do niektórych zabytkowych obiektów (własność prywatna). 2. Brak środków własnych na opiekę nad zabytkami. 3. W dużej mierze nienajlepszy stan techniczny zachowanych obiektów zabytkowych. 4. Niewystarczające środki na opiekę nad zabytkami. 5. Niska świadomość mieszkańców miejscowości o występowaniu zabytkowych obiektów. 6. Niezadowalające oznakowanie cennych

7. Duża liczba zabytkowych obiektów sakralnych, w tym kościołów drewnianych. 8. Duża liczba bibliotek, świetlic wiejskich oraz muzeów. 9. Lokalne inicjatywy społeczne: działalność PTTK oraz stowarzyszeń: Krzemieny Krag, Przyjaciół Ziemi Ostrowieckiej, Stowarzyszenie Kulturotwórcze „Nie z tej Bajki” i inne. 10. Liczne przydrożne krzyże oraz kapliczki. 11. Działalność Muzeum Historyczno – Archeologicznego i Muzeum Porcelany „AS” 12. Wytyczone trasy turystyczne. 13. Potencjał społeczny – funkcjonowanie zespołów ludowych na terenie powiatu. 14. Punkt informacji turystycznej w Ostrowcu Św. 15. Oferta Bałowskiego Parku Jurajskiego. 16. Znaczna pierwotność drewnianej zabudowy wiejskiej. 17. Wzrost ruchu turystycznego, mierzony liczbą turystów korzystających z noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania o 6,4%.w porównaniu z rokiem 2014.	7. Znikanie cech tradycyjnych zabudowy mieszkalnej i gospodarczej (likwidacja detali, zakrywanie drewnianej bądź ceglanej elewacji – ocieplanie budynków, otynkowania). 8. Brak społecznych opiekunów zabytków. 9. Brak ochrony zabytkowej zabudowy wiejskiej. 10. Brak tematycznego przewodnika turystycznego - dziedzictwo kulturowe powiatu ostrowieckiego. 11. Zbyt mała promocja regionu. 12. Nieprzebadane obszary AZP.
---	---

Źródło: opracowanie własne

VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Przedmiotowe opracowanie wyznacza Powiatowi priorytety w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Prace nad wdrażaniem ustaleń Programu oraz monitorowaniem ich postępu należą do zadań samorządu lokalnego. Zadania dla samorządu lokalnego w zakresie opieki nad zabytkami zostały opracowane na podstawie analiz dokumentów programowych wyższego szczebla, powiatowych dokumentów strategicznych oraz konsultacji z diagnozą stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

Przedmiotowy Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Ostrowieckiego odnosi się do działań, o których mowa w art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

7.1 Priorytety powiatowego programu opieki nad zabytkami

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego powiatu ostrowieckiego wykonana na potrzeby Programu pozwoliła na wypracowanie priorytetowych działań w zakresie opieki nad zabytkami. Priorytety te są zgodne ze wcześniejszymi priorytetami wyznaczonymi w „Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2010 – 2014 dla Powiatu Ostrowieckiego”.

1. Priorytet I

Ochrona, zahamowanie i kształtowanie krajobrazu kulturowego

2. Priorytet II

Badanie i dokumentacja dziedzictwa

3. Priorytet III

Promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego

7.2 Kierunki działań i zadania powiatowego programu opieki nad zabytkami

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów określono długofalowe kierunki działań, mogące wykraczać poza 4-letni okres obowiązywania Programu.

Jako kierunki działań realizacji Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Ostrowieckiego w ramach przyjętych priorytetów uznano:

1. ***Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.***
2. ***Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych.***
3. ***Podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego, z uwzględnieniem walorów kulturowych.***
4. ***Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym.***
5. ***Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego.***
6. ***Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.***
7. ***Zwiększanie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej w różne formy aktywności.***
8. ***Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji.***
9. ***Wspomaganie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych.***
10. ***Turystyczna promocja regionu.***
11. ***Współtworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej.***

W ramach każdego z 3 głównych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe działania. W związku z powyższym dla realizacji zadań wyznaczono dwa okresy: etap pierwszy, po którym Powiat dokona sprawozdania (II połowa 2018 r., za okres 2016-2018) oraz etap drugi (2018-2020).

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Ostrowieckiego jest kontynuacją wcześniejszego Programu. Zadania przypisane w kierunkach działań są zgodne z założeniami wcześniejszymi, ujętymi w „Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2010 – 2014 dla Powiatu Ostrowieckiego”. Zadania, które udało się zrealizować nie zostały włączone do obecnych zadań, toteż te, które udało zrealizować się połowicznie zostały powtórzone. Na podstawie osiągnięcia niektórych zadań wyznaczono nowe, mające na celu bazowanie na dotychczasowym „dorobku”. Spójność zadań obydwu Programów może być gwarantem podniesienia oraz zachowania walorów kulturowych powiatu.

W obecnym Programie przypisano również inne, nowe zadania mające na celu polepszenie ogólnej sytuacji obiektów zabytkowych jak i mieszkańców powiatu w nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego. Zaznacza się, iż nie wszystkie działania odnoszą się tylko i wyłącznie do zadań Starosty i powiatu lecz tworzą również ramy odniesienia dla programów gminnych powiatu ostrowieckiego.

Założono, iż w czasie trwania pierwszego etapu realizowane będą działania wstępne, mające charakter przygotowawczy do pełnej realizacji Programu. Aby określone działania

mogły być zrealizowane, potrzebna jest współpraca wielu podmiotów. Najważniejszym wydaje się być skoordynowana i zrównoważona współpraca między właścicielami obiektów zabytkowych, a jednostkami samorządu terytorialnego. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego jakim jest powiat równie ważnym aspektem jest współpraca na liniach powiat – gminy. Działania te, co oczywiste winny być konsultowane z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Planowany zakres zadań wraz z etapowaniem przedstawiono w kolejnej tabeli.

Tabela 10. Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym powiatu ostrowieckiego

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
Priorytet I – Ochrona, zachowanie i kształtowanie krajobrazu kulturowego			
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Konsekwentne wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego powiatu.		
	Udzielanie wsparcia na rzecz opracowania koncepcji zagospodarowania założenia urbanistyczno-przemysłowego celem przeznaczenia kompleksu (obiektu) pod funkcje turystyczno-rekreacyjne w Nietulisku Dużym.		
	Udzielanie wsparcia w zakresie działań na rzecz powołania parków krajobrazowo - kulturowych		
	Zabezpieczenie najcenniejszych stanowisk archeologicznych – wsparcie dla gmin.		
	Sprawdzenie stanu zachowania najwartościowszych stanowisk archeologicznych i podjęcie działań zmierzających do wyłączenia najbliższego otoczenia z aktywnej działalności rolniczej.		
	Inwentaryzacja i dokumentacja pól górniczych oraz objęcie ich strefą ochrony konserwatorskiej - współpraca z WKZ.		
	Uwzględnienie stanowisk archeologicznych w projektach urządzenia lasów.		
	Szczegółowa inwentaryzacja nieprzebadanych obszarów AZP – współpraca z WKZ.		
	Objęcie ochroną pól górniczych, których z roku na rok jest coraz mniej – współpraca z Gminą Bodzechów, WKZ oraz Muzeum Archeologicznym w Krzemionkach.		
Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych	Monitorowanie przywracania pierwotnych walorów obiektom w centrach miast i miejscowości.		
	Udzielanie wsparcia gminom w zakresie sprawowania ogólnego nadzoru nad charakterem zabudowy wiejskiej w odniesieniu do tzw. ulicówek.		
Podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego, z uwzględnieniem walorów kulturowych	Przeciwdziałanie nielegalnym przebudowom budynków mieszkalnych o cechach zabytkowych, prowadzącym do zanikania cech tradycyjnych zabudowy.		
	Prowadzenie działań ukierunkowanych na rzecz aktywizacji i edukacji lokalnych społeczności w ramach wspólnego dziedzictwa kulturowego.		
	Współpraca z sektorem usług działających w sferze dziedzictwa kulturowego oraz lokalnymi mediami.		
Priorytet II - Badanie i dokumentacja dziedzictwa			
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych	Współpraca z gminami oraz wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie weryfikacji gminnych ewidencji zabytków.		

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	Oznakowanie zabytków rejestrowych, które jeszcze nie posiadają odpowiednich tabliczek.		
	Współpraca ze stowarzyszeniami lokalnymi podejmującymi problematykę historii i dziedzictwa kulturowego.		
	Tworzenie warunków do powstania kręgu społecznych opiekunów zabytków.		
Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego	Rozbudowywanie strony internetowej Powiatu Ostrowieckiego o nowe treści związane z zasobami kulturowymi regionu.		
Priorytet III - Promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego			
Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami	Podjęcie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością Powiatu.		
	Podjęcie działań informacyjnych dla lokalnej społeczności odnośnie możliwości pozyskania środków na cele kulturowe, w tym rewaloryzację obiektów architektury.		
Zwiększanie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej przez różne formy aktywności	Kreowanie wizerunku powiatu, w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego i lokalną tożsamość mieszkańców.		
	Upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w placówkach oświatowo – wychowawczych i innych.		
	Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych.		
Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji	Współorganizacja imprez kulturowych oraz podjęcie działań mających na celu wykreowanie imprezy (festynu) o znaczeniu ponadregionalnym.		
	Organizacja konkursów fotograficznych o lokalnym temacie przewodnim - (pejzaż, architektura, ludzie, wydarzenia).		
	Współorganizacja konkursów plastycznych związanych z kulturą lokalną (obrazy, makiety) oraz zaprojektowanie kieszonkowego przewodnika turystycznego powiatu z uwzględnieniem obiektów zabytkowych i kulturowych.		
Wspomaganie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych	Włączenie się w działania promujące muzea znajdujące się na terenie powiatu w skali wojewódzkiej, krajowej i europejskiej.		
	Prowadzenie akcji informacyjnej (kampanii społecznej) na rzecz wspierania działań muzeów z terenu powiatu ukierunkowanych na gromadzenie lokalnych pamiątek i dorobku dziedzictwa kulturowego przekazywanego przez mieszkańców regionu.		

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
Turystyczna promocja regionu	Zamieszczenie na stronie internetowej powiatu informacji o publikacjach dotyczących zabytków powiatu, tradycji ludowej, lokalnych zwyczajów, legend, historycznych wydarzeń oraz ich promocja w tradycyjnej formie.		
	Umieszczenie na stronie internetowej powiatu mapy z zaznaczonymi szlakami turystycznymi, muzeami, miejscami pamięci oraz najciekawszymi i najcenniejszymi obiektami zabytkowymi.		
	Wspieranie prowadzonych działań na rzecz wpisania Rezerwatu Krzemionki – zespołu kopalń na listę światowego dziedzictwa UNESCO		
Współtworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej	Wspieranie działań promujących znakowane szlaki turystyczne i rowerowe na terenie powiatu.		
	Podejmowanie działań na rzecz udzielania wsparcia dla wzmocnienia pozycji punktów informacji turystycznej.		

VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konsekwentnie prowadzona i długofalowa polityka Powiatu Ostrowieckiego w zakresie opieki nad zabytkami oraz realizacja niniejszego Programu stanowi szansę na dalszy rozwój powiatu oraz na zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Inwestycje zmierzające do poprawy stanu technicznego obiektów i zespołów zabytkowych powinny się odbywać na zasadzie poszanowania istniejących wartości zabytkowych i dążenia do zachowania w jak największym stopniu oryginału, ewentualnie wkomponowaniu nowych elementów w sposób współgrający z zabytkiem.

Realizacja Programu będzie się odbywać poprzez wskazane zadania dla Powiatu na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych oraz skoordynowanej współpracy z Gminami.

Zakłada się, że zadania określone w Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- a) **instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi opiniowanie uchwalanych przez gminy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- b) **instrumentów finansowych** (m.in. korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych),
- c) **instrumentów koordynacji** (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich i powiatowych programach, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami),
- d) **instrumentów społecznych** (m.in. poprzez działania edukacyjno - promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami),
- e) **instrumentów kontrolnych** (m.in. aktualizacja ewidencji zabytków z terenu powiatu ostrowieckiego oraz ocena stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

IX. ZASADY OCENY REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Kierunki ochrony dziedzictwa kulturowego wskazane w Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2010 - 2014 stanowią istotny punkt odniesienia dla konstruowania następnego programu. Modyfikacja programu powinna uwzględniać ocenę efektów wdrażania obowiązującego dokumentu.

Proces osiągania celów wytyczonych w Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Ostrowieckiego będzie monitorowany poprzez analizę stopnia jego realizacji. Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami ustala sporządzenie po 2 latach przez sprawozdania z działań w zakresie wykonania PPOnZ. Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Zarząd Powiatu w Ostrowcu Świętokrzyskim, zgodnie z ustaleniami art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji Powiatowego Programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie obowiązywania Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- bieżący monitoring gminnych ewidencji zabytków z terenu powiatu ostrowieckiego uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych, w nawiązaniu do współpracy powiat – gminy.
- ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych,
- ocenę prac związanych z opracowaniem aktów prawa miejscowego dla terenów o wysokich wartościach kulturowych,
- ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocenę przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem,
- ocenę aktywności placówek kulturalnych (świetlice miejskie i wiejskie, biblioteki, muzea),
- ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury,
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych,
- ocenę rozwoju bazy turystycznej,
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Po przyjęciu przez Radę Powiatu w Ostrowcu Świętokrzyskim Programu w drodze uchwały należy udostępnić dokument do publicznej wiadomości na stronie internetowej Powiatu Ostrowieckiego.

Program należy sukcesywnie analizować oraz uzupełniać uwzględniając zmieniające się uwarunkowania prawne, kulturowe i społeczne.

Realizowanie założeń Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Ostrowieckiego będzie wymagało współpracy nie tylko osób odpowiedzialnych za wdrożenie działań wynikających z celów tego dokumentu, ale także aktywizacji właścicieli, użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, grup społecznego działania, środowisk naukowych itp. Mając na uwadze dobro ogółu należy dołożyć starań, aby wytyczone cele zostały realizowane.

Powiat i podległe jednostki zobligowane są do prowadzenia działalności informacyjnej i popularyzatorskiej w zakresie dziedzictwa kulturowego powiatu.

X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Środki finansowe związane z zadaniami ochrony i opieki nad zabytkami dla powiatu ostrowieckiego mogą być uzyskane z następujących źródeł:

1. środki publiczne, w tym:
 - środki krajowe (budżet państwa, budżet jednostek samorządu terytorialnego, fundusze celowe);
 - środki zagraniczne (środki Unii Europejskiej i inne);
2. środki niepubliczne (środki osób fizycznych, prawnych, spółek nieposiadających osobowości prawnej, organizacji, instytucji kościelnych).

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określone zostały w rozdziale 7. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Podstawowym źródłem finansowania zabytków w Polsce są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządowych. Finansowanie zabytków z tych źródeł odbywa się na zasadzie współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy ww. ustawy.

Dysponentami powyższych środków są:

1. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
2. Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków.
3. Organ stanowiący - gminy, powiatu, samorządu województwa.

Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie.

Poniżej wskazano przykładową listę instytucji oraz programów umożliwiających częściowe sfinansowanie zadań wskazanych w przedstawionym Programie.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz tzw. mecenat, są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane między innymi przez jednostki samorządu terytorialnego. Na rok 2016 zostały przedstawione następujące programy:

1. Wydarzenia artystyczne.
2. Kolekcje.
3. Promocja literatury i czytelnictwa.
4. Edukacja.
5. Obserwatorium kultury.
6. Promesa MKiDN.
7. Dziedzictwo kulturowe.
8. Rozwój infrastruktury kultury.
9. Kultura dostępna.
10. Promocja kultury polskiej za granicą 2017 – Promesa

oraz „Edukacja medialna i informacyjna” realizowany przez Narodowy Instytut Audiowizualny.

Program „Dziedzictwo kulturowe” ma za zadanie wspierać działalność muzeów oraz popularyzować lokalną kulturę. Jego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą. Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z priorytetów, w których uwzględniono ich cel oraz pulę dofinansowania. Priorytety programu „Dziedzictwo kulturowe”:

1. Ochrona zabytków – Celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
2. Wspieranie działań muzealnych - Celem priorytetu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych.
3. Kultura ludowa i tradycyjna - Celem priorytetu jest wspieranie najwartościowszych zjawisk z zakresu szeroko pojętej kultury ludowej.
4. Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą - Celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania i wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego znajdującego się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz upowszechnianie wiedzy na jego temat.
5. Ochrona zabytków archeologicznych - Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.
6. Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego - Celem priorytetu jest zainicjowanie kompleksowego procesu cyfryzacji materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków, obiektów muzealnych, archiwalnych, bibliotecznych i audiowizualnych, znajdujących się pod opieką podmiotów spoza sfery finansów publicznych, których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku, lub uczelni publicznych.
7. Miejsca Pamięci Narodowej - Celem priorytetu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.
8. Rozwój infrastruktury kultury - Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Środki Funduszu Kościelnego, stosownie do art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 61, poz. 354), przeznacza się m.in. na remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej. Przewiduje się wykonanie tylko podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności

remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże), ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wewnątrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 - 2020

Świętokrzyski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 - 2020 będzie jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego.

RPO składa się z 11 Osi Priorytetowych. W ramach osi **4. Dziedzictwo naturalne i kulturowe** wskazano cel tematyczny 6. Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami. W jego ramach znajduje się priorytet inwestycyjny 6c. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego, którego celem szczegółowym jest „*zwiększona dostępność oraz rozwój zasobów kulturowych regionu*”

Na wymieniony priorytet inwestycyjny przeznaczono 6 821 543,00 € dofinansowania z UE, czyli 0,5 % łącznej kwoty wsparcia UE w całości środków programu operacyjnego.

Będą z niego mogły korzystać podmioty realizujące przedsięwzięcia dotyczące:

- zachowania i zabezpieczenia obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych dla celów rozwoju społeczno-gospodarczego, dostosowania obiektów dziedzictwa kulturowego do funkcji turystycznych lub kulturowych;
- promocji dziedzictwa kulturowego regionu wraz z tworzeniem i promocją produktów tradycyjnych i regionalnych oraz kompleksowych produktów turystycznych (w tym tworzenie szlaków kulturowych). Działania informacyjnopromocyjne będą wspierane jedynie jako element szerszego działania w ramach projektu;
- organizacji wydarzeń kulturalnych;
- rozwoju zasobów kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego (w tym poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego), przebudowy i renowacji instytucji kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego oraz konserwacji i restauracji obiektów zabytkowych wraz z dostosowaniem do prowadzenia działalności kulturalnej, w tym działalności gospodarczej;
- zakupu wyposażenia oraz konserwacji muzealiów, materiałów archiwalnych starodruków itp.

Beneficjentami mogą zostać: jednostki samorządu terytorialnego (w tym Powiat Ostrowiecki), samorządowe, wojewódzkie, osoby prawne, instytucje kultury, instytucje ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego (w tym archiwum państwowe), ROT i lokalne organizacje turystyczne, organizacje pozarządowe posiadające osobowość prawną, związki i stowarzyszenia jst, kościelne osoby prawne, przedsiębiorcy działający na terenie województwa świętokrzyskiego, związki wyznaniowe oraz szkoły i uczelnie artystyczne. Poziom dofinansowania dla projektu wynosi 85% kosztów kwalifikowanych.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

Program ten jest kontynuacją głównych kierunków inwestycyjnych zawartych w poprzedniej perspektywie 2007 – 2013.

W ramach programu ma funkcjonować 10 osi priorytetowych, w tym oś 8, pod nazwą ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury. Przewidziana dotacja na cele kultury ma wynieść 467,3 mln euro.

Finansowanie przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym

Partnerstwo publiczno-prywatne (PPP) stanowi formę realizacji zadań publicznych przez podmiot prywatny przy wykorzystaniu możliwości finansowych, organizacyjnych lub innych podmiotu prywatnego. Istotą partnerstwa jest to, iż zlecającym zadanie jest podmiot publiczny, natomiast wykonawcą partner prywatny, którym zgodnie z ustawą o PPP jest przedsiębiorca lub przedsiębiorca zagraniczny.

Szczegółowe informacje w zakresie dofinansowań i związanych z nimi programów znajdują się na stronach internetowych przedstawionych instytucji.

XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ POWIAT ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych. Na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, określone w art. 5 powyższej ustawy, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku.*
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.*
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie.*
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.*
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.*

W art. 28 wskazano również dodatkowe obowiązki właścicieli i posiadaczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków.

Art. 28. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia.
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia.
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany.
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Na mocy art. 29 ust. 1 na wszystkich właścicielach i posiadaczach zabytków oraz przedmiotów o cechach zabytkowych spoczywa obowiązek udostępniania ich organom ochrony zabytków w celu przeprowadzenia badań.

Art. 29. 1. Organy ochrony zabytków w czasie uzgodnionym z właścicielem lub posiadaczem przedmiotu będącego zabytkiem lub posiadającego cechy zabytku mogą prowadzić badania tego przedmiotu w miejscu, w którym przedmiot ten się znajduje.

Zapisy art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określają zasady finansowania opieki nad zabytkami.

1. W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

2. Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny, określony w ust. 1, posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Cele określone w PPOnZ Powiatu Ostrowieckiego będą osiągnęte poprzez:

- wspólne działania władz Powiatu z Ministerstwem Kultury, Urzędem Marszałkowskim Województwa Świętokrzyskiego, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków z siedzibą w Kielcach, władzami kościelnymi oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego na zasadach porozumień, umów, wspólnych podmiotów;
- współpracę pomiędzy gminami powiatu ostrowieckiego oraz współpracę Powiatu z 6 gminami na jego obszarze;
- inicjatywy własne organów Powiatu Ostrowieckiego;
- stosowanie instrumentów finansowych (dotacje, prowadzenie instytucji, nagrody, zachęty, itp.);
- funkcje programowe (programy lokalne i projekty, kontrakty, itp.);
- inne działania stymulujące.

Zarząd Powiatu Ostrowieckiego w bieżącym okresie realizacji 'Programu' nie przewiduje uruchomienia znaczącej puli finansowej na dotacje związane z remontami zabytków. Jest to związane m.in. ze słabą kondycją finansową Powiatu oraz kosztowną realizacją wpisu „Krzemionek” na listę UNESCO. Niemniej jednak w miarę ewentualnej poprawy sytuacji budżetowej j.s.t. w następnym okresie programowania działań w zakresie ochrony zabytków wskazanym jest utworzenie funduszu na opiekę nad nimi wraz z udzielaniem dotacji właścicielom obiektów zabytkowych.

XII. WYKORZYSTANE MATERIAŁY I OPRACOWANIA

Wybrane akty prawne:

Stan prawny na styczeń 2017 r.

Regulacje prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte są w wielu ustawach. Do najważniejszych z nich, w kontekście realizacji niniejszego Programu, należy zaliczyć:

- Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm.);
- Ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015, poz. 1713 ze zm.);
- Ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2016, poz. 290);
- Ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013, poz. 2278 ze zm.);
- Ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015, poz. 422 ze zm.);
- Ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015, poz. 1774 ze zm.);
- Ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012, poz. 406);
- Ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016, poz. 395 ze zm.);
- Ustawę z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015, poz. 1777);
- Ustawę z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2015, poz. 2126);
- Ustawę z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. 2015, poz. 935 ze zm.);
- Ustawę z dnia 19 grudnia 2009 r. o partnerstwie publiczno – prywatnym (Dz. U. 2015, poz. 696);
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 Nr 113, poz. 661);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2005, poz. 940 ze zm.);
- Ustawę z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012, poz. 987);
- Ustawę z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012, poz. 642);
- Ustawę z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. 2016, poz. 1131).

Literatura i wybrane dokumenty programowe:

- Strategia Rozwoju Kraju 2020;
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki Nad Zabytkami na lata 2014–2017. Ochrona zabytków. Dodatek specjalny Kielce 2014 r.;
- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004 – 2020;
- Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – „Dziedzictwo Kulturowe”;
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie;
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030;
- Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020;
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 – 2020;
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego;
- Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012 – 2015;
- Strategia rozwoju turystyki województwa świętokrzyskiego na lata 2014-2020;
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Ostrowieckiego do 2020 roku;
- Strategia rozwoju przedsiębiorczości na terenie powiatu Ostrowieckiego wraz z wykazem potencjalnych źródeł finansowania realizacji strategii;
- Program Rozwoju Turystyki i Promocji Powiatu Ostrowieckiego;
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bałtów na lata 2011 – 2015;
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bodzechów na lata 2010 – 2014;
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Ćmielów na lata 2010 – 2013;
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kunów na lata 2010 – 2014;
- Gminny program opieki nad zabytkami miasta Ostrowca Świętokrzyskiego na lata 2015 – 2018;
- Program Opieki nad Zabytkami Gminy Waśniów na lata 2015 – 2018;
- Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2010 – 2014 Powiatu Ostrowieckiego;
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami, Poradnik metodyczny, NID 2009;
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami, Poradnik metodyczny, Poradnik prawny Konserwatora Zabytków, Kurier Konserwatorski;
- Wytoczne opracowywania karty adresowej zabytku nieruchomego, Narodowy Instytut Dziedzictwa w Kielcach, Kielce, 2011 r.;
- Adaptacja obiektów zabytkowych do współczesnych funkcji użytkowych, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków ICOMOS, Politechnika Lubelska, Kielce – Lublin 2009 r.;
- Geografia regionalna Polski, J. Kondracki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Kielce 2009 r.;
- Nad Czarną i Kamienną – nieodkryte piękno północnej części województwa świętokrzyskiego – mapa turystyczna, Multimedialna Agencja Wydawnicza Appen, 2010;
- Nad Czarną i Kamienną – nieodkryte piękno północnej części województwa świętokrzyskiego – przewodnik po powiatach, A. Kucharczyk, Paj- Press S.C.;

- O badaniach prehistorycznego górnictwa krzemienia i kopalni w Krzemionkach Opatowskich, J. Lech, Przegląd archeologiczny, 2004;
- Powiat Ostrowiecki – broszura informacyjna, Ł. Dziekan, wyd. Starostwo Powiatowe w Ostrowcu Świętokrzyskim;
- Zamki Państwa Krzyżackiego w Polsce, J. Bieszk, wyd. Bellona, Warszawa 2010;
- Podziemne górnictwo rud żelaza w rejonie Ostrowca Świętokrzyskiego i inwentaryzacja reliktów dawnych robót górniczych, K. Kaptur, Muzeum Archeologiczne i Rezerwat „Krzemionki”, oddział Muzeum Historyczno – Archeologicznego w Ostrowcu Świętokrzyskim, 2014;
- Górnictwo z epoki kamienia: Krzemionki – Polska – Europa, w 90. Rocznice odkrycia kopalni w Krzemionkach, D. Piotrowska, W. Piotrowski, K. Kaptur, A. Jedynak, Ostrowiec Świętokrzyski, 2014;
- Projekt planu ochrony konserwatorskiej zespołu pradziejowych kopalń krzemienia nad dolną Kamienną w województwie świętokrzyskim, A. Jedynak, Muzeum Archeologiczne i Rezerwat „Krzemionki”.

Dostępne strony internetowe:

www.sejm.gov.pl	www.stat.gov.pl
www.natura2000.gdos.gov.pl	www.geoportal.gov.pl
www.geoserwis.gdos.gov.pl/mapy	www.wikimapia.org
www.mir.gov.pl	www.mkidn.gov.pl
www.funduszeuropejskie.gov.pl	www.zabkielce.prot.pl
www.partnerstwopublicznoprywatne.info	www.nid.pl
www.kongreskultury.pl	www.odleglosci.info
www.polskiezabytki.pl	www.cybermoon.pl
www.isap.sejm.gov.pl	www.crfop.gdos.gov.pl
obszary.natura2000.org.pl	www.gminabaltow.pl
www.ugb.pl	www.bip.cmielow.pl
www.kunow.pl	www.wasniow.pl
www.ostrowiecka.pl	www.forum.gazeta.pl
www.ach_Ostrowca.pl	www.ostrowiec.starostwo.gov.pl
www.ostrowiecki.eu	www.swietokrzyskie.regiopedia.pl
www.sztetl.org.pl	www.swietokrzyskieswiss.pl
www.echodnia.eu	www.krzemionki.pl
www.muzeumostrowiec.pl	www.mapywig.org
www.juraparkbaltow.pl	www.turystyka.cmielow.com.pl
www.polskaniezwykla.pl	www.geocachin.com
www.zamki.res.pl	www.mojesandomierskie.blogspot.com
www.oswoicgombrowicza.neostrada.pl	www.wrota-swietokrzyskie.pl
www.dioblina.eu	www.swietokrzyskie.org.pl
www.ostrowiec.travel.pl	www.polskaniezwykla.pl
www.zamki.net.pl	www.dawnekieleckie.pl
www.zabkielce.prot.pl	www.200lathutywostrowcu.pl
www.archeolabrys.pl	www.muzeumostrowiec.p
www.history-of-mining.pwr.wroc.pl	www.geoportal.pgi.gov.pl

Materiały w posiadaniu Starostwa Powiatowego w Ostrowcu Świętokrzyskim:

- Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2010 – 2014 Powiatu Ostrowieckiego;
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Ostrowieckiego do 2020 roku;
- Strategia rozwoju przedsiębiorczości na terenie powiatu Ostrowieckiego wraz z wykazem potencjalnych źródeł finansowania realizacji strategii;
- Program Rozwoju Turystyki i Promocji Powiatu Ostrowieckiego.

SPIS RYCIN

Ryc. 1. Powiat ostrowiecki w układzie gmin.....	6
Ryc. 2. Położenie powiatu ostrowieckiego na tle województwa świętokrzyskiego oraz województwa świętokrzyskiego na tle Polski	7
Ryc. 3. Bałtów w 1938 r.	26
Ryc. 4. Bodzechów w 1927 r.	27
Ryc. 5. Ćmielów w 1927 r.	29
Ryc. 6. Kunów w 1934 r.	30
Ryc. 7. Ostrowiec Świętokrzyski w 1927 r.	32
Ryc. 8. Waśniów w 1934 r.	33
Ryc. 9. Herb Powiatu Ostrowieckiego	36
Ryc. 10. Flaga Powiatu Ostrowieckiego	37
Ryc. 11. Logo pomnika historii	38
Ryc. 12. Granica pomnika historii Krzemionki	39
Ryc. 13. Położenie „Krzemionek” na tle powiatu ostrowieckiego	40
Ryc. 14. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.....	41
Ryc. 15. Liczba obiektów wpisanych do rejestrów zabytków na terenie powiatu ostrowieckiego.....	63

SPIS TABEL

Tabela 1. Sołectwa w gminach powiatu ostrowieckiego.....	6
Tabela 2. Powiat Ostrowiecki w układzie gmin.....	7
Tabela 3. Miejscowości powiatu z otrzymanymi prawami miejskimi	24
Tabela 4. Charakterystyka gmin powiatu ostrowieckiego w ujęciu gminnych programów i gminnych ewidencji zabytków.....	43
Tabela 5. Obiekty wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków z podziałem na gminy oraz funkcje z terenu powiatu ostrowieckiego.....	57
Tabela 6. Założenia wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków z podziałem na gminy oraz funkcje z terenu powiatu ostrowieckiego.....	59
Tabela 7. Ilość kart adresowych ujętych w gminnych ewidencjach zabytków z podziałem na gminy z terenu powiatu ostrowieckiego.....	60
Tabela 8. Nieruchome zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków z terenu powiatu ostrowieckiego z podziałem na gminy.....	62
Tabela 9. Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Powiatu Ostrowieckiego.....	80
Tabela 10. Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym powiatu ostrowieckiego	85

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków z uwzględnieniem ich funkcji bez kategorii „inne” z terenu powiatu ostrowieckiego.....	57
Wykres 2. Liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków z uwzględnieniem ich przynależności administracyjnej z terenu powiatu ostrowieckiego	58

SPIS FOTOGRAFII

Fot. 1. Produkty wpisane na listę produktów tradycyjnych Powiatu Ostrowieckiego..	35
Fot. 2. Koło Gospodyń Wiejskich z Bodzechowa w strojach ludowych.....	35
Fot. 3. Wnętrze kopalni „Krzemionki”.....	40
Fot. 4. Muzeum Historyczno – Archeologiczne w Ostrowcu Świętokrzyskim.....	55
Fot. 5. Wystawa porcelany w Żywym Muzeum Porcelany w Ćmielowie.....	56
Fot. 6. Kościół p.w. św. Michała Archaniola w Ostrowcu Świętokrzyskim	67
Fot. 7. Kościół św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Ostrowcu Świętokrzyskim...	67
Fot. 8. Kościół p.w. św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Pętkowicach.....	68
Fot. 9. Brama główna cmentarza przykościelnego.....	69
Fot. 10. Kościół Jana Chrzciciela w Grzegorzowicach	70
Fot. 11. Kaplica pw. Zesłania św. Ducha na Górze Witosławskiej	70
Fot. 12. Pałac Druckich – Lubeckich w Bałtowie.....	72
Fot. 13. Ruiny walcowni w Nietulisku Dużym.....	75
Fot. 14. Przedzamcze z wieżą bramną w Ćmielowie.....	77
Fot. 15. Ruiny zamku w Podgrodziu	78

Załącznik nr 1
Obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych z wyłączeniem zabytków
archeologicznych

(Źródło: rejestr zabytków nieruchomych województwa świętokrzyskiego, 31.12.2014 r.)

BAŁTÓW – gmina

Bałtów

- zespół pałacowo-parkowy, nr rej.: 739 z 09.04.1972: **A.591/1-3**

☐ pałac,

☐ kaplica, nr rej.: 213 z 02.10.1956

☐ park, nr rej.: 743 z 20.12.1957

- młyn wodny na prawym brzegu rzeki Kamiennej, nr rej.: 4/13 (**św.**) z 27.01.2004: **A.4/1-3**

☐ budynek młyna wraz z komorą turbiny napędu,

☐ koryto prawe doprowadzające wodę do w/w komory,

☐ grunt w granicach zewn. i powyższego koryta

Pętkowice

- dawny zbór (ob. kościół par.), nr rej.: 829 z 29.01.1959 oraz 734 z 09.04.1972 **A.592**

BODZECHÓW – gmina

Bodzechów

- zespół dworski, nr rej.: 459 z 15.04.1967: **A.594/1-4**

☐ dwie piwnice dworu,

☐ stajnia,

☐ obora,

☐ park, nr rej.: 584 z 11.12.1957

Mychów

- kościół par., nr rej. 472 z 18.03.1957 **A.595**

Szewna

- zespół kościelny, nr rej.: 363 z 06.03.1967: **A.596/1-15**

☐ kościół par. pw. św. Mikołaja, nr rej.: 347 z 04.12.1956

☐ kaplica pw. św. Anny (w II kondygnacji kaplica św. Izydora)

☐ wikarówka I,

☐ wikarówka II,

☐ schody,

☐ mur cmentarny (cmentarza przykościelnego)

☐ organistówka.

☐ plebania

☐ dawna bramka południowa w murze cmentarza przykościelnego, ob. kaplica św. Antoniego

- ☐ eksponat huty Klimkiewiczów (późniejsze zakłady ostrowieckie) na Wszechrosyjskich Targach Przemysłowych w Niżnym Nowogrodzie w 1896 r., ob. brama główna cmentarza przykościelnego, z czterema latarniami przy schodach
- ☐ cmentarz przykościelny, w granicach muru
- ☐ podziemne korytarze, w obrębie zespołu
- ☐ kaplica p.w. św. Juliana na cmentarzu grzebalnym
- ☐ kamienno-żeliwne ogrodzenie cmentarza grzebalnego (od strony północnej i zachodniej), z trzema bramami
- ☐ otoczenie zespołu: teren w granicach działek nr ewidencyjny: 273/4, 274, 275/5

Szwarszowice

- wiatrak holender, nr rej.: 502 z 09.09.1957 oraz 563 z 27.08.1970

ĆMIELÓW – gmina

Czarna Glina

- zbiorowa mogiła powstańców 1863 r., nr rej.: 494 (t.) z 24.05.1993 **A.597**

Ćmielów

- zespół kościoła par. pw. Wniebowzięcia NMP, nr rej.: 74 (t.) z 20.05.1977: **A.598/1-4**
44

- ☐ kościół, nr rej.: 476 z 18.03.1957 oraz 637 z 28.10.1971
- ☐ dzwonnica,
- ☐ kościelnica,
- ☐ ogrodzenie cmentarza kościelnego z bramą.

- cmentarz par., nr rej.: 347 (t.) z 14.06.1988 **A.599**

- zespół zamkowy, nr rej.: 440 z 23.06.1967 oraz 75 (t.) z 20.05.1977: **A.600/1-5**

- ☐ ruina budynku pałacowego I, nr rej.: 338 z 04.12.1956
- ☐ ruina budynku pałacowego II, nr rej.: 338 z 04.12.1956
- ☐ ruina kaplicy na wyspie,
- ☐ budynek przedzamcza z wieżą bramną,
- ☐ fortyfikacje ziemne z bastionami

Podgrodzie

- ruiny zamku wraz ze śladami wałów i fosy, nr rej.: 161 (t.) z 16.06.1977 **A.601**

Przeuszyn

- zespół dworski, nr rej.: 306 (t.) z 27.05.1986: **A.602/1-4**

- ☐ dwór,
- ☐ dawny budynek gospodarczy,
- ☐ rządcówka,
- ☐ park, nr rej.: 585 z 11.12.1957

Ruda Kościelna

- zespół kościoła par. pw. Zaślubin Marii: **A.603/1-2**

☐ kościół, nr rej.: 471 z 18.03.1957 oraz 466 z 15.04.1967 i 174 (t.) z 16.06.1977

☐ ogrodzenie cmentarza kościelnego, nr rej.: 174 (t.) z 16.06.1977

- cmentarz par., nr rej.: (323) 592 (t.) z 10.06.1988 **A.604**

- zespół dworsko-parkowy, nr rej.: 297 (t.) z 27.05.1986: **A.605/1-4**

☐ dwór,

☐ mur otaczający park,

☐ park, nr rej.: 589 z 14.12.1957

☐ gorzelnia, nr rej.: 277(t.) z 06.09.1983

KUNÓW – gmina**Chocimów**

- park, nr rej.: 593 z 12.12.1957 **A.606**

Doły Biskupie

- założenie przestrzenno-przemysłowe , nr rej.: 1000 z 30.10.1980 (10.12.2010) **A.607/1-6**

☐ pozostałości zakładu przemysłowego (kotłownia wraz z magazynem wyrobów gotowych i magazynem technicznym, hala odwadniania, turbinownia, magazyn żelaza i budynek dawnego warsztatu kamieniarskiego),

☐ układ wodny: kanał roboczy i jaz na rz. Świślinie

☐ miejsce po d. budynku administracyjno-mieszkalnym

☐ układ urbanistyczny zespołu budowlanego d. osiedla przyfabrycznego,

☐ pozostałości parku,

45

☐ kamieniołom wraz z dwoma budynkami d. zakładów kamieniarskich.

Kaplica

- kaplica pw. św. Katarzyny wraz z otoczeniem, nr rej.: 1026 z 27.04.1984 **A.608**

Kunów

- zespół kościoła par. pw. św. Władysława: **A.609/1-5**

☐ kościół, nr rej.: 474 z 18.03.1957 oraz 461 z 15.04.1967

☐ dzwonnica, nr rej.: 461 z 15.04.1967

☐ kostnica, decyzja z dn. 31.03.2015

☐ murowane ogrodzenie (na odcinku zach., wsch., płd. i w części odcinka płn.-wsch., z wyłączeniem współczesnego ogrodzenia mur.-żel. na odcinku płn.-zach.), z bramą główną (północną) ze schodami z balustradą oraz bramkami – wschodnią (na teren plebański) i zachodnią (na cmentarz parafialny), decyzja z dn. 31.03.2015

☐ teren dawnego cmentarza przykościelnego w granicach całego ogrodzenia kościelnego, decyzja z dn. 31.03.2015

- cmentarz par., nr rej.: 9 (św.) z 16.04.2007. **A.9**

Nietulisko Duże

- zespół urbanistycznoprzemysłowy, nr rej.: 318 z 01.12.1956; nr rej.: 436 z 21.06.1967:

- ☐ walcownia (ruina),
- ☐ most z wylotem kanału,
- ☐ budynek kontrolny I,
- ☐ budynek kontrolny II
- ☐ przepust wody.
- ☐ suszarnia (ruina), nr rej.: 318 z 01.12.1956
- ☐ budynek dyrekcji,
- ☐ magazyn (ruina), nr rej.: 318 z 01.12.1956

Nietulisko Małe

- park, nr rej.: 617 z 13.12.1957 **A.611**

OSTROWIEC ŚWIĘTOKRZYSKI – miasto

Ostrowiec Świętokrzyski

- kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła, nr rej.: 304 z 04.06.2009 **A.304**

- kaplica rodziny Pietrzykowskich na cmentarzu paraf., nr rej.: 272 z dn. 16.07.2009 **A.272**

- cmentarz żydowski, nr rej.: 1104 z 23.04.1991 **A.612**

- zespół pałacyku myśliwskiego Wielopolskich, ul. Kuźnia 54, **A.613/1-3** nr rej.: 1194/13 z 21.08.1997:

- ☐ pałacyk,
- ☐ kapliczka,
- ☐ park

Ostrowiec Świętokrzyski - Częstocice

- zespół pałacowy (pałac, park), ul. Świętokrzyska 37, nr rej.: 869 z 16.09.1975 **A.614**

- dwór, ul. Świętokrzyska 2 (obecnie nr 40), nr rej. 1048 z 30.09.1988 **A.615**

Ostrowiec Świętokrzyski - Denków

- zespół kościoła par. pw. św. Stanisława, nr rej.: 460 z 15.04.1967: **A.616/1-2**

- ☐ kościół, nr rej.: 475 z 18.03.1957
- ☐ dzwonnica

WAŚNIÓW – gmina

Boksyce

- zespół dworski, nr rej.: 1054 z 31.08.1989: **A.617/1-3**

- ☐ dwór,
- ☐ park, nr rej.: 597 z 12.12.1957
- ☐ najbliższe otoczenie (pozostałości folwarku).

Czajęcice

- park, nr rej.: 608 z 13.12.1957 **A.618**

Garbacz

- park, nr rej.: 595 z 12.12.1957 **A.619**

Grzegorzowice

- kościół par. pw. św. Jana Chrzciciela, nr rej.: 254 z 16.10.1956 oraz 444 z 23.06.1967 **A.620**
- park, nr rej.: 609 z 13.12.1957 **A.621**

Kunin (Nowy Skoszyn)

- park, nr rej.: 620 z 17.12.1957 **A.622**

Mirogonowice

- zespół dworski, nr rej.: 435 z 21.06.1967: **A.623/1-2**
 - ☐ łamus,
 - ☐ park, nr rej.: 586 z 11.12.1957

Momina

- kościół par. pw. św. Wojciecha, nr rej.: 473 z 18.03.1957 oraz 463 z 15.04.1967 **A.624**

Sarnia Zwola

- park, nr rej.: 605 z 12.12.1957 **A.625**

Waśniów

- zespół kościoła par. pw. św. Piotra i Pawła: **A.626/1-2**
 - ☐ kościół, nr rej.: 470 z 18.03.1957 oraz 237 z 06.03.1967
 - ☐ dzwonnica, nr rej.: 237 z 06.03.1967

Witosławska Góra

- kaplica pw. Zesłania św. Ducha, nr rej.: 807 z 19.06.1958 oraz 640 z 14.01.1972 **A.627**

Wronów

- założenie dworsko-parkowe: **A.628/1-5**
 - ☐ park, nr rej.: 600 z 12.12.1957,
 - ☐ dwór, decyzja z dn.: 28.02.2013,
 - ☐ figurę Chrystusa niosącego krzyż, decyzja z dn.: 28.02.2013,
 - ☐ układ wodny z pozostałościami stawów, decyzja z dn.: 28.02.2013,
 - ☐ tereny dawnego folwarku, sadów, ogrodów i łąk, decyzja z dn.: 28.02.2013,

Załącznik nr 2**Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków**

(Źródło: stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków na terenie woj.świętokrzyskiego, 14.09.2016 r.)

Obszar AZP/ Nr stanowiska	Gmina	Miejscowość	Określenie obiektu	Nr rej.	Data wpisu (ostatniej decyzji)
85-69	Bodzechów	Broniszowice	cmentarzysko kultury pucharów lejkowatych	1180/85	22.09.1997 r.
85-70	Bodzechów	Miłków	grodzisko	811	28.08.1986 r.
84-69	Bodzechów	Mychów	grodzisko	497	28.08.1986 r.
84-69	Bodzechów	Świrna	relikty dworu obronnego	1180/87	22.09.1997 r.
84-69	Bodzechów	Świrna	kurhan KPL	1180/86	22.09.1997 r.
83-71/1	Bodzechów, Ćmielów	Sudół, Stoki Stare, Ruda Kościelna	rezerwat archeologiczny :Krzemionki", teren pradziejowej kopalni krzemienia pasiastego	1/499; A1/499/1Aa	01.09.1986 r.; 15.12 1999 r.
83-71/65	Ćmielów	Podgrodzie	ruiny zamku, grodzisko stożkowate	264/A (t.)	28.06.1982 r.
84-71/1	Ćmielów	Ruda Kościelna	kopalnia krzemienia pasiastego „Ostroga”	266/A (t.)	15.07.1982 r.
84-72/18	Ćmielów	Ruda Kościelna	kopalnia krzemienia pasiastego „Księża Rola”	261/A (t.)	15.09.1981 r.
85-71/90	Ćmielów	Ruda Kościelna	kopalnia krzemienia pasiastego „Borownia”	260/A (t.)	15.09.1981 r.
83-69	Ćmielów	Wola Grójecka	kurhan pradziejowy zw. „Szwedzka Mogiła”	574/A (t.)	26.05.1994 r.
85-69	Kunów	Nietulisko Małe	grodzisko wczesnośredniowieczne	528	05.02.1973 r.
85-69	Waśniów	Garbacz-Skała	5 kopców	68, 69, 70, 71, 72	18.09.1986 r.
85-69	Waśniów	Stryszowice	kopiec pradziejowy	28	09.09.1986 r.

Załącznik nr 3**Wykaz obiektów zabytkowych wyznaczonych przez WKZ do ujęcia w gminnych ewidencjach zabytków****GMINA BAŁTÓW:****BAŁTÓW:**

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. PW. MB. BOLESNEJ:

- kościół, mur., 1904 – 1909 r. (na reliktach kościoła z 1697 r.), *arch. Konstanty Wojciechowski*,
- ogrodzenie, mur – żel., ok. 1900 r., bramka ok. 1930 r.,
- plebania, mur., 1926 r.,

- cmentarz parafialny rzym. – kat. Stary (Dolny), ok. 1830 r.,

- kaplica cmentarna rodziny Druckich – Lubeckich, mur., 1914 r.,

- cmentarz parafialny rzym. – kat. Nowy (Górny), ok. 1873 r.,

- kapliczka św. Jana Nepomucena, drewn. – mur., XIX w.,

ZESPÓŁ PAŁACOWY DRUCKICH – LUBECKICH (obecnie Zespół Szkół Rolniczych):

- Zespół pałacowo – parkowy

(Rejestr: 591/1-3 z 10.06.2010 r.):

- pałac,
- dawna kaplica (w ruinie),
- park,

Ponadto w zespole:

- dom robotników rolnych I, mur., ok. 1900 r., remont. 1971 r.,
- dom robotników rolnych II, mur., ok. 1900 r., nadbud. 1940 – 1944 r.,
- budynek inwentarski (dawne obory, stolarnia i warsztat), mur., 1926 – 1927 r., przebud. 1975 r.,
- stacja transformatorowa, mur., 1925 r.,
- budynek studni, mur., 1925 r.,
- brama, mur., k. XIX w.

ZESPÓŁ MŁYNÓW WODNYCH:

- Młyn wodny na prawym brzegu rzeki Kamiennej:

(Rejestr: 4/1-3 z 29.12.2003 r.):

- murowany budynek młyna wraz z komorą turbiny napędu,
- koryto prawe doprowadzające wodę do wyżej wymienionej komory,
- grunt w granicach murów zewnętrznych i powyższego koryta.

Ponadto w zespole:

- młyn II, mur., ok. 1910 r.,
- jaz na Kamiennej, drewn. – mur., ok. 1900 r.,
- budynek administracyjny zarządu młynów i mieszkanie młynarza, mur., ok. 1900 r.,

- budynek Zespołu Szkół Publicznych, Bałtów 43, mur., 1 poł. XX w.,

- dom nr 70, mur.,

BAŁTÓW – ZAMOŚCIE:

- budynek gorzelni, później leśniczówki, mur., ok. 1900 r.,

LEMIERZE:

- cmentarz wojenny członków lewicowego ruchu oporu, 1944 r.,

OKÓŁ:

- cmentarz parafialny, polsko – kat., 1932 r.,

PĘTKOWICE – KOLONIA:

- kaplica poariańska (obecnie kościół parafialny)

(Rejestr: 592 z 10.06.2010 r.)

- cmentarz parafialny, rzym. – kat., 1933 r.,

WÓLKA BAŁTOWSKA:

- dom nr 34, drewn. – mur., k. XIX w.,

WÓLKA TRZEMECKA:

- dom nr 22, drewn., ok. 1920 r..

GMINA BODZECHÓW:**BODZECHÓW:**

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO PW. ŚW. ZOFII I STANISŁAWA KOSTKI:

- kościół, drewn. 1937 r., *arch. Tadeusz Rekiwicz*, z drewna z rozebranego XVIII – wiecznego kościoła ze wsi Wsola, przeniesionego w 1932 r.,
- dzwonnica, drewn., 1953 r., *arch. Tadeusz Rekiwicz*,

- cmentarz parafialny, rzym. – kat.,

- ZESPÓŁ PODWORSKI:

(Nr rejestru: A.594/1-4)

- dwie piwnice dawnego dworu, mur., 1 poł. XIX w., (A.594/1)
- stajnia, mur., ok. 1840 r., (A.594/2)
- obory, mur., 1 poł. XIX w., (A.594/3)
- park, XVIII w., przekomponowany, (A.594/4)

Ponadto w zespole:

- stróżówka, mur., 1 poł. XIX w.,
- fragment zachowanego muru ogrodzenia, mur., XIX w.,
- kolumna bociana, wystawiona przez Kotkowskich, k. XIX w.,

- ZESPÓŁ FABRYCZNY HUTY „BODZECHÓW”, UL. FABRYCZNA – ZAŁ. 1830 R. PRZEZ IGNACEGO KOTKOWSKIEGO, OD 1912 R. PAIERNIA:

- hala produkcyjna, k. XIX w., l. 40. XX w.,
- budynek administracyjny, ob. portiernia, mur., 1890 r., przebud.,
- odlewnia, ob. budynek biurowy, mur., 1890 r., gruntownie przebudowany XX w.,
- kuźnia, ob. warsztaty, mur., 1869 r., przebudowana 1890 r. i 1953 r.,
- stajnie, ob. garaże, k. XIX w., przebudowane 1959 r.,
- magazyn techniczny, k. XIX w., przebudowany 1952 r.,
- pędnia, ob. warsztat elektryczny i magazyn, mur., 1890 r.,
- budynek dawnej stolarni i łaźni, mur., 1890 r., przebud.,
- dawna stolarnia, mur., 1890 r.,
- komin wielkiego pieca, ob. nie użytkowany, mur. – żel., 1829 r., przebud. 1880 – 1890 r.,
- komin fabryczny mały, mur., ok. 1938 r.,
- kanał roboczy, mur. – ziemn. – drewn., k. XVIII w., przebud. XIX w.,
- szkoła, ob. budynek mieszkalny, mur., 1890 r.,

CHMIELÓW:

- szkoła, mur., 1924 – 1926 r.,
- dom nr 52, mur. 1925 – 1926 r.,
- młyn wodny, mur., k. XIX w. (ob. ruina),

CZARNA GLINA:

- kaplica w miejscu walk powstańczych 1863 r. (na zachód od wioski, w lesie), mur., 2 poł. XIX w.,

GROMADZICE:

- kaplica, mur., k. XIX w.,
- pozostałości zespołu dworskiego:
 - park, XIX/XX w.,
 - stajnia cugowa, mur., 1903 r.,
 - 3 piwnice, mur. – ziemne, XIX w. i 1923 r.,

KOSOWICE:

- ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY:
 - ruiny dworu, mur., XIX w.,
 - park krajobrazowy, XIX w.,

MIŁKÓW:

- ZESPÓŁ DWORSKI:
 - pozostałości parku, XIX w.,
 - dwór, ob. kaplica, mur., pocz. XIX w. (?),
 - ogrodzenie z bramkami, mur., XIX w.,

MYCHÓW:

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. PW. ŚW. BARBARY:
 - kościół parafialny, mur., ok. 1772 r., zniszczony pożarem 1921 r., odbudowany i przebudowany 1922 – 1923 r., (Nr rejestru: A.595)
 - ogrodzenie z bramką, mur., XIX w. (?),
- cmentarz parafialny, rzym. – kat.,

SARNÓWEK DUŻY:

- kościół par. pw. św. Antoniego, drew., 1937 r.,
- cmentarz parafialny, rzym. – kat.,

SZEWNA:**- ZESPÓŁ KOŚCIELNY PW. ŚW. MIKOŁAJA:****(Nr rejestru: A.596/1-15)**

(założenie przestrzenno – architektoniczne, 1775 – 1788 r., fund. ks. Sebastian Pisulewski, arch. ks. Józef Karśnicki)

- kościół par. pw. św. Mikołaja, mur., 1775 – 1777 r., remont. k. XIX w. i w XX w. (A.596/1)
- kaplica pw. św. Anny (w II kondygnacji kaplica św. Izydora), mur., 2 poł. XVII w., ok. poł. XIX w. przekształcona na odrębne kaplice, (A.596/2)
- wikařówka I, mur., 1775 – 1788 r., (A.596/3)
- wikařówka II, mur., 1775 – 1788 r., (A.596/4)
- schody, mur., 1775 – 1788 r., (A.596/5)
- mur cmentarny (cmentarza przykościelnego), mur., 2 poł. XVII w., (A.596/6)

- organistówka, mur., 1775 – 1778 r., (A.596/7)
- plebania, mur., 1775 – 1788 r., gruntownie wyrestaurowana 1843 r., przebud. k. XIX w./pocz. XX w., dach spalony w 1986 r., odbudowany, (A.596/8)
- dawna bramka południowa w murze cmentarza przykościelnego, ob. kaplica św. Antoniego, mur., 2 poł. XVII w., przekształcona na kaplicę ok. poł. XIX w., (A.596/9)
- eksponat huty Klimkiewiczów (późniejsze zakłady ostrowieckie) na Wszechrosyjskich Targach Przemysłowych w Niżnym Nowogrodzie w 1896 r., ob. brama główna cmentarza przykościelnego, z czterema latarniami przy schodach, żeliwn. – szklana, 1896 r., od 1906 r. wystawiona jako brama, (A.596/10)
- cmentarz przykościelny, w granicach muru, przed 1326 r., (A.596/11)
- podziemne korytarze, w obrębie zespołu, mur., 3 ćw. XVIII w., (A.596/12)
- kaplica pw. św. Juliana na cmentarzu grzebalnym, mur., poł. XIX w. (przed 1872 r.), (A.596/13)
- kamienno – żeliwne ogrodzenie cmentarza grzebalnego (od strony północnej i zachodniej), z trzema bramami, mur. – żeliwn., 2 poł. XIX w. lub pocz. XX w., (A.596/14)
- otoczenie zespołu: teren w granicach działek nr ewidencyjny 273/4, 274, 275/5, (A.596/15)

Ponadto w zespole:

- dawny dom parafialny, mur. 1932 r.,
- cmentarz rzym. – kat., parafialny, zał. 1798 r.,
- kaplica grobowa na cmentarzu parafialnym, mur., 1840 r.,

SZWAROWICE:

- wiatrak holenderski, mur., 2 poł. XIX w. (nr rejestru daw. woj. kieleckiego: A.536)

GMINA KUNÓW:

CHOCIMÓW:

- ZESPÓŁ DWORSKI:

- park, 1 poł. XIX w., (Nr rejestru: A.606)
- dwór, mur., 1868 r.,
- teren i rozplanowanie dawnego folwarku,
- figura Matki Bożej w parku, kam., 1890 r.,
- krucyfiks przy alei wjazdowej do dworu, kam., XIX w.,

DOŁY BISKUPIE:

- ZAŁOŻENIE PRZESZRZENNO – POPRZEMYSŁOWE, 1885 R., 1911 R.:

(Nr rejestru: A.607/1-6)

- pozostałości zakładu przemysłowego dawniej Fabryki Tektury „Witulin” – teren wraz z budynkami i pozostałościami wyposażenia, mur., po 1911 r.:
 - hala odwadniania,
 - turbinownia,
 - dawna śrutownia,
 - magazyn żelaza,
 - kotłownia,
 - magazyn wyrobów gotowych,
 - magazyn techniczny,

- układ wodny: kanał roboczy i jaz na rzece Świślinie, 1912 r.,
- budynek administracyjno – mieszkalny, mur., po 1885 r.,
- układ urbanistyczny zespołu budowlanego dawnego osiedla przyfabrycznego, 1855 r.,
- pozostałości parku, po 1885 r.,
- kamieniołom wraz z dwoma budynkami dawnych warsztatów kamieniarskich, mur., po 1885 r.,

JANIK (dawniej KAPLICA):

- kaplica pw. św. Katarzyny wraz z otoczeniem: od wschodu do linii drogi do Miłkowskiej Karczmy, od północy do linii drogi leśnej do Piastów Kunowskich, od południa i zachodu w odległości 50 m od obiektu – w obrębie ewidencyjnym Janik (na terenie nieistniejącej już miejscowości Kaplica), mur., 1430 r., remont. 1703 i l. 70. XX w.,

(Nr rejestru: A.606)

KOLONIA INWALIDZKA:

- leśniczówka Sadłowizna, drewn. – mur., 1925 r., (z fund. hr. Z. Wielkopolskiego),
- gajówka Sadłowizna, mur., ok. 1850 r., przebudowany 1938 r., (dawna siedziba zarządu kopalni rudy żelaza „Stefania”),

KUNÓW:

- układ urbanistyczny, pocz. XIV w./2 ćw. XV – XIX w.,

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAF. PW. ŚW. Władysława:

(Nr rejestru: A.609/1-5)

- kościół,
 - dzwonnica,
 - kostnica w pld. – zach. narożniku ogrodzenia,
 - murowane ogrodzenie (na odcinku zach., wsch., pld. i w części odcinka pln. – wsch., z wyłączeniem współczesnego ogrodzenia mur. – żel. Na odcinku pln. – zach.), z bramą główną (północną), ze schodami z balustradą oraz bramkami – wschodnią (na teren plebański) i zachodnią (na cmentarz parafialny),
 - teren dawnego cmentarza kościelnego w granicach całego ogrodzenia kościelnego,
- cmentarz parafialny rzym. – kat., 1 poł. XIX w., (Nr rejestru: A.9)
- studnia z drewnianą obudową, mur. – drewn., ok. 1850 r., na wzniesieniu kościelnym, przy schodach prowadzących do ul. Kościelnej,
 - pozostałości kościoła pw. św. Szymona i Judy, drewn., 1643 – 1646, rozebrany ok. 1824 r., zachowane sklepienie kolebkowo kamienne piwnice z użyciem starych płyt kamiennych (m. in. z datą 1609 r.),
 - pozostałości zespołu dworskiego biskupów krakowskich:
 - budynek podworski (dwór?), ul. Kościuszki 4, mur., k. XVIII/XIX w., ob. przebudowany,
 - dawny spichlerz podworski, później młyn, ul. Kościuszki 10, mur., pocz. XX w.,
 - pozostałości parku dworskiego – historyczne nasadzenia przy ul. Ciasnej i Kościuszki oraz na północnym stoku wzniesienia przy zabudowie podworskiej,

krzyże i figury przydrożne:

- figura św. Jana Nepomucena, kam., 1755 r., ul. Warszawska, przy moście na Kamiennej, na terenie posesji nr 59, (Nr rejestru: 58 B)

- figura św. Władysława, kam., 1835 r., ul. Kościelna, na placu przed kościołem,

(Nr rejestru: 57 B)

- krzyż poświęcony pamięci T. Kościuszki, kam., 1917 r., ul. Kościelna na placu przed kościołem,
- krucyfiks, kam., 1861 r., Pl. Wolności,
- figura NMP, kam., 1862 r., Pl. Wolności,
- krucyfiks., kam., 1903 r., w pobliżu domu ul. Kaznodzieja 2,

- krucyfiks, kam., 1910 r., przy rozdrożu ul. Ciasnej i Kościuszki,
- krucyfiks, kam., 1919 r., ul. Kościelna, przy schodkach na wzgórze kościelne,
- krucyfiks w miejscu po dawnym kościele pw. św. Leonarda, kam., 1846 r., ul. Warszawska, przy skrzyżowaniu z ul. Szkolną,
- figura Pana Jezusa, kam., 1862 r., ul. Warszawska, przy skrzyżowaniu z ul. Ciasną,

NIETULISKO DUŻE:

- ZESPÓŁ URBANISTYCZNO – PRZEMYSŁOWY, MUR., 1834 – 1845 R., PROJ. KAROL KNAKE:
(Nr rejestru: 436 A)

- zespół (układ) urbanistyczny urządzeń przemysłowych, wodnych, komunikacyjnych, budynków produkcyjnych i mieszkalnych,
- walcownia (ruina),
- most z wylotem kanału (roboczego),
- budynek kontrolny I,
- budynek kontrolny II (warownia),
- przepust wodny (śluza wpustowa – jaz piętrzący, na górnym kanale roboczym, przy stawie),
- suszarnia (ruina),
- budynek dyrekcji,
- magazyn (ruina),

Ponadto, na terenie zespołu znajdują się obiekty niewpisane do rejestru, ale wchodzące w skład układu urbanistycznego wpisanego do rejestru zabytków:

- pozostałości murowanego ogrodzenia zespołu, mur., 1834 – 1845 r.,
- stajnia mała, mur., 1834 – 1845 r.,
- jaz piętrzący – ulgowy, na kanale Świślińskim, mur., 1834 – 1845 r.,
- most na kanale rz. Świśliny, mur. 1834 – 1845 r.,
- most na kanale rz. Kamiennej, mur. 1932 r.,
- układ wodny (niecka stawu z wyspą, kanał na rz. Kamiennej, kanał świśliński, kanał kunowski, dolny kanał energetyczny, kanał roboczy), 1834 – 1845 r.,
- układ urbanistyczny dawnego osiedla fabrycznego (promienisty układ ulic i ciągów komunikacyjnych wybiegających z półkolistego placu, wokół którego rozmieszczone parterowe domy mieszkalne), 1834 – 1845 r.,
- dom fabryczny nr 29, mur., 1834 – 1845 r.,
- dom fabryczny nr 32, mur., 1834 – 1845 r.,

NIETULISKO MAŁE:

- ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY: (Nr rejestru: A.611)

- park, XIX w.,
- dwór, drewn., pocz. XX w., przebud. ok. 1920 r.,
- figura Pieta, kam., 1701 r.

GMINA WAŚNIOŹ:**BOKSYCE:**

- ZESPÓŁ DWORSKI: (Rejestr: A.617/1-3 z 09.07.2010 r.)

- dwór,
- park z pozostałościami murowanego ogrodzenia,
- najbliższe otoczenie – pozostałości (w tym: stajnia i spichlerz),

CZAJĘCICE:**- ZESPÓŁ DWORSKI:**

- dwór, mur., ok. 1850 r., przebud. i dobud. oficyny, 1 poł. XX w., remont.,
- spichlerz, mur., pocz. XX w.,
- **park,**

(Rejestr: A.618 z 09.07.2010 r.)**- młyn motorowy, mur., pocz. XX w., gruntownie przebud.,****GARBACZ****- park (dworski),****(Rejestr: A.619 z 09.07.2010 r.)****GÓRA WITOSŁAWSKA****- kaplica pw. Zesłania Ducha Świętego;****(Rejestr: A.627 z 09.07.2010 r.)****GRZEGORZOWICE:****- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO:**

- **kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela,**
- cmentarz przykościelny,
- dzwonnica, mur., 1960 r.,
- plebania, mur., 1912 r.,
- piwnica przy plebanii, mur., XIX w.,

(Rejestr: A.620 z 21.06.2010 r.)**- cmentarz parafialny rzym. – kat.,****- POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU DWORSKIEGO:**

- piwnice dworu, mur., 1840 r.,
- filary bramy parkowej, mur., ok. 1840 r. (?),
- 4 czworaki, mur., l. 20. XX w.:
 - nr 53 i 55 (w ruinie),
 - nr 54 i 56,

- park,**(Rejestr: A.621 z 09.07.2010 r.)****MIGRONOWICE:****- ZESPÓŁ PODWORSKI:**

- **lamus,**
- **park,**

(Rejestr: 623/1-2 z 13.10.2011 r.)**MOMINA:****- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO:**

- **kościół parafialny pw. św. Wojciecha,**
- cmentarz przykościelny,
- brama, mur., 2 poł. XIX w.,
- ogrodzenie z bramkami, mur., 1805 r., rozbud. 1877 r.,
- plebania, mur., 4 ćw. XIX w., restaur. 1977 – 1978 r.,
- budynek inwentarski (dawna wozownia), mur., ok 1930 r.,
- stodoła, mur., ok 1930 r.,
- budynek wikarówki (organistówki?), mur., 1938 r. (?),

(Rejestr: A.624 z 09.07.2010 r.)**- ZESPÓŁ CMENTARZA GRZEBALNEGO:**

- cmentarz parafialny rzym. – kat.,
- kostnica, mur., ok. 1880 r.,

NAGORZYCE:**- ZESPÓŁ DWORSKI:**

- dwór, ob. Dom Wspólnoty Chleb Życia, 1938 – 1939 r., przebud.,
- park,

NOWY SKOSZYN (dawniej Kunin):**- ZESPÓŁ DWORSKI:**

- dwór, ob. Publiczna Szkoła Podstawowa, mur. – drewn., 1912 r., przebud. 1948 – 1949 r.,
- obora, mur., 1 poł. XX w.,
- park,

(Rejestr: A.622 z 09.07.2010 r.)**ROZTYLICE:**

- kapliczka, drewn., 1 poł. XIX w.,

SARNIA ZWOLA:

- park,

(Rejestr: A.625 z 09.07.2010 r.)**WAŚNIÓW:****- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO:****(Rejestr: A.626/1-2 z 09.07.2010 r.)**

- kościół parafialny,
 - dzwonnica,
 - cmentarz przykościelny,
 - ogrodzenie z bramkami, mur., XVIII w.,
 - plebania, mur., k. XIX w.,
 - wikariat, drewn., l. 30. XX w.,
- cmentarz parafialny rzym. – kat.,
 - budynek dawnej szkoły, mur., ok. 1940 r.,

WITOSŁAWICE:

- spichlerz folwarczny,

WRONÓW:**- ZESPÓŁ DWORSKI:**

- dwór, mur., 1925 r.,
- park

(Rejestr: A.628 z 09.07.2010 r.)**GMINA MIEJSKA OSTROWIEC ŚWIĘTOKRZYSKI:**

- budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalno – usługowy, Al. 3 Maja 3,
- budynek mieszkalny, ob. budynek usługowo - handlowy, Al. 3 Maja 4,
- budynek mieszkalny, ob. budynek usługowo - handlowy, Al. 3 Maja 3,
- budynek robotniczy, ob. kino Etiuda, Miejskie Centrum Kultury, Al. 3 Maja 6,
- Bank Pfeffera, ob. Komenda Powiatowa Policji, Al. 3 Maja 7,
- ogrodzenie zespołu poczty, Al. 3 Maja 12,
- poczta, Al. 3 Maja 12,
- pałacyk Rylla, ob. bank, Al. 3 Maja 13a,
- kamienica „Dom Lipy”, budynek biurowy, Al. 3 Maja 73,
- budynek mieszkalny, ul. Browarna 14,
- budynek mieszkalny, ul. Browarna 15,
- budynek mieszkalny, ul. Czerwińskiego 2,
- budynek mieszkalny, ul. Denkowska 2,
- cmentarz ofiar II wojny światowej, żołnierzy i partyzantów polskich i radzieckich, ul. Denkowska,
- cmentarz parafialny, ul. Denkowska,

**- kaplica rodziny Pietrzykowskich na cmentarzu parafialnym, ul. Denkowska,
(Rejestr A.272 z 16.07.2009 r.)**

- oficyna w zespole Kasy Chorych, ob. pogotowie ratunkowe, ul. Focha 2,
- dom dyrektora huty, ob. budynek nieużytkowany, ul. Focha 5,
- gmach główny w zespole Kasy Chorych, ob. Hospicjum im. Jana Pawła II, ul. Focha 5,
- budynek mieszkalny, ul. Garncarska 17,
- apteka, tzw. kamienica Głogowskiego, ob. Urząd Miasta, ul. Głogowskiego 5,
- budynek mieszkalny, ob. budynek usługowo - handlowy, ul. Górzysta 2,
- budynek mieszkalny, ul. Iłżecka 12,
- budynek mieszkalny, ob. budynek usługowo - handlowy, ul. Iłżecka 26,
- budynek mieszkalny, ul. Iłżecka 36,
- budynek mieszkalny, ul. Iłżecka 42,
- budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalno – usługowy, ul. Iłżecka 46,
- budynek mieszkalny, ob. Podstawowa Szkoła Muzyczna I stopnia, ul. Iłżecka 47,
- budynek mieszkalny, ob. przychodnia lekarska, ul. Kilińskiego 9,
- budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalno – usługowy, ul. Kilińskiego 13,
- budynek administracji huty, ob. hotel i restauracja, ul. Kolejowa 3,
- dworzec kolejowy, ul. Kolejowa 10,
- budynek mieszkalny, ob. budynek usługowo – handlowy, ul. Kościelna 34,
- dom robotniczy przy dawnych Zakładach Ostrowieckich, ob. budynek mieszkalny, ul. Kościuszki 5,
- budynek mieszkalny, ul. Kuźnia 12,
- willa, ul. Kuźnia 24,
- fińskie domki, ul. Kuźnia 32, 34, 36, 38, 40, 42, 44, 46, 48,

**- kapliczka w zespole pałacyku myśliwskiego Wielkopolskich, ul. Kuźnia 54,
(Rejestr A.613/2 z 21.08.1997 r.)**

- pałacyk myśliwski Wielkopolskich, ob. hotel, ul. Kuźnia 54, (Rejestr A.613/1 z 21.08.1997 r.)

**- park w zespole pałacyku myśliwskiego Wielkopolskich, ul. Kuźnia 54,
(Rejestr A.613/3 z 21.08.1997 r.)**

- budynek mieszkalny, ob. budynek usługowo – handlowy, ul. Młyńska 1,
- domy urzędnicze przy dawnych Zakładach Ostrowieckich, ob. budynki mieszkalne, ul. Moniuszki 1, 3, 4, 5, 6,
- budynek mieszkalny, ob. budynek usługowo – handlowy, ul. Nowa 1,
- budynek mieszkalny, ob. budynek usługowo – handlowy, ul. Okólna 16-18a,
- zachodnia część zespołu 3 domów, ob. budynek usługowo – handlowy, ul. Okólna 18,
- cmentarz przykościelny w zespole kościoła paraf. pw. św. Michała Archanioła, ul. Okólna 19,
- kościół paraf. pw. św. Michała Archanioła, ul. Okólna 19 (Rejestr A.304 z 04.06.2009 r.)**
- ogrodzenie z bramą w zespole kościoła paraf. pw. św. Michała Archanioła, ul. Okólna 19,
- plebania w zespole kościoła paraf. pw. św. Michała Archanioła, ul. Okólna 19,
- budynki mieszkalne (dawne osiedle robotnicze przy cukrowni), ul. Osadowa 5,
- budynki mieszkalne (dawne osiedle robotnicze przy cukrowni), ul. Osadowa 6,
- budynki mieszkalne (dawne osiedle robotnicze przy cukrowni), ul. Osadowa 7,
- budynek mieszkalny, ul. Ostrowiecka 14,
- budynek mieszkalny, ul. Ostrowiecka 20,
- cmentarz parafialny rzym. – kat., ul. Ostrowiecka,
- kaplica cmentarna na cmentarzu parafialnym rzym. – kat., ul. Ostrowiecka,
- spichlerz dworski, ob. budynek mieszkalny, ul. Parkowa 4,
- budynek mieszkalny, ul. Podstawie 22/22a/24,
- budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalno – usługowy, ul. Polna 48,
- budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalno – usługowy, ul. Polna 50,
- dom robotniczy przy dawnych Zakładach Ostrowieckich, ob. budynek mieszkalny, ul. Poniatowskiego 1,

- dzwonnica w zespole kościoła paraf. pw. Najświętszego Serca Jezusowego, tzw. Hutniczego, ul. Poniatowskiego 4,
- kościół paraf. pw. Najświętszego Serca Jezusowego, tzw. Hutniczego, ul. Poniatowskiego 4,
- plebania w zespole kościoła paraf. pw. Najświętszego Serca Jezusowego, tzw. Hutniczego, ul. Poniatowskiego 4,
- domy robotnicze przy dawnych Zakładach Ostrowieckich, ob. budynki mieszkalne, ul. Poniatowskiego 5, 7,
- domy robotnicze przy dawnych Zakładach Ostrowieckich, ob. budynek mieszkalny i budynek usługowo – handlowy, ul. Poniatowskiego 6, 10,
- willa, ul. Rosłońskiego 6 – 8,
- budynek mieszkalny, ul. Rudzka 16,
- budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalno – usługowy, ul. Rynek 22,
- budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalno – usługowy, ul. Rynek 33,34,35,
- budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalno – usługowy, ul. Rynek 48,
- budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalno – usługowy, ul. Rynek 50,
- budynek mieszkalny, ul. Rynek Denkowski 7,
- zajazd, ob. budynek mieszkalny, ul. Rynek Denkowski 9,
- hotel robotniczy przy dawnych Zakładach Ostrowieckich, ob. budynek usługowy, ul. Sandomierska 4,
- spichlerz zbożowy (komorowy i podłogowy) dawnej Spółki Rolnej, ob. budynek usługowy, ul. Sandomierska 83a,
- budynek administracyjny dawnej Spółki Rolnej, ob. siedziba firmy Ampol, ul. Sandomierska 87,
- młyn dawnej Spółki Rolnej, ob. budynek nieużytkowany, ul. Sandomierska 87,
- dworek Żakowskich, budynek mieszkalno – usługowy, ul. Sienieńska 14,
- dworek inż. Straussa, ul. Sienieńska 37,
- dworek Stanisława Saskiego, ob. Urząd Stanu Cywilnego, ul. Sienieńska 47,
- Zespół browaru Saskich, ob. Miejskie Centrum Kultury i Biuro Wystaw Artystycznych, ul. Sienieńska 54,
- budynek mieszkalny, ul. Sienkiewicza 11,
- Seminarium Nauczycielskie, ob. III Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Broniewskiego, ul. Sienkiewicza 67a,
- Szkoła Powszechna, ob. Publiczna Szkoła Podstawowa nr 4, ul. Sienkiewicza 70,
- **cmentarz żydowski, ul. Sienkiewicza, (Rejestr A.612 z 23.04.1991 r.)**
- willa, ul. Składowa 9,
- budynek mieszkalny, ul. Słowackiego 22,
- budynek mieszkalny, ul. Spółdzielcza 14,
- kapliczka św. Jana Nepomucena, ul. Spółdzielcza przy nr 20,
- dom robotniczy przy dawnych Zakładach Ostrowieckich, ob. budynek mieszkalno – usługowy, ul. Staszica 1,
- dom robotniczy przy dawnych Zakładach Ostrowieckich, ob. budynek mieszkalny, ul. Staszica 3,
- dom robotniczy przy dawnych Zakładach Ostrowieckich, ob. budynek mieszkalny, ul. Staszica 1,
- zajazd pocztowy, ob. budynek mieszkalny, ul. Szeroka 3,
- cmentarz przykościelny w zespole kościoła paraf. pw. św. Stanisława Biskupa, ul. Szkolna 23,
- **dzwonnica w zespole kościoła paraf. pw. św. Stanisława Biskupa, ul. Szkolna 23, (Rejestr A.612/2 z 15.04.1967 r.)**
- **kościół paraf. pw. św. Stanisława Biskupa, ul. Szkolna 23, (Rejestr A.616/1 z 18.03.1957 r. i 15.04.1967 r.)**
- ogrodzenie w zespole kościoła paraf. pw. św. Stanisława Biskupa, ul. Szkolna 23,
- dom robotniczy przy dawnych Zakładach Ostrowieckich, ob. budynek mieszkalny, ul. Świętokrzyska 4,
- laboratorium Zakładów Ostrowieckich i szpital dla pracowników, ob. Centrum Tradycji Hutnictwa, ul. Świętokrzyska 6 – 6a,

- dom robotniczy przy dawnych Zakładach Ostrowieckich, ob. budynek mieszkalny, ul. Świętokrzyska 8,
- budynek mieszkalny na dawnym osiedlu robotniczym przy cukrowni, ul. Świętokrzyska 24,
- budynek mieszkalny na dawnym osiedlu robotniczym przy cukrowni, ul. Świętokrzyska 26,
- budynek dyrekcji w zespole dawnej Cukrowni Częstocice, ob. budynek biurowy, ul. Świętokrzyska 27,
- budynek magazynowy nr 3 w zespole dawnej Cukrowni Częstocice, tzw. kościółek, ul. Świętokrzyska 27,
- budynki produkcyjne w zespole dawnej Cukrowni Częstocice, ul. Świętokrzyska 27,
- dom administratora przy dawnej cukrowni, tzw. dyrektorówka, ob. budynek mieszkalny, ul. Świętokrzyska 30,
- park przy domu administratora, tzw. ogród spacerowy, ul. Świętokrzyska 30,
- **pałac w zespole pałacowo – parkowym, ob. Muzeum Historyczno – Archeologiczne, ul. Świętokrzyska 37, (Rejestr A.614 z 16.09.1975 r.)**
- **park w zespole pałacowo – parkowym, ul. Świętokrzyska 37, (Rejestr A.614 z 16.09.1975 r.)**
- **dwór z ogrodem, ul. Świętokrzyska 40, (Rejestr A.615 z 30.09.1988 r.)**
- pozostałości układu wodnego w zespole dawnej cukrowni, ul. Świętokrzyska,
- ZESPÓŁ CUKROWNI CZĘSTOCICE, ul. Świętokrzyska, ul. Osadowa,
- budynek dawnej dyrekcji Zakładów Ostrowieckich, ob. bank, ul. Traugutta 2,
- dom robotniczy przy dawnych Zakładach Ostrowieckich, ob. budynek mieszkalny, ul. Traugutta 6,
- budynek mieszkalny, ul. Traugutta 11,
- dom robotniczy przy dawnych Zakładach Ostrowieckich, ob. budynek mieszkalny, ul. Traugutta 12,
- budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalno – usługowy, ul. Traugutta 13,
- park, tzw. park fabryczny, ul. Traugutta,
- budynek mieszkalny, ul. Wałowa 33,
- młyn motorowy, ul. Wardyńskiego 17,
- dom Saskich, ob. Miejska Biblioteka Publiczna, ul. Wardyńskiego 26,
- budynek mieszkalny, ul. Wardyńskiego 30,
- budynek mieszkalny, ul. Widok 3,
- willa, ul. Widok 4,
- willa, ul. Żeromskiego 20,
- budynek mieszkalny, ul. Żeromskiego 46
- **OBIEKTY ZAKŁAD OSTROWIECKI, D. KLIMKIEWICZOWSKIE:**
 - zespół Zakładów Ostrowieckich, ul. Aleja Solidarności, ul. Centralnego Okręgu Przemysłowego, ul. Kolejowa, ul. Stanisława Brody,
 - hala dawnej walcowni dużej wraz z zespołem urządzeń ciągu technologicznego, ul. Aleja Solidarności 12,
 - relikty pierwotnego układu torowisk, ul. Centralnego Okręgu Przemysłowego,
 - relikty dawnego układu hydroenergetycznego, ul. Centralnego Okręgu Przemysłowego,
 - hala resorowni wraz z parkiem maszynowym, ul. Centralnego Okręgu Przemysłowego 28,
 - budynek montowni wagonów i kuźnia, ul. Centralnego Okręgu Przemysłowego 16,
 - hala dawnej walcowni średniej i małej wraz z parkiem maszynowym, ul. Centralnego Okręgu Przemysłowego 26,
 - kominy fabryczne, ul. Centralnego Okręgu Przemysłowego 26,
 - budynek śrubiarni, ul. Kolejowa 7,
 - budynek wydziału mechanicznego, ul. Stanisława Brody,
- **UKŁADY URBANISTYCZNE:**
 - układ urbanistyczny śródmieście (centrum),
 - układ urbanistyczny osiedla mieszkaniowego przy dawnych zakładach ostrowieckich, ul. Klimkiewiczowska, Kościuszki, Moniuszki, Poniatowskiego, Sandomierska, Staszica, Świętokrzyska, Traugutta,

- układ urbanistyczny Kolonia Robotnicza – osiedle domków jednorodzinnych, ul. Kolonia Robotnicza,
- układ urbanistyczny Denków (centrum).

Załącznik nr 4
Obiekty ujęte w ewidencji wojewódzkiej nieruchomości zabytków archeologicznych

Gmina Bodzechów

(na podstawie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Bodzechów na lata 2010 – 2014)

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
	Sarnówek	70	stanowisko dymarek	Okres wpływów rzymskich
	Dębowa Wola		punktowo osadnictwo	Nie ustalona datacja kulturowej
	Bodzechów		osada kultury przeworskiej, stanowisko dymarek	I/II w
	Goździelin		ciągłość osadnicza	Od neolitu i okresu wpływów rzymskich
	Denków		duża wielokulturowa osada	Od neolitu po okres wpływów rzymskich
	Szewna		cmentarzysko kultury wstęgowej rytej, ora na stoku w sąsiedztwie kościoła	Okres wczesnośredniowieczny
	Gromadzice		gródek	Okres wczesnośredniowieczny
	Broniszowice		zespół grobów megalitycznych związanych z osadą neolityczną.	Neolit
	Świrna		grobowiec megalityczny, osada i stanowisko dymarek	Osada okres neolitu, stanowisko dymarek i osada z okresu wpływów rzymskich
	Mychów		stanowisko dymarek	Okres wczesnośredniowieczny
	Chmielów		stanowisko dymarek	I/II w. n .e.
	Chmielów Piaskowy		osada i cmentarzysko	Okres wpływów rzymskich

Gmina Ćmielów

(na podstawie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy i Miasta Ćmielów na lata 2010 – 2013)

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
83	Boria	6	Ślady obróbki krzem.	neolit – epoka brązu
84	Boria	7	Punkt osad.	nowożytność
85	Boria	8	Ślady obróbki krzem.	neolit – epoka brązu
86	Boria	9	Ślady obróbki krzem.	neolit – epoka brązu
87	Boria	10	Ślady obróbki krzem., punkt osad.	punkt osad., neolit/epoka brązu, nowożytność
88	Boria	11	Ślady obróbki krzem.	neolit – epoka brązu
89	Boria	12	Ślady obróbki krzem.	neolit – epoka brązu
90	Boria	2		Neolit
91	Boria	3		Neolit
92	Boria	4		neolit
81	Boria Wyrzykowszczyzna	5	Ślad obróbki krzem.	KPL lub KAK
82	Boria Wyrzykowszczyzna	1	Osada, ślad prod.dym.	KPL, neolit/epoka brązu, epoka żelaza, nowożytność
23	Borownia	1	Obozowisko	neolit, osada, kultura łużycka
24	Borownia	2	Obozowisko	neolit, osada, kultura łużycka
25	Borownia	3	Osada	pradzieje
26	Borownia	4	Obozowisko	mezolit, neolit, osada, kultura mierzanowicka, wczesne średniowiecze
27	Borownia	5	Ślad osadnictwa	neolit
28	Borownia	6	Ślad osadnictwa	neolit
49	Borownia	7	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
52	Borownia	8	osada	Kultura pucharów lejkowatych
53	Borownia	9	Ślad osadnictwa	XIII w.
55	Borownia	10	Osada	XI – XII w.
87	Borownia	11	Ślad osadnictwa	neolit
88	Borownia	12	Ślad osadnictwa	neolit
52	Brzóstowa	1	Ślad osadnictwa	okres rzymski
53	Brzóstowa	2	Cmentarzysko	kultura złocka
54	Brzóstowa	3	Osada	okres rzymski
55	Brzóstowa	4	Osady	kultura pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, trzcinieckiej, łużyckiej
56	Brzóstowa	5	Osada	neolit
57	Brzóstowa	6	Osada	średniowiecze
58	Brzóstowa	7	Osada	kultura trzciniecka
59	Brzóstowa	8	Osada	kultura łużycka
60	Brzóstowa	9	Osada	kultura łużycka
61	Brzóstowa	10	Ślad osadnictwa	neolit

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
62	Brzóstowa	11	Osada	kultura pucharów lejkowatych
63	Brzóstowa	12	Osada	neolit
64	Brzóstowa	13	Osady	kultura pucharów lejkowatych i trzcinieckiej
106	Brzóstowa	14	Osada	kultura pucharów lejkowatych
198	Brzóstowa	15	Ślad osadnictwa	neolit
261	Brzóstowa	16	Ślad osadnictwa	neolit
262	Brzóstowa	17	Ślad osadnictwa	neolit
312	Brzóstowa	18	Ślad osadnictwa	kultura trzciniecka
313	Brzóstowa	19	Ślad osadnictwa	pradzieje
314	Brzóstowa	20	Ślad osadnictwa	neolit
315	Brzóstowa	21	Ślad osadnictwa	neolit
316	Brzóstowa	22	Ślad osadnictwa	pradzieje
317	Brzóstowa	23	Osada	kultura malicka
318	Brzóstowa	24	Osada	pradzieje
319	Brzóstowa	25	Osada	kultura pucharów lejkowatych
1	Buszkowice	2	Osada	kultura pucharów lejkowatych
15	Buszkowice	4	Cmentarzysko	kultura łużycka
32	Buszkowice	1	Osada	pradzieje, wczesne średniowiecze
33	Buszkowice	3	Osada	kultura pucharów lejkowatych, mierzanowicka, średniowiecze
122	Buszkowice	59	Ślad osadnictwa	neolit
123	Buszkowice	5	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka
124	Buszkowice	6	Ślad osadnictwa	neolit
125	Buszkowice	7	Ślad osadnictwa	kultura pomorska
126	Buszkowice	8	Ślad osadnictwa	neolit
127	Buszkowice	9	Osada	kultura mierzanowicka
128	Buszkowice	10	Ślad osadnictwa	neolit
129	Buszkowice	11	Ślad osadnictwa	neolit
130	Buszkowice	12	Osada	Kultury mierzanowicka, łużycka, przeworska, wczesne średniowiecze
131	Buszkowice	13	Osada	neolit, kultura łużycka, pomorska, wczesne średniowiecze
132	Buszkowice	14	Osada	pradzieje, wczesne średniowiecze
133	Buszkowice	15	Ślad osadnictwa	neolit, wczesne średniowiecze
135	Buszkowice	17	Ślad osadnictwa	pradzieje
136	Buszkowice	18	Osady	kultury malicka, pucharów lejkowatych, mierzanowicka, wczesne średniowiecze
137	Buszkowice	19	Ślad osadnictwa	neolit
138	Buszkowice	20	Osady	kultura pucharów lejkowatych, wczesne

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				średniowiecze
139	Buszkowice	21	Osada	kultura mierzanowicka, wczesne średniowiecze
140	Buszkowice	22	Osada	kultura pucharów lejkowatych
134	Buszkowice	16	Osada	XII w.
141	Buszkowice	23	Osada	kultury pucharów lejkowatych, mierzanowicka
142	Buszkowice	24	Osada	kultura mierzanowicka
143	Buszkowice	25	Ślad osadnictwa	neolit
144	Buszkowice	26	Ślad osadnictwa	neolit
147	Buszkowice	27	Osada	kultura mierzanowicka
148	Buszkowice	28	Ślad osadnictwa	neolit
149	Buszkowice	29	Ślad osadnictwa	paleolit schyłkowy; osada, kultura pucharów lejkowatych
150	Buszkowice	30	Ślad osadnictwa	Neolit
151	Buszkowice	31	Ślad osadnictwa	Neolit
152	Buszkowice	32	Ślad osadnictwa	Neolit
153	Buszkowice	33	Ślad osadnictwa	Neolit
154	Buszkowice	34	Ślad osadnictwa	neolit
155	Buszkowice	35	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
156	Buszkowice	36	Ślad osadnictwa	neolit
157	Buszkowice	37	Ślad osadnictwa	neolit
158	Buszkowice	38	Ślad osadnictwa	neolit
159	Buszkowice	39	Ślad osadnictwa	neolit
160	Buszkowice	40	Ślad osadnictwa	neolit
161	Buszkowice	41	Osada	kultura pucharów lejkowatych
162	Buszkowice	42	Ślad osadnictwa	neolit
163	Buszkowice	43	Ślad osadnictwa	neolit
164	Buszkowice	44	Ślad osadnictwa	neolit
165	Buszkowice	45	Ślad osadnictwa	neolit
192	Buszkowice	46	Ślad osadnictwa	neolit
193	Buszkowice	47	Ślad osadnictwa	mierzanowicka
192	Buszkowice	48	Ślad osadnictwa	neolit
195	Buszkowice	49	Osada	kultury malicka, amfor kulistych, mierzanowicka
196	Buszkowice	50	Ślad osadnictwa	neolit
197	Buszkowice	51	Ślad osadnictwa	neolit
198	Buszkowice	52	Ślad osadnictwa	neolit
199	Buszkowice	53	Ślad osadnictwa	neolit
278	Buszkowice	54	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka, łużycka, wczesne średniowiecze
280	Buszkowice	55	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
281	Buszkowice	56	Ślad osadnictwa	pradzieje
282	Buszkowice	57	Ślad osadnictwa	pradzieje
283	Buszkowice	58	Ślad osadnictwa	pradzieje
3	Ćmielów	3	Cmentarzysko	kultura pomorska
1	Ćmielów	1	Osada	kultura pucharów lejkowatych,

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				mierzanowicka; cmentarzyska kultur pomorskiej i mierzanowickiej
2	Ćmielów	2	Osada	kultura ceramiki wstęgowej rytej i malicka
4	Ćmielów	4	Osada	kultura łużycka
5	Ćmielów	5	Osada	neolit
6	Ćmielów	6	Osada	kultura mierzanowicka
7	Ćmielów	7	Ślad osadnictwa	okres rzymski
8	Ćmielów	8	Osada	kultura pucharów lejkowatych i mierzanowicka
9	Ćmielów	9	Osada	kultura przeworska
10	Ćmielów	10	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
11	Ćmielów	11	Grodzisko domniemane	wczesne średniowiecze
12	Ćmielów	12	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych lub amfor kulistych
13	Ćmielów	13	Ślad osadnictwa	okres rzymski
14	Ćmielów	14	Osada	kultura pucharów lejkowatych
15	Ćmielów	15	Osada	średniowiecze
16	Ćmielów	16	Osada	wczesne średniowiecze
17	Ćmielów	17	Obozowisko	paleolit schyłkowy
18	Ćmielów	18	Osada	kultura pucharów lejkowatych
19	Ćmielów	19	Osada	neolit
20	Ćmielów	20	Osada	neolit
21	Ćmielów	21	Osada	neolit
22	Ćmielów	22	Osada	neolit
23	Ćmielów	23	Osada	kultura ceramiki wstęgowej rytej
24	Ćmielów	24	Osada	kultura pucharów lejkowatych
25	Ćmielów	25	Osada	neolit
26	Ćmielów	26	Osada	kultura pucharów lejkowatych
27	Ćmielów	27	Ślad osadnictwa	neolit
28	Ćmielów	28	Ślad osadnictwa	neolit
29	Ćmielów	29	Ślad osadnictwa	neolit
30	Ćmielów	30	Ślad osadnictwa	neolit
31	Ćmielów	31	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
32	Ćmielów	32	Osada	kultura pucharów lejkowatych
33	Ćmielów	33	Osada	kultura pucharów lejkowatych
34	Ćmielów	34	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
35	Ćmielów	35	Ślad osadnictwa	neolit
36	Ćmielów	36	Ślad osadnictwa	kultura ceramiki wstęgowej rytej

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
37	Ćmielów	37	Ślad osadnictwa	
38	Ćmielów	38	Osada	kultura pucharów lejkowatych
39	Ćmielów	39	Osada	neolit
40	Ćmielów	40	Osada	kultura mierzanowicka
41	Ćmielów	41	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
42	Ćmielów	42	Osada	kultura mierzanowicka
43	Ćmielów	43	Osada	kultura pucharów lejkowatych
44	Ćmielów	44	Ślad osadnictwa	neolit
45	Ćmielów	45	Ślad osadnictwa	neolit
46	Ćmielów	46	Osada	kultura pucharów lejkowatych
47	Ćmielów	47	Osada	wczesny neolit
48	Ćmielów	48	Osada	neolit
49	Ćmielów	49	Osada	neolit
50	Ćmielów	50	Osada	kultura pucharów lejkowatych
51	Ćmielów	51	Osada	neolit
100	Ćmielów	52	Osada	kultura pucharów lejkowatych
177	Ćmielów	53	Ślad osadnictwa	neolit
178	Ćmielów	54	Ślad osadnictwa	neolit
181	Ćmielów	55	Ślad osadnictwa	neolit
182	Ćmielów	56	Ślad osadnictwa	neolit
183	Ćmielów	57	Ślad osadnictwa	neolit
184	Ćmielów	58	Ślad osadnictwa	pradzieje – średniowiecze
185	Ćmielów	59	Osady	kultura pucharów lejkowatych, mierzanowicka, pomorska
186	Ćmielów	60	Ślad osadnictwa	neolit
187	Ćmielów	61	Osada	kultura mierzanowicka
188	Ćmielów	62	Osada	neolit, kultura mierzanowicka
189	Ćmielów	63	Osada	kultura mierzanowicka
190	Ćmielów	64	Ślad osadnictwa	mezolit - wczesny neolit
191	Ćmielów	65	Pracownia krzemieniarska	późny neolit
192	Ćmielów	66	Ślad osadnictwa	neolit, wczesne średniowiecze
193	Ćmielów	67	Ślad osadnictwa	neolit
194	Ćmielów	68	Osada	kultura łużycka i wczesne średniowiecze, XI-XII w.
195	Ćmielów	69	Osada	kultura pucharów lejkowatych, łużycka
196	Ćmielów	70	Ślad osadnictwa	neolit
255	Ćmielów	71	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
256	Ćmielów	72	Ślad osadnictwa	neolit
257	Ćmielów	73	Osada	neolit
258	Ćmielów	74	Osada	neolit

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
278	Ćmielów	75	Ślad osadnictwa	neolit
279	Ćmielów	76	Ślad osadnictwa	neolit
280	Ćmielów	77	Ślad osadnictwa	neolit
281	Ćmielów	78	Ślad osadnictwa	neolit
283	Ćmielów	79	Domniemane cmentarzysko kurhanowe	
309	Ćmielów	95	Ślad osadnictwa	neolit
320	Ćmielów	80	Osada	kultura lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej, ślad osadnictwa średniowiecze
321	Ćmielów	81	Osada	neolit, kultura łużycka
322	Ćmielów	82	Osada	kultura lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej
323	Ćmielów	83	Osada	kultura lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej
349	Ćmielów	84	Ślad osadnictwa	neolit
350	Ćmielów	85	Ślad osadnictwa	neolit
351	Ćmielów	86	Osada	neolit
352	Ćmielów	87	Ślad osadnictwa	neolit
353	Ćmielów	88	Osada	neolit
354	Ćmielów	89	Ślad osadnictwa	neolit
377	Ćmielów	90	Osada	neolit
378	Ćmielów	91	Osada	neolit
379	Ćmielów	92	Ślad osadnictwa	neolit
380	Ćmielów	93	Osada	neolit
381	Ćmielów	94	Osada	neolit, wczesne średniowiecze
430	Ćmielów	95	Obozowisko	kultura magdaleńska; osada, kultury lendzielska i pucharów lejkowatych
162	Ćmielów – Piaski Ćmielowskie	1	osada	kultura pucharów lejkowatych, mierzanowicka, trzciniecka
163	Ćmielów – Piaski Grójeckie	1	osada	kultura pucharów lejkowatych, trzciniecka
91	Ćmielów –Przepaść	1	Cmentarzysko	kultura przeworska
92	Ćmielów –Przepaść	2	Osada	kultura pucharów lejkowatych
93	Ćmielów –Przepaść	3	Osada	kultura trzciniecka
94	Ćmielów Przepaść	4	Osada	kultura pucharów lejkowatych
95	Ćmielów– Przepaść	5	Osada	kultura pucharów lejkowatych
96	Ćmielów - Przepaść	6	Osada	neolit
97	Ćmielów –Przepaść	7	Osada	neolit
98	Ćmielów -Przepaść	8	Ślad osadnictwa	neolit
99	Ćmielów -Przepaść	9	Osada	kultur pucharów lejkowatych, amfor

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				kulistych, trzcinieckiej
101	Ćmielów -Przepaść	10	Osada	kultura łużycka
112	Ćmielów - Przepaść	11	Obozowisko	paleolit schyłkowy
113	Ćmielów – Skała	4	Osada	kultura pucharów lejkowatych
114	Ćmielów – Skała	1	Ślad osadnictwa	neolit
115	Ćmielów – Skała	2	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
116	Ćmielów – Skała	3	Ślad osadnictwa	neolit
429	Ćmielów – Skała	5	Ślad osadnictwa	neolit
164	Drzenkowice	1	Ślad osadnictwa	pradzieje
165	Drzenkowice	2	Ślad osadnictwa	pradzieje
166	Drzenkowice	3	Osady	kultura malicka, mierzanowicka, przeworska
167	Drzenkowice	4	Osada	kultura pucharów lejkowatych
168	Drzenkowice	5	Osada	kultura pucharów lejkowatych, mierzanowicka, wczesny neolit, wczesne średniowiecze
169	Drzenkowice	6	Osada	neolit
307	Drzenkowice	41	Ślad osadnictwa	neolit
308	Drzenkowice	40	Ślad osadnictwa	neolit
325	Drzenkowice	7	Ślad osadnictwa	neolit
326	Drzenkowice	8	Ślad osadnictwa	neolit
344	Drzenkowice	9	Ślad osadnictwa	neolit
364	Drzenkowice	39	Ślad osadnictwa	neolit
383	Drzenkowice	10	Ślad osadnictwa	neolit
384	Drzenkowice	11	Osada	kultura pucharów lejkowatych
385	Drzenkowice	12	Osada	neolit
386	Drzenkowice	13	Ślad osadnictwa	neolit
387	Drzenkowice	14	Osada	kultura pucharów lejkowatych
388	Drzenkowice	15	Osada	kultura lubelsko wołyńskiej ceramiki malowanej
389	Drzenkowice	16	Ślad osadnictwa	neolit
390	Drzenkowice	17	Ślad osadnictwa	neolit
391	Drzenkowice	18	Ślad osadnictwa	neolit
392	Drzenkowice	19	Ślad osadnictwa	neolit
393	Drzenkowice	20	Osada	kultura pucharów lejkowatych, łużycka
394	Drzenkowice	21	Ślad osadnictwa	późny neolit
395	Drzenkowice	22	Ślad osadnictwa	neolit
396	Drzenkowice	23	Osada	kultura pucharów lejkowatych
397	Drzenkowice	24	Ślad osadnictwa	neolit
398	Drzenkowice	25	Ślad osadnictwa	neolit
399	Drzenkowice	26	Ślad osadnictwa	neolit
400	Drzenkowice	27	Ślad osadnictwa	kultura amfor kulistych
401	Drzenkowice	49	Osady	kultury malicka, pucharów lejkowatych,

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				mierzanowicka, wczesne średniowiecze
402	Drzenkowice	28	Ślad osadnictwa	neolit
403	Drzenkowice	29	Osady	kultury ceramiki wstęgowej rytej, pucharów lejkowatych, mierzanowicka, pomorska
410	Drzenkowice	30	Ślad osadnictwa	neolit
411	Drzenkowice	31	Osada	neolit
412	Drzenkowice	32	Ślad osadnictwa	neolit
413	Drzenkowice	33	Osady	kultury ceramiki wstęgowej rytej, wołyńsko lubelskiej ceramiki malowanej, mierzanowicka
417	Drzenkowice	34	Ślad osadnictwa	neolit
418	Drzenkowice	35	Ślad osadnictwa	pradzieje
419	Drzenkowice	36	Ślad osadnictwa	neolit
420	Drzenkowice	37	Osada	kultura ceramiki wstęgowej rytej
421	Drzenkowice	38	Osada	kultura mierzanowicka
170	Glinka	1	Cmentarzysko	kultura pomorska
171	Glinka	2	Cmentarzysko	kultura mierzanowicka
172	Glinka	3	Osada	kultura pucharów lejkowatych, amfor kulistych, mierzanowicka, łużycka
173	Glinka	4	Osada	kultura malicka, pucharów lejkowatych, cmentarzysko, kultura łużycka
174	Glinka	5	Osada	kultura mierzanowicka, łużycka
332	Glinka	6	Ślad osadnictwa	pradzieje
333	Glinka	7	Ślad osadnictwa	pradzieje
334	Glinka	8	Ślad osadnictwa	neolit
335	Glinka	9	Ślad osadnictwa	pradzieje
347	Glinka	10	Ślad osadnictwa	neolit
361	Glinka	11	Ślad osadnictwa	neolit
362	Glinka	12	Ślad osadnictwa	neolit
363	Glinka	13	Ślad osadnictwa	neolit
70	Grójec	1	Osady; grodzisko domniemane	kultur lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej, pucharów lejkowatych, mierzanowickiej, łużyckiej, przeworskiej; wczesne średniowiecze
71	Grójec	2	Osada	wczesne średniowiecze
72	Grójec	3	Cmentarzysko szkieletowe	wczesne średniowiecze
73	Grójec	4	Cmentarzysko	kultura przeworska
74	Grójec	5	Osady	kultur amfor kulistych i przeworskiej

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
75	Grójec	6	Cmentarzysko	kultura pomorska
76	Grójec	7	Cmentarzysko	kultura łużycka
77	Grójec	8	Osady	kultur pucharów lejkowatych i trzcinieckiej
78	Grójec	9	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
79	Grójec	10	Osada	kultura pucharów lejkowatych
80	Grójec	11	Osada	kultura pucharów lejkowatych
81	Grójec	12	Osada	neolit
82	Grójec	13	Osada	neolit
83	Grójec	14	Osada	kultura pucharów lejkowatych
84	Grójec	15	Ślad osadnictwa	kultura ceramiki wstęgowej rytej
85	Grójec	16	Ślad osadnictwa	kultura ceramiki wstęgowej rytej
86	Grójec	17	Ślad osadnictwa	neolit
87	Grójec	18	Osada	neolit
88	Grójec	19	Osady	kultur pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, trzcinieckiej
89	Grójec	20	Osada	kultura trzciniecka
201	Grójec	21	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka, łużycka
204	Grójec	22	Ślad osadnictwa	neolit
205	Grójec	23	Ślad osadnictwa	neolit, kultura mierzanowicka
428	Grójec	24	Cmentarzysko	kultura pomorska
126	Jastków	1	Osada	kultura pucharów lejkowatych
126	Jastków	2	Osada	kultura mierzanowicka
127	Jastków	3	Grób ?	kultura amfor kulistych
128	Jastków	4	Ślad osadnictwa	neolit
129	Jastków	5	Ślad osadnictwa	neolit
130	Jastków	6	Osada	neolit
131	Jastków	7	Ślad osadnictwa	neolit
132	Jastków	8	Ślad osadnictwa	neolit
133	Jastków	9	Ślad osadnictwa	neolit
134	Jastków	10	Osada	kultura pucharów lejkowatych, mierzanowicka
135	Jastków	11	Osada	kultura pucharów lejkowatych
136	Jastków	12	Osada	kultura pucharów lejkowatych
137	Jastków	13	Osada	neolit
138	Jastków	14	Osada	kultura pucharów lejkowatych
139	Jastków	15	Ślad osadnictwa	neolit
140	Jastków	16	Osada	kultura ceramiki wstęgowej rytej
141	Jastków	17	Osada	kultura ceramiki

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				wstęgowej rytej, kultura pucharów lejkowatych
142	Jastków	18	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
143	Jastków	19	Osada	kultura ceramiki wstęgowej rytej, pucharów lejkowatych, mierzanowicka
144	Jastków	20	Osada	kultura pucharów lejkowatych
145	Jastków	21	Osada	neolit
146	Jastków	22	Osada	kultura pucharów lejkowatych
147	Jastków	23	Osada	kultura pucharów lejkowatych i mierzanowicka
175	Jastków	24	Osada	wczesny neolit, kultura amfor kulistych, ceramiki sznurowej
176	Jastków	25	Osada	neolit
267	Jastków	26	Ślad osadnictwa	neolit
268	Jastków	27	Ślad osadnictwa	neolit
269	Jastków	28	Ślad osadnictwa	neolit
270	Jastków	29	Ślad osadnictwa	kultura łużycka
271	Jastków	30	Ślad osadnictwa	neolit
272	Jastków	31	Ślad osadnictwa	neolit
355	Jastków	32	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka
356	Jastków	33	Ślad osadnictwa	neolit
357	Jastków	34	Ślad osadnictwa	neolit
358	Jastków	35	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka
359	Jastków	36	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka
360	Jastków	37	Ślad osadnictwa	neolit
367	Jastków	38	Osada	kultury malicka, mierzanowicka, łużycka, pomorska, wczesne średniowiecze
368	Jastków	39	Osada	kultura łużycka
369	Jastków	40	Ślad osadnictwa	neolit
370	Jastków	41	Osada	kultura lubelsko wołyńskiej ceramiki malowanej, mierzanowicka, łużycka, wczesne średniowiecze
371	Jastków	42	Osada	kultura pucharów lejkowatych
372	Jastków	43	Osada	kultura pucharów lejkowatych
373	Jastków	44	Osada	neolit, kultura łużycka
374	Jastków	45	Osada	kultura łużycka
375	Jastków	46	Ślad osadnictwa	kultury ceramiki wstęgowej rytej i mierzanowicka
376	Jastków	47	Ślad osadnictwa	neolit
148	Krzczone	1	Cmentarzysko	kultura lubelsko-

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				wołyńskiej ceramiki malowanej
149	Krzczonec	2	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
150	Krzczonec	3	Grób	kultura ceramiki sznurowej
151	Krzczonec	4	Osada	neolit
152	Krzczonec	5	Osada	neolit
153	Krzczonec	6	Osada	pradzieje
154	Krzczonec	7	Osada	neolit
155	Krzczonec	8	Osada	neolit
156	Krzczonec	9	osady	kultura pucharów lejkowatych, mierzanowicka, łużycka; cmentarzysko kultury pomorskiej
157	Krzczonec	10	Ślad osadnictwa	pradzieje
158	Krzczonec	11	Ślad osadnictwa	pradzieje
159	Krzczonec	12	Ślad osadnictwa	pradzieje
160	Krzczonec	13	osady	kultura pucharów lejkowatych, mierzanowicka, wczesne średniowiecze
161	Krzczonec	14	Osada	neolit
259	Krzczonec	15	Ślad osadnictwa	neolit
260	Krzczonec	16	Ślad osadnictwa	neolit
263	Krzczonec	17	Osada	neolit
264	Krzczonec	18	Ślad osadnictwa	neolit
265	Krzczonec	19	Ślad osadnictwa	neolit
266	Krzczonec	20	Ślad osadnictwa	neolit
273	Krzczonec	21	Ślad osadnictwa	neolit
274	Krzczonec	22	Ślad osadnictwa	neolit
275	Krzczonec	23	Ślad osadnictwa	neolit
276	Krzczonec	24	Osada	neolit
277	Krzczonec	25	Ślad osadnictwa	neolit
282	Krzczonec	26	Kopiec	pradzieje
310	Krzczonec	27	Ślad osadnictwa	neolit
311	Krzczonec	28	Ślad osadnictwa	neolit
324	Krzczonec	29	Ślad osadnictwa	neolit
327	Krzczonec	30	Osada	kultura pucharów lejkowatych
328	Krzczonec	31	Osada	kultura pucharów lejkowatych
329	Krzczonec	32	Osada	kultury pucharów lejkowatych, amfor kulistych
330	Krzczonec	33	Osada	kultury pucharów lejkowatych, amfor kulistych
331	Krzczonec	34	Ślad osadnictwa	neolit
336	Krzczonec	35	Ślad osadnictwa	neolit
337	Krzczonec	36	Ślad osadnictwa	neolit
338	Krzczonec	37	Ślad osadnictwa	neolit
339	Krzczonec	38	Ślad osadnictwa	neolit
340	Krzczonec	39	Ślad osadnictwa	neolit

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
341	Krzczone	40	Ślad osadnictwa	neolit
342	Krzczone	41	Ślad osadnictwa	neolit
343	Krzczone	42	Ślad osadnictwa	neolit
345	Krzczone	43	Ślad osadnictwa	neolit
347	Krzczone	44	Obozowisko	neolit
348	Krzczone	45	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
365	Krzczone	50	Osada	neolit
366	Krzczone	49	Ślad osadnictwa	neolit
382	Krzczone	48	Ślad osadnictwa	neolit
13	Krzczone	51	Cmentarzysko	kultura pomorska
28	Krzczone	63	Osada	kultury amfor kulistych, pomorska
29	Krzczone	62	Osada	kultury pucharów lejkowatych, mierzanowicka, trzciniecka, pomorska, wczesne średniowiecze
31	Krzczone	52	Osada	kultury malicka, pucharów lejkowatych, amfor kulistych, mierzanowicka, łużycka
200	Krzczone	53	Ślad osadnictwa	neolit
201	Krzczone	54	Osady	środkowy neolit, kultura amfor kulistych
202	Krzczone	55	Osady	środkowy neolit, kultura pomorska, wczesne średniowiecze
203	Krzczone	56	Ślad osadnictwa	neolit
204	Krzczone	57	Ślad osadnictwa	pradzieje
205	Krzczone	58	Ślad osadnictwa	pradzieje, kultura łużycka
206	Krzczone	59	Osada	kultura pomorska
207	Krzczone	60	Ślad osadnictwa	neolit
208	Krzczone	61	Osada	pradzieje, cmentarzysko, kultura pomorska
241	Krzczone	64	Ślad osadnictwa	neolit
242	Krzczone	65	Osady	kultury malicka, pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, mierzanowicka
243	Krzczone	66	Ślad osadnictwa	neolit, kultura pomorska, wczesne średniowiecze
244	Krzczone	67	Ślad osadnictwa	neolit
245	Krzczone	68	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka
246	Krzczone	69	Osada	kultury lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej, amfor kulistych, łużycka
247	Krzczone	70	Ślad osadnictwa	neolit, pradzieje
248	Krzczone	71	Osada	kultura łużycka
249	Krzczone	72	Osady	kultura złocka, łużycka, wczesne średniowiecze
241	Krzczone	73	Ślad osadnictwa	neolit, kultura łużycka

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
275	Krzczonowice	74	Ślad osadnictwa	pradzieje
276	Krzczonowice	75	Ślad osadnictwa	pradzieje
277	Krzczonowice	76	Ślad osadnictwa	pradzieje
279	Krzczonowice	77	osada	pradzieje
21	Łysowody	1	Obozowisko	neolit
22	Łysowody	2	Obozowisko	neolit
33	Łysowody	3	Ślad osadnictwa	neolit
54	Łysowody	4	Pole górnicze (kopalnia krzemienia) „Krunio”	kultura mierzanowicka
89	Łysowody	9	Obozowisko	neolit
90	Łysowody	5	Ślad osadnictwa	neolit
104	Łysowody	6	Ślad osadnictwa	neolit
105	Łysowody	7	Ślad osadnictwa	neolit
106	Łysowody	8	Ślad osadnictwa	neolit
16	Piaski Brzostowskie	1	Ślad osadnictwa	pradzieje
2	Podgórze	1	Osady	kultury mierzanowickai trzcinińska
3	Podgórze	2	Osada	pradzieje
4	Podgórze	3	Osada	kultura przeworska
5	Podgórze	4	Osada	kultury ceramiki promienistej i mierzanowicka
31	Podgórze	5	Ślad osadnictwa	mezolit
33	Podgórze	6	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka
37	Podgórze	19	Ślad osadnictwa	pradzieje
108	Podgórze	6		KPL
109	Podgórze	4	Osada	k.ceramiki promienistej, nieokr.
11	Podgródzie	26	Osada	kultura mierzanowicka
10	Podgródzie	25	Osada	kultura pucharów lejkowatych, kultura mierzanowicka
65	Podgródzie	2	Zamek	XV-XVI w.
66	Podgródzie	7	Osady	kultur pucharów lejkowatych i ceramiki sznurowej
67	Podgródzie	13	Osada	wczesne średniowiecze
68	Podgródzie	14	Osada	kultura pucharów lejkowatych
69	Podgródzie	15	Osada	kultura pucharów lejkowatych
179	Podgródzie	23	Pracownia krzemieniarska	kultura pucharów lejkowatych
180	Podgródzie	24	Ślad osadnictwa	neolit
29	Podgródzie	1	Osada	neolit
30	Podgródzie	3	Ślad osadnictwa	neolit
31	Podgródzie	4	Ślad osadnictwa	neolit
32	Podgródzie	5	Ślad osadnictwa	neolit
91	Podgródzie	11	Ślad osadnictwa	neolit
107	Podgródzie	12	Ślad osadnictwa	neolit
108	Podgródzie	8	Ślad osadnictwa	neolit
109	Podgródzie	9	Ślad osadnictwa	neolit
110	Podgródzie	10	Ślad osadnictwa	neolit

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
111	Podgródzie	6	Ślad osadnictwa	neolit
2	Przeuszyn	6	Skarb	późny neolit
3	Przeuszyn	7	Cmentarzysko	kultura pomorska
4	Przeuszyn	8	ślad osadnictwa	kultura ceramiki sznurowej
5	Przeuszyn	9	Osada	kultura amfor kulistych
26	Przeuszyn	1	Osada	kultura trzciniecka
27	Przeuszyn	2	Osada	kultury pucharów lejkowatych, amfor kulistych
30	Przeuszyn	5	Osada	pradzieje
112	Przeuszyn	10	Ślad osadnictwa	neolit
113	Przeuszyn	11	Ślad osadnictwa	neolit
114	Przeuszyn	12	Ślad osadnictwa	neolit
115	Przeuszyn	13	Ślad osadnictwa (grób ?)	kultura amfor kulistych
116	Przeuszyn	14	Ślad osadnictwa	neolit
166	Przeuszyn	15	Ślad osadnictwa	neolit
167	Przeuszyn	16	Ślad osadnictwa	neolit; osada, średniowiecze
168	Przeuszyn	17	Ślad osadnictwa	średniowiecze
169	Przeuszyn	18	Ślad osadnictwa	neolit
170	Przeuszyn	19	Ślad osadnictwa	neolit
171	Przeuszyn	20	Ślad osadnictwa	neolit
172	Przeuszyn	21	Ślad osadnictwa	pradzieje
173	Przeuszyn	22	Osada	kultura pucharów lejkowatych
174	Przeuszyn	23	Ślad osadnictwa	pradzieje
175	Przeuszyn	24	Osada	kultury mierzanowicka, trzciniecka
176	Przeuszyn	25	Osada	kultura mierzanowicka
177	Przeuszyn	26	Osada	kultura mierzanowicka
179	Przeuszyn	27	Osada	neolit
264	Przeuszyn	28	Osady	kultury pucharów lejkowatych, mierzanowicka, wczesne średniowiecze
265	Przeuszyn	29	Osady	kultury pucharów lejkowatych
266	Przeuszyn	30	Osada	wczesne średniowiecze
267	Przeuszyn	31	Ślad osadnictwa	pradzieje
268	Przeuszyn	32	Ślad osadnictwa	pradzieje
269	Przeuszyn	33	Ślad osadnictwa	pradzieje
270	Przeuszyn	34	Ślad osadnictwa	pradzieje
271	Przeuszyn	35	Ślad osadnictwa	pradzieje
272	Przeuszyn	36	Ślad osadnictwa	pradzieje
273	Przeuszyn	37	Osada	kultura amfor kulistych
274	Przeuszyn	38	Ślad osadnictwa	pradzieje
284	Przeuszyn	39	Ślad osadnictwa	pradzieje
285	Przeuszyn	40	Ślad osadnictwa	pradzieje
286	Przeuszyn	41	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
25	Przeuszyn Podchoinki	1	Osada	kultury pucharów lejkowatych, amfor kulistych

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
14	Ruda Kościelna	50	Ślad osadnictwa	XI-XII w.
15	Ruda Kościelna	51	Ślad osadnictwa	pradzieje
4	Ruda Kościelna	21	Osada	kultura pucharów lejkowatych
5	Ruda Kościelna	22	Obozowisko	kultura świderska; osada, kultura pucharów lejkowatych
7	Ruda Kościelna	24	Cmentarzysko ?	kultura mierzanowicka
8	Ruda Kościelna	48	Osada	XII-XIII w.
9	Ruda Kościelna	49	Osada	kultura amfor kulistych
2	Ruda Kościelna	19	Kopalnia krzemienia pasiastego „Księża Rola”	
1	Ruda Kościelna	18	Kopalnia krzemienia pasiastego „Ostroga”	
3	Ruda Kościelna	20	Osada	kultura amfor kulistych, kultura mierzanowicka
6	Ruda Kościelna	23	Obozowisko	kultura świderska; osada kultura pucharów lejkowatych, kultura trzciniecka
4	Ruda Kościelna	1	Osada	kultury mierzanowicka, przeworska, wczesne średniowiecze
4	Ruda Kościelna	2	Osada	neolit, kultura łużycka, wczesne średniowiecze
6	Ruda Kościelna	13	Ślad osadnictwa	neolit
7	Ruda Kościelna	3	Osada	neolit, kultura łużycka
8	Ruda Kościelna	4	Obozowisko	mezolit, osada, neolit, epoka brązu
9	Ruda Kościelna	5	Obozowisko	mezolit; osada, kultury mierzanowicka, przeworska, wczesne średniowiecze
10	Ruda Kościelna	6	Obozowisko	mezolit; osada, kultury mierzanowicka, przeworska, wczesne średniowiecze
11	Ruda Kościelna	7	Huta	XV-XVII w.
12	Ruda Kościelna	14	osada	kultury mierzanowicka, wczesne średniowiecze
13	Ruda Kościelna	15	Obozowisko	paleolit schyłkowy, wczesny neolit; ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze
14	Ruda Kościelna	16	Ślad osadnictwa	średniowiecze
15	Ruda Kościelna	17	Ślad osadnictwa	pradzieje
16	Ruda Kościelna	8	osada	neolit, kultury mierzanowicka, łużycka, wczesne średniowiecze
17	Ruda Kościelna	9	Osady	kultury pucharów

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				lejkowatych i mierzanowicka
18	Ruda Kościelna	10	Pole górnicze (kopalnie krzemienia) „Borownia”	neolit , epoka brązu
19	Ruda Kościelna	11	Obozowisko	mezolit; neolit
20	Ruda Kościelna	12	Osada	neolit, epoka brązu
65	Ruda Kościelna	42	Ślad osadnictwa	neolit
66	Ruda Kościelna	43	Ślad osadnictwa	neolit
67	Ruda Kościelna	44	Ślad osadnictwa	okres nowożytny
68	Ruda Kościelna	45	Osada	neolit, wczesne średniowiecze
69	Ruda Kościelna	46	Ślad osadnictwa	neolit
70	Ruda Kościelna	47	Ślad osadnictwa	neolit
71	Ruda Kościelna	25	Obozowisko	neolit
72	Ruda Kościelna	26	Ślad osadnictwa	neolit
73	Ruda Kościelna	27	Ślad osadnictwa	neolit
74	Ruda Kościelna	28	Ślad osadnictwa	neolit
75	Ruda Kościelna	29	Ślad osadnictwa	neolit
76	Ruda Kościelna	30	Ślad osadnictwa	neolit
77	Ruda Kościelna	31	Ślad osadnictwa	neolit
78	Ruda Kościelna	32	Ślad osadnictwa	neolit
79	Ruda Kościelna	33	Ślad osadnictwa	neolit
80	Ruda Kościelna	34	Ślad osadnictwa	neolit
81	Ruda Kościelna	35	Ślad osadnictwa	neolit
82	Ruda Kościelna	36	Ślad osadnictwa	neolit
83	Ruda Kościelna	37	Ślad osadnictwa	neolit
84	Ruda Kościelna	38	Ślad osadnictwa	neolit
85	Ruda Kościelna	39	Ślad osadnictwa	neolit
86	Ruda Kościelna	40	Ślad osadnictwa	epoka brązu
92	Ruda Kościelna	41	Ślad osadnictwa	neolit
122	Ruda Kościelna	48	Punkt osad., k.świdarska	neolit/epoka brązu, pradzieje
123	Ruda Kościelna	49	Punkt osad.,	KAK?
12	Smyków	1	Osada	kultury mierzanowicka i pomorska
13	Smyków	2	pracownia krzemieniarska	neolit – epoka brązu
111	Stare Stoki	8	Punkt osad.	pradzieje lub wczesne średniowiecze
112	Stare Stoki	9	Punkt osad.	pradzieje, nowożytność
113	Stare Stoki	10	Ślad obróbki krzem.	neolit/ epoka brązu
114	Stare Stoki	11	Punkt osad.	KM?
115	Stare Stoki	5	Osada	neolit/epoka brązu
116	Stare Stoki	6		Neolit/epoka brązu
117	Stare Stoki	1		Późne średniowiecze, nowożytność
118	Stare Stoki	4	Pracownia krzem.	KPL,KAK
119	Stare Stoki	2	Osada	neolit
120	Stare Stoki	3	Osada	neolit
121	Stare Stoki	7		k.świdarska
1	Stoki Duże	1	Osada	neolit

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
2	Stoki Duże	2	Osada	neolit
3	Stoki Duże	3	Osada	kultura mierzanowicka
56	Stoki Duże	5	Ślad osadnictwa	neolit
57	Stoki Duże	6	Ślad osadnictwa	neolit
58	Stoki Duże	7	Ślad osadnictwa	wczesny neolit
59	Stoki Duże	8	Ślad osadnictwa	neolit
60	Stoki Duże	9	Osada	kultura mierzanowicka
61	Stoki Duże	10	Ślad osadnictwa	neolit
62	Stoki Duże	11	Ślad osadnictwa	wczesny okres epoki brązu
63	Stoki Duże	12	Ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze
64	Stoki Duże	13	Ślad osadnictwa	wczesny okres epoki brązu
28	Stoki Duże	14	Ślad osadnictwa	pradzieje (paleolit schyłkowy)
29	Stoki Duże	15	Ślad osadnictwa	pradzieje (paleolit schyłkowy)
30	Stoki Duże	16	Ślad osadnictwa	pradzieje
35	Stoki Duże	17	Ślad osadnictwa	pradzieje
36	Stoki Duże	18	Ślad osadnictwa	neolit
124	Stoki Duże	21	Ślad obróbki krzem., punkt osad.	neolit, epoka brązu, późne średni.(XIV-XVIw), nowożytność (XVI-XVIIw.)
125	Stoki Duże	22	Punkt osad.	pradzieje, nowożytność
126	Stoki Duże	20	Punkt osad.	pradzieje
14	Trębanów	6	Obozowisko	paleolit schyłkowy
16	Trębanów	7	Osada	kultury pucharów lejkowatych, trzciniecka, łużycka, pomorska
20	Trębanów	1	Osada	kultury lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej, amfor kulistych, mierzanowicka, trzciniecka, łużycka, pomorska, przeworska, wczesne średniowiecze
21	Trębanów	2	Osada	kultury lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej, pucharów lejkowatych, amfor kulistych, trzciniecka
22	Trębanów	3	Osada	kultury pucharów lejkowatych, pomorska
23	Trębanów	4	Osada	kultury pucharów lejkowatych, mierzanowicka, łużycka, wczesne średniowiecze
24	Trębanów	5	Osada	pradzieje
35	Trębanów	7	Osada	pradzieje
36	Trębanów	8	Osada	pradzieje
37	Trębanów	9	Osady	kultury pucharów lejkowatych i łużycka
38	Trębanów	10	Ślad osadnictwa	kultura pucharów

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				lejkowatych
39	Trębanów	11	Ślad osadnictwa	pradzieje
40	Trębanów	12	Ślad osadnictwa	pradzieje
218	Trębanów	13	Ślad osadnictwa	neolit
219	Trębanów	14	Ślad osadnictwa	neolit
220	Trębanów	15	Ślad osadnictwa	neolit
221	Trębanów	16	Osada	kultury łużycka, wczesne średniowiecze
227	Trębanów	17	Ślad osadnictwa	neolit
228	Trębanów	18	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
229	Trębanów	19	Ślad osadnictwa	neolit
230	Trębanów	20	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka
231	Trębanów	21	Ślad osadnictwa	neolit
232	Trębanów	22	Ślad osadnictwa	neolit
233	Trębanów	23	Osada	kultura pomorska, wczesne średniowiecze
234	Trębanów	24	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka
235	Trębanów	25	Ślad osadnictwa	pradzieje
236	Trębanów	26	Ślad osadnictwa	neolit
237	Trębanów	27	Osady	kultury pucharów lejkowatych mierzanowicka, łużycka, wczesne średniowiecze
238	Trębanów	28	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka
239	Trębanów	29	Ślad osadnictwa	neolit
240	Trębanów	30	Ślad osadnictwa	kultury pucharów lejkowatych, mierzanowicka
90	Wola Grójecka	1	Kurhan	pradzieje
102	Wola Grójecka	2	Osada	neolit
103	Wola Grójecka	3	Ślad osadnictwa	neolit
104	Wola Grójecka	4	Ślad osadnictwa	neolit
105	Wola Grójecka	5	Ślad osadnictwa	pradzieje
107	Wola Grójecka	6	Osada	kultura mierzanowicka
108	Wola Grójecka	7	Osady	kultur pucharów lejkowatych i mierzanowickiej
109	Wola Grójecka	8	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
110	Wola Grójecka	9	Ślad osadnictwa	neolit
107	Wola Grójecka	10	Osada	kultura mierzanowicka
197	Wola Grójecka	11	Pracownia krzemieniarska	neolit
199	Wola Grójecka	12	Osada	kultura pucharów lejkowatych, mierzanowicka, wczesne średniowiecze
200	Wola Grójecka	13	Ślad osadnictwa	neolit
202	Wola Grójecka	14	Osada	kultura pucharów lejkowatych, mierzanowicka, wczesne średniowiecze
203	Wola Grójecka	15	Osada	neolit
206	Wola Grójecka	16	Ślad osadnictwa	neolit

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
207	Wola Grójecka	17	Ślad osadnictwa	neolit
209	Wola Grójecka	18	Ślad osadnictwa	neolit
209	Wola Grójecka	19	Ślad osadnictwa	neolit
210	Wola Grójecka	20	Osada	kultura lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej
211	Wola Grójecka	21	Ślad osadnictwa	neolit, kultura mierzanowicka
212	Wola Grójecka	22	Ślad osadnictwa	neolit
213	Wola Grójecka	23	Osada	kultura pucharów lejkowatych
215	Wola Grójecka	24	Ślad osadnictwa	środkowy neolit; osada, kultura pucharów lejkowatych
220	Wola Grójecka	25	Ślad osadnictwa	neolit
221	Wola Grójecka	26	Ślad osadnictwa	neolit
222	Wola Grójecka	27	Ślad osadnictwa	neolit
223	Wola Grójecka	28	Ślad osadnictwa	neolit
224	Wola Grójecka	29	Ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze
225	Wola Grójecka	30	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka
226	Wola Grójecka	31	Osada	neolit
227	Wola Grójecka	32	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
228	Wola Grójecka	33	Osada	kultura pucharów lejkowatych
229	Wola Grójecka	34	Osada	kultura pucharów lejkowatych
230	Wola Grójecka	35	Ślad osadnictwa	neolit
231	Wola Grójecka	36	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka
232	Wola Grójecka	37	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
233	Wola Grójecka	38	Ślad osadnictwa	kultury pucharów lejkowatych, mierzanowicka, wczesne średniowiecze
234	Wola Grójecka	39	Osada	kultura mierzanowicka
235	Wola Grójecka	40	Ślad osadnictwa	neolit
236	Wola Grójecka	41	Ślad osadnictwa	kultura łużycka, wczesne średniowiecze
237	Wola Grójecka	42	Ślad osadnictwa	neolit
238	Wola Grójecka	43	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka
284	Wola Grójecka	44	osada	neolit
285	Wola Grójecka	45	osada	neolit
286	Wola Grójecka	46	osada	neolit
287	Wola Grójecka	47	osada	kultura pucharów lejkowatych
288	Wola Grójecka	48	osada	neolit
289	Wola Grójecka	49	osada	kultura pucharów lejkowatych
290	Wola Grójecka	50	osada	neolit
291	Wola Grójecka	51	Ślad osadnictwa	neolit
292	Wola Grójecka	52	Ślad osadnictwa	neolit
293	Wola Grójecka	53	Ślad osadnictwa	kultura łużycka
294	Wola Grójecka	54	Ślad osadnictwa	neolit
295	Wola Grójecka	55	Ślad osadnictwa	neolit

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
296	Wola Grójecka	56	Ślad osadnictwa	neolit
297	Wola Grójecka	57	Ślad osadnictwa	neolit
298	Wola Grójecka	58	Osada	neolit
299	Wola Grójecka	59	Ślad osadnictwa	neolit
300	Wola Grójecka	60	Ślad osadnictwa	neolit
301	Wola Grójecka	61	Ślad osadnictwa	neolit
302	Wola Grójecka	62	Osada	neolit
303	Wola Grójecka	63	Ślad osadnictwa	neolit
304	Wola Grójecka	64	osada	neolit
305	Wola Grójecka	65	osada	neolit
306	Wola Grójecka	66	Ślad osadnictwa	neolit
117	Wólka Wojnowska	3	Osada	kultura pucharów lejkowatych
118	Wólka Wojnowska	1	Osada	kultur mierzanowickiej, łużyckiej i z wczesnego średniowiecza pucharów
119	Wólka Wojnowska	4	Osada	kultura łużycka
120	Wólka Wojnowska	5	Osada	kultura ceramiki wstęgowej rytej
121	Wólka Wojnowska	6	Osada	neolit i kultura łużycka
122	Wólka Wojnowska	7	Ślad osadnictwa	neolit
123	Wólka Wojnowska	8	Osada	kultura ceramiki wstęgowej rytej
124	Wólka Wojnowska	9	Osady	kultur pucharów lejkowatych i mierzanowickiej
239	Wólka Wojnowska	24	Osada	kultura mierzanowicka
240	Wólka Wojnowska	25	Osada	kultury pucharów lejkowatych, mierzanowicka, pomorska, wczesne średniowiecze i średniowiecze
241	Wólka Wojnowska	26	Osada	kultura lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej, łużycka
242	Wólka Wojnowska	27	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych
243	Wólka Wojnowska	28	Ślad osadnictwa	neolit
244	Wólka Wojnowska	29	osada	kultury pucharów lejkowatych, mierzanowicka, łużycka
245	Wólka Wojnowska	30	Obozowisko	paleolit schyłkowy; osady kultur trzcinieckiej i mierzanowickiej
246	Wólka Wojnowska	31	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych, mierzanowicka
247	Wólka Wojnowska	32	Ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych, amfor kulistych
248	Wólka Wojnowska	33	Osada	kultura łużycka, wczesne średniowiecze
249	Wólka Wojnowska	34	Osada	kultura mierzanowicka, wczesne średniowiecze

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
250	Wólka Wojnowska	35	Osada	neolit, kultury mierzanowicka i łużycka
251	Wólka Wojnowska	36	Osada	kultura łużycka
252	Wólka Wojnowska	37	Osada	kultury mierzanowicka i łużycka
253	Wólka Wojnowska	38	Osada	kultura łużycka
254	Wólka Wojnowska	39	Ślad osadnictwa	neolit

Gmina Kunów*(na podstawie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Kunów na lata 2010 – 2014)*

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
	Chocimów	1		Okres wpływów rzymskich, kult. przeworska
	Chocimów	9		Okres wpływów rzymskich, kult. przeworska
	Chocimów	12		Okres wpływów rzymskich, kult. przeworska
	Doły Biskupie	7		Okres wpływów rzymskich, kult. przeworska
	Janik		Skarb	IV okres epoki brązu (ok. 1100-900 p. n. e) kultura łużycka
	Janik		Piecowisko w lesie na pn. od zabudowań	Okres wpływów Rzymskich Kult. Przeworska
	Janik		Cmentarzysko (łasy na pn. od zabudowań)	Żelazne groty broni drzewcowej
	Janik		Cmentarzysko pobożowisko? Na pn. od zabudowań	Średniowiecze
	Janik		Znalezisko luźne z terenu miejscowości	XVII-XIX w.
	Kolonia Miłkowska		Miejsce produkcji dymarskie	Okres wpływów rzymskich, Kult. przeworska
	Kolonia Miłkowska		Miejsce produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich, Kult. przeworska
	Kolonia Miłkowska		Osada hutnicza, miejsce produkcji dymarskiej	Wczesne średniowiecze X-XI w. (osada hutnicza) Okres rzymski kul. Przeworska (dot. miejsc produkcji dymarskiej)
	Kunów		Cmentarzysko	Wczesna epoka żelaza, kult. Pomorska
	Kunów		Osada i trzy Piecowiska	Wczesny okres wpływów rzymskich (faza B-2), kult. Przeworska
	Kunów			okres wpływów rzymskich kult. przeworska
	Nietulisko Duże			okres wpływów rzymskich kult.

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				przeworska
	Nietulisko Duże Fabryczne		Skarb	okres wpływów rzymskich kult. przeworska
	Nietulisko Małe		Skarb – Nietulisko Małe I	okres wpływów rzymskich kult. przeworska
	Nietulisko Małe		Skarb – Nietulisko Małe II	okres wpływów rzymskich kult. przeworska
	Nietulisko Małe			okres wpływów rzymskich kult. przeworska
	Nietulisko Małe		GRODZISKO Nietulisko Małe - Małachów	Epoka brązu? Wczesne Średniowiecze?
	Piaski Kunowskie			Neolit kult. Pucharów lejkowatych
	Piaski Kunowskie		Cmentarzysko	Wczesna epoka żelaza, kult. Przeworska
	Prawęcín			Wczesna epoka żelaza, kult. Przeworska

Miasto Ostrowiec Świętokrzyski

(na podstawie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego na lata 2015 – 2018 oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków)

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
10	Ostrowiec Świętokrzyski	3	Skarb	163-164 r. n.e.
11	Ostrowiec Świętokrzyski	5	Punkt osadniczy	Neolit
12	Ostrowiec Świętokrzyski	7	Osada	Neolit/wczesna epoka brązu
13	Ostrowiec Świętokrzyski	8	Osada	epipaleolit
14	Ostrowiec Świętokrzyski	12	Osada	Epoka brązu i żelaza
15	Ostrowiec Świętokrzyski	13	Osada	Okres wpływów rzymskich
16	Ostrowiec Świętokrzyski	20	-	Paleolit, neolit
17	Ostrowiec Świętokrzyski	21	Ślad obróbki krzemienia	Pradzieje
18	Ostrowiec Świętokrzyski	22	Ślad obróbki krzemienia	Pradzieje
19	Ostrowiec Świętokrzyski	23	Ślad obróbki krzemienia	Pradzieje
20	Ostrowiec Świętokrzyski	24	Punkt osadniczy	Pradzieje
21	Ostrowiec Świętokrzyski	25	Ślad obróbki krzemienia	Pradzieje
22	Ostrowiec Świętokrzyski	26	Ślad obróbki krzemienia	Pradzieje
23	Ostrowiec Świętokrzyski	27	Ślad obróbki krzemienia	Pradzieje
1	Ostrowiec Świętokrzyski	1	Osada, punkt osadniczy, cmentarzysko, miejsce produkcji dymarskiej	Neolit, epoka brązu, 800-500 p.n.e., V okres epoki brązu, okres halsztacki, wczesno lateński, okres wpływów rzymskich, III-IV w.n.e., XI-XII wiek
2	Ostrowiec Świętokrzyski	2	Miejsce produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
3	Ostrowiec Świętokrzyski	4	Skarb	Okres wpływów rzymskich
4	Ostrowiec Świętokrzyski	6	Cmentarzysko	Wczesna epoka żelaza
5	Ostrowiec Świętokrzyski	9	Osada/ punkt osadniczy	Neolit/wczesna epoka brązu
6	Ostrowiec Świętokrzyski	10	Osada	Neolit
7	Ostrowiec Świętokrzyski	11	Osada	Średniowiecze/ nowożytność
8	Ostrowiec Świętokrzyski	14	Punkt osadniczy, osada, piecowiska	Wczesny neolit, neolit, wczesny okres wpływów

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
			dymarskie, dwór i folwark	rzymskich , XVI-XIX wiek
9	Ostrowiec Świętokrzyski	15	Osada	Epoka brązu, późne średniowiecze, nowożytność
10	Ostrowiec Świętokrzyski	16	Osada	Neolit/wczesna epoka brązu
11	Ostrowiec Świętokrzyski	17	Osada	Mezolit, wczesny neolit, epoka brązu, późne średniowiecze
12	Ostrowiec Świętokrzyski	18	Osada	Neolit/wczesna epoka brązu, epoka brązu, epoka żelaza, późne średniowiecze
13	Ostrowiec Świętokrzyski	19	Osada	Neolit, epoka brązu/epoka żelaza, średniowiecze, nowożytność
14	Ostrowiec Świętokrzyski	28	Punkt osadniczy	Neolit
15	Ostrowiec Świętokrzyski	29	Osada	Wczesne średniowiecze
16	Ostrowiec Świętokrzyski	30	Punkt osadniczy	Neolit
17	Ostrowiec Świętokrzyski	31	Cmentarzysko	Pradzieje
18	Ostrowiec Świętokrzyski	32	Osada	Okres wpływów rzymskich
19	Ostrowiec Świętokrzyski	33	Miejsce wytopu żelaza, kuźnica	XVII-XIX wiek
20	Ostrowiec Świętokrzyski	34	Osada/ pracowni krzemieniarska	Neolit
21	Ostrowiec Świętokrzyski	35	Miasto	XVI-XIX wiek
22	Ostrowiec Świętokrzyski	36	Kuźnica	XVI wiek
23	Ostrowiec Świętokrzyski	37	Synagoga, dom modlitwy i łaźnia	XVII wiek (1610?, 1682)
24	Ostrowiec Świętokrzyski	38	Punkt osadniczy	Okres wpływów rzymskich
25	Ostrowiec Świętokrzyski	39	Osada	Pradzieje/ średniowiecze / nowożytność
26	Ostrowiec Świętokrzyski	40	Punkt osadniczy	Epoka brązu/ epoka żelaza
27	Ostrowiec Świętokrzyski	41	Punkt osadniczy	Pradzieje
28	Ostrowiec Świętokrzyski	42	Osada	Nowożytność
29	Ostrowiec Świętokrzyski	43	Punkt osadniczy	Pradzieje

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
30	Ostrowiec Świętokrzyski	44	Osada, punkt osadniczy	Wczesny neolit, nowożytność
31	Ostrowiec Świętokrzyski	45	Punkt osadniczy	Pradzieje
32	Ostrowiec Świętokrzyski	46	Punkt osadniczy	Pradzieje, młodszy okres wpływów rzymskich,
33	Ostrowiec Świętokrzyski	47	Osada, ślad produkcji dymarskiej	Pradzieje, wczesna nowożytność
34	Ostrowiec Świętokrzyski	48	Punkt osadniczy	Pradzieje
35	Ostrowiec Świętokrzyski	49	Punkt osadniczy/ grobowiec	Neolit
36	Ostrowiec Świętokrzyski	50	Punkt osadniczy, ślad produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
37	Ostrowiec Świętokrzyski	51	Miejsce produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
38	Ostrowiec Świętokrzyski	52	Punkt osadniczy	Okres wpływów rzymskich
39	Ostrowiec Świętokrzyski	53	Punkt osadniczy	Środkowy/ górny paleolit
40	Ostrowiec Świętokrzyski	54	Punkt osadniczy, miejsce produkcji dymarskiej	Pradzieje, wczesna nowożytność

Gmina Bałtów*(na podstawie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Bałtów na lata 2011 – 2015)*

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
1	Rudka Bałtowska	15	obozowisko	Epoka kamienia
2	Rudka Bałtowska	16	Punkt osadniczy	pradzieje
3	Rudka Bałtowska	17	Punkt osadniczy, miejsce wytopu żelaza	nowożytność
4	Rudka Bałtowska	18	Punkt osadniczy, miejsce wytopu żelaza	Kultura pucharów lejkowatych lub amfor kulistych, pradzieje , nowożytność, XVIII w.
5	Rudka Bałtowska	19	Punkt osadniczy, miejsce wytopu żelaza	Wczesny neolit, okres wpływów rzymskich
6	Rudka Bałtowska	20	Punkt osadniczy, miejsce wytopu żelaza	Świderska, pradzieje, nowożytność
7	Rudka Bałtowska	21	Punkt osadniczy, pracownia krzemieniarska, miejsce wytopu żelaza	Wczesny neolit, neolit/wczesna epoka brązu, nowożytność
8	Rudka Bałtowska	22	Obozowisko/osada	pradzieje
9	Rudka Bałtowska	23	Obozowisko, miejsce wytopu żelaza, punkt osadniczy	Świderska, nowożytność
10	Rudka Bałtowska	24	Punkt osadniczy, osada, miejsce wytopu żelaza	Pradzieje, nowożytność
11	Rudka Bałtowska	25	miejsce wytopu żelaza	Okres wpływów rzymskich
12	Rudka Bałtowska	26	Punkt osadniczy, miejsce wytopu żelaza	Pradzieje, nowożytność
13	Bałtów	1	Obozowisko	Paleolit
14	Bałtów	2	Punkt osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych
15	Bałtów	3	Piec garncarski	XVII-XVIII w
16	Bałtów	4	Zespół pałacowo-parkowy	
17	Bałtów	5	Punkt osadniczy	Średniowiecze/nowożytność
18	Bałtów	6	Punkt osadniczy	Pradzieje
19	Bałtów	7	Punkt osadniczy	Pradzieje
20	Bałtów	8	Punkt osadniczy	Pradzieje
21	Bałtów	9	Miejsce wytopu żelaza	Okres wpływów rzymskich
22	Bałtów	10	Pracownia krzemieniarska	Kultura mierzanowicka
23	Bałtów	11	Punkt osadniczy	Pradzieje
24	Bałtów	12	Miejsce wytopu	Nowożytność

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
			żelaza	
25	Bałtów	13	Punkt osadniczy	Pradzieje
26	Bałtów	14	Punkt osadniczy	Wczesny neolit
27	Bałtów	15	osada	Średniowiecze/ nowożytność
28	Bałtów	16	Punkt osadniczy	Średniowiecze/ nowożytność
29	Bałtów	17	Punkt osadniczy	pradzieje
30	Bałtów	18	Ślad obróbki krzemienia	Epoka kamienia
31	Bałtów	19	Miejsce wytopu żelaza	Nowożytność
32	Bałtów	20	Punkt osadniczy	Neolit
33	Bałtów	21	Punkt osadniczy	pradzieje
34	Bałtów	22	Ślad obróbki krzemienia	Epoka kamienia
35	Bałtów	23	Ślad wytopu żelaza	Nowożytność
36	Bałtów	24	Punkt osadniczy, osada	Wczesny neolit, pradzieje, średniowiecze/ nowożytność
37	Wólka Bałtowska	1	Punkt osadniczy	Pradzieje/nowożytność
38	Wólka Bałtowska	2	Punkt osadniczy	Schyłkowy paleolit
39	Bałtów	25	Punkt osadniczy	Pradzieje
40	Bałtów	26	Punkt osadniczy	Pradzieje, nowożytność
41	Bałtów	27	osada	Nowożytność
42	Bałtów	28	Punkt osadniczy	Pradzieje
43	Bałtów	29	Punkt osadniczy	Pradzieje
44	Dąbrówka	1	Punkt osadniczy	Kultura janisławicka/ ceramiki wstęgowej rytej
45	Bałtów	30	Punkt osadniczy	Epoka kamienia
46	Bałtów	31	Punkt osadniczy	Pradzieje
47	Bałtów	32	Ślad obróbki krzemienia	Neolit
48	Rudka Bałtowska	27	Pracownia krzemieniarska miejsce wytopu żelaza	Neolit lub wczesna epoka brązu, przeworska
49	Bałtów	33	osada	Średniowiecze/ nowożytność
50	Bałtów	34	Punkt osadniczy	nowożytność
51	Bałtów	35	Punkt osadniczy, ślad wytopu żelaza	Okres wpływów rzymskich
52	Bałtów	36	Osada, ślad wytopu żelaza	Kultura pucharów lejkowatych, nowożytność
53	Bałtów	37	Osada	Kultura pucharów lejkowatych
54	Bałtów	38	Punkt osadniczy	Pradzieje
55	Bałtów	39	Ślad wytopu żelaza	Nowożytność
56	Bałtów	40	Ślad wytopu żelaza, punkt osadniczy	Nowożytność, pradzieje
57	Bałtów	41	Punkt osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
58	Wólka Bałtowska	3	Punkt osadniczy	Pradzieje
59	Borcuchy	1	Punkt osadniczy	Pradzieje
60	Wólka Trzemecka	1	Osada	Neolit/wczesny brąz/ wczesne średniowiecze/ nowożytność
61	Wólka Trzemecka	2	Punkt osadniczy	Kultura mierzanowicka
62	Bałtów	42	Ślad wytopu żelaza	Nowożytność
63	Wólka Bałtowska	4	Punkt osadniczy	Środkowy paleolit
64	Wólka Bałtowska	5	Ślad obróbki krzemienia	Epoka kamienia
65	Wólka Bałtowska	6	Ślad obróbki krzemienia	Epoka kamienia
66	Wólka Bałtowska	7	Ślad obróbki krzemienia, punkt osadniczy	Epoka kamienia, pradzieje
67	Wólka Bałtowska	8	Obozowisko	Kultura świderska
68	Wólka Bałtowska	9	Punkt osadniczy	pradzieje
69	Wólka Bałtowska	10	Osada	Neolit/wczesny brąz/
70	Wólka Bałtowska	11	Punkt osadniczy	Pradzieje
71	Dąbrówka	2	Osada	Pradzieje
72	Dąbrówka	3	Punkt osadniczy	Pradzieje
73	Dąbrówka	4	Punkt osadniczy	Pradzieje
74	Aleksandrów Mały	1	Miejsce wytopów żelaza (stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe)	Okres wpływów rzymskich
75	Dąbrówka	5	Miejsce wytopu żelaza	Okres wpływów rzymskich
76	Dąbrówka	6	Ślad wytopu żelaza	Okres wpływów rzymskich
77	Dąbrówka	7	Punkt osadniczy	Neolit
78	Borcuchy	2	Punkt osadniczy	Pradzieje
79	Eugeniów	1	Punkt osadniczy	Neolit
80	Olechów	4	Obozowisko, punkt osadniczy	Kultura magdaleńska, nowożytność
81	Antoniów	1	Obozowisko	Kultura schyłkowo magdaleńska
82	Antoniów	2	Obozowisko	Paleolit
1	Skarbka Dolna	1	Punkt osadniczy	neolit
2	Skarbka Dolna	2	Osada, stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe, Punkt osadniczy	Kultury naddunajskie, k. łużycka, k. przeworska, pradzieje, XII-XIII
3	Skarbka Dolna	3	Punkt osadniczy	Pradzieje
4	Skarbka Dolna	4	Osada	Pradzieje
5	Skarbka Dolna	5	Punkt osadniczy	Schyłkowy paleolit
6	Skarbka Dolna	6	Punkt osadniczy	Mezolit, pradzieje
7	Skarbka Dolna	7	Punkt osadniczy	Pradzieje

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
8	Skarbka Dolna	8	Punkt osadniczy	Pradzieje
9	Skarbka Dolna	9	Punkt osadniczy	Pradzieje
10	Skarbka Dolna	10	Osada, miejsce produkcji dymarskiej	Pradzieje, kultura przeworska
11	Skarbka Dolna	11	Punkt osadniczy , miejsce produkcji dymarskiej, osada	k. mierzanowicka, k. łużycka, k. przeworska, pradzieje
12	Skarbka Dolna	12	Punkt osadniczy	k. świderska lub janisławicka
13	Skarbka Dolna	13	Punkt osadniczy, miejsce produkcji dymarskiej	Pradzieje, k. przeworska
14	Skarbka Dolna	14	Ślad produkcji dymarskiej	k. przeworska
15	Skarbka Dolna	15	Punkt osadniczy	Pradzieje
16	Skarbka Dolna	16	Punkt osadniczy	Pradzieje
17	Skarbka Dolna	17	Punkt osadniczy	Pradzieje
18	Skarbka Dolna	18	Osada	k. pucharów lejkowatych lub wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej , k. mierzanowicka
19	Skarbka Dolna	19	Osada, ślad produkcji dymarskiej	Pradzieje, k. przeworska
20	Skarbka Dolna	20	Punkt osadniczy, ślad produkcji dymarskiej	Pradzieje, okres wpływów rzymskich
21	Skarbka Dolna	21	Ślad produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
22	Skarbka Dolna	22	Punkt osadniczy	Pradzieje
23	Skarbka Dolna	23	Punkt osadniczy	Pradzieje
24	Skarbka Bidzińszczyzna	24	Punkt osadniczy	k. pucharów lejkowatych lub amfor kulistych
25	Skarbka Bidzińszczyzna	25	Ślad produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
26	Skarbka Bidzińszczyzna	26	Punkt osadniczy, miejsce produkcji dymarskiej, osada	k. lubelsko – wołyńskiej ceramiki malowanej , okres wpływów rzymskich pradzieje
27	Skarbka Bidzińszczyzna	27	Punkt osadniczy	Pradzieje
29	Skarbka Bidzińszczyzna	29	Punkt osadniczy	Pradzieje
30	Skarbka Górna	30	Punkt osadniczy, osada	Późne średniowiecze, XVI-XVII w., XVIII-XIX w.
31	Pętkowice	1	Punkt osadniczy	Neolit
32	Pętkowice	2	Punkt osadniczy	Neolit, epoka brązu wczesna epoka żelaza
33	Pętkowice	3	Punkt osadniczy, miejsce produkcji dymarskiej	Pradzieje, k. przeworska
34	Pętkowice	4	Punkt osadniczy	Pradzieje
35	Pętkowice	5	Punkt osadniczy	Pradzieje
36	Pętkowice	6	Punkt osadniczy	Pradzieje, 1659 – 1668 r.
37	Pętkowice	7	Miejsce produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
38	Pętkowice	8	Punkt osadniczy	Pradzieje
39	Pętkowice	9	Punkt osadniczy	Mezolit/wczesny neolit, pradzieje
40	Pętkowice	10	Punkt osadniczy	k. naddunajskie
41	Pętkowice	11	Ślad produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
42	Pętkowice	12	Punkt osadniczy, osada	k. lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej, k. mierzanowicka
43	Pętkowice	13	Punkt osadniczy	Pradzieje
44	Pętkowice	14	Osada, ślad produkcji dymarskiej	k. przeworska
45	Pętkowice	15	Osada, ślad produkcji dymarskiej, punkt osadniczy	k. przeworska, XVIII-XIX w.
46	Pętkowice	16	Osada	Pradzieje
47	Pętkowice	17	Osada, punkt osadniczy	Późne średniowiecze, XVI-XVII w.
48	Pętkowice	18	Osada, miejsce produkcji dymarskiej	Pradzieje, k. przeworska
49	Pętkowice	19	Punkt osadniczy	Pradzieje
50	Pętkowice	20	Osada, ślad produkcji dymarskiej	Pradzieje, okres wpływów rzymskich
51	Pętkowice	21	Punkt osadniczy	k. mierzanowicka , pradzieje
52	Pętkowice	22	Punkt osadniczy, ślad produkcji dymarskiej	Pradzieje, okres wpływów rzymskich
53	Pętkowice	23	Punkt osadniczy	Pradzieje
54	Pętkowice	24	Ślad produkcji dymarskiej	k. przeworska
55	Pętkowice - Kolonia	25	Osada, punkt osadniczy	k. pucharów lejkowatych, k. łużycka
56	Pętkowice	26	Punkt osadniczy	Nowożytność
57	Pętkowice - Kolonia	27	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze
58	Pętkowice - Kolonia	28	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze
59	Pętkowice - Kolonia	29	Punkt osadniczy, ślad produkcji dymarskiej	Pradzieje, k. przeworska, późne średniowiecze
60	Pętkowice - Kolonia	30	Punkt osadniczy	Pradzieje
61	Pętkowice - Kolonia	31	Punkt osadniczy	Pradzieje
62	Pętkowice - Kolonia	32	Punkt osadniczy	Pradzieje
63	Pętkowice - Kolonia	33	Osada	Pradzieje
64	Pętkowice - Kolonia	34	Punkt osadniczy	Neolit lub epoka brązu
65	Pętkowice - Kolonia	35	Punkt osadniczy	Pradzieje
66	Pętkowice	36	Punkt osadniczy dymarski	k. przeworska, pradzieje

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
67	Pętkowice	37	Punkt osadniczy	Pradzieje
68	Pętkowice	38	Punkt osadniczy	Pradzieje
69	Wólka Pętkowska	1	Osada	Neolit
70	Wólka Pętkowska	2	Osada	k. łużycka
71	Wólka Pętkowska	3	Obozowisko/osada	Paleolit
72	Wólka Pętkowska-Choiny	6	Punkt osadniczy	Pradzieje
73	Wólka Pętkowska-Choiny	7	Punkt osadniczy	Pradzieje
74	Wólka Pętkowska	8	Punkt osadniczy, ślad produkcji dymarskiej	Pradzieje, k. przeworska, nowożytność
75	Wólka Pętkowska	9	Punkt osadniczy	Pradzieje
76	Wólka Pętkowska	10	Punkt osadniczy	Pradzieje
77	Wólka Pętkowska	11	Punkt osadniczy	Pradzieje
78	Okół	1	Osada	Neolit / wczesna epoka brązu
79	Okół	2	Osada	Okres wpływów rzymskich
80	Okół	3	Osada	Neolit, epoka brązu
81	Okół	4	Osada	k. amfor kulistych
82	Okół	5	Punkt osadniczy	Neolit
83	Okół	6	Osada	k. amfor kulistych
84	Okół	7	Osada	Wczesna epoka brązu
85	Okół	8	Osada	Neolit
86	Okół	9	Osada	Neolit
87	Okół- Niziny	10	Osada	k. pucharów lejkowatych lub amfor kulistych
88	Okół- Niziny	11	Punkt osadniczy	Pradzieje
89	Okół-Niziny	12	Osada	Pradzieje
90	Okół	13	Osada, punkt osadniczy	k. pucharów lejkowatych , pradzieje, późne średniowiecze, XVII-XVIII w.
91	Okół	14	Osada, ślad produkcji dymarskiej	Neolit/ wczesna epoka brązu, pradzieje, k. przeworska
92	Okół	15	Punkt osadniczy	Pradzieje
93	Okół	16	Punkt osadniczy	Pradzieje
94	Okół - Niziny	17	Punkt osadniczy	Pradzieje
95	Okół	18	Osada, miejsce produkcji dymarskiej	Pradzieje, k. przeworska, XVIII-XIX w.
96	Okół	19	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze
97	Okół	20	Osada	k. wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej, k. trzciniecka , pradzieje
98	Okół	21	Punkt osadniczy	Pradzieje

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
99	Okół	22	Punkt osadniczy	Pradzieje
100	Okół	23	Punkt osadniczy	Pradzieje
101	Okół	24	Punkt osadniczy	Pradzieje
102	Okół	25	Obozowisko	Mezolit
103	Okół	26	Punkt osadniczy	Pradzieje
105	Okół	28	Ślad produkcji dymarskiej	k. przeworska
106	Okół	29	Punkt osadniczy	Pradzieje
107	Okół	30	Punkt osadniczy	Pradzieje
108	Okół	31	Punkt osadniczy	Środkowy/ górny paleolit
109	Okół	32	Punkt osadniczy	Pradzieje
110	Okół	33	Punkt osadniczy	Pradzieje
111	Michałów	1	Punkt osadniczy	Pradzieje/ wczesne średniowiecze
112	Czekarzewice	1	Osada	Neolit
113	Czekarzewice	2	Osada	k. amfor kulistych
114	Czekarzewice	3	Punkt osadniczy	k. pucharów lejkowatych
115	Czekarzewice	4	Osada	k. amfor kulistych
116	Czekarzewice	5	Punkt osadniczy	Neolit
117	Czekarzewice	6	Osada	k. pucharów lejkowatych
118	Czekarzewice	7	Osada	k. amfor kulistych
119	Czekarzewice	8	Osada	Neolit, wczesna epoka brązu
120	Czekarzewice II Lipcówka	9	Osada, punkt osadniczy	Pradzieje, XVI-XVII w.
121	Czekarzewice II Lipcówka	10	Punkt osadniczy	Pradzieje
122	Czekarzewice II Lipcówka	11	Punkt osadniczy	Pradzieje
123	Czekarzewice II Lipcówka	12	Punkt osadniczy	Pradzieje
124	Czekarzewice II Lipcówka	13	Punkt osadniczy	Pradzieje
125	Czekarzewice II Lipcówka	14	Osada, ślad produkcji dymarskiej	Pradzieje, k. przeworska, późne średniowiecze XVII-XVIII w.
126	Czekarzewice II Lipcówka	15	Punkt osadniczy, ślad produkcji dymarskiej	k. przeworska, pradzieje

Gmina Waśniów

(na podstawie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Waśniów na lata 2015 – 2018)

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
355	Nosów	33	Osada	Mezolit
86	Kotarszyn	35	Ślad osadnictwa	Neolit lub mezolit
231	Boleszyn	22	Ślad osadnictwa	Neolit kultura ceramiki wstęgowej rytej
233,392	Boleszyn Śnieżkowice	24,4	Osada	Neolit kultura pucharów lejkowatych
291	Boleszyn	82	Osada	Neolit kultura lendzielska
228, 229, 232, 251, 260, 261, 262, 270, 285, 286, 287, 296, 298	Boleszyn	19, 20, 23, 42, 51, 52, 53, 61, 76, 77, 78, 87, 89	Osada	Neolit kultura lendzielska lub pucharów lejkowatych
65, 78	Kotarszyn	14, 27	Osadnictwo	Neolit kultura lendzielska lub pucharów lejkowatych
327	Nosów	2	osada	Neolit kultur lendzielska lub pucharów lejkowatych
375, 383, 385	Pękosławice	2, 20, 22	Ślad osadnictwa	Neolit kultura lendzielska lub pucharów lejkowatych
367, 368	Piotrów	6,7	osada	Neolit kultura lendzielska lub pucharów lejkowatych
392	Śnieżkowice	3	osada	Neolit kultura lendzielska lub pucharów lejkowatych
217	Boleszyn	2	Cmentarzysko	k. amfor kulistycznych
218, 220, 227, 241, 242, 263, 277, 279, 283, 289, 292, 297, 306, 310	Boleszyn	9, 11, 18, 32, 33, 54, 68, 70, 74, 80, 83, 88, 97, 101	Osady lub ślady osadnictwa	Neolit
67, 83, 88	Kotarszyn	16, 32, 37	Osady i ślady osadnictwa	Neolit
330, 342	Nosów	8, 20	Osady i ślady osadnictwa	Neolit
378	Pękosławice	15	Ślad osadnictwa	Neolit
362	Piotrów	1	Ślad osadnictwa	Neolit
322, 323	Prusinowice	17, 18	Osada	Neolit
247, 248	Boleszyn	38, 39	Ślad osadnictwa	Neolit
328	Nosów	6	Ślad osadnictwa	Neolit

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
365	Piotrów	4	Pracownia krzemieniarska	Neolit
316	Prusinowice	11	Ślad osady	Neolit
216, 219, 223, 224, 230, 234, 235, 246, 250, 252, 259	Boleszyn	1, 10, 14, 15, 21, 25, 26, 37, 41, 43, 50	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia
269	Boleszyn	60	Osada	Epoka kamienia
271, 276, 281, 293, 294, 295, 299, 301, 302, 305, 308, 309, 311	Boleszyn	62, 67, 72, 84, 85, 86, 90, 92, 93, 96, 99, 100, 102	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia
53, 57, 59, 60, 64, 66, 74, 79, 80, 84, 85	Kotarszyn	2, 6, 8, 9, 13, 15, 23, 28, 29, 33, 34	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia
326, 337, 338, 341, 343, 249, 352, 354, 356, 358	Nosów	3, 15, 16, 19, 21, 27, 30, 32, 34, 36	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia
379	Pękosławice	16	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia
369	Piotrów	8	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia
389	Strupice	15	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia
390, 391, 394	Śnieżkowice	1, 2, 5	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia
376	Pękosławice	13	Ślady osadnictwa	Neolit lub wczesna epoka brązu
279	Boleszyn	70	Ślady osadnictwa	Wczesna epoka brązu, kultura mierzanowicka
279	Boleszyn	70	osada	Epoka brązu kultura trzciniecka
216, 218, 246, 252, 279, 289, 291, 298, 306, 309	Boleszyn	1, 9, 37, 43, 79, 80, 82, 89, 97, 100	Osada, ślady osadnictwa	Kultura łużycka
57, 59, 66, 67, 70, 73, 85	Kotarszyn	6, 8, 15, 16, 19, 22, 34	osada i ślady osadnictwa	Kultura łużycka
325, 326, 341, 349	Nosów	2, 3, 19, 27	osada i ślady osadnictwa	Kultura łużycka
375, 376	Pękosławice	2, 13	Osada	Kultura łużycka
319	Prusinowice	14	osada	Kultura łużycka
328	Nosów	6	osada	Kultura łużycka wczesna epoka żelaza
81	Kotarszyn	30	osada	Kultura łużycka
327, 342	Nosów	4, 21	Ślad osadnictwa	Kultura łużycka
89	Kotarszyn	38	Cmentarzysko	Kultura pomorska wczesny okres lateński
289	Boleszyn	80	Osada	Młodszy okres przedrzymski

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
375	Pękosławice	2	osada	Młodszy okres przedrzymski, wczesny okres wpl. rzymskich
328	Nosów	6	osada	Młodszy okres przedrzymski, wczesny okres wpl. rzymskich
374	Pękosławice	1	osada	j. w. faza B1
332	Nosów	10	Ślady osadnicze	Okres wpływów rzymskich
221, 222, 225, 229, 233, 237, 238, 240, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248,, 251, 253, 256, 259, 267, 268,, 271, 273, 274, 280, 284, 288, 292, 297, 301, 306, 311	Boleszyn	12, 13, 16, 20, 24, 28, 29, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 42, 44, 47, 50, 58, 59, 61, 62, 64, 65, 71, 75, 79, 83, 88, 92, 97, 102	Stanowiska produkcji dymarskiej (wielkopieczowe)	Okres wpływów rzymskich
52, 55, 61, 64, 67, 71, 72, 73, 74, 77., 78, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88	Kotarszyn	1, 4, 10, 13, 16, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37	Ślady osadnictwa, stanowiska produkcji dymarskiej	Okres wpływów Rzymskich
327, 328, 334, 341, 344, 347, 349 (osada), 351, 353, 359, 361, 366	Nosów	3, 4, 6, 12, 19, 22, 25, 27, 29, 31, 37, 39, 5	Ślady produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
374, 375, 376, 379	Pękosławice	1, 2, 13, 16	Osada i stanowiska produkcji dymarskiej wielopieczowej	Okres wpływów rzymskich
373	Piotrów	12	Stanowiska produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
312, 314, 318	Prusinowice	7, 9, 13	Stanowiska produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
390, 391, 393	Śnieżkowice	1, 2, 4	Ślady produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
245, 266	Boleszyn	36, 57	Ślady osadnictwa	Okres wpływów rzymskich
64, 70	Kotarszyn	13, 19	Ślady osadnictwa	Okres wpływów Rzymskich
389	Strupice	15	Ślady osadnictwa	Okres wpływów Rzymskich
390	Śnieżkowice	1	Ślady osadnictwa	Okres wpływów rzymskich
239, 294, 301	Boleszyn	30, 85, 90	Ślady osadnictwa	Okres wpływów rzymskich lub wczesne średniowiecze
80	Kotarszyn	29		Okres wpływów

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				rzymskich lub wczesne średniowiecze
232, 298	Boleszyn	23,89	Osada	Prehistoria kultura łużycka Prehistoria kultura łużycka
342	Nosów	20	Osada	Prehistoria kultura łużycka
236, 240, 246, 247, 256, 261, 272, 275, 276, 278, 289, 295, 264, 306, 237, 253, 300	Boleszyn	27, 31, 37, 38, 47, 52, 63, 66, 67, 69, 80, 86, 97, 28, 44, 91, 94, 55	Osady lub ślady osadnictwa	Prehistoria kultura łużycka kultura przeworska
68, 73, 88, 54, 55, 58, 59, 63, 65, 67, 69, 70, 74, 76, 79, 83, 85	Kotarszyn	17, 22, 37, 3, 4, 7, 8, 12, 14, 16, 18, 19, 23, 25, 28, 32, 34	Osady	Prehistoria kultura łużycka kultura przeworska
326, 328, 345, 357, 360, 382, 329, 330, 335, 336, 339, 341, 354	Nosów	3, 6, 23, 35, 38, 7, 8, 11, 13, 14, 17, 19, 32	Osady	Prehistoria kultura łużycka kultura przeworska
375, 376, 379	Pękosławice	2, 13, 19, 16	Osady	Prehistoria kultura łużycka kultura przeworska
319, 320, 313, 314, 315, 316, 317, 321, 322	Prusinowice	14, 15, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 17	Osada	Prehistoria kultura łużycka kultura przeworska
218, 225, 226, 229, 233, 234, 241, 242, 244, 245, 248, 249, 251, 252, 254, 258, 259, 260, 262, 268, 269, 270, 279, 281, 285, 288, 290, 291, 294, 296, 297, 301, 304, 308, 309, 310, 311	Boleszyn	9, 16, 17, 20, 24, 25, 32, 33, 35, 36, 39, 40, 42, 43, 45, 49, 50, 51, 53, 59, 60, 61, 60, 72, 76, 79, 81, 82, 85, 87, 88, 92, 95, 99, 100, 101, 102	Osady lub ślady osadnictwa	Prahistoria kultura nie zidentyfikowana
386	Strupice	12	Ślad osadnictwa	Prahistoria kultura nie zidentyfikowana
54, 55, 56, 64, 82, 85	Kotarszyn	4, 3, 5, 13, 31, 34	Osada	Wczesne średniowiecze (VIII -X-XII -XIV w.)
326, 328, 361, 392	Nosów	3, 6, 39	osada	Wczesne średniowiecze (VIII -X-XII -XIV w.)
393	Śnieżkowice	3, 4	Ślad osady	Wczesne

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				średniowiecze (VIII -X-XII -XIV w.)
362	Piotrów	1	Osada	Wczesne średniowiecze (VIII -X-XII -XIV w.)
216, 234, 240, 249, 254, 256, 255, 257, 258, 263, 264, 266, 307, 306, 308	Boleszyn	1, 25, 31, 40, 45, 46, 47, 48, 54, 55, 57, 97, 98, 99	Osada	Wczesne średniowiecze (VIII -X-XII -XIV w.)
380, 381	Pękosławice	17, 18	Osada	Wczesne średniowiecze (VIII -X-XII -XIV w.)
389	Strupice	15	Ślad osady	Wczesne średniowiecze (VIII -X-XII -XIV w.)
330, 348	Nosów	3, 4, 8, 2024, 26 27, 33	Ślad osady	Średniowiecze (XIII-XVI w.)
326, 342, 346, 349, 355, 362, 363, 364, 372	Piotrów	1, 2, 3, 11	Osady	Średniowiecze (XIII-XVI w.)
226, 235, 255, 256, 263, 265, 266, 268, 294, 296, 304, 307, 308, 311	Boleszyn	17, 26, 46, 47, 54 56, 57, 59, 85, 87 95, 98, 99, 102	Osady	Późne średniowiecze
331, 333	Nosów	9, 11	Ślady osadnictwa	Późne średniowiecze
312	Prusinowice	7	Ślady osadnictwa	Późne średniowiecze
54, 55, 61, 63, 64, 68	Kotarszyn	3, 4, 10, 12, 13, 17	Osada	Późne średniowiecze
226, 254	Boleszyn	14, 45, 56	Osada	Nowożytność (XVII – XIX w.)
64	Kotarszyn	13	Ślady osadnictwa	Nowożytność (XVII – XIX w.)
363	Piotrów	2	Ślady osadnictwa	Nowożytność (XVII – XIX w.)
160	Grzegorzowice	54	Ślad osadnictwa	Paleolit
75	Pękosławice	8	Ślad osadnictwa	Mezolit
141	Grzegorzowice	35	Ślad osadnictwa	Neolit kultura ceramiki wstęgowej rytej lub kultury lendzielskiej
386	Jeżów	18	Ślad osadnictwa	Neolit kultura ceramiki wstęgowej rytej lub kultury lendzielskiej
301, 305, 308, 313, 320, 335, 339, 341	Sarnia Zwola	6, 10, 13, 18, 25, 40, 44, 46	Ślad osadnictwa	Neolit kultura ceramiki wstęgowej rytej

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				lub kultury lądzielskiej
358, 381, 362, 358, 362	Wronów	12, 13, 15, 16, 18, 40	Ślad osadnictwa	Neolit kultura ceramiki wstęgowej rytej lub kultury lądzielskiej
308, 313, 335, 339, 341	Sarnia Zwola	13, 18, 40, 44, 46	Osada i ślady osadnictwa	Neolit kultura ceramiki wstęgowej rytej lub kultury lądzielskiej
191, 193, 195, 198, 199, 200, 204	Czajęcice	1, 3, 5, 8, 9, 10, 14	Osada	Neolit-kultura lądzielska
217, 221, 227, 228	Dobruchna	4, 8, 14, 15	Osada i ślady osadnictwa	Neolit-kultura lądzielska
115, 116, 159, 151	Grzegorzowice	9, 10, 43, 45	Ślady osadnictwa	Neolit-kultura lądzielska
303, 305, 307	Sarnia Zwola	8, 10, 12	Osada i ślady osadnictwa	Neolit-kultura lądzielska
27	Skały	9	Ślady osadnictwa	Neolit-kultura lądzielska
347, 358, 359, 362, 364	Wronów	1, 12, 13, 16, 18	Osada i ślady osadnictwa	Neolit-kultura lądzielska
246	Zajączkowice	9	Osada	Neolit-kultura lądzielska
267	Boksyce	1	Osada	Neolit-kultura lądzielska
95	Waśniów	16	Ślady osadnictwa	Neolit-kultura lądzielska
50	Boleszyn	8	Osada	Neolit-kultura lądzielska
385, 386	Jeżów	17, 18	Osada	Neolit-kultura lądzielska
77	Pękosławice	10	Ślady osadnictwa	Neolit-kultura lądzielska
66	Prusinowice	3	Osada	Neolit-kultura lądzielska
99	Strupice	4	Osada	Neolit-kultura lądzielska
191	Czajęcice	1	Osada	Neolit – kultura pucharów lejkowatych
388	Jeżów	20	Znalezisko luźne	Neolit – kultura pucharów lejkowatych
99	Strupice	4	Osada	Neolit – kultura pucharów lejkowatych
252	Zajączkowice	15	Osada	Neolit – kultura pucharów lejkowatych
312, 325	Sarnia Zwola	17, 30	Ślady osadnictwa	Neolit – kultura

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				pucharów lejkowatych
385	Jeżów	17	Ślady osadnictwa	Kultura ceramiki sznurowej
64	Prusinowice	1	Cmentarzysko	Kultura ceramiki sznurowej
46, 47	Boleszyn	4, 5	Ślady osadnictwa	Neolit - kulturowo nieokreślony
192, 197	Czajęcice	2, 7	Ślady osadnictwa	Neolit - kulturowo nieokreślony
230, 233, 235	Dobruchna	17, 20, 24	Ślady osadnictwa	Neolit - kulturowo nieokreślony
389, 390	Garbacz	3, 4	Osada	Neolit - kulturowo nieokreślony
121, 129, 141, 146, 147, 151, 158, 174, 175, 176, 179, 186	Grzegorzowice	15, 23, 35, 40, 41, 45, 52, 68, 69, 70, 73, 80	Ślady osadnictwa	Neolit - kulturowo nieokreślony
303	Jeżów	8	Ślady osadnictwa	Neolit - kulturowo nieokreślony
70	Pękosławice	3	Ślady osadnictwa	Neolit - kulturowo nieokreślony
65	Prusinowice	2	Osada	Neolit - kulturowo nieokreślony
303, 305, 306, 310, 311, 317, 318, 340	Sarnia Zwola	8, 10, 11, 15, 16, 22, 23, 45	Osada i ślady osadnictwa	Neolit - kulturowo nieokreślony
37	Skały	19	Osada	Neolit - kulturowo nieokreślony
289	Skoszyn	25	Ślady osadnictwa	Neolit - kulturowo nieokreślony
97	Strupice	2	Ślady osadnictwa	Neolit - kulturowo nieokreślony
55, 59, 63	Wojciechowice	4, 8, 12	Ślady osadnictwa, luźna znalezisko	Neolit - kulturowo nieokreślony
351, 353, 354, 355, 363, 365	Wronów	5, 7, 8, 9, 17, 19	Osada i ślady osadnictwa	Neolit - kulturowo nieokreślony
249, 266	Zajączkowice	12, 29	Ślady osadnictwa	Neolit - kulturowo nieokreślony
208	Czajęcice	18	Ślady osadnictwa	Neolit
236	Dobruchna	23	Ślady osadnictwa	Neolit
130, 139, 188	Grzegorzowice	24, 33, 82	Ślady osadnictwa Luźne znalezisko	Neolit
76	Pękosławice	9	Ślad osadnictwa	Neolit
298, 329	Sarnia Zwola	3, 34	Ślady osadnictwa	Neolit
280	Skoszyn	16	Osada	Neolit
103	Strupice	8	Ślad osadnictwa	Neolit
45, 51	Boleszyn	3, 9	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia (stanowiska bliżej nie zidentyfikowane)
195, 196, 202, 203, 205, 206, 207, 211	Czajęcice	4, 6, 12, 13, 15, 16, 17, 21	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia (stanowiska bliżej nie zidentyfikowane)
218, 229, 231,	Dobruchna	5, 16, 18, 19	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
232				(stanowiska bliżej nie zidentyfikowane)
107, 122, 127, 128, 132, 133, 134, 136, 137, 144, 148, 151, 152, 155, 156, 161, 162, 164, 166, 168, 170, 171, 172, 177, 180, 181, 184	Grzegorzewice	1, 16, 21, 22, 26, 27, 28, 30, 31, 38, 42, 45, 46, 49, 50, 55, 56, 58, 60, 62, 64, 65, 66, 71, 74, 75, 78	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia (stanowiska bliżej nie zidentyfikowane)
369, 370, 371, 372, 374, 375, 381, 382	Jeżów	1, 2, 3, 4, 6, 7, 13, 14	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia (stanowiska bliżej nie zidentyfikowane)
67	Prusinowice	4	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia (stanowiska bliżej nie zidentyfikowane)
300, 309, 316, 331, 332, 336, 337, 343, 346	Sarnia Zwola	5, 14, 21, 36, 37, 41, 42, 48, 51	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia (stanowiska bliżej nie zidentyfikowane)
28, 29, 31, 32, 36, 40, 43	Skąły	10, 11, 13, 14, 18, 22, 25	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia (stanowiska bliżej nie zidentyfikowane)
269, 272, 282, 285, 292, 294	Skoszyn	5, 8, 18, 21, 28, 30	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia (stanowiska bliżej nie zidentyfikowane)
98, 100, 104	Strupice	3, 5, 9	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia (stanowiska bliżej nie zidentyfikowane)
85, 88	Waśniów	6, 9	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia (stanowiska bliżej nie zidentyfikowane)
53, 54	Wojciechowice	2, 3	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia (stanowiska bliżej nie zidentyfikowane)
349, 350, 352, 356, 357, 360, 366, 367	Wronów	3, 4, 6, 10, 11, 14, 20, 21	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia (stanowiska bliżej nie zidentyfikowane)
247, 250, 254, 262	Zajączkowice	10, 13, 17, 25	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia (stanowiska bliżej nie zidentyfikowane)
145, 169	Grzegorzewice	39, 63	Ślady osadnictwa	Neolit, wczesna epoka brązu
80	Waśniów	1	Ślad osadnictwa	Neolit, wczesna epoka brązu
307, 322, 324	Sarnia Zwola	12, 27, 29	Ślady osadnictwa	Neolit, wczesna

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				epoka brązu
359	Wronów	13	Ślady osadnictwa	Neolit, wczesna epoka brązu
267	Boksyce	1	Ślady osadnictwa	Kultura łużycka
191, 194, 212	Czajęcice	1, 4, 22	Osada Ślady osadnictwa	Kultura łużycka
220, 221, 237	Dobruchna	7, 8, 24	Osada (1) cmentarzysko	Kultura łużycka
134, 151, 153, 186, 188, 190	Grzegorzowice	28, 45, 47, 80, 82, 84	Osada Znaleziska luźne	Kultura łużycka
369, 370, 380	Jeżów	1, 2, 12	osada	Kultura łużycka
75, 78	Pekosławice	8, 11	Ślady osadnictwa	Kultura łużycka
65	Prusinowice	2	Ślady osadnictwa	Kultura łużycka
301, 305, 309, 310, 320, 321, 324	Sarnia Zwola	6, 10, 14, 15, 25, 26, 29	Osada Ślady osadnictwa	Kultura łużycka
80, 95	Waśniów	1, 16	osada	Kultura łużycka
54, 55, 58, 59, 64	Wojciechowice	3, 4, 7, 8, 12	osada	Kultura łużycka
241, 258, 257, 259, 26, 263, 264, 265	Zajączkowice	4, 21, 20, 22, 25, 26, 28	osada	Kultura łużycka
19	Skały	1	Ślady osadnictwa	Kultura łużycka
358	Wronów	12	Ślady osadnictwa	Kultura łużycka
285, 294	Skoszyn	21, 30	Osada	Kultura łużycka
186, 188, 189	Grzegorzowice	80, 82, 83	Osada Znalezisko luźne	Późny okres lateński
264	Zajączkowice	27	Ślad osadnictwa	Późny okres lateński
214	Dobruchna	1	Osada, dymarski wielopieczowe	Późny okres lateński
369, 372, 377, 378, 379, 381, 382, 387, 394	Jeżów	1, 4, 9, 10, 11, 13, 14, 19	Osada, ślad osadnictwa	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich
80, 81, 82, 83, 87, 89, 90, 93	Waśniów	1, 2, 3, 4, 8, 10, 11, 14, 15	Osada, stanowisko produkcji dymarskiej	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich
347, 348, 349, 351, 352, 353, 354, 358, 359, 362, 364, 365, 367, 368	Wronów	1, 2, 3, 5, 6, 7, 12, 16, 19	Osada, ślady produkcji dymarskiej	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich
191, 205, 206, 209, 210, 212, 213	Czajęcice	1, 15, 16, 19, 20, 2, 23	Osada, stanowisko produkcji dymarskiej	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich
107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 128, 130, 131, 134, 135, 138, 140, 141, 142, 143,	Grzegorzewice	1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 28, 29, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 43, 44, 45, 47, 51, 52, 53, 57, 59, 61, 62, 67, 72, 73, 76, 79, 81,	Osada Stanowiska produkcji dymarskiej i ślady produkcji dymarskiej	Kultura przeworska okres wpływów Rzymskich

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
144, 146, 147, 149, 150, 151, 153, 157, 158, 159, 163, 165, 167, 168, 173, 178, 179, 182, 185, 187, 188		82		
296, 297, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 314, 315, 316, 317, 319, 320, 322, 323, 324, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 338, 339, 343, 344, 345, 346	Sarnia Zwola	1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 43, 44, 48, 49, 50, 51	Cmentarzysko, Osada, ślady produkcji dymarskiej, stanowiska produkcji dymarskiej wielopieczowej	Kultura przeworska okres wpływów Rzymskich
19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 44	Skąły	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 26	Osada, stanowiska dymarskie wielopieczowe	Kultura przeworska okres wpływów Rzymskich
389, 391, 393, 395	Garbacz	3, 5, 7, 8	Ślad osadnictwa	Kultura przeworska okres wpływów Rzymskich
49, 50	Boleszyn	7, 8	Ślady produkcji dymarskiej	Kultura przeworska okres wpływów Rzymskich
215, 216, 218, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 229, 233, 235, 36	Dobručna	2, 3, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 20, 22, 23	Stanowisko produkcji dymarskiej	Kultura przeworska okres wpływów Rzymskich
71, 72, 73, 74, 75, 78, 79	Pękośławice	4, 5, 6, 7, 8, 11, 12	Osada stanowiska produkcji dymarskiej	Kultura przeworska okres wpływów Rzymskich
68, 69	Prusinowice	5, 6	Stanowisko produkcji dymarskiej	Kultura przeworska okres wpływów Rzymskich
268, 269, 270, 271, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 286, 287, 288, 290., 292, 293, 294, 295	Skoszyn	4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31	Stanowiska produkcji dymarskiej wielopieczowej	Kultura przeworska okres wpływów Rzymskich
106	Strupice	11	Stanowisko Produkcji dymarskiej	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
52, 54, 55, 57, 59, 60, 63	Wojciechowice	1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 12	Stanowiska Produkcji dymarskiej	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich
238, 239, 242, 244, 245, 248, 253, 254, 259, 261, 262	Zajączkowice	1, 2, 5, 7, 8, 11, 16, 17, 22, 24, 25	Ślady osadnictwa i produkcji dymarskiej	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich
48	Boleszyn	6	Ślady osadnictwa (XII-XIII w.)	Wczesne średniowiecze
194	Czajęcice	4	osada	Wczesne średniowiecze
225, 226, 235	Dobruchna	12, 13, 22	Osada (X – XIII w)	Wczesne średniowiecze
392	Garbacz	6	Osada (XI-XIII w.)	Wczesne średniowiecze
108, 114, 135, 141, 145, 153, 154, 168, 183, 186	Grzegorzowice	2, 8, 14, 29, 35, 39, 41, 47, 48, 62, 77, 80	Ślady osadnictwa (VIII-XIII w.)	Wczesne średniowiecze
371, 372, 377, 378, 379, 380, 381, 184	Jeżów	3, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16	Osady (XI-XII w.?)	Wczesne średniowiecze
75	Pękoślawice	8	Ślady osadnictwa (XI-XIII w.)	Wczesne średniowiecze
66	Prusinowice	3	Ślady osadnictwa (XI-XIII w.)	Wczesne średniowiecze
300, 306, 327	Sarnia Zwola	5, 11, 32	Osada (XI-XIII w.)	Wczesne średniowiecze
28	Skały	10	Ślady osadnictwa (XI-XIII w.)	Wczesne średniowiecze
282, 294	Skoszyn	18, 30	Osada (VII-X w.)	Wczesne średniowiecze
82, 84, 90, 01, 93, 347, 360, 362, 363	Wronów	1, 3, 5, 11, 12, 14, 16, 17	Osada (XII-XIV w.)	Wczesne średniowiecze
240, 249, 255	Zajączkowice	3, 12, 18	Ślady osady	Wczesne średniowiecze
164	Grzegorzowice	2, 40, 45, 49, 58	Cmentarzysko (XIV-XVII w.) Ślad osady	Średniowiecze
72	Pękoślawice	5	Osada (XIII w.)	Średniowiecze
38	Skały	20	Osada (XIII w.)	Średniowiecze
288	Skoszyn	24	Osada (XIII-XIV w)	Średniowiecze
102	Strupice	7	Osada (XIII-XIV w)	Średniowiecze
81	Waśniów	2	Ślad osady	Średniowiecze
196, 200, 209	Czajęcice	6, 10, 19	Ślady osad	Średniowiecze
215, 216, 221, 222, 234, 235	Dobruchna	2, 3, 8, 9, 21, 22	Ślady osad	Średniowiecze
389	Garbacz	3	Ślad osady	Średniowiecze
24	Nowy Skoszyn	43	Ślad osadnictwa	Paleolit kultura świderska
246	Kraszków	9	Ślad osadnictwa	Paleolit kultura świderska

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
240	Milejowice	14	Ślad osadnictwa	Paleolit kultura świderska
105	Nowy Skoszyn	124	Ślad osadnictwa	Paleolit kultura świderska
191	Roztylice	31	Osada	Paleolit kultura świderska
223	Jeżów	29	Ślad osadnictwa	Neolit kultura pucharów lejkowatych
44, 86, 99	Nowy Skoszyn	63, 105, 118	Osada	Neolit kultura pucharów lejkowatych
165, 181, 183, 184, 205	Roztylice	5, 21, 23, 24, 45	Osada	Neolit kultura pucharów lejkowatych
231, 232, 235, 236., 239, 240, 241, 245	Milejowice	5, 6, 9, 10, 13, 14, 15, 19	Ślad osadnictwa	Neolit kultura pucharów lejkowatych
145	Wronów	48	Ślad osadnictwa	Neolit –kultura ceramiki sznurowej
247, 250, 251, 252, 253, 254	Kraszków	10, 13, 14, 1, 16, 17, 18, 20	Osada i ślady osadnictwa	Neolit
229, 234	Milejowice	3, 8	Osada	Neolit
12, 25, 31, 40, 42, 113	Nowy Skoszyn	3, 44, 50, 59, 61, 132	Ślad osadnictwa	Neolit
118	Sarnia Zwola	52	Ślad osadnictwa	Neolit
166, 169, 173, 175, 176, 186, 188, 189, 209, 211, 213	Roztylice	6, 9, 13, 15, 16, 26, 28, 29, 49, 51, 53	Osady i ślady osadnictwa	Neolit
120, 128, 126, 131, 137, 147, 139, 151	Wronów	23, 29, 31, 34, 40, 42, 50, 54	Osady i ślady osadnictwa	Neolit
215, 219	Jeżów	21, 25	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia stanowiska neolityczne
231, 232, 235, 236, 239, 242, 243, 244	Milejowice	5, 6, 9, 10, 13, 15, 16, 17, 18	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia stanowiska neolityczne
19, 21, 22, 29, 30, 39, 46, 59, 61, 67, 68, 73, 74, 84	Nowy Skoszyn	38, 40, 41, 48, 49, 58, 65, 78, 80, 86, 87, 92, 93, 103	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia stanowiska neolityczne
171, 174, 177, 178, 179, 180, 187, 192, 193, 194, 197, 200, 203, 208, 212	Roztylice	11, 14, 17, 18, 19, 20, 27, 32, 33, 34, 37, 40, 43, 48, 52	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia stanowiska neolityczne
122, 124, 125, 130, 133, 134, 141, 142, 153, 155	Wronów	25, 27, 28, 33, 36, 37, 44, 45, 56, 58	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia stanowiska neolityczne
229, 242	Milejowice	3, 16	Osada Ślad osady	Wczesny okres epoki brązu kultura mierzanowicka

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
				i kultura trzciniecka
165	Roztylice	5	Osada	Wczesny okres epoki brązu kultura mierzanowicka i kultura trzciniecka
139, 145	Wronów	42, 48	Ślady osadnictwa	Wczesny okres epoki brązu kultura mierzanowicka i kultura trzciniecka
13, 15	Nowy Skoszyn	32, 34	Ślady osadnictwa	Wczesny okres epoki brązu kultura mierzanowicka i kultura trzciniecka
40, 44, 106	Nowy Skoszyn	59, 63, 125	Ślady osadnictwa	Kultura łużycka
167, 170, 173, 178, 179, 183, 207	Roztylice	7, 10, 13, 18, 19, 23, 47	Osady, ślady osadnictwa	Kultura łużycka
120, 139, 156	Wronów	23, 42, 59	Osada	Kultura łużycka
224, 225, 226, 227	Janowice	7, 8, 9, 10	Ślad produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222	Jeżów	21, 22, 23, 24, 15, 26, 27, 28	Stanowiska dymarek wielopieczowych	Okres wpływów rzymskich
246, 248, 249, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 258	Kraszków	9, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21	Ślad osady, ślady produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
230, 231, 234, 237, 238, 240, 241, 243, 244, 245	Milejowice	4, 5, 8, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19	Stanowiska produkcji dymarskiej, stanowiska wielopieczowe	Okres wpływów rzymskich
11, 12, 14, 16, 20, 22, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93,	Nowy Skoszyn	1, 3, 33, 35, 39, 41, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 62, 64, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117,	Stanowiska produkcji dymarskiej, stanowiska wielopieczowe	Okres wpływów rzymskich

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
94, 95, 96, 97, 98, 99, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 116, 117		118, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 134, 135,2		
162, 163, 164, 165, 167, 168, 172, 173, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 206, 214	Roztylice	2, 3, 4, 5, 7, 8, 12, 13, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 54	Stanowiska produkcji dymarskiej Stanowiska Wielopieczowe (191-osada)	Okres wpływów rzymskich
118, 119	Sarnia Zwola	52, 52	Stanowiska produkcji dymarskiej wielopieczowe	Okres wpływów rzymskich
120, 121, 122, 123, 126, 128, 130, 132, 133, 136, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 149, 151, 152, 154, 155, 158, 159, 160	Wronów	23, 24, 25, 26, 29, 31, 33, 35, 36, 39, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 52, 54, 55, 57, 58, 60, 61, 62, 63	Stanowiska produkcji dymarskiej, Stanowiska wielopieczowe	Okres wpływów rzymskich
225	Janowice	8	Ślad osady	Późny okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)
248, 252	Kraszków	11, 15	Osada	Późny okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)
231, 241, 244	Milejowice	5, 15, 18	Osada i ślad osady	Późny okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)
123, 128, 137, 139, 142, 146, 148, 149, 155, 177, 181, 188, 191, 208	Roztylice	2, 17, 21, 26, 31, 48	Osada	Późny okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)
119	Sarnia Zwola	53	Osada	Późny okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)
129, 131, 139, 145	Wronów	26, 32, 34, 40, 42, 45, 48, 49, 51, 52,	Osady	Późny okres wpływów

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
		58		rzymskich (kultura przeworska)
217, 218, 219	Jeżów	23, 24, 25	Ślad osady	Prahistoria stanowiska osadnictwa bliżej nie rozpoznane kulturowo
230, 233, 236, 237, 243, 244	Milejowice	4, 7, 10, 11, 17, 18	Osady i ślady osad	Prahistoria stanowiska osadnictwa bliżej nie rozpoznane kulturowo
17, 18, 23, 25, 35, 37, 39, 42, 44, 59, 60, 61, 67, 84, 99, 102, 106, 116	Nowy Skoszyn	36, 37, 42, 44, 54, 56, 58, 61, 63, 78, 79, 80, 103, 118, 121, 125, 135	Ślady osadnictwa (39, 99, 106 – osady)	Prahistoria stanowiska osadnictwa bliżej nie rozpoznane kulturowo
171, 180, 181, 182, 187, 190, 192, 197, 200, 202, 211, 214	Roztylice	11, 20, 21, 22, 27, 30, 32, 37, 40, 41, 42, 51, 54	Ślady osadnictwa, (180, 181, 211 - osady)	Prahistoria stanowiska osadnictwa bliżej nie rozpoznane kulturowo
118	Sarnia Zwola	52	Osada	Prahistoria stanowiska osadnictwa bliżej nie rozpoznane kulturowo
122, 126, 127, 132, 133, 135, 140, 141, 150, 152	Wronów	23, 25, 29, 30, 35, 36, 38, 43, 44, 53, 55	Ślady osadnictwa (120,150 – osady)	Prahistoria stanowiska osadnictwa bliżej nie rozpoznane kulturowo
122, 130, 131, 136, 145	Wronów	25, 33, 34, 39, 48	Ślad osady	Wczesne średniowiecze (VII – XIII w.)
249, 252	Kraszków	12, 15	Osada	Wczesne średniowiecze (VII – XIII w.)
12, 25, 37, 47, 49, 50, 59, 60, 63, 67, 100, 106	Nowy Skoszyn	3, 44, 56, 66, 68, 69, 78, 79, 86, 82, 119, 125	Ślad osady (106 - osada)	Wczesne średniowiecze (VII – XIII w.)
173, 177, 178, 179, 191, 192, 210	Roztylice	13, 17, 18, 19, 31, 32, 50	Osada	Wczesne średniowiecze (VII – XIII w.)
231, 233, 240, 244	Milejowice	5, 7, 14, 18	Ślad osady (233 – osada)	Wczesne średniowiecze (VII – XIII w.)
229, 234, 242	Milejowice	3, 8, 16	Ślad osady	Późne średniowiecze (XIII- XIV w.)
171, 177, 180, 193, 195, 205, 209, 210	Roztylice	11, 17, 20, 45, 33, 35, 49, 50	Ślad osady (210 –osada)	Późne średniowiecze (XIII- XIV w.)
42, 43, 63, 84, 88, 97	Nowy Skoszyn	61, 62, 82, 103, 107, 193, 116	Ślad osady (63 – osada)	Późne średniowiecze (XIII- XIV w.)

Nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
122, 128, 137	Wronów	25, 31, 40	osada	Późne średniowiecze (XIII- XIV w.)
218	Jeżów	24	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze (XIII- XIV w.)
234, 243	Milejowice	8, 17	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny (XVI-XVIII w.)
48, 104	Nowy Skoszyn	67, 23	Osada	Okres nowożytny (XVI-XVIII w.)
177, 178, 179, 207	Roztylice	17, 18, 19, 33, 47	Osada	Okres nowożytny (XVI-XVIII w.)
126, 138	Wronów	29, 41	Osada	Okres nowożytny (XVI-XVIII w.)
37, 101, 108	Nowy Skoszyn	56, 120, 127	Ślad osadnictwa (101 – dwór)	Okres nowożytny (XVII – XIX w.)
161	Roztylice	1	Kapliczka z wałem	Okres nowożytny (XVII – XIX w.)
210	Roztylice	50	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny (XVII – XIX w.)